

ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ В. Н. КАРАЗІНА
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису

Цзян Пань

УДК: 353:330.322(043.3)

ДИСЕРТАЦІЯ

УПРАВЛІННЯ ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНИМ РОЗВИТКОМ ТЕРИТОРІЙ

073 – Менеджмент

(Галузь знань 07 – Управління та адміністрування)

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

/ Цзян Пань

Науковий керівник: Дикань Валерія Володимирівна, доктор економічних наук,
професор

Харків – 2024

АНОТАЦІЯ

Цзян Пань. Управління інвестиційно-інноваційним розвитком територій. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 073 – Менеджмент (Галузь знань 07 – Управління та адміністрування). – Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна Міністерства освіти і науки України, Харків, 2024.

Дисертація присвячена розробленню теоретичних положень, методичних підходів і практичних рекомендацій щодо управління інвестиційно-інноваційним розвитком територій в аспекті поглиблення міжтериторіального партнерства України та Китаю.

Аналіз сучасного стану та тенденцій розвитку територій України і основних показників їх соціально-економічного зростання дозволив встановити наростання диспропорційності темпів інвестиційно-інноваційного розвитку регіонів. Виявлено і систематизовано причини низького рівня інвестиційно-інноваційного зростання територій, зумовлені недосконалістю інституційного середовища і нерозвиненістю інститутів підтримки їх розвитку, низькою ефективністю інвестиційної політики та нераціональним розподілом інвестицій, застарілістю, а в деяких регіонах і взагалі відсутністю, територіальної інфраструктури продукування та комерціалізації інновацій і нерозвиненістю міжрегіональних комунікацій.

Деструктивна дія зазначених факторів загострюється у зв'язку з тим, що сучасній системі територіального управління притаманні багаточисленні протиріччя, зумовлені невідповідністю практики управління інвестиційно-інноваційними процесами як на рівні регіонів, так і країни в цілому, принципам забезпечення сталого інвестиційно-інноваційного розвитку територій. Виділено протиріччя в системі управління інвестиційно-інноваційним розвитком територій, що створюють загрозу подальших деструктивних територіальних змін. Обґрунтовано, що дієвим інструментом нівелювання встановлених

протирич і базисом забезпечення інвестиційно-інноваційного розвитку територій є міжтериторіальне партнерство як джерело продуктивності, стійкості та безпеки, інноваційних ідей та знань, інвестицій, інформації та інструмент вирівнювання територіальних дисбалансів і забезпечення інфраструктурного розвитку регіонів країни. Зазначене склало основу підходу до управління інвестиційно-інноваційним розвитком територій, що ґрунтується на пріоритеті та використанні конгруентних властивостей міжтериторіальної співпраці і передбачає ідентифікацію протирич у системі управління інвестиційно-інноваційним зростанням територій та особливостей їх прояву.

Ґрунтуючись на вивченні практики застосування міжтериторіального співробітництва під час впровадження ініціатив інвестиційно-інноваційного розвитку територій, здійснено систематизацію інструментів міжтериторіального партнерства країн, що враховує переваги і можливості поглиблення міжнародних комунікацій з лідерами у сфері інвестиційно-інноваційного розвитку територій та передбачає поділ інструментів на інституційні, інфраструктурні, фінансово-інвестиційні та комунікаційні.

Масштабність реалізованих Китаєм інвестиційно-інноваційних проєктів за активної співпраці з іншими країнами дозволила позиціонувати його як ключового партнера в напрямі розроблення та реалізації ініціатив інвестиційно-інноваційного зростання територій України. Вивчення особливостей співпраці України та Китаю дозволило дійти висновку щодо нереалізованості потенціалу їх міжтериторіального партнерства і концентрації ресурсів лише на окремих напрямках соціально-економічного співробітництва. Розкрито перспективні і далекосяжні напрями інвестиційно-інноваційної співпраці України та Китаю. Доведено пріоритетність інноваційно-інвестиційної співпраці країн за напрямками: формування зони вільної торгівлі між Україною та Китаєм; розбудова транснаціональних промислових конгломератів і локалізації в Україні виробництва високотехнологічної продукції; розширення інноваційно-технологічного співробітництва країн, у т. ч. започаткування спільних науково-дослідних проєктів; розбудова спільної інноваційної інфраструктури, зокрема

українсько-китайських індустріально-інноваційних парків; розбудова цифрових платформ і формування цифрового простору інноваційно-інвестиційної співпраці; реалізація інвестиційних проєктів, спрямованих на впровадження нанотехнологій та новітніх розробок у високотехнологічних сферах; започаткування спільних науково-дослідних ініціатив у космічній галузі тощо.

Аналіз еволюції теорії розвитку просторових соціально-економічних систем дозволив встановити поступовий перехід від гнучкої спеціалізації територій, що концентрує увагу на застосуванні гнучких управлінських технологій і формуванні гнучких відносин між стейкхолдерами, до екосистемного розвитку територій, в основі якого знаходяться колаборативні інвестиційно-інноваційні процеси, синергія міжрегіональних комунікацій, цифрові компетенції та інтелектуальні конкурентні переваги територій.

Вивчення сучасних теоретичних підходів до забезпечення інвестиційно-інноваційного зростання територій дозволило встановити, що недостатньо висвітленим у наукових дослідженнях залишається зміст категорії управління інвестиційно-інноваційним розвитком територій. Зважаючи на еволюцію теорії розвитку територій і беручи за основу існуючі наукові напрацювання у сфері забезпечення їх інноваційного та інвестиційного зростання, поняття управління інвестиційно-інноваційним розвитком територій запропоновано розглядати з позиції процесу розроблення та впровадження стратегічних і проєктних ініціатив, спрямованих на сталі інвестиційно-інноваційне зростання територій шляхом використання їх внутрішніх резервів і потенціалу конгруентності системи управління територіальними інвестиційно-інноваційними локаціями.

Для прискорення інвестиційно-інноваційних змін на територіальному рівні запропоновано впровадження механізму управління інвестиційно-інноваційним розвитком територій, що передбачає поетапну реалізацію перспективних інструментів розширення міжтериторіальної співпраці країн у напрямі реалізації спільних інвестиційно-інноваційних проєктів. Виділено інструменти розвитку міжтериторіального партнерства країн у розрізі ініціаторів їх впровадження: інструменти публічного (інституції влади) та

суспільного управління (громадський сектор), бізнес-впливу (бізнес-сектор) і конгруентні інструменти, що сприятимуть максимальній залученості всіх учасників до реалізації ініціатив інвестиційно-інноваційного зростання просторових територіальних локацій.

З метою якісної реалізації цифрових змін на рівні території як базису забезпечення його інвестиційно-інноваційного розвитку в умовах цифровізації розроблено модель формування компетенцій у сфері управління інвестиційно-інноваційним зростанням територій, в якій визначено ключових стейкхолдерів процесу управління їх інвестиційно-інноваційним зростанням і розкрито технології генерування зацікавленими особами цифрових компетенцій, необхідних для реалізації проєктних ініціатив в умовах цифрової трансформації середовища комунікаційної співпраці. Особливістю даної моделі є створення Центру управління компетенціями інвестиційно-інноваційного розвитку територій, в межах якого сформується умови для колаборації учасників процесу управління інвестиційно-інноваційним зростанням територій на основі традиційних комунікацій і цифрових технологій підтримки процесів співпраці. Обґрунтовано мету, ключові завдання центру та визначено, що його створення дозволить забезпечити ефективну реалізацію запланованих інвестиційно-інноваційних проєктів соціально-економічного зростання територій.

Встановлено, що формування стратегічних партнерських відносин України та Китаю і ефективна реалізація спільних інвестиційних проєктів потребує створення організаційного базису їх забезпечення. Досліджено світовий та вітчизняний досвід розбудови об'єктів інноваційної просторової інфраструктури, особливості державного регулювання і стимулювання їх створення. Розроблено екосистему управління проєктами інвестиційно-інноваційного розвитку територій, що включає традиційну та цифрову платформи розроблення і впровадження проєктів інвестиційно-інноваційного зростання територій і передбачає формування спільного українсько-китайського екоіндустріального парку. Визначено інституції управління та комунікації з питань розроблення і реалізації проєктів інвестиційно-

інноваційного розвитку територій, суб'єкти інфраструктурного забезпечення та потенційних учасників екоіндустріального парку, що дозволить сформувати бінарне середовище для акумулювання і перерозподілу ресурсів під час реалізації спільних інвестиційно-інноваційних проєктів.

Встановлено, що в умовах цифровізації соціально-економічних процесів і експоненціального зростання даних потребують перегляду інструменти реалізації інвестиційно-інноваційних проєктів. З метою нівелювання ризиків асиметричності даних і підвищення обґрунтованості управлінських рішень у процесі розроблення та реалізації спільних проєктів розвитку територій розроблено технологію управління проєктами їх інвестиційно-інноваційного зростання, що ґрунтується на особливостях трансформації принципів та підходів до управління проєктами в умовах цифровізації і розкриває етапи, інструменти та переваги впровадження data-driven управління проєктними ініціативами у сфері інвестиційно-інноваційного зростання територій.

Ключові слова: управління інвестиційно-інноваційним розвитком, території, протиріччя, міжтериторіальне партнерство, конгруентність, цифровізація, екосистема, механізм, управління цифровими компетенціями, управління проєктами інвестиційно-інноваційного розвитку.

SUMMARY

Jiang Pan. Management of investment and innovation development of territories. – Qualifying scientific work on the rights of manuscripts.

The thesis for the degree of Candidate of Economic Sciences, specialty 073 – Management (Field of knowledge 07 – Management and administration). – VN Karazin Kharkiv National University of the Ministry of Education and Science of Ukraine, Kharkiv, 2023.

The dissertation is devoted to the development of theoretical provisions, methodological approaches and practical recommendations for managing the investment and innovation development of territories in the aspect of deepening the

inter-territorial partnership between Ukraine and China.

The analysis of the current state and development trends of the territories of Ukraine and the main indicators of their socio-economic growth made it possible to establish the growing disproportionality of the rates of investment and innovation development of the regions. The reasons for the low level of investment and innovation growth of the territories, due to the imperfection of the institutional environment and the underdevelopment of institutions supporting their development, the low efficiency of investment policy and the irrational distribution of investments, the obsolescence, and in some regions the total absence of the territorial infrastructure for the production and commercialization of innovations, and the lack of development have been identified and systematized. interregional communications.

The destructive effect of these factors is exacerbated due to the fact that the modern system of territorial management is characterized by numerous contradictions caused by the inconsistency of the practice of managing investment and innovation processes, both at the level of regions and the country as a whole, with the principles of ensuring sustainable investment and innovation development of territories. Contradictions in the management system of investment and innovative development of territories, which create a threat of further destructive territorial changes, are highlighted. It is substantiated that inter-territorial partnership as a source of productivity, stability and security, innovative ideas and knowledge, investments, information and a tool for equalizing territorial imbalances and ensuring infrastructural development of the country's regions is an effective tool for leveling established contradictions and a basis for ensuring investment and innovative development of territories. This formed the basis of the approach to the management of investment and innovation development of territories, which is based on the priority and use of congruent properties of interterritorial cooperation and involves the identification of contradictions in the management system of investment and innovation growth of territories and the peculiarities of their manifestation.

Based on the study of the practice of interterritorial cooperation during the implementation of initiatives for the investment and innovation development of

territories, a systematization of the tools of interterritorial partnership of countries was carried out, which takes into account the advantages and opportunities of deepening international communications with leaders in the field of investment and innovation development of territories and provides for the division of tools into institutional, infrastructural, financial and investment and communication.

The scale of the investment and innovation projects implemented by China in active cooperation with other countries made it possible to position it as a key partner in the direction of development and implementation of investment and innovation growth initiatives in the territories of Ukraine. The study of the peculiarities of cooperation between Ukraine and China allowed us to come to a conclusion about the unrealized potential of their inter-territorial partnership and the concentration of resources only in certain areas of socio-economic cooperation. Prospective and far-reaching directions of investment and innovation cooperation between Ukraine and China were revealed. The priority of innovation and investment cooperation between the countries has been proven in the following directions: the formation of a free trade zone between Ukraine and China; development of transnational industrial conglomerates and localization of high-tech production in Ukraine; expansion of innovative and technological cooperation between countries, including the initiation of joint scientific and research projects; development of joint innovation infrastructure, in particular Ukrainian-Chinese industrial and innovation parks; development of digital platforms and formation of a digital space for innovation and investment cooperation; implementation of investment projects aimed at the introduction of nanotechnologies and the latest developments in high-tech areas; initiation of joint research initiatives in the space industry, etc.

The analysis of the evolution of the theory of the development of spatial socio-economic systems made it possible to establish a gradual transition from the flexible specialization of territories, which focuses on the application of flexible management technologies and the formation of flexible relations between stakeholders, to the ecosystem development of territories, which is based on collaborative investment and innovation processes, the synergy of interregional communications, digital

competencies and intellectual competitive advantages of territories.

The study of modern theoretical approaches to ensuring investment-innovation growth of territories allowed to establish that the content of the category of management of investment-innovation development of territories remains insufficiently covered in scientific research. Taking into account the evolution of the theory of development of territories and taking as a basis the existing scientific developments in the field of ensuring their innovative and investment growth, the concept of management of investment and innovative development of territories is proposed to be considered from the standpoint of the process of development and implementation of strategic and project initiatives aimed at sustainable investment and innovation growth of territories by using their internal reserves and the congruence potential of the management system of territorial investment and innovation locations.

In order to accelerate investment and innovation changes at the territorial level, it is proposed to introduce a mechanism for managing the investment and innovation development of territories, which provides for the phased implementation of promising tools for expanding interterritorial cooperation of countries in the direction of implementing joint investment and innovation projects. The tools for the development of inter-territorial partnership of countries in terms of the initiators of their implementation are highlighted: tools of public (authority institutions) and public management (public sector), business influence (business sector) and congruent tools that will contribute to the maximum involvement of all participants in the implementation of investment and innovation initiatives the growth of spatial territorial locations.

In order to qualitatively implement digital changes at the level of the territory as a basis for ensuring its investment and innovation development in the conditions of digitalization, a model of competence formation in the field of management of investment and innovation growth of territories has been developed, in which the key stakeholders of the process of management of their investment and innovation growth are defined and the generation technologies are disclosed to interested parties

individuals with digital competencies necessary for the implementation of project initiatives in the conditions of digital transformation of the environment of communication cooperation. A feature of this model is the creation of the Center for the Management of Competences for Investment and Innovation Development of Territories, within which conditions will be created for the collaboration of participants in the process of managing the investment and innovation growth of territories on the basis of traditional communications and digital technologies supporting cooperation processes. The purpose and key tasks of the center are substantiated, and it is determined that its creation will ensure the effective implementation of the planned investment and innovation projects for the socio-economic growth of the territories.

It was established that the formation of strategic partnership relations between Ukraine and China and the effective implementation of joint investment projects require the creation of an organizational basis for their support. The world and domestic experience of building innovative spatial infrastructure objects, features of state regulation and stimulation of their creation are studied. An ecosystem has been developed for the management of projects of investment and innovative development of territories, which includes traditional and digital platforms for the development and implementation of projects of investment and innovative growth of territories and provides for the formation of a joint Ukrainian-Chinese eco-industrial park. Management and communication institutions for the development and implementation of projects of investment and innovation development of territories, subjects of infrastructure support and potential participants of the eco-industrial park have been determined, which will allow the formation of a binary environment for the accumulation and redistribution of resources during the implementation of joint investment and innovation projects.

It was established that in the conditions of digitization of socio-economic processes and exponential growth of data, the tools for the implementation of investment and innovation projects need to be revised. In order to level the risks of data asymmetry and increase the validity of management decisions in the process of

development and implementation of joint projects of the development of territories, the technology of project management of their investment and innovative growth has been developed, which is based on the features of the transformation of principles and approaches to project management in conditions of digitalization and reveals the stages, tools and advantages of implementing data-driven management of project initiatives in the field of investment and innovative growth of territories.

Keywords: management of investment and innovation development, territories, contradictions, interterritorial partnership, congruence, digitalization, ecosystem, mechanism, management of digital competences, management of investment and innovation development projects.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

статті у наукових фахових видання, що індексуються в міжнародних наукометричних базах

1. Цзян Пань, Дикань В. В. Передумови та перспективи інноваційно-інвестиційного співробітництва України та Китаю. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки»*. 2020. Вип. 38. С. 7-12. (Особистий внесок: виділено інструменти поглиблення міжтериторіальної співпраці країн у напрямі забезпечення інвестиційно-інноваційного зростання територій).

2. Цзян Пань. Інструментарій забезпечення збалансованого інвестиційно-інноваційного розвитку територій. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. № 17. С. 55-61.

3. Цзян Пань, Дикань В. В., Фролова Н. Л. Забезпечення економічної безпеки малого та середнього бізнесу в умовах цифровізації. *Інфраструктура ринку*. 2021. Вип. 62. URL: http://www.market-infr.od.ua/journals/2021/62_2021/6.pdf (дата звернення: 10.10.2021). (Особистий

внесок: розроблено технологію управління проєктами інвестиційно-інноваційного розвитку територій).

4. Цзян Пань. Сутність та напрями управління інвестиційно-інноваційним розвитком територій. *Причорноморські економічні студії*. 2022. № 78. С. 20-26.

5. Цзян Пань. Організаційно-економічні аспекти управління інвестиційно-інноваційним розвитком територій. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2022. № 80. С. 141-148.

6. Цзян Пань. Глобальні технологічні трансформації та їх вплив на інвестиційно-інноваційний розвиток територій. *Інвестиції: практика та досвід*. 2023. № 8. С. 179-185.

7. Цзян Пань. Цифрове забезпечення процесів управління інвестиційно-інноваційним розвитком територій. *Інфраструктура ринку*. 2023. Вип. 71. URL: http://www.market-infr.od.ua/journals/2023/71_2023/40.pdf (дата звернення: 11.05.2023).

тези доповідей і матеріали науково-практичних конференцій:

8. Цзян Пань. Особливості інвестиційної співпраці України та Китаю. *Європейський вектор модернізації економіки: креативність, прозорість та сталий розвиток*: матеріали XII Міжнар. наук.-практ. конф. (27-28 травня 2020 р., м. Харків). Харків: ХНУБА, 2020. С. 530-532.

9. Цзян Пань, Дикань В. В. Сучасний стан і перспективи інвестиційно-інноваційної співпраці України та Китаю. *Міжнародна транспортна інфраструктура, індустріальні центри та корпоративна логістика*: XVI Міжнар. наук. – практ. конф. (4-5 червня 2020 р., м. Харків). Харків: УкрДУЗТ, 2020. С. 129-130. (*Особистий внесок: розкрито напрями інвестиційно-інноваційної співпраці України та Китаю*).

10. Цзян Пань, Дикань В. В. Місце Китаю на міжнародній економічній арені. *Теоретичні та практичні питання узгодження інтересів розвитку територіальної системи* : матеріали Всеукр. наук. – практ. інтернет – конф. (31 жовтня 2020 р., м. Харків). Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2020. С. 30-32.

URL : <http://dspace.univer.kharkov.ua/handle/123456789/15905> (дата звернення: 25.12.2020). *(Особистий внесок: обґрунтовано доцільність поглиблення міжтериторіального партнерства України та Китаю в напрямі забезпечення інвестиційно-інноваційного розвитку територій).*

11. Цзян Пань, Дикань В. В., Фролова Н. Л. Сучасний стан та тенденції інвестиційно-інноваційного розвитку територій України. *Міжнародна транспортна інфраструктура, індустриальні центри та корпоративна логістика* : матеріали XVII Міжнар. наук. – практик. конф. (3-4 червня 2021 р., м. Харків). Харків: УкрДУЗТ, 2021. С. 167-169. *(Особистий внесок: ідентифіковано причини низького рівня інвестиційно-інноваційного розвитку територій України).*

12. Цзян Пань, Дикань В. В., Фролова Н. Л. Особливості державної підтримки розвитку малого та середнього бізнесу в Україні у воєнний час. *Міжнародна транспортна інфраструктура, індустриальні центри та корпоративна логістика*: XVIII Міжнар. наук. – практик. конф. (2-3 червня 2022 р., м. Харків). Харків: УкрДУЗТ, 2022. С. 283–285. *(Особистий внесок: виділено інструменти стимулювання інвестиційно-інноваційної активності суб'єктів малого та середнього бізнесу).*

13. Цзян Пань. Міжрегіональне співробітництво країн як базис забезпечення збалансованого інвестиційно-інноваційного розвитку територій. *Проблеми та перспективи інноваційного розвитку територій* : матеріали Всеукр. наук. – практик. конф. інтернет – конф. (28 жовтня 2022 р., м. Харків). Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2022. С. 151–155. URL : <http://dspace.univer.kharkov.ua/handle/123456789/17673> (дата звернення: 20.12.2022).

14. Цзян Пань. Особливості розвитку інноваційної інфраструктури територій: світовий досвід та вітчизняна практика. *Проблеми розвитку економіки підприємства: погляд молоді*: матеріали XVI Міжнар. наук. – практик. конф. здобувачів вищої освіти (10 березня 2023 р., м. Харків). Харків: ХНАДУ, 2023. С. 188–190.

15. Цзян Пань. Дослідження сутності та значення цифрових платформ. *Сучасні підходи до креативного управління економічними процесами* : матеріали XIV Міжнар. наук.-практ. конф. (13-14 квітня 2023 р., м. Київ). Київ: НАУ, 2023. С. 215–217.

16. Цзян Пань, Дикань В. В. Проблеми і протиріччя в системі управління інвестиційно-інноваційним розвитком територій. *Міжнародна транспортна інфраструктура, індустріальні центри та корпоративна логістика* : матеріали XIX Міжнар. наук. – практ. конф. (1 – 2 червня 2023 р., м. Харків). Харків: УкрДУЗТ, 2023. С. 332-334. (*Особистий внесок: ідентифіковано протиріччя в системі управління інвестиційно-інноваційним розвитком територій*).

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ, СИМВОЛІВ, ОДИНИЦЬ ВИМІРЮВАННЯ, СКОРОЧЕНЬ	17
ВСТУП	18
РОЗДІЛ 1. ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ УПРАВЛІННЯ ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНИМ РОЗВИТКОМ ТЕРИТОРІЙ	27
1.1. Аналіз інвестиційно-інноваційного розвитку територій України	27
1.2. Дослідження процесів управління інвестиційно-інноваційним розвитком територій	55
1.3. Міжтериторіальне партнерство країн як інструмент подолання протиріч у системі управління інвестиційно-інноваційним розвитком територій	86
Висновки до розділу 1	108
РОЗДІЛ 2. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНИМ РОЗВИТКОМ ТЕРИТОРІЙ НА ОСНОВІ МІЖТЕРИТОРІАЛЬНОГО ПАРТНЕРСТВА КРАЇН	110
2.1. Дослідження потенціалу міжтериторіальної інноваційно- інвестиційної співпраці України та Китаю	110
2.2. Еволюція теорії управління інвестиційно-інноваційним розвитком територій	139
2.3. Розроблення механізму управління інвестиційно-інноваційним розвитком територій як базису розширення міжтериторіальної співпраці України та Китаю	157
Висновки до розділу 2	172
РОЗДІЛ 3. ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНИМ РОЗВИТКОМ ТЕРИТОРІЙ	175
3.1. Особливості управління інвестиційно-інноваційним розвитком територій в умовах глобальної цифровізації економіки та суспільства	175

3.2. Організаційний підхід до управління інвестиційно-інноваційним розвитком територій	214
3.3. Трансформація принципів та підходів до управління проектами інвестиційно-інноваційного розвитку територій	247
Висновки до розділу 3	262
ВИСНОВКИ	265
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	268
Додаток А. Список публікацій здобувача за темою дисертації	308
Додаток Б. Значення показників оцінювання рівня інвестиційно-інноваційного розвитку територій	311
Додаток В. Результати стандартизації показників оцінювання рівня інвестиційно-інноваційного розвитку територій	313
Додаток Г. Акти впровадження	315

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ, СИМВОЛІВ, ОДИНИЦЬ
ВИМІРЮВАННЯ, СКОРОЧЕНЬ

1	ВВП	валовий внутрішній продукт
2	ВРП	валовий регіональний продукт
3	КНР	Китайська Народна Республіка
4	ЄС	Європейський Союз
5	M&A	mergers and acquisitions (злиття і поглинання)
6	НДР	науково-дослідні роботи
7	НДДКР, R&D	науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи
8	ДФРР	Державний фонд регіонального розвитку
9	ОТГ	об'єднана територіальна громада
10	СЕЗ	спеціальні економічні зони
11	ТПР	території пріоритетного розвитку
12	ENPI	Eastern Neighbourhood Partnership Initiative (Європейський інструмент сусідства та партнерства)
13	NDICI	Neighbourhood, Development and International Cooperation Instrument (Інструмент сусідства, розвитку та міжнародного співробітництва)

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. За останнє десятиліття відбулися трансформаційні зміни в регіональній політиці економічно розвинених країн шляхом переходу від традиційної системи подолання міжрегіональних диспропорцій, що передбачала дотаційну бюджетну підтримку процесів інвестиційно-інноваційного зростання територій, до впровадження збалансованої багаторівневої системи управління, заснованій на системному впровадженні інструментів стимулювання співробітництва інституцій врядування та суспільства і міжтериторіального партнерства країн під час реалізації інвестиційно-інноваційних проєктів розвитку територій.

На відміну від загальносвітової практики стимулювання процесів соціально-економічного зростання територій, реалізована в Україні регіональна політика не тільки не забезпечила якісних інвестиційно-інноваційних трансформацій в регіонах країни, а й зумовила ще більше наростання диспропорцій територіального розвитку. Через неефективність політики управління процесами інвестиційно-інноваційного зростання територій і відсутність дієвих інструментів стратегічної співпраці регіонів України з просторовими локаціями інших країн наразі має місце надмірна асиметричність територій за рівнем їх соціально-економічного розвитку.

Забезпечення збалансованого розвитку територій і зміцнення статусу України як рівноправного партнера в глобальній системі міжтериторіальних відносин потребує застосування прогресивного інструментарію управління процесами інвестиційно-інноваційного зростання територій, спрямованого на поглиблення міжтериторіального партнерства України та Китаю.

Теоретико-методологічні та практичні аспекти управління інвестиційно-інноваційним розвитком соціально-економічних систем, у т. ч. територій, досліджують у своїх працях такі вчені, як Н. Андрусак, О. Ареф'єва, А. Буряченко, Г. Возняк, О. Гук, І. Дегтярьова, В. Дикань, О. Єрмакова, Я. Жаліло, С. Ілляшенко, І. Іртищева, О. Козирєва, О. Коломієць, О. Луцків, Т. Мединська, І. Мищак, Т. Наконечна, К. Нетудихата, В. Пальчук, В. Підгірна,

О. Піхоцька, Ю. Погуляйко, С. Полятикін, Ю. Прус, Н. Прямухіна, В. Родченко, І. Семигуліна, О. Сливінська, С. Степаненко, І. Сторонянська, В. Узунов, Л. Федулова, О. Челак, О. Якушева та ін.

Широке коло питань, пов'язаних з дослідженням процесів міжтериторіального та транскордонного співробітництва і формуванням інтегрованих інвестиційно-інноваційних структур у регіонах, висвітлено у працях таких вчених-науковців, як Н. Андрусак, І. Артьомов, І. Бабець, О. Бабінова, В. Бараннік, О. Бенчак, С. Біла, О. Білак, О. Бойко, І. Валюшко, В. Венгер, А. Гальчинський, С. Гречана, В. Дикань, О. Єрмаков, В. Жук, І. Заблодська, С. Захарін, О. Захарова, Я. Калат, М. Корінь, С. Король, Т. Кублікова, Л. Кузьменко, Ю. Макогон, Л. Мельник, Л. Панкова, В. Приходько, Т. Ренькас, Ю. Рогозян, І. Уханова, О. Шевченко та ін.

Розробленню питань щодо управління інвестиційно-інноваційними проектами і використання цифрових інструментів їх активізації значну увагу у своїх дослідженнях приділяють Ю. Буріменко, О. Данченко, Я. Деренська, М. Загрійчук, В. Молоканова, Ю. Мохова, Т. Обиденнова, Ю. Пасмор, О. Руденко, О. Сидорчук, Л. Федулова, Г. Цадо та ін.

Враховуючи наукове та практичне значення праць вищезазначених авторів, слід підкреслити, що існує потреба у формуванні теоретико-методологічних і методичних положень щодо управління інвестиційно-інноваційним зростанням територій в умовах активізації міжтериторіальної співпраці країн з метою нівелювання наявних асиметрій розвитку територій, у тому числі назріла необхідність у розробленні підходу, механізмів та інструментарію управління інвестиційно-інноваційним зростанням територій в умовах поглиблення міжтериторіального партнерства держав і реалізації спільних інвестиційно-інноваційних проектів забезпечення соціально-економічного розвитку регіонів.

Усі ці обставини зумовили вибір теми дисертаційної роботи, визначили мету, об'єкт, предмет і завдання дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертація виконувалася відповідно до основних положень Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки (затверджена Постановою Кабінету Міністрів України від 05.08.2020 р. № 695), Державної програми розвитку транскордонного співробітництва на 2021-2027 роки (затверджена Постановою Кабінету Міністрів України від 14.04.2021 р. № 408), Стратегії розвитку індустріальних парків на 2023-2030 роки (затверджена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 24.02.2023 р. № 176-р.).

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є удосконалення теоретичних положень, методичних підходів і практичних рекомендацій щодо управління інвестиційно-інноваційним розвитком територій на основі поглиблення міжтериторіального партнерства України і Китаю.

Поставлена мета дисертаційного дослідження зумовила необхідність вирішення таких завдань:

- з'ясувати протиріччя в системі забезпечення розвитку територій і обґрунтувати підхід до управління їх інвестиційно-інноваційним зростанням;
- проаналізувати потенційні можливості міжтериторіальної співпраці країн як основи подолання протиріч у системі управління інвестиційно-інноваційним розвитком територій і систематизувати інструменти поглиблення міжнародних комунікацій з лідерами в інвестиційно-інноваційній сфері;
- розкрити етапи еволюції теорії розвитку територій і визначити зміст поняття управління інвестиційно-інноваційним зростанням територій;
- розробити механізм управління інвестиційно-інноваційним розвитком територій;
- сформулювати модель формування компетенцій у сфері управління інвестиційно-інноваційним розвитком територій;
- надати пропозиції щодо формування екосистеми управління проектами інвестиційно-інноваційного розвитку територій шляхом створення екоіндустріального парку;
- удосконалити технологію управління проектами інвестиційно-

інноваційного розвитку територій.

Об'єкт дослідження – процес управління інвестиційно-інноваційним розвитком територій.

Предмет дослідження – теоретичні положення, методичні підходи і практичні рекомендації щодо управління інвестиційно-інноваційним розвитком територій в умовах поглиблення міжтериторіального партнерства країн.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети і вирішення зазначених завдань використано такі методи: *порівняльний аналіз і графічний метод* – для відображення сучасного стану і тенденцій інвестиційно-інноваційного зростання територій; *систематизація і класифікація* – для упорядкування причин низького рівня інвестиційно-інноваційного розвитку територій, систематизації інструментів міжтериторіального партнерства країн; *системний підхід* – для побудови механізму управління інвестиційно-інноваційним розвитком територій і формування екосистеми управління проектами їх інвестиційно-інноваційного зростання; *моделювання* – для обґрунтування моделі формування компетенцій у сфері управління інвестиційно-інноваційним розвитком територій; *абстрагування і логічного аналізу* – для розроблення підходу до управління інвестиційно-інноваційним зростанням територій, обґрунтування етапів еволюції їх розвитку, удосконалення технології управління проектами інвестиційно-інноваційного зростання територій; *морфологічного аналізу* – для удосконалення понятійно-категоріального апарату управління інвестиційно-інноваційним розвитком територій; *експертний і розрахунково-аналітичний* – для оцінювання рівня інвестиційно-інноваційного зростання територій.

Інформаційну базу дослідження склали закони та підзаконні нормативно-правові акти, що регулюють інвестиційну та інноваційну діяльність й розвиток регіонів та територій України, публікації провідних вітчизняних і зарубіжних вчених, монографічні дослідження фахівців за проблематикою управління інвестиційно-інноваційним розвитком соціально-економічних систем, у т.ч. територій, дані статистичної звітності розвитку регіонів, ресурси Інтернету.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в удосконаленні

теоретико-методологічних положень, методичних підходів і практичних рекомендацій щодо управління інвестиційно-інноваційним розвитком територій. Найбільш важливі результати дослідження, що містять елементи наукової новизни, полягають у такому:

удосконалено:

- підхід до управління інвестиційно-інноваційним розвитком територій, що, на відміну від існуючих, ґрунтується на пріоритеті та використанні конгруентних властивостей міжтериторіального партнерства і передбачає ідентифікацію протиріч у системі управління інвестиційно-інноваційним зростанням територій та особливостей їх прояву. Даний підхід дозволяє визначитися з інструментами поглиблення міжтериторіальної співпраці України з лідерами у сфері інвестиційно-інноваційного зростання територій і забезпечити нівелювання територіальних дисбалансів розвитку;

- механізм управління інвестиційно-інноваційним розвитком територій, що, на відміну від існуючих, передбачає поетапну реалізацію перспективних інструментів розширення міжтериторіальної співпраці країн у напрямі реалізації спільних інвестиційно-інноваційних проєктів. Розкрито інструменти розвитку міжтериторіального партнерства країн у розрізі ініціаторів їх впровадження: інструменти публічного (інституції влади) та суспільного управління (громадський сектор), бізнес-впливу (бізнес-сектор) і конгруентні інструменти, що сприятимуть максимальній залученості всіх учасників до реалізації ініціатив інвестиційно-інноваційного зростання просторових територіальних локацій;

- модель формування компетенцій у сфері управління інвестиційно-інноваційним розвитком територій, в якій визначено ключових стейкхолдерів процесу управління їх інвестиційно-інноваційним зростанням, і, на відміну від існуючих, розкрито технології генерування зацікавленими особами цифрових компетенцій, необхідних для реалізації проєктних ініціатив в умовах цифрової трансформації середовища комунікаційної співпраці. Особливістю даної моделі є створення Центру управління компетенціями інвестиційно-інноваційного розвитку територій, в межах якого сформується умови для колаборації

учасників процесу управління інвестиційно-інноваційним зростанням територій на основі традиційних комунікацій і цифрових технологій підтримки процесів співпраці. Обґрунтовано мету, ключові завдання центру та визначено, що його створення дозволить забезпечити ефективну реалізацію запланованих інвестиційно-інноваційних проєктів забезпечення соціально-економічного зростання територій;

- екосистему управління проєктами інвестиційно-інноваційного розвитку територій, що, на відміну від існуючих, включає традиційну та цифрову платформи розроблення і впровадження проєктів інвестиційно-інноваційного зростання територій і передбачає формування спільного українсько-китайського екоіндустріального парку. Визначено інституції управління та комунікації з питань розроблення і реалізації проєктів інвестиційно-інноваційного розвитку територій, суб'єкти інфраструктурного забезпечення та потенційних учасників екоіндустріального парку, що дозволить сформувати бінарне середовище для акумулювання і перерозподілу ресурсів під час реалізації спільних інвестиційно-інноваційних проєктів;

набули подальшого розвитку:

- систематизація інструментів міжтериторіального співробітництва країн, що, на відміну від існуючих, враховує переваги і можливості поглиблення міжнародних комунікацій з лідерами у сфері інвестиційно-інноваційного розвитку територій і передбачає поділ інструментів на інституційні, інфраструктурні, фінансово-інвестиційні та комунікаційні. Це в цілому дозволить створити сприятливі умови для поглиблення міжтериторіальної співпраці України та Китаю;

- теоретичні основи управління інвестиційно-інноваційним розвитком територій, які, на відміну від існуючих, доповнено еволюцією теорії зростання просторових соціально-економічних систем і авторським визначенням поняття «управління інвестиційно-інноваційним розвитком територій» як процесу розроблення та впровадження стратегічних і проєктних ініціатив, спрямованих на стале інвестиційно-інноваційне зростання територій шляхом використання їх

внутрішніх резервів і потенціалу конгруентності системи управління територіальними інвестиційно-інноваційними локаціями. Дані положення склали підґрунтя пропозицій щодо формування екосистеми управління спільними проєктами інвестиційно-інноваційного розвитку в аспекті розширення міжтериторіальної співпраці України та Китаю;

- технологія управління проєктами інвестиційно-інноваційного розвитку територій, що, на відміну від існуючих, враховує трансформацію принципів та підходів до управління проєктами в умовах цифровізації і розкриває етапи, інструменти та переваги впровадження data-driven управління проєктними ініціативами у сфері інвестиційно-інноваційного зростання територій. Це сприятиме підвищенню обґрунтованості управлінських рішень у процесі розроблення та реалізації проєктів інвестиційно-інноваційного зростання територій.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що розроблені в дисертації теоретико-методичні положення і практичні рекомендації можуть бути використані в процесі обґрунтування стратегічних напрямів інвестиційно-інноваційного розвитку територій і дозволять підвищити ефективність застосування інструментів міжтериторіальної співпраці країн для подолання асиметрій інвестиційно-інноваційного зростання територій.

Результати дисертаційного дослідження отримали практичне застосування. Зокрема пропозиції щодо формування екосистеми управління проєктами інвестиційно-інноваційного розвитку територій застосовуються в діяльності Харківської районної ради Харківської області (акт впровадження № 358/29-08 від 29 серпня 2023 р.); механізм управління інвестиційно-інноваційним розвитком територій використовується в роботі Департаменту міжнародного співробітництва Харківської міської ради Харківської області (акт впровадження № 482/25-09 від 25 вересня 2023 р.).

Теоретичні та практичні розробки, запропоновані в дисертації, використовуються в навчальному процесі Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна при викладанні дисциплін «Інвестиційний

менеджмент», «Управління проектами», «Інноваційний розвиток підприємств» і при виконанні випускних кваліфікаційних робіт магістрів, що підтверджується актом впровадження від 30 серпня 2023 р.

Особистий внесок здобувача. Усі наукові результати, отримані в дисертаційній роботі і винесені на захист, здобуто особисто автором і відображено в наукових публікаціях. З наукових праць, опублікованих у співавторстві [23, 33, 78, 165, 166, 167, 321], у дисертації використано лише ті положення, ідеї та висновки, які є результатом особистої роботи автора.

Апробація результатів дисертації. Основні положення і результати дослідження пройшли апробацію на 7 Міжнародних і 2 Всеукраїнських науково-практичних конференціях: Європейський вектор модернізації економіки: креативність, прозорість та сталий розвиток (Харків, 2020); Міжнародна транспортна інфраструктура, індустріальні центри та корпоративна логістика (Харків, 2020); Теоретичні та практичні питання узгодження інтересів розвитку територіальної системи (Харків, 2020); Міжнародна транспортна інфраструктура, індустріальні центри та корпоративна логістика (Харків, 2021); Міжнародна транспортна інфраструктура, індустріальні центри та корпоративна логістика (Харків, 2022); Проблеми та перспективи інноваційного розвитку територій (Харків, 2022); Проблеми розвитку економіки підприємства: погляд молоді (Харків, 2023); Сучасні підходи до креативного управління економічними процесами (Київ, 2023); Міжнародна транспортна інфраструктура, індустріальні центри та корпоративна логістика (Харків, 2023).

Публікації. За темою дисертації опубліковано 16 наукових праць, серед яких 7 статей у наукових фахових виданнях (входять до наукометричних баз даних) і 9 матеріалів і тез доповідей на науково-практичних конференціях. Загальний обсяг наукових праць складає 6,4 друк. арк., з яких особисто автору належить 5,5 друк. арк.

Обсяг і структура роботи. Дисертація складається з анотації, вступу, трьох розділів, загальних висновків, додатків, списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи складає 319 сторінок, у т. ч. основний текст займає 244 сторінки. Матеріали дисертації проілюстровано 53 рисунками, 14 таблицями та містять 4 додатки. Список використаних джерел налічує 344 найменування.

РОЗДІЛ 1

ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ УПРАВЛІННЯ ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНИМ РОЗВИТКОМ ТЕРИТОРІЙ

1.1. Аналіз інвестиційно-інноваційного розвитку територій України

Поглиблення макроекономічної нестабільності в країні і розірвання усталених міжрегіональних зв'язків призвело до погіршення інвестиційного клімату в регіонах та зниження інноваційної активності бізнесу. На сьогодні рівень інвестиційно-інноваційного розвитку територій залишається вкрай низьким і зберігається значна асиметричність у темпах зростання регіонів. Значна диференціація в забезпеченні необхідними ресурсами вказує на потребу врахування територіальних особливостей, визначення сильних та слабких сторін окремих територій і можливостей для їх сталого розвитку.

Україна протягом тривалого часу функціонує в умовах гострого дефіциту інвестиційних ресурсів. Зокрема вивчення динаміки валового нагромадження основного капіталу (рис. 1.1) свідчить про повільні темпи зростання даного показника і скорочення його питомої частки в значенні ВВП країни. Так, якщо у 2011 р. значення показника складало 21,3 %, то у 2021 р. – 13,2 %, а у 2022 р. – 11,6 %. При цьому як засвідчує світовий досвід, для модернізації і росту економіки протягом тривалого періоду має спостерігатися високий рівень нагромадження основного капіталу і щодо ВВП приблизно становити 27-31 % [1]. Значно відстає Україна і за показниками валового нагромадження основного капіталу від економічно розвинених країн: зокрема за період 2010-2016 рр. відставання від США досягло в 106,7 рази, від Китаю – у 43,3 рази, від представників Євросоюзу – понад 20 раз, від Індії – в 10,7 рази [2]. Це зумовлює загострення проблеми високого фізичного та морального зносу основного капіталу і посилює відставання від передових країн світу.

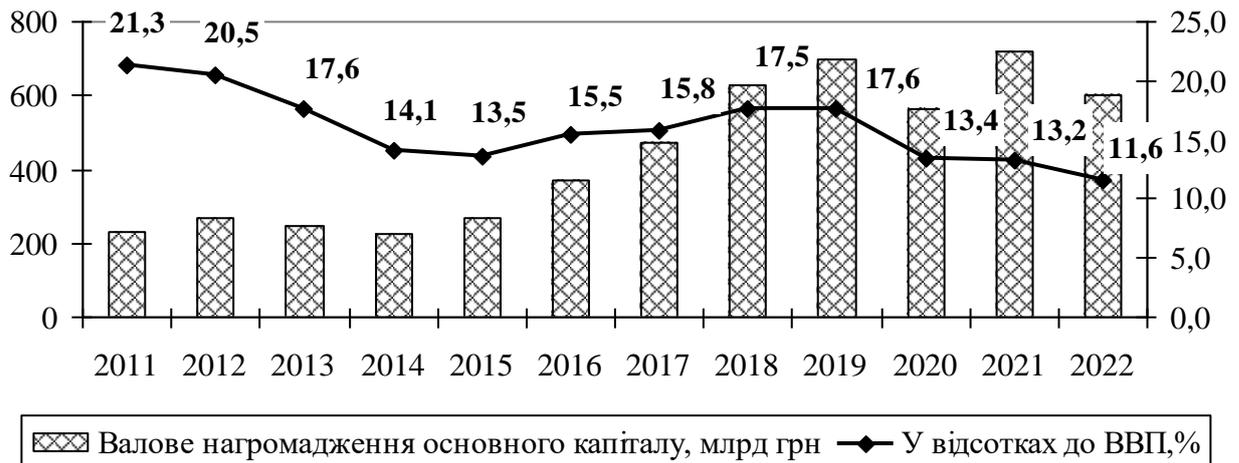

Рис. 1.1. Динаміка валового нагромадження основного капіталу і його питомої частки в значенні ВВП (побудовано на основі даних джерела [3])

У значній мірі така ситуація викликана низькою інвестиційною привабливістю України для іноземних інвесторів, про що свідчить динаміка прямих іноземних інвестицій у національну економіку (рис. 1.2).

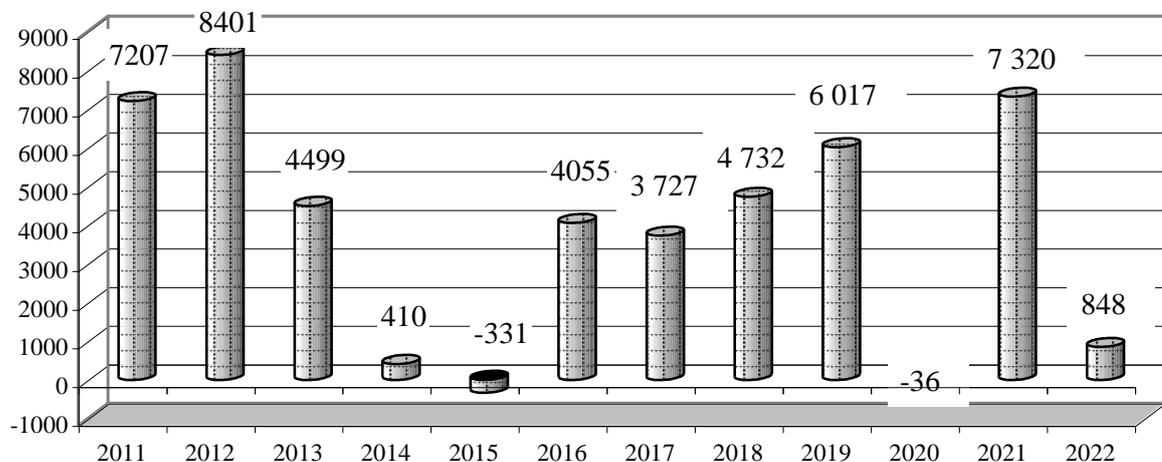

Рис. 1.2. Динаміка прямих іноземних інвестицій в економіку України, млн дол. (побудовано на основі даних джерел [4], [5])

За останні десять років найвищий рівень інвестиційної активності зафіксовано у 2012 р., коли значення обсягу надходжень прямих інвестицій до економіки України досягало 8,4 млрд дол. Поряд з цим 2020 р. ознаменувався від'ємним інвестиційним потоком, що викликано погашенням зобов'язань

перед інвесторами протягом аналізованого періоду і негативною динамікою реінвестування доходів. Станом на кінець 2022 р. сукупний обсяг прямих інвестицій, зосереджених в Україні, склав 51,1 млрд дол. [4].

Щодо країн-інвесторів слід зазначити, що основний інвестиційний потік до України у 2021 р. надходив від країн ЄС (5443,9 млн дол., 74,4 % від загального обсягу прямих інвестицій в Україну), зокрема із Кіпру (1674,4 млн дол.), Нідерландів (1435,2 млн дол.), Німеччини (695,3 млн дол.), Люксембургу (321,1 млн дол.), Польщі (227,9 млн дол.), Швейцарії (693,3 млн дол.), США (326,6 млн дол.) тощо. Найвищий рівень інвестиційної активності характерний для добувної (1730,5 млн дол.) і переробної промисловості (1867,7 млн дол.), зокрема металургійного виробництва і створення нових виробів [4].

Регіональна структура інвестиційної активності, у свою чергу, має наступний вигляд: за даними 2021 р. найбільший обсяг прямих інвестицій зафіксовано в м. Києві (1545,4 млн дол.), Дніпропетровській (1640,8 млн дол.), Полтавській (720,0 млн дол.) і Запорізькій (522,7 млн дол.) областях [4].

Слід відзначити і скорочення обсягу ініційованих і реалізованих угод злиття та поглинання (M&A) в Україні, у т. ч. корпоративні та венчурні у технологічному секторі, який за підсумками 2022 р. становив 305 млн дол., що в 9 разів менше, ніж у 2021 р. (2,7 млрд дол.). Зменшилася і кількість угод M&A вартістю понад 1 млн дол.: зі 120 у 2021 р до 54 угод у 2022 році (при цьому 21 угода, близько 50 % припала на січень-лютий 2022 р.). Поряд з цим найбільш стійким у воєнний час виявився український ІТ-сектор і венчурна індустрія (понад 90 % загального обсягу угод). Пріоритети інвесторів та власників бізнесу змістилися у бік виведення капіталу з України, збереження активів, адаптації до нових реалій та виживання більшої частини великого, середнього та малого бізнесу. У 2022 р. більшість бенефіціарів найбільшого бізнесу в Україні, які історично виступали основним драйвером ринку M&A, суттєво втратили у капіталізації своїх активів і відповідно у можливостях для здійснення нових угод у коротко та середньостроковій перспективі. Значна частина платоспроможної аудиторії України взагалі залишила країну.

Насамперед інвестиційний потенціал для нових угод M&A втратили представники великого бізнесу України в секторі металургії, агросекторі, ритейлі, будівництві, переробній та добувній галузях. У той же час сектор нерухомості, IT і в цілому сектор торгівлі та послуг є більш стійкими [6].

При цьому деякі українські інвестори в умовах війни змістили інвестиційний фокус на інші країни. Серед ключових угод: інвестування АТ «Фармак» понад 20 млн євро в будівництво заводу в Іспанії; придбання корпорацією Біосфера ТМ Alufix та заводу в Європі; вихід Нової пошти на європейський ринок, зокрема Польщі, Словаччини, Румунії; придбання ВЗК Grain Alliance АВ елеватору в Словаччині, а компанією Кернел – 40 % акцій зернотрейдера Avere Commodities SA за 32 млн дол. [6].

Поряд з цим заплановано реалізацію масштабних інфраструктурних проєктів компаніями і в Україні. Зокрема ірландська компанія Kingspan планує інвестувати 200 млн євро у створення кампуса будівельних технологій; U PARKS CEO ІМС планує створення кластеру з переробки кукурудзи в Івано-Франківській області (151 млн дол.); Нова пошта має намір спрямувати близько 100 млн дол. в авіакомпанію та інноваційний термінал в Одесі; Nestle вкладе 40 млн дол. у виробництво вермішелі у Волинській області; Alebor Group інвестує 40 млн дол. у зерновий термінал у Чернівецькій області; Zammler планує побудувати логістичний комплекс класу «А» на 60 тис. м² у Київській області за 34 млн дол.; ДТЕК інвестує близько 30 млн дол. у два родовища газу на Полтавщині; UFuture має намір спрямувати 20 млн дол. у створення індустриальних парків у Львові, Вінниці та Бучі; Кулінічі планує інвестувати 20 млн євро у будівництво хлібопекарського заводу у Львівській області [6].

Суттєве погіршення інвестиційного клімату в країні зафіксовано і Європейською бізнес-асоціацією, що знайшло відображення в індексі інвестиційної привабливості України, значення якого наприкінці 2021 р. склало 2,73 бали з 5 максимально можливих (рис. 1.3). Близько 58 % опитаних з понад 92 керівників найбільших міжнародних та українських компаній, які є членами цієї Асоціації, назвали інвестиційний клімат в Україні несприятливим і лише

7 % охарактеризували його як «скоріше сприятливий». У свою чергу, 35 % від загального числа респондентів вважають інвестиційний клімат нейтральним. При цьому слід зазначити, що 32 % опитуваних очікують на подальше погіршення інвестиційного клімату в країні в найближчій перспективі [7]. Серед основних проблем, які вже протягом багатьох років залишаються невирішеними і призвели до такого стану, виділяють кризу судочинства (87 % опитаних), високий рівень корупції (85 %) і вплив тіньової економіки (76 %). Крім того, топ-менеджмент компаній вказує і на такі негативні фактори як Також негативними факторами є геополітична напруженість, енергетична криза, недосконале державне управління, стагнація реформ, складна податкова система, постійні ротації в урядовій системі [7].

Надзвичайно складним для української держави виявився 2022 р., що зумовлено активними бойовими діями на території країни і пошкодженням потужностей, основного фонду бізнесу, інфраструктури, значними атаками на енергосистему, які змусили вітчизняні бізнес-суб'єкти здійснювати релокацію в більш безпечні регіони чи закордон. Ускладнювали і діяльність підприємств усталені проблеми, пов'язані з корупцією та складною судовою системою [8].

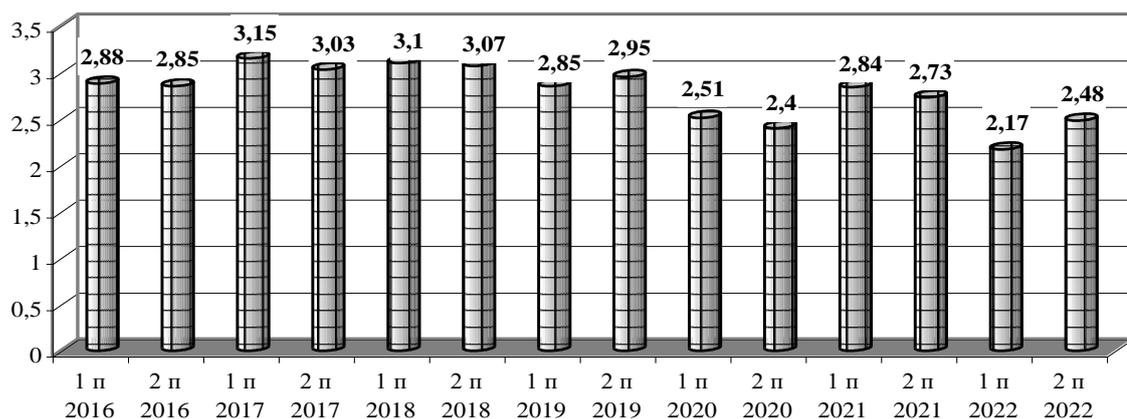

Рис. 1.3. Динаміка індексу інвестиційної привабливості України за період 2016-2022 рр. (побудовано на основі даних джерела [8])

Важливою в контексті аналізу є динаміка індексу капітальних інвестицій, значення якого у 2021 р. в цілому по Україні становило 113,0 % проти 61,8 % у

2020 р. Збільшення обсягу освоєних капітальних інвестицій спостерігалось у 24 регіонах: від 0,3 % у Кіровоградській обл. до 41,7 % у Івано-Франківській обл. Крім Івано-Франківської обл., найбільшими темпами обсяги капітальних інвестицій зросли у Запорізькій (на 39,2 %), Львівській (37,7 %), Київській (на 35,1 %), Вінницькій (на 33,1 %), Чернігівській (на 23,7 %), Чернівецькій (на 23,6 %), Тернопільській (на 22,5 %) та Черкаській (на 22,4 %) обл. У свою чергу, зменшення інвестицій зафіксовано у Волинській обл. на 30,8 % [9].

Так, обсяг капітальних інвестицій збільшився з 419,8 млрд грн у 2020 р. до 528,8 млрд грн у 2021 р. (рис. 1.4). Найвищий рівень капітального інвестування характерний для Києва (170,1 млрд грн, 32,2 % від обсягу капітальних інвестицій), Дніпропетровської (65,5 млрд грн, 12,4 %), Київської (35,9 млрд грн, 6,8 %), Донецької (30,1 млрд грн, 5,7 %), Львівської (24,0 млрд грн, 4,5 %) і Полтавської обл. (23,8 млрд грн, 4,5 %) [3]. У свою чергу, показник обсягу капітальних інвестицій на одну особу в середньому по Україні у 2021 р. становив 11551,4 грн. При цьому, територіальна диспропорція щодо обсягів капітальних інвестицій на одну особу зменшилася проти 2020 р. (40,7 рази) і склала 39,7 рази (максимальне значення у 2021 р. спостерігалось у м. Києві – 54684,4 грн., мінімальне у Луганській обл. – 1375,9 грн.) [9].

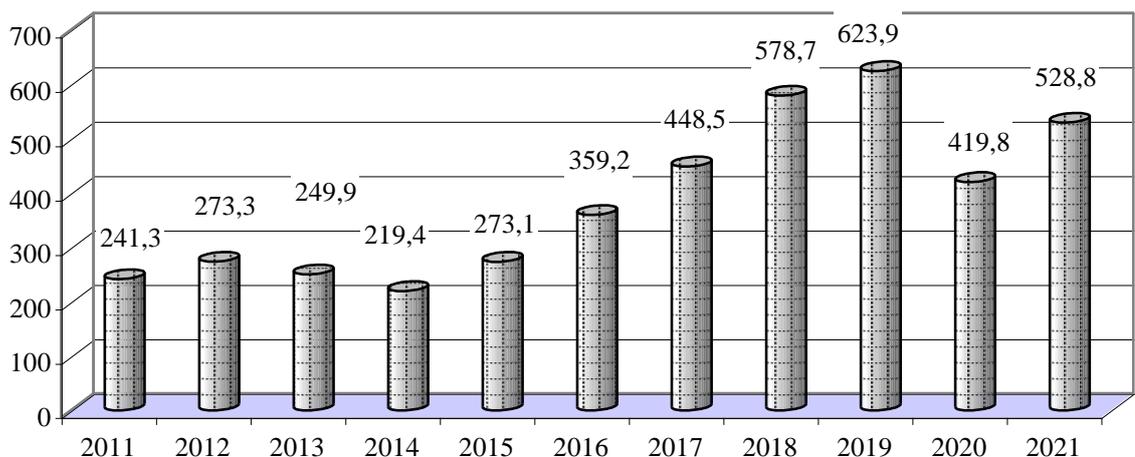

Рис. 1.4. Динаміка капітальних інвестицій в Україні за період 2011-2021 рр., млрд грн (побудовано на основі даних джерела [3])

Щодо розподілу капітальних інвестицій за видами діяльності слід зазначити, що їх обсяг у промисловості досягнув 191,2 млрд грн (36,2 % від їх загального обсягу), сфері державного управління, оборони і обов'язкового соціального страхування – 63,4 млрд грн (12,0 %), у будівництві – 51,8 млрд грн (9,8 %), сільському, лісовому та рибному господарстві – 49,1 млрд грн (9,3 %), оптовій та роздрібній торгівлі – 43,4 млрд грн (8,2 %), транспорті, складському господарстві, поштовій та кур'єрській діяльності – 37,4 млрд грн (7,1 %) [3].

Поряд з нарощенням капітальних інвестицій у 2021 р. зафіксовано і позитивні тенденції щодо динаміки виробництва в ключових сферах розвитку: промисловості, сільському господарстві, будівництві, про що свідчить динаміка основних соціально-економічних показників: зафіксовано збільшення обсягів виробництва промислової продукції у 16 регіонах і в цілому по Україні на 1,9 % (у 2020 р. – зменшення на 4,5 %), продукції сільського господарства – у 20 регіонах та в цілому по Україні на 14,4 % (у 2020 р. – зменшення на 10,1 %), будівельної продукції у 17 регіонах та в цілому по Україні на 6,8 % (за 2020 р. – збільшення на 5,6 %). На цьому фоні відбувалося зростання і доходів місцевих бюджетів у всіх регіонах у межах від 14,8 % у Вінницькій обл. до 28,5 % у Дніпропетровській обл. У середньому по Україні приріст даного показника склав 20,5 % (за відповідний період 2020 р. – 5,4 %), що свідчить про покращення фінансової спроможності на регіональному рівні. Зростала і реальна заробітна плата в усіх регіонах: від 5,2 % у Кіровоградській обл. до 14,4 % у Хмельницькій обл. і в цілому по Україні – на 10,5 % (у 2020 р. – на 7,4 %). Обсяги заборгованості з виплати заробітної плати скоротились у 12 регіонах, а в цілому по Україні зменшилися на 0,5 відсоткових пункти у порівнянні з аналогічним показником станом на 01.01.2021 р. Збереження негативної динаміки спостерігається за показником безробіття населення, рівень якого збільшився в усіх регіонах та в цілому по Україні [9].

Однак, слід відзначити і негативний аспект у структурному розрізі капітальних інвестицій. Зокрема погіршується структура інвестицій у промисловості в розрізі технологічності. Значно вищий рівень інвестиційної

спроможності демонструють сировинні сектори промисловості та галузі промисловості з нижчим рівнем технологічності. У структурі капіталовкладень у промисловість поступово знижується вага переробної промисловості. Зберігається переважання сировинних галузей і галузей нижчого технологічного рівня, яке посилюється з 2018 р. У 2020 р. більше як половина загального обсягу капітальних інвестицій у промисловості припадала на первинні сектори, зокрема добувну промисловість (27,9 %), сектор електроенергетики, водо- та газопостачання (25,4 %) [10]. Зберігається дана тенденція і у 2021 р.: питома вага інвестицій у добувній промисловості склала 29,1 %, секторі електроенергетики, водо- та газопостачання (27,6 %) [3].

Незадовільною тенденцією з 2011 р. є скорочення частки капітальних інвестицій у середньовисокотехнологічні галузі (з 19,0 % – у 2010 р. до 10,5 % – у 2019 р.; у 2020 р. на тлі швидшого скорочення обсягів капітальних інвестицій у галузях нижчого технологічного рівня вона підвищилася до 12,2 %). Визначальними чинниками такої динаміки стали багаторічна негативна динаміка інвестування у виробництві хімічних речовин і хімічної продукції (як наслідок, частка галузі в загальних обсягах капітальних інвестицій зменшилася з 8,1 % – у 2010 р. до 3 % – у 2020 р.) та повільні темпи відновлення інвестиційної активності в окремих галузях машинобудування, спричинені дестимулювальним впливом кризових процесів, зокрема у виробництві машин та устаткування (частка капітальних інвестицій у цій галузі зменшилася з 5,2 % – у 2010 р. до 3,8 % – у 2020 р.) [10].

Цікавим у контексті дослідження є і рейтинг регіонів України за рівнем інвестиційної привабливості [11]. Так, перше місце за рівнем інвестиційно-інноваційного розвитку та зовнішньоекономічної співпраці у 2015-2019 рр. посідає Київ. На другому місці – Волинська область, якій вдалося піднятися з 17 позиції у 2018 р. до 2 позиції у 2019 р. Третю позицію займає Кіровоградська область, яка покращила рейтинг у 2019 р. порівняно з попереднім роком на 11 позицій. На четвертому місці – Херсонська область, якій вдалося піднятися з 22 позиції у 2018 р. до 4 позиції у 2019 р. До п'ятірки лідерів ввійшла і

Миколаївська область, рейтинг якої зріс з 11 до 5 позиції. До переліку аутсайдерів ввійшли такі області: Івано-Франківська (21 місце), Тернопільська (22), Луганська (23), Хмельницька (24) та Рівненська (25).

Важливим у цьому сенсі є і рейтинг прозорості інвестиційного сектору, що відображає створені в регіоні інституційні умови для активізації інвестиційної діяльності [12]. До трійки міст-лідерів даного рейтингу ввійшли Івано-Франківськ, Київ та Вінниця. Лідер рейтингу, Івано-Франківськ, отримав 15 балів із 20 можливих завдяки відкритості інформації щодо інвестиційних об'єктів і проєктів, що пропонуються до реалізації міською владою, інженерних мереж, показників ефективності реалізації стратегії розвитку міста, наявності окремого розділу для роботи з інвесторами, а також програм підтримки та розвитку підприємництва, праці з проєктами міжнародної технічної допомоги тощо. Найкращою практикою визнано інвестиційний портал міста. Київ, що посідає другу сходинку рейтингу, отримав 12,7 балів завдяки, окрім наведених вище здобутків, кредитному рейтингу міста, електронним аукціонам для сезонної торгівлі, підключенням до платформи ефективного регулювання. Особливу увагу викликала практика проведення електронних аукціонів для продажу прав на розміщення сезонної торгівлі. Вінниця, яка посідає третє місце, отримала 12 балів із 20 завдяки, окрім вище зазначеного, платформі, створеної для допомоги населенню у відкритті власного бізнесу. Найкращою практикою є наповненість та структура розділу для роботи з інвесторами.

Поряд з цим слід вказати і на зниження інноваційного потенціалу регіонів. Невпинно скорочується кількість організацій, які здійснюють науково-дослідні роботи (з 1303 од. у 2010 р. до 769 од. у 2020 р.), і, відповідно, кількість працівників, які залучені до їх виконання (з 182,5 тис. осіб у 2010 р. до 78,9 тис. осіб у 2020 р., рис. 1.5). При цьому найбільша кількість науково-дослідних організацій зосереджена у таких регіонах як місто Київ (295 од.), Харківська (101 од.), Львівська (50 од.), Одеська (44 од.) і Дніпропетровська обл. (45 од.). Відповідно і найвищий рівень витрат на виконання науково-дослідних робіт зафіксовано у місті Києві (9,1 млрд грн), Харківській (2,6 млрд

грн), Дніпропетровській обл. (1,5 млрд грн). При цьому у Львівській обл., незважаючи на кількість науково-дослідних організацій, рівень відповідних витрат склав лише 499,4 млн грн [3]. Поряд з цим у міжнародному вимірі частка витрат на НДР у ВВП залишається вкрай низькою: 0,43 % у 2019 р. і 0,41 % у 2020 р. Для порівняння у країнах ЄС даний показник складає 2,14 %, зокрема у Німеччині – 3,18 %, Словенії – 2,04 %, Чехії – 1,94 % [13].

Також, слід зосередити увагу і на зниженні кількості інноваційно активних підприємств: якщо протягом 2016-2018 рр. їх значення складало 8173 од. (28,1 % від загальної кількості підприємств), то в період 2018-2020 р. – на 72 % менше – 2283 од. (8,5 % відповідно). З них 1832 підприємства впроваджували нову або значно вдосконалену продукцію (товари, послуги), 1875 – інноваційні процеси, 620 – нові організаційні методи, 738 – нові методи маркетингу. При цьому в розрізі регіонів зберігається аналогічний розподіл: найбільш інноваційно активними є м. Київ (331 підприємство), Харківська (240 од.), Дніпропетровська (230 од.), Львівська (176 од.) і Запорізька обл. (160 од.). У свою чергу, вивчення інноваційності підприємств у розрізі видів економічної діяльності дає можливість стверджувати, що промисловість залишається лідером в освоєнні та впровадженні інновацій: 1552 підприємства (68 %) функціонують у промисловому секторі, зокрема переробній сфері [3].

Рис. 1.5. Динаміка кількості організацій та працівників, які здійснювали НДР, за період 2010-2020 рр. (сформовано на основі даних джерела [3])

Однак, незважаючи на це негативна динаміка скорочення інноваційності характерна і для промисловості. Так, кількість інноваційно активних промислових підприємств за період 2010-2020 рр. скоротилася на 47 % з 1462 од. у 2010 р. до 809 од. у 2020 р. (рис. 1.6). Кількість підприємств промисловості, що впроваджували інновації, скоротилася на 41 % з 1217 од. у 2010 р. до 718 од. у 2020 р. Останніми було впроваджено у виробництво 4066 видів інноваційної продукції. Обсяг реалізованої інноваційної промислової продукції у 2020 р. склав 47,5 млрд грн (у 2010 р. – 33,7 млрд грн), що склало 1,9 % до загального обсягу промислової продукції. Лідерами серед регіонів за обсягом реалізованої інноваційної продукції стали Донецька (15398,2 млн грн), Харківська (3157,3 млн грн), Дніпропетровська (6393,1 млн грн) та Полтавська (4301,0 млн грн) області і місто Київ (4464,5 млн грн) [3].

Рис. 1.6. Динаміка кількості інноваційно активних промислових підприємств за період 2010-2020 рр. (сформовано на основі даних джерела [3])

За підсумками 2020 р. частка реалізованої інноваційної продукції у розрахунку до загального обсягу реалізованої промислової продукції у порівнянні з відповідними показниками 2019 р. зросла у 15 регіонах, і в цілому по Україні з 1,3 до 1,9 %. Найнижчий показник питомої ваги інноваційної продукції у загальному обсязі реалізованої промислової продукції у звітному періоді спостерігався у Житомирській (0,2 %), Закарпатській, Рівненській (0,4

%), Івано-Франківській (0,5 %) та Черкаській і Чернівецькій (0,8 %) обл. Зростання частки реалізованої інноваційної продукції у загальному обсязі реалізованої промислової продукції у 2020 р., порівняно з 2019 р., мало місце у Полтавській (на 2,5 в. п.), Миколаївській (на 1,7 в. п.), Луганській (на 1,6 в. п.), Тернопільській (на 1,5 в. п.), Дніпропетровській (на 1,2 в. п.), Донецькій (на 1,1 в. п.) та Волинській (на 0,7 в. п.) обл. У Вінницькій області частка реалізованої інноваційної продукції у загальному обсязі реалізованої промислової продукції у 2020 р. залишилася на рівні минулого року [9].

До територій, які володіють значним промисловим, транспортно-логістичним, ресурсним, науково-дослідним та інтелектуально-кадровим потенціалом, що до сьогодні не використовувався належним чином, слід віднести Харківську область. Серед переваг останньої слід виділити доволі вигідне географічне місце розташування, оскільки регіон входить до північно-східного макрорегіону, діяльність якого демонструє високі темпи промислового розвитку. Слід відзначити і транспортні переваги, оскільки через територію даного регіону проходять стратегічні автомагістралі, а м. Харків є ключовим залізничним вузлом східної України, що обслуговує шість суміжних областей. У місті розміщений і міжнародний аеропорт, який забезпечує пасажирські перевезення літаками всіх типів. Завдяки цьому Харків є потужним регіональним центром, що сприяє реалізації міжнародних транспортно-економічних взаємозв'язків країни [14]. Однак, зважаючи на несприятливі та вкрай тяжкі для країни події, важливо забезпечити формування й інших точок економічного зростання даної території.

Потужною є і мінерально-сировинна база регіону, яка на 37,6 % складається з родовищ паливно-енергетичних ресурсів, на 50,7 % – сировини, необхідної для виробництва будівельних матеріалів. Серед іншого: сировина кольорових металів, мінеральні підземні води. Розміщені в Харківській області і об'єкти обліку природного газу (понад 80), у тому числі Шебелинське газоконденсатне родовище, що є найбільшим в Україні. Станом на початок 2019 р. запаси газу регіону склали 317,9 млрд куб. м, запаси нафти –

4,289 млн т. Поряд з цим Харківський регіон повністю забезпечений власною сировиною будівельних матеріалів, маючи перспективи для розширення. Видобуток скляної сировини також повністю забезпечує потреби регіону та більшості заводів України у виробництві продукції зі скла [14].

За рівнем валового регіонального продукту (у фактичних цінах) у розрахунку на одну особу населення у 2021 р. Харківська область знаходиться на 6 місці після м. Києва, Полтавської, Київської, Дніпропетровської та Запорізької областей (рис. 1.7). Якщо у середньому по Україні даний показник складав 101138 грн на одну особу, то в Харківській області 97428 грн [15].

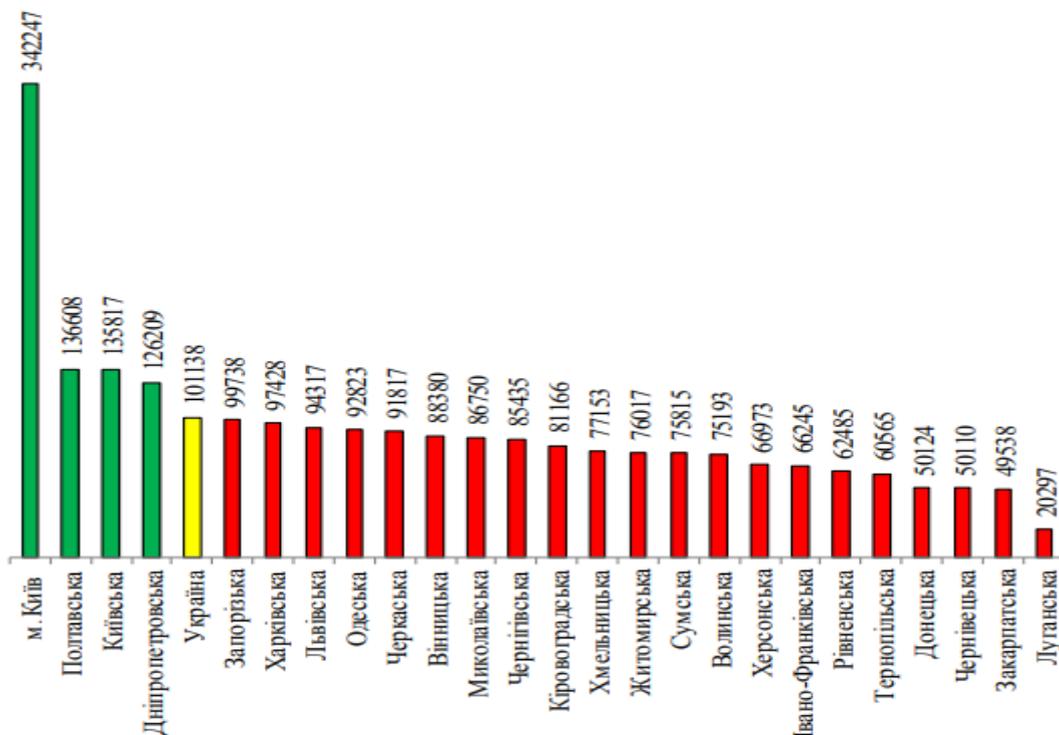

Рис. 1.7. Валовий регіональний продукт (у фактичних цінах) у розрахунку на одну особу населення, грн (побудовано на основі даних джерела [15])

Харківська область на сьогодні є однією з найбільш фінансово самодостатніх у країні. У 2021 р. доходи місцевих бюджетів (без трансфертів) зросли по відношенню до відповідних показників 2020 р. в усіх регіонах у середньому на 20,5 % (за відповідний період 2020 р. – 5,4 %). Значно зросла доходна частина місцевих бюджетів і в Харківській обл. – на 23,8 %.

Найбільший обсяг доходів місцевих бюджетів у розрахунку на одну особу населення регіону у 2021 р. зафіксовано у м. Києві (18,4 тис. грн.). У свою чергу, в Харківській обл. значення показника склало 9,4 тис. грн на особу [15].

Протягом багатьох років Харківська область є одним із лідерів у напрямі розвитку підприємництва. Так, загалом у 2020 р. в області функціонувало 166855 суб'єктів господарювання, з яких 25144 – підприємства, а 141711 – фізичні особи-підприємці. При цьому 18 од. – великі (0,1 % від загальної кількості підприємств), 1259 од. – середні (5,0 %) і 23867 од. – малі підприємства (94,9 %) [16]. Як свідчать дані таблиці 1.1 протягом останніх років відбувалося поступове відновлення підприємницького сектору і нарощення кількості підприємств після різкого зниження їх кількості у 2014 р. Попри збільшення кількості середніх підприємств (з 1171 од. у 2013 р. до 1259 од. у 2020 р.) динаміка чисельності великих та малих підприємств є негативною (зафіксовано їх зменшення з 32 до 18 од. і 24883 до 23867 од. відповідно). За кількістю підприємств у країні Харківський регіон знаходиться на 4 місці після м. Києва, Дніпропетровської та Одеської областей.

Таблиця 1.1

Кількість підприємств у Харківській області (за даними джерела [3])

Показник	Значення за роками							
	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Усього, од., з них:	26086	24820	24938	20435	22597	23793	25051	25144
великі	32	26	13	11	14	14	20	18
середні	1171	1070	1098	1096	1121	1215	1282	1259
малі	24883	23274	23827	19328	21462	22564	23749	23867
у т.ч. мікро-	21330	20494	20701	16212	18298	19167	20278	20470

Поряд з цим і зростала кількість фізичних осіб-підприємців: із 93712 од. у 2013 р. до 141711 од. у 2020 р., що вказує на значний підприємницький потенціал, зосереджений у Харківському регіону. За кількістю фізичних осіб-підприємців Харківська область займає друге місце в країні після м. Києва [3].

Щодо кількості інноваційно активних підприємств, то в регіоні даний показник є одним із найбільших у країні: протягом 2016-2018 рр. – 670 од. (30,1 % від загальної кількості підприємств (загалом у країні – 28,1 %), 2018-2020 р. – на 64 % менше – 240 од. (11,3 % відповідно). Отже зберігається загальна тенденція до скорочення інноваційної активності і в розрізі регіонів. Із загальної кількості інноваційно активних суб'єктів 150 – впроваджували нову або значно вдосконалену продукцію (товари, послуги), 192 – інноваційні процеси, 52 – нові організаційні методи, 67 – нові методи маркетингу [3].

Реалізується і значний обсяг продукції суб'єктами підприємництва в регіоні: у 2020 р. значення показника склало 537,6 млрд грн, що майже в три рази більше порівняно із значенням 2013 р. (187,9 млрд грн). Однак, частка інноваційної продукції в даному обсязі складає лише 1,9 % від загального обсягу реалізованої продукції підприємств регіону і 0,8 % від обсягу реалізації продукції суб'єктами підприємництва регіону в цілому (4,2 млрд грн) [3].

Спеціалізується даний регіон на оптовій та роздрібній торгівлі (39,5 % від загального обсягу реалізованої продукції) і промислового виробництва (32,8 % відповідно). При цьому промислова спеціалізація Харківської області проявлялася у виробництві харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів (23,0 % загального обсягу промислової продукції), добувної промисловості і розроблення кар'єрів» (19,9 %), машинобудуванні (11,1 % відповідно) [17]. За показником обсягу реалізованої промислової продукції у розрахунку на одну особу населення Харківська область у 2021 р. знаходилася на 6 місці в Україні із значенням 88446,4 грн, що на 2 % вище середнього значення в країні в цілому (у 2020 р. 66393,8 грн, що вище на 12 % відповідно) [15].

Значну частку промислова продукція займає і в структурі експорту. Зокрема основними промисловими товарами, які експортувалися у 2020 р. з Харківської області за межі України, були: готові харчові продукти – 22,0 % (323,94 млн дол.), машини, обладнання та механізми і електротехнічне обладнання – 17,1 % (251,62 млн дол.), недорогоцінні метали та вироби з них – 4,5 % (66,22 млн дол.), продукція хімічної та пов'язаних галузей промисловості –

4,1 % (60,40 млн дол.), полімерні матеріали, пластмаси та вироби з них – 3,6 % (52,72 млн дол.); засоби наземного транспорту, літальні апарати, плавучі засоби – 3,3 % (48,08 млн дол.) тощо. Поряд з цим серед основних товарів експорту слід відзначити і продукцію рослинного походження – 22,6 % (332,18 млн дол.) [18].

В аспекті дослідження слід відзначити промислових гігантів, які займали тривалий час лідируючі позиції на світовому ринку, і входять до стратегічно значущих для національної економіки та безпеки України підприємств. Серед них: одне з найбільших у світі турбінобудівних підприємств АТ «Турбоатом», що постачало 13 % турбін для АЕС від їх сумарного світового обсягу і посідало за цим показником четверте місце серед турбобудівних підприємств світу. Підприємство завершило 2020 р. із чистим прибутком у розмірі 226,53 млн грн, що на 27,8 % менше, ніж у 2019 р. (314,07 млн грн), чистий дохід скоротився майже вдвічі – до 1,466 млрд грн. У свою чергу, за підсумками першого півріччя 2021 р. АТ «Турбоатом» скоротило чистий прибуток у 88 разів у порівнянні з аналогічним періодом минулого року – до 2,19 млн грн (192,04 млн грн у січні-червні 2020 р.). Слід відзначити і АТ «Завод «Електроважмаш», що спеціалізується на виробництві потужних гідрогенераторів, турбогенераторів, електродвигунів для приводів прокатних станів, шахтних підйомників, тягового електрообладнання для залізничного та міського транспорту. Попри вагому значущість підприємства для економіки країни в останні роки завод перебуває у складному фінансовому становищі. У 2020 р. чистий збиток підприємств збільшився у 5,8 рази відносно 2019 р. – до 451 млн грн, чистий дохід скоротився у 2,3 рази – до 821,8 млн грн [19, 20]. Наразі активи даних підприємств об'єднано і створено АТ «Українські енергетичні машини». Надалі заплановано здійснити його приватизацію.

Серед інших великих підприємств «Завод імені В.О. Малишева», що випускає бронетехніку, дизельні двигуни і двигун-генератори для залізничного транспорту, автономні джерела енергопостачання на основі дизель-генераторів. У 2018 р. підприємством було реалізовано рекордний обсяг продукції на суму 3 млрд грн. Однак, наступні роки виявилися кризовими для підприємства, що

відбулося в результаті невирішення назрілих проблем. Як результат, 2020 р. підприємство закінчило зі збитками 112,4 млн грн (у 2019 р. – 420,0 млн грн). У 2021 р. було заключено контракт з Ісламською Республікою Пакистан на суму 85,6 млн дол., що передбачає виконання замовлення з ремонту танків Т-80УД. На початку 2022 р. було відзначено рекордний за останні три роки обсяг замовлень на суму понад 3,4 млрд грн [21]. Слід відзначити і завод «Південкабель» – найбільший виробник кабельної продукції, асортимент якої нараховує близько 25 тис. видів кабелів. Продукція постачається до 25 країн світу. Близько 80 % продукції поставляється на вітчизняний ринок.

Одним із провідних підприємств України, яке спеціалізується на розробці, виробництві, сервісному обслуговуванні та ремонті агрегатів авіаційного, космічного і загальномашинобудівного призначення, є компанія FED (АТ «ФЕД»). Підприємство є одним із лідерів з експорту продукції аерокосмічного машинобудування. Понад 60 % продукції компанії FED експортується в країни Євросоюзу, Китай, Південну Корею, Індію, ОАЕ. Компанія активно співпрацює з США, Канадою, Бразилією щодо реалізації спільних проєктів в авіабудуванні [22]. Звичайно це лише деякі з ключових промислових підприємств Харківського регіону, перелік яких включає й інші суб'єкти великого та середнього підприємництва в промисловій сфері.

Для розроблення інноваційної продукції підприємства співпрацюють із науково-дослідними інститутами та лабораторіями, конструкторськими бюро, інженерними центрами, закладами вищої освіти тощо. Серед ключових слід виділити: НТК «Інститут монокристалів НАН України», ННЦ «Харківський фізико-технічний інститут», ПАТ «Діпрозаводтранс», ДП «Харківське конструкторське бюро з двигунобудування», НВП «Хартрон-Інкор ЛТД», НВП «Хартрон-Експрес ЛТД», ДП «Харківський науково-дослідний інститут технології машинобудування», ДП «Харківське конструкторське бюро з машинобудування імені О.О. Морозова»; Інститут проблем індустріального розвитку НАНУ, Фізико-технічний інститут низьких температур ім. Б. І. Веркіна, Північно-східний науковий центр НАНУ і МОН, Харківський

центр науково-технічної та економічної інформації, Харківський регіональний центр з інвестицій та розвитку, Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», Національний аерокосмічний університет ім. М. С. Жуковського «Харківський авіаційний інститут» та інші.

Однак, незважаючи на значний підприємницький, науково-дослідний та освітній потенціал регіону його повноцінна реалізація на сьогодні обмежена дефіцитом фінансових ресурсів. Інвестиційна активність регіону наразі є недостатньо високою. Найвищий рівень капітальних інвестицій зафіксовано у 2018 р. – 23551,3 млн грн. У свою чергу, у 2020 р. значення показника зменшилося до рівня 20248,6 млн грн. Щодо прямих інвестиційних вкладень у регіон, то їх значення у 2020 р. склало 123,5 млн дол., збільшившись до 149,5 млн дол. у 2021 р. При цьому обсяг прямих інвестицій (інструменти участі в капіталі), зосереджених в економіці Харківської області, станом на кінець 2021 р. склав 1143,8 млн дол., з яких у промисловості – 694,4 млн дол., зокрема переробній сфері – 624,1 млн дол., сільському, лісовому та рибному господарстві – 100,5 млн дол., операціях з нерухомим майном – 91,7 млн дол., торгівлі – 79,7 млн дол. тощо [4]. Витрати на НДР регіону у 2020 р. склали 2558,3 млн грн. (на 10,7 % менше, ніж у 2019 р., і на 18,6 % – відносно 2018 р.), зокрема кошти бюджету – 1195,8 млн грн, власні кошти – 102,0 млн грн, кошти організацій державного сектору – 184,4 млн грн [3].

Таким чином, аналізуючи сучасний стан і тенденції інвестиційної та інноваційної активності в регіонах і країні в цілому можна дійти висновку щодо значної асиметричності їх розвитку, яка знаходить відображення як в динаміці інвестиційних надходжень, так і рівні інноваційного розвитку регіонів. Для чіткого розуміння міри асиметричності інвестиційно-інноваційного розвитку територій в Україні слід провести діагностику рівня інноваційної активності окремих регіонів та інвестиційної забезпеченості їх сталого зростання [23].

Розпочати такий аналіз слід з уточнення мети його проведення, що полягає у встановленні міри асиметричності інвестиційно-інноваційного

розвитку територій (рис. 1.8).

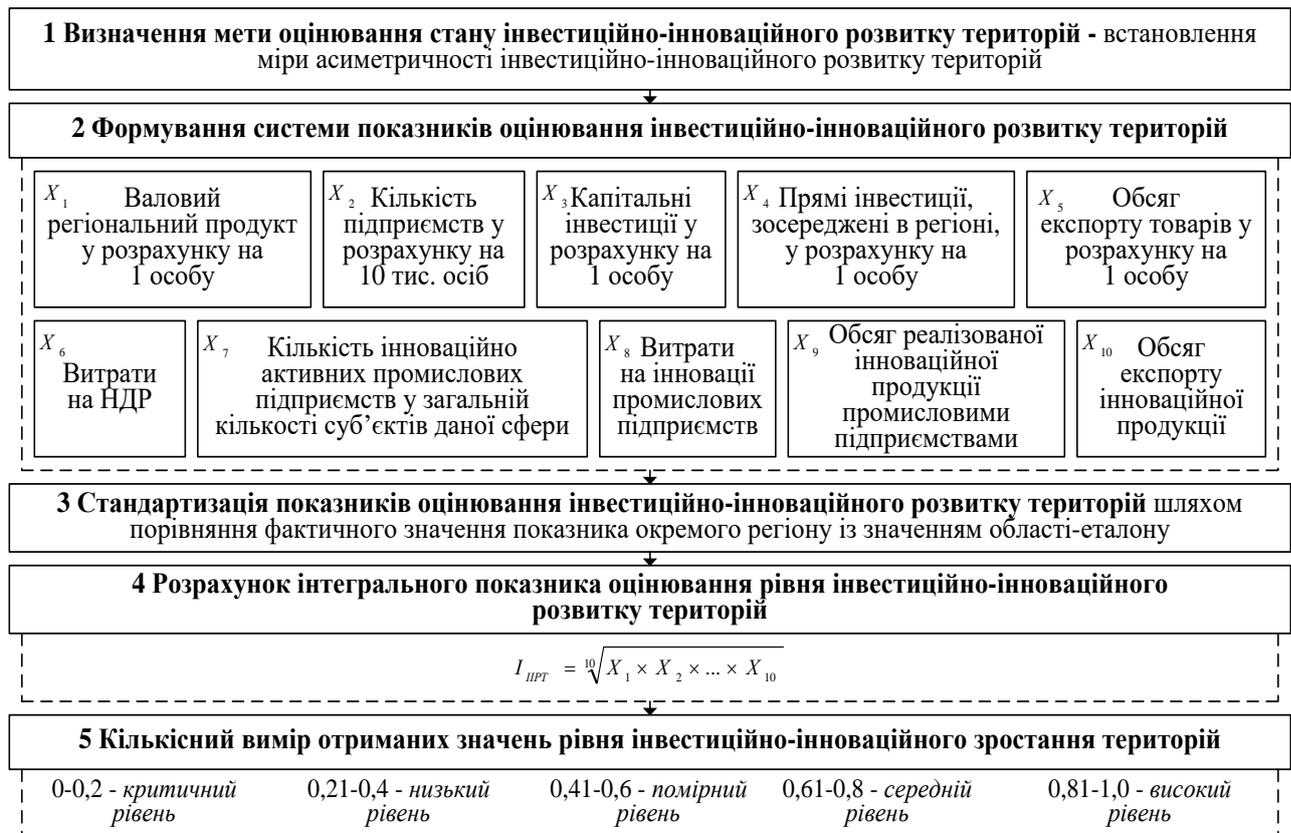

Рис. 1.8. Етапи оцінювання рівня інвестиційно-інноваційного розвитку територій (розробка автора)

Надалі для оцінювання рівня інвестиційно-інноваційного розвитку територій слід сформувавши відповідну систему показників. Ключовими для такої оцінки обрано: валовий регіональний продукт у розрахунку на 1 особу (X_1); кількість підприємств у розрахунку на 10 тис. осіб (X_2); капітальні інвестиції у розрахунку на 1 особу (X_3); прямі інвестиції, зосереджені в регіоні, у розрахунку на 1 особу (X_4); обсяг експорту товарів у розрахунку на 1 особу (X_5); витрати на НДР (X_6); кількість інноваційно активних промислових підприємств у загальній кількості суб'єктів даної сфери (X_7); витрати на інновації промислових підприємств (X_8); обсяг реалізованої інноваційної продукції промисловими підприємствами (X_9); обсяг експорту інноваційної продукції (X_{10}). Для аналізу обрано Харківську, Дніпропетровську, Полтавську, Одеську та Чернівецьку обл. Динаміку розрахованих показників оцінки рівня

розвитку інвестиційно-інноваційного розвитку територій наведено в дод. Б.

Стандартизацію показників оцінювання інвестиційно-інноваційного розвитку територій здійснено шляхом порівняння фактичного значення показника окремого регіону із значенням області-еталону. Результати стандартизації розрахованих значень показників оцінювання інвестиційно-інноваційного розвитку територій представлено в додатку В.

Зважаючи на однорідність показників і рівномірність їх впливу на рівень інвестиційно-інноваційного розвитку територій розрахунок значущості відповідних індикаторів не проводився.

Інтегральний показник оцінювання рівня інвестиційно-інноваційного розвитку територій доцільно розраховувати як середньгеометричне з десяти вище перелічених показників (формула 1.1):

$$I_{ИРТ} = \sqrt[10]{X_1 \times X_2 \times X_3 \times X_4 \times X_5 \times X_6 \times X_7 \times X_8 \times X_9 \times X_{10}} . \quad (1.1)$$

Отримані результати розрахунку інтегрального показника оцінювання рівня інвестиційно-інноваційного розвитку територій представлено в табл. 1.2 і географічно відображено на рис. 1.9.

Дані табл. 1.2 дають змогу дійти висновку щодо значного розриву як між темпами інвестиційно-інноваційного зростання проаналізованих територій, так і щодо їх суттєвого відриву від еталонних значень серед регіонів країни в цілому. Так, згідно зі шкалою оцінки (0-0,2 – критичний, 0,21-0,4 – низький, 0,41-0,6 – помірний, 0,61-0,8 – середній, 0,81-1,0 – високий рівень), слід відзначити: Харківська обл. має помірний (2010 р., 2013 р., 2016 р., 2020 р.) і низький (2019 р.) темпи інвестиційно-інноваційного розвитку; Дніпропетровська обл. – помірний (2010 р., 2016 р., 2019-2020 рр.) і середній (2013 р.); Полтавська обл. – низький (2010 р., 2013 р., 2020 р.) і критичний (2016 р.); Одеська обл. – низький (2013 р., 2019 р.) і критичний (2010 р., 2016 р., 2020 р.); Чернівецька обл. – критичний рівень протягом періоду аналізу.

Значення інтегрального показника оцінювання рівня інвестиційно-інноваційного розвитку територій за 2010, 2013, 2016, 2019-2020 рр.

Регіон	Значення за роками				
	2010	2013	2016	2019	2020
Харківська обл.	0,4585	0,5241	0,4415	0,3360	0,4585
Дніпропетровська обл.	0,4554	0,7509	0,4874	0,4848	0,4554
Полтавська обл.	0,2890	0,3445	0,1779	0,1698	0,2890
Одеська обл.	0,1940	0,2524	0,1734	0,2033	0,1940
Чернівецька обл.	0,0705	0,0722	0,0400	0,0621	0,0705

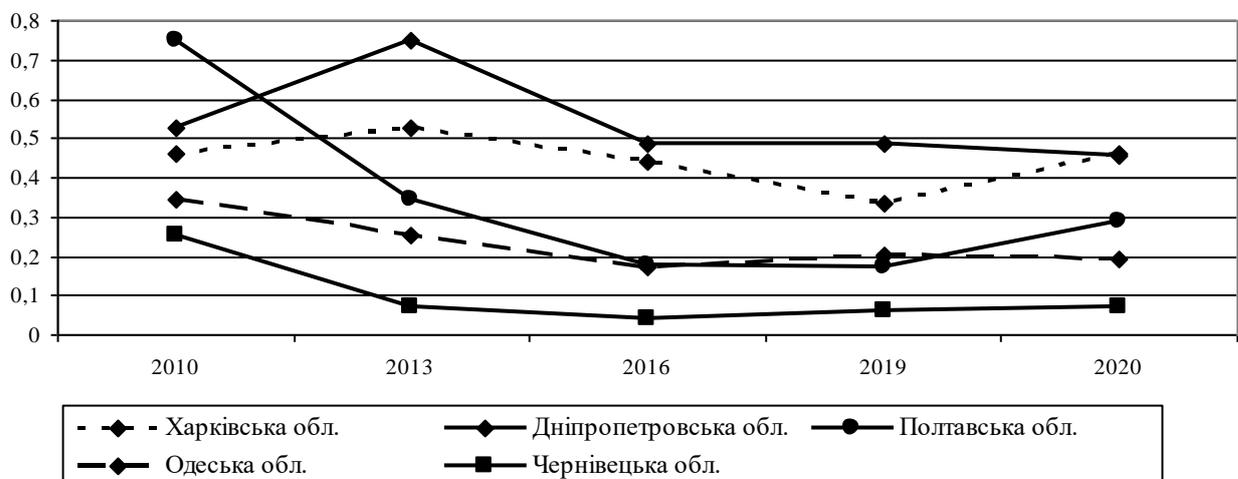

Рис. 1.9. Динаміка рівня інвестиційно-інноваційного розвитку територій

Така суттєва асиметрія в темпах інвестиційно-інноваційного розвитку територій у значній мірі викликана, з одного боку, реалізацією неефективної політики у сфері соціально-економічного розвитку країни, централізованим характером управління та ігноруванням державою потреб окремих регіонів, що призвело до вкрай складного стану інфраструктури і відсутності в місцевих бюджетах фінансових ресурсів, необхідних для її повноцінного відновлення, а, з іншого, – невиконанням інвестиціями своєї інноваційної функції і, як наслідок, стримуванням процесів структурної інноваційної перебудови як національної економіки в цілому, так і окремих територій.

Як результат, зафіксовано на рівні регіону і низький рівень інвестиційно-інноваційної безпеки та відсутність якісних змін у напрямі його підвищення.

При цьому основні виклики та загрози у сфері інвестиційно-інноваційної безпеки пов'язані безпосередньо з несформованістю сприятливого середовища для залучення інвестицій і реалізації процесів реінвестування, недосконалістю інвестиційної політики позиціонування регіонів як привабливих об'єктів для інвестування, відсутністю якісного моніторингу інвестиційного потенціалу як країни в цілому, так і її регіонів, слабо розвиненою інноваційною інфраструктурою і несформованістю сприятливих умов для ведення бізнесу та впровадження ним інновацій, відсутністю сприятливих умов для розвитку інноваційних підприємств і реалізації стартап-проектів, незадовільним станом науково-дослідної інфраструктури і критично низьким обсягом її фінансування, недостатнім рівнем фінансування та відповідно оновлення основного капіталу, відсутністю дієвих стимулів для інноваційного оновлення виробничо-технологічних баз підприємств, низьким попитом на інноваційну продукцію на українському ринку, недостатнім рівнем захисту прав інтелектуальної власності, корупцією та іншими деструктивними факторами тощо [24].

Вчені також неодноразово акцентували увагу на наявності значних проблем розвитку територій. Так, Н. Бахур вказує на ситуацію щодо значної асиметричності та нерівномірності капітального інвестування регіонів. Відзначено вченим і причини, які це викликали: нерівномірність економічного та соціального розвитку окремих регіонів; низький рівень співпраці регіональних та територіальних суб'єктів; недостатність фінансування та наявність проблем, пов'язаних із виконанням стратегічних планів та програм; наявність депресивних територій; висока диференціація регіонів та окремих територіальних громад за рівнем доходності бюджетів; низький рівень диверсифікованості економіки регіонів; неузгодженість більшості стратегічних заходів різних рівнях державного управління; технологічне відставання від світових тенденцій; старіння та висока смертність населення; недостатній рівень впровадження інноваційних технологічних рішень тощо. Проведене дослідження дозволило автору зосередити увагу на таких ключових проблемах, які звужують можливості регіонів щодо забезпечення їх ефективного

інвестиційного розвитку: обмеженість власних коштів місцевих бюджетів і недостатній рівень фінансування інвестицій з державного бюджету; суттєві регіональні інвестиційні диспропорції за рівнем інвестиційної активності; відсутність чіткої позиції на рівні областей щодо інвестиційної політики; несприятливий інвестиційний клімат в Україні; наявність депресивних територій; недосконалість правових і організаційних механізмів для сприятливих інвестиційних змін; нерозвиненість інфраструктури [25].

Зосереджено увагу і С. Степаненко на головних причинах, що зумовлюють зниження показників інвестиційної активності регіонів і призводять до невисокої інвестиційної привабливості України. Серед них: фіскальні проблеми, пов'язані з надмірним податковим і адміністративним тиском на бізнес-суб'єкти; слабка розвиненість таких ринкових інститутів як корпоративний сектор, ринки цінних паперів, землі, нерухомості; низька конкурентоспроможність багатьох українських товарів, що нівелює ефективність вкладень в їх виробництво та випуск; низька інтегрованість країни та бізнесу у світову економіку; відсутність зваженої інвестиційної політики і відповідних механізмів її реалізації на державному та місцевому рівнях; обмеженість своєчасної інформації і внаслідок цього зменшення ефективності співпраці між суб'єктами ринку та ін. [26].

Акцентує увагу на проблемах фінансового забезпечення економіки регіону і Н. Прямухіна, виділяючи такі основні з них як: постійна дефіцитність місцевих бюджетів, а також постійно зростаюча їх залежність від дотаційних надходжень; значний перелік депресивних територій, які потребують суттєвих інвестицій для активізації якісних змін; недостатня інтегрованість територій у загальнонаціональний господарський простір та зорієнтованість регіонів на експорті сировини і напівфабрикатів при незадовільному насиченні внутрішнього виробництва; обмеженість привабливих для інвесторів об'єктів у регіонах та несформованість сприятливих умов для зростання інвестиційної привабливості територій, активізації вкладень інвестицій у регіональний розвиток; слабка інноваційна орієнтація регіонів тощо [27].

Перешкодають нарощенню регіонами ресурсної бази інвестицій і традиційні для національної економіки проблеми, серед яких: корупційні ризики та загрози, адміністративні бар'єри для ефективного функціонування бізнесу, інформаційна обмеженість щодо потенційних інвестиційних об'єктів, які наявні в територіальній громаді; бар'єри, зумовлені недоліками та неузгодженістю законодавства; тривалість бюрократичних процедур, пов'язаних із започаткуванням та функціонуванням бізнес-суб'єктів; дефіцит кваліфікованих спеціалістів, відповідальних за активізації якісних економічних змін і залучення інвестицій; несформованість комунікаційних зв'язків бізнес-спільноти громади/регіону; недостатність грантових програм тощо [28, 29].

У науковій праці [30] автор акцентує увагу на особливостях управління інвестиційним забезпеченням розвитку регіону, основними з яких є порівняно низький рівень привабливості інвестиційного клімату регіонів, зумовленого деформаційними та диспропорційними структурними змінами на рівні регіонів; відсутність системності при формуванні державної політики розвитку регіонів, недосконалі нормативно-правові регулювання регіонального розвитку, обмеженість застосування інструментів державного стимулювання інвестиційних змін на рівні регіонів та їх низька ефективність; відтік трудових ресурсів та капіталу і як результат виникнення диспропорцій між розвитком окремих регіонів та громад; гальмування процесів децентралізації бюджетів; загострення інвестиційної конкуренції між регіонами тощо [30].

У свою чергу, для інноваційної діяльності в Україні залишається характерним недостатні обсяги реалізованої інноваційної продукції, низький рівень інноваційної активності підприємств та надзвичайно низькі темпи інноваційної підприємницької активності в секторів малого та середнього бізнесу. Хоча саме останній займає домінуючу частку в структурі підприємницького сектору, є найбільш динамічним та гнучким в аспекті організації. Саме малий та середній бізнесу виступає рушієм стимулювання економічних зрушень в економічно розвинених країнах. Такі негативні зміни в інноваційній сфері зумовлені з одного боку низькою сприйнятливістю суб'єктів

підприємництва до інновацій, а з іншого – недостатньою розвиненістю інфраструктури. Як результат, остання не в змозі забезпечити супроводження інноваційної розробки від стадії виникнення ідеї до її впровадження. Це, у свою чергу, обмежує зростання продуктивності праці, зниження потреб виробництва в енергоносіях, скорочує потенціал для модернізації та структурної перебудови економіки, не забезпечуючи її якісного оновлення. Незважаючи на те, що певні ініціативи були реалізовані, залишається все ж таки проблема інституційної несформованості середовища для розвитку інноваційної інфраструктури. А, отже, набуває особливої актуальності удосконалення інституційно-правових та фінансових механізмів, які будуть здатні забезпечити ефективне провадження інноваційної діяльності, стимулюватимуть трансфер технологій та забезпечать функціонування елементів інноваційної інфраструктури [31].

Поряд з цим бар'єрами для успішної реалізації регіональної інноваційної політики вчені виділяють і проблеми, пов'язані з недосконалістю інституційно-правового забезпечення регіонального розвитку, невизначеністю правового статусу більшості інститутів, які стимулюють регіональний розвиток (зокрема агентств регіонального розвитку, які набули поширення і у світовій регіональній екосистемі), законодавчою неунормованістю особливостей та сфер використання таких інноваційних механізмів трансформаційних змін на рівні регіональної економіки як міжрегіональна співпраця, зокрема реалізована шляхом створення регіональних кластерів, незавершеністю реформ у сфері місцевого самоврядування, неунормуваністю механізмів державно-приватного партнерства і їх недостатнім практичним використанням, недостатніми обсягами залучення міжнародної технічної допомоги [32].

Отже, ґрунтуючись на аналізі інвестиційних та інноваційних процесів на рівні територій і приймаючи до уваги погляди науковців щодо інвестиційного та інноваційного забезпечення їх розвитку, слід виділити такі причини низького рівня інвестиційно-інноваційного розвитку територій (рис. 1.10) [33]:

- нерівномірність територіального розвитку в країні;
- значне скорочення доходів територій через зменшення кількості

платників податків та обсягів діяльності суб'єктів господарювання;

Рис. 1.10. Систематизація причин низького рівня інвестиційно-інноваційного

розвитку територій (розробка автора)

- неузгодженість програм та планів інвестиційно-інноваційного розвитку територій;
- недосконалість та неефективність інвестиційно-інноваційної політики розвитку територій;
- низький рівень консолідації можливостей та ресурсів стейкхолдерів у сфері інвестиційно-інноваційного розвитку територій;
- низька дієвість механізмів стимулювання малого та середнього бізнесу до реалізації інноваційних проєктів;
- дефіцитний характер місцевих бюджетів;
- децентралізація владних повноважень і збільшення фінансового навантаження на території;
- формальний характер залучення громадськості до обговорення та удосконалення програм інвестиційно-інноваційного розвитку територій;
- послаблення позицій експортоорієнтованих територій;
- складний фінансово-економічний стан територій;
- недосконалість механізму фінансування інноваційних програм та проєктів розвитку територій;
- обмеженість інвестицій для освоєння та комерціалізації передових технологій;
- несистемний характер та скорочення обсягів фінансування науково-дослідного сектору;
- низький рівень використання сучасних інструментів інвестування;
- несформованість середовища для залучення інвесторів;
- неефективна іміджева політика інвестиційного позиціонування територій;
- відсутність інвестиційних карт територій як сукупності локальних інвестиційних агломерацій;
- недосконалість механізму захисту прав інтелектуальної власності;
- низька активність інвестиційно-інноваційної співпраці між регіонами;

- відсутність необхідних структурно-модернізаційних змін в економіці територій;
- низький рівень інноваційного розвитку базових галузей територій;
- високий рівень зносу регіональної інфраструктури;
- нерозвиненість територіальної інфраструктури стимулювання процесів інвестиційного забезпечення й інноваційно-технологічного розвитку територій;
- застарілість виробничих потужностей і неможливість їх пристосування до сучасних технологічних викликів;
- низький рівень інноваційної активності малого та середнього бізнесу;
- низька комунікаційна співпраця бізнесу та суб'єктів інноваційної інфраструктури тощо.

Детальніше дослідження виявлених проблем дає підстави стверджувати, що виникнення останніх у значній мірі зумовлено недосконалістю інституційного середовища і нерозвиненістю інститутів підтримки їх розвитку, низькою ефективністю інвестиційної політики та нераціональним розподілом інвестицій, застарілістю, а в деяких регіонах і взагалі відсутністю, територіальної інфраструктури продукування та комерціалізації інновацій і нерозвиненістю міжрегіональних комунікацій. Все це в сукупності вказує на фрагментарність та безсистемність процесів управління інвестиційно-інноваційним розвитком територій і низьку ефективність інструментів його забезпечення, що є ключовою проблемою функціонування територій.

Таким чином, інвестиційно-інноваційний розвиток територій наразі відбувається в умовах відсутності послідовних системних змін, спрямованих на формування високоадаптивної до викликів системи управління інвестиційно-інноваційним зростанням територій. Стабілізація соціально-економічного стану територій забезпечується переважно використанням загасаючого промислового, науково-дослідного та освітнього потенціалу і сприятливої для експорту сировинних товарів зовнішньоекономічної кон'юнктури. Поряд з цим ігнорується потреба інвестування в інноваційне оновлення виробничих потужностей, стимулювання інноваційної активності суб'єктів малого та

середнього бізнесу, фінансування науково-дослідного сектору, популяризації інноваційної та цифрової культури, що унеможливило забезпечення сталого інвестиційно-інноваційного зростання територій.

1.2. Дослідження процесів управління інвестиційно-інноваційним розвитком територій

Генерування інноваційних точок зростання територій, підвищення їх інвестиційної привабливості та формування позитивного інвестиційного іміджу є стратегічно значущими питаннями, вирішення яких сприятиме формуванню сприятливого інвестиційного клімату в країні, прискоренню інноваційно-технологічної модернізації і соціально-економічного розвитку як окремих територій, так і країни в цілому, поглибленню залученості України до глобальних ланцюгів створення вартості. Поряд з цим незважаючи на суттєві переваги реалізації інвестиційно-інноваційних просторових змін на сьогодні не сформувалася ефективна система управління процесами інвестиційно-інноваційного розвитку територій і відсутні дієві інструменти їх активізації.

Сучасний стан територій свідчить, що попри затверджені стратегії та програми регіонального розвитку так і не вдалося досягти збалансованості просторового розвитку територій і забезпечити їх інвестиційно-інноваційне зростання. Втрачають потужний промисловий потенціал донині розвинені індустріальні центри країни, знижується концентрація виробництва в регіонах, відбувається скорочення ефективно діючих підприємств, знижується рівень інноваційної активності вітчизняних суб'єктів господарювання. Все це вказує на потребу перегляду діючої в країні політики просторового інвестиційно-інноваційного розвитку і доцільність розроблення дієвого інструментарію стимулювання інвестиційних та інноваційних процесів на рівні територій.

Державою протягом багатьох років анонсується реалізація заходів, спрямованих на покращення стану територій і прискорення процесів їх сталого

соціально-економічного зростання. Це знайшло відображення в концепціях та програмах забезпечення розвитку регіонів. Так, насамперед, слід відзначити, що ще у 1999 р. було затверджено Концепцію сталого розвитку населених пунктів, яка стала основою для розроблення відповідних нормативно-правових актів і програм соціально-економічного розвитку населених пунктів [34]. У 2000 р. Кабінетом Міністрів України затверджено напрями забезпечення комплексного розвитку малих монофункціональних міст, серед яких: санація підприємств структуроутворюючих галузей і їх державна підтримка, сприяння екологічно- та ресурсозбалансованому розвитку підприємств, посилення взаємодії місцевих органів виконавчої влади з підприємствами, установами, організаціями з питань розвитку міст, впровадження еколого- і ресурсозберігаючих конструктивних рішень житлової забудови і будівництва об'єктів інженерної інфраструктури тощо [35].

У 2006 р. схвалено Державну стратегію регіонального розвитку на період до 2015 р., спрямовану на підвищення конкурентоспроможності регіонів, а також зміцнення їх ресурсного потенціалу, розвитку людських ресурсів, міжрегіонального співробітництва, формування інституціональних умов для регіонального розвитку [36]. Для фінансового забезпечення реалізації даної Стратегії було створено Державний фонд регіонального розвитку, кошти якого спрямовуються на виконання інвестиційних програмних і проектних пропозицій регіонального розвитку, спрямованих на стимулювання якісних змін та розвиток регіонів, формування інноваційної інфраструктури, зокрема шляхом розбудови індустріальних та інноваційних парків [37].

У свою чергу, у 2014 р. було представлено оновлену Державну стратегію регіонального розвитку на період до 2020 р., стратегічними пріоритетами якої визначено підвищення рівня конкурентоспроможності регіонів, територіальну соціально-економічну інтеграцію і просторовий розвиток та ефективне державне управління у сфері регіонального розвитку [38]. Наразі діє Державна стратегія регіонального розвитку на 2021-2027 рр. Стратегічною метою державної регіональної політики до 2027 року визначено формування

згуртованої, децентралізованої, конкурентоспроможної і демократичної України. Разом з цим відзначено важливість ефективного використання наявного внутрішнього потенціалу територій та врахування їх спеціалізації для досягнення сталого розвитку регіональної економіки та економіки України. Інструментами реалізації даної Стратегії визначено плани заходів щодо її реалізації на 2021-2023 і 2024-2027 рр., програми та проекти регіонального розвитку, регіональні стратегії розвитку і плани заходів з їх реалізації, державні програми щодо розвитку транскордонного співробітництва, соціально-економічного розвитку територій, угоди щодо регіонального розвитку [39].

Важливою в аспекті реалізації дієвої регіональної політики є і схвалена у квітні 2021 р. Державна програма розвитку транскордонного співробітництва на 2021-2027 рр., яка спрямована на підвищення рівня конкурентоспроможності регіонів шляхом активізації та розвитку транскордонного співробітництва, сприяння встановленню і поглибленню економічних, соціальних, наукових, технологічних, екологічних, культурних, туристичних та інших відносин між суб'єктами та учасниками таких відносин України та інших держав в умовах співпраці. Досягнення мети цієї програми планується забезпечити шляхом виконання завдань за такими пріоритетними напрямками: реалізація в Україні Стратегії ЄС для Дунайського регіону та Дунайської транснаціональної програми; реалізація проектів (програм), програм прикордонного співробітництва у рамках європейського співробітництва територій, що фінансується інструментом «Neighborhood, development and international cooperation», реалізації проектів, пов'язаних із забезпеченням розвитку прикордонної інфраструктури територій Карпат, розвитку інституційної спроможності суб'єктів та учасників транскордонного співробітництва [40].

Як відзначають вчені в основу нової регіональної політики в Україні закладено здійснення переходу від територіально нейтральної до територіально цілеспрямованої політики розвитку територій, в основу якої покладено використання їх власного потенціалу і забезпечення підтримки окремих територій, які мають особливі проблеми соціально-економічного розвитку.

Фактично це означає відхід від єдиного підходу до підтримки депресивних територій і диференціацію інструментарію регулювання регіонального розвитку в залежності від функціонального типу території. Серед інших новацій: зростання уваги до «м'яких» розвиткових проєктів, посилення ролі Агенцій регіонального розвитку, розвиток регіонів на засадах інклюзії усіх суб'єктів економіки, закріплення 1/3 коштів Державного фонду регіонального розвитку на реалізацію програм регіонального розвитку Стратегії, визнання громад суб'єктами регіональної політики, спроможних стратегічно планувати розвиток та ефективно управляти ресурсами для розвитку [41].

У свою чергу, червень 2021 р. ознаменувався затвердженням Стратегії забезпечення економічної безпеки України до 2025 р., в якій однією з ключових складових економічної безпеки визначено інвестиційно-інноваційну. Окрім загроз інвестиційно-інноваційній безпеці країни виділено і ключові завдання, виконання яких сприятиме реалізації інноваційного та інвестиційного потенціалу як окремих територій, так і країни в цілому. Серед основних завдань слід звернути увагу на такі, які пов'язані з безпосередньо розвитком інституційної системи супроводження інвесторів, впровадженням системного підходу до оцінки, яка дозволяє виміряти вплив іноземних інвестицій на національну безпеку, запобіганням концентрації іноземного капіталу у таких сферах, які визнані стратегічно значущими для національної безпеки країни, розробленням механізму і здійснення державного супроводження процесів впровадження новітніх технологій, розроблених в Україні, і передбачених для використання в стратегічних галузях; створенням умов для інвестування малим та середнім бізнесом коштів в науково-дослідну діяльність; забезпеченням належного захисту прав інтелектуальної власності; створенням сприятливого середовища для генерування і комерціалізації інновацій і виробництва інноваційної продукції та послуг, впровадження новаційних технологічних рішень; запровадженням дієвих стимулів для суб'єктів інноваційної діяльності з точки зору впровадження новітніх технологій; впровадженням ефективної у світовій практиці моделі «відкритих інновацій»; забезпеченням міжнародної

співпраці у таких сферах як інноваційна та науково-технічна діяльність; впровадженню інструментів, які сприятимуть підвищенню інвестиційної привабливості регіонів тощо [24].

Важливим кроком у напрямі активізації інноваційних процесів є затвердження Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року, спрямованої на розбудову національної інноваційної екосистеми. Створення такої екосистеми, як відзначено в стратегії, дозволить забезпечити швидке та якісне перетворення креативних ідей безпосередньо в інноваційні продукти та послуги, підвищити рівень інноваційності національної економіки. Сформуванню такої екосистеми і створенню сприятливих умов для генерації інноваційних ідей та їх практичної комерціалізації передбачено шляхом формування сприятливого нормативно-правового середовища для інноваційно орієнтованих суб'єктів підприємництва, стимулювання розвитку інноваційної інфраструктури, методично-консалтингового забезпечення, розширення співробітництва українських науковців з іноземними підприємствами, популяризації інноваційної культури, створення умов для успішної кар'єри молоді після завершення навчання, зокрема шляхом започаткування власної справи, роботи на підприємствах, наукової або викладацької діяльності [42].

Поряд з цим діє низка законодавчих актів, які визначають загальну політику та регулюють окремі аспекти провадження інвестиційної та інноваційної діяльності в Україні, серед яких: Податковий, Господарський, Цивільний та Земельний кодекси, Закони України «Про інвестиційну діяльність», «Про захист іноземних інвестицій на Україні», «Про режим іноземного інвестування», «Про інститути спільного інвестування», «Про державну підтримку інвестиційних проектів із значними інвестиціями в Україні», «Про державно-приватне партнерство», «Про інноваційну діяльність», «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків», «Про індустриальні парки», «Про наукову і науково-технічну діяльність», «Про наукову і науково-технічну експертизу», Про засади державної регіональної політики», «Про транскордонне співробітництво» тощо.

Окрім того слід відзначити і укази Президента України, постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України, а також інші закони. Протягом лише 2013-2018 рр. в країні було схвалено близько 40 документів, що стосуються розвитку інновацій в тій чи іншій сфері [42]. При цьому загальна кількість чинних законодавчих, підзаконних актів та документів відомчого характеру, що регулюють сферу інноваційної діяльності, досягає близько 200 документів [43]. Однак, незважаючи на розгалужену систему нормативно-правових актів як у сфері інвестиційної, так й інноваційної діяльності, і внесення постійних коригувань у нормативно-правову базу, слід відзначити, що донині так і не вдалося досягти цілісності та взаємоузгодженості в системі регулювання інвестиційно-інноваційних процесів, а головне – забезпечити практичну реалізацію стимулюючих економічних важелів. Зберігається при цьому неузгодженість та суперечливість окремих положень, можливість для неоднозначного трактування, вибірковості у застосуванні інструментів стимулювання інвестиційно-інноваційних змін тощо.

Поряд з цим слід вказати на те, що не виконуються належним чином норми законодавства, які стосуються надання стимулів та пільг для суб'єктів інноваційної діяльності. Зокрема зберігається розрив між законодавчим закріпленням таких пільг у межах законів і внесенням необхідних змін до нормативно-правових актів, які уможлиблюють їх практичне застосування, зокрема до Податкового кодексу України. Чинним законодавством, зокрема Законом України «Про інноваційну діяльність» закріплено надання таких стимулів для інноваційно активних підприємств. Серед основних: повне чи часткове (до 50 %) безвідсоткове кредитування інноваційних проектів за рахунок виділення коштів з державного чи місцевих бюджетів; компенсація відсотків, які були сплачені суб'єктами інноваційної діяльності банківським чи небанківським фінансово-кредитним установам, у рамках реалізації інноваційних проектів; надання державою гарантій банківським структурам, що кредитують пріоритетні інноваційні проекти; майнове страхування [44].

Окремі пільги застосовуються і у випадку діяльності підприємства в

межах технологічних, наукових чи індустріальних парків. Зокрема Законом України «Про наукові парки» закріплено звільнення наукового парку та його партнерів від сплати ввізного мита [45], Законом України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків» обґрунтовано і закріплено виділення цільових субсидій при ввезенні в Україну нового устаткування, обладнання, комплектуючих чи інших матеріалів, які необхідні для реалізації проектів технологічних парків. Крім того даним законом передбачено і можливість повного чи часткового безвідсоткового кредитування проектів, які реалізуються в рамках технологічних парків, повної або часткової компенсації відсотків, які були сплачувані виконавцями проектів [46].

Серед останніх нововведень слід відзначити і положення Закону України «Про державну підтримку інвестиційних проектів із значними інвестиціями в Україні», яким визначено форми надання державної підтримки інвестиційних проектів зі значними інвестиціями: звільнення від сплати окремих податків і зборів (податок на прибуток підприємств, плата за землю, податок на додану вартість), звільнення від оподаткування ввізним митом нового устаткування та комплектуючих виробів, що ввозяться виключно для реалізації такого інвестиційного проекту; забезпечення переважного права землекористування земельною ділянкою державної або комунальної власності для реалізації проекту; забезпечення за рахунок коштів державного, місцевих бюджетів та інших джерел, не заборонених законом, будівництва, реконструкції, реставрації, капітального ремонту об'єктів суміжної інфраструктури, необхідних для реалізації проекту. Разом із тим, відзначено, що загальний обсяг державної підтримки інвестиційного проекту зі значними інвестиціями встановлюється у спеціальному інвестиційному договорі та не повинен перевищувати 30 % планового обсягу значних інвестицій за проектом [47].

Щодо практичного використання таких пільгових інструментів показовою є наступні статистичні дані. Так, за період 2000-2012 рр. було перераховано технопарками до бюджету 1026,0 млн грн, значна частка яких була сплачена протягом 2000-2008 р., а саме 905,0 млн грн). При цьому цільові

субсидії склали 510 млн грн, а обсяг бюджетного фінансування – 51 млн грн [48]. Кількість створених нових робочих місць перевищила позначку в 3000. Однак ефективно працювали технопарки до початку 2005 р., а в подальшому в результаті скасування пільг для їх учасників кількість таких структур скоротилася до 2-3 ефективно діючих. Протягом 2005-2008 рр. не було реалізовано жодного нового проєкту, а активність технопарків значно скоротилася. Хоча деякі стимули були пізніше знову запропоновані, економічна криза 2008-2009 рр. викликала ще різкіше зниження активності технопарків. Як результат загальне фінансування проєктів технопарків у 2010 р. становило близько однієї восьмої частини пікового фінансування у 2007 р. Отже, вилучення із Закону України «Про спеціальний режим інвестиційної та інноваційної діяльності технологічних парків» тих положень, які закріплювали можливість отримання державної підтримки виконавцями проєктів технопарків, завдало цим структурам важкого удару, після якого технопарки так і не змогли відновитися. На думку експертів, найбільш успішним в аспекті стимулюванні інновацій було саме створення технологічних парків [49, 50].

Загалом для національної економіки характерною залишається практика самофінансування інноваційної діяльності підприємствами, підтвердженням чого є структура витрат на інновації за джерелами фінансування: якщо у 2010 р. частка власних коштів підприємств складала 59,4 %, коштів інвесторів-нерезидентів – 30,0 %, державного бюджету – 1,1 %, то у 2020 рр. – 85,4 %, 0,9 % та 1,9 % відповідно. При цьому найвищий рівень самофінансування інноваційної діяльності спостерігається у 2015 р. на рівні 97,2 % (рис. 1.11).

Поряд з цим слід розглянути і динаміку бюджетного фінансування інноваційної діяльності та трансферу технологій за стратегічними пріоритетними напрямками інноваційної діяльності (табл. 1.3). Аналіз обсягів та динаміки бюджетного фінансування в розрізі визначених напрямів дає змогу дійти висновку, що попри загалом зростання обсягу виділених коштів на 98,6 млн грн у 2020 р. порівняно з 2017 р., суперечливою є структура даних витрат. Найбільша частка обсягу бюджетного фінансування (58,6 % у 2020 р.)

зосереджена на підтримці досліджень з технологічного оновлення та розвитку агропромислового комплексу. Поряд з цим практично ігнорується потреба фінансування розвитку сучасних інформаційних, комунікаційних технологій, робототехніки (5,5 % від загального обсягу), освоєння нових технологій високотехнологічного розвитку стратегічно значущих для країни галузей (5,4 %), впровадження нових технологій та обладнання для якісного медичного обслуговування, лікування, фармацевтики (0,8 %).

Рис. 1.11. Динаміка витрат на інновації підприємств і частка власних коштів у загальному обсязі фінансування їх інноваційної діяльності
(побудовано на основі даних джерела [3])

Таблиця 1.3

Бюджетне фінансування інноваційної діяльності та трансферу технологій за стратегічними пріоритетними напрямками у 2017-2021 рр. [51, 52]

Пріоритетні напрями інноваційної діяльності	Значення за роками, тис. грн				
	2017	2018	2019	2020	2021
1	2	3	4	5	6
1. Освоєння нових технологій транспортування енергії, впровадження енергоефективних, ресурсозберігаючих технологій, освоєння альтернативних джерел енергії	15212,73	17094,31	20622,86	49355,70	54520,90
2. Освоєння нових технологій високотехнологічного розвитку транспортної системи, ракетно-космічної галузі, авіа- і суднобудування, озброєння та	11710,93	18729,10	11567,42	19776,43	19161,20

військової техніки					
--------------------	--	--	--	--	--

Продовження табл. 1.3

1	2	3	4	5	6
3. Освоєння нових технологій виробництва матеріалів, їх оброблення і з'єднання, створення індустрії наноматеріалів та нанотехнологій	35979,56	45315,30	39894,86	31883,48	32667,03
4. Технологічне оновлення та розвиток агропромислового комплексу	151412,50	153444,23	155764,73	184048,11	209802,97
5. Впровадження нових технологій та обладнання для якісного медичного обслуговування, лікування, фармацевтики	4871,42	5356,06	5674,65	7628,51	2783,60
6. Широке застосування технологій більш чистого виробництва та охорони навколишнього природного середовища	29182,88	32213,93	18915,76	27051,17	19182,86
7. Розвиток сучасних інформаційних, комунікаційних технологій, робототехніки	10759,69	19299,91	13349,27	14107,20	19623,31
Усього за пріоритетами	259129,71	291452,84	265789,55	333850,60	357741,87

З огляду на процеси децентралізації в країні викликає зацікавлення і обсяг державної підтримки економічного і соціального розвитку територій. Загалом нова система адміністративно-територіального устрою базового рівня налічує 1470 територіальних громад, з яких 410 – міських, 433 – селищних, 627 – сільських. Змінилася і система розподілу бюджетних надходжень: наразі місцевий бюджет формується за рахунок загального (ПДФО, єдиний податок, плата за землю, інші податки та збори, акцизні податки з пального та з роздрібного продажу підакцизних товарів) і спеціального фонду (власні надходження бюджетних установ, екологічний податок, митний експеримент для ремонту доріг, інші надходження, пайова участь у розвитку інфраструктури населеного пункту, кошти від продажу землі) [53].

Крім того передбачено і можливість отримання субвенцій з державного бюджету, зокрема: базової дотації, що передбачає (результат горизонтального вирівнювання податкоспроможності бюджету ОТГ); субвенції на реалізацію

державних програм соціального захисту; додаткової дотації на компенсацію втрат доходів місцевих бюджетів внаслідок надання встановлених державою пільг, здійснення видатків для утримання закладів освіти та охорони здоров'я; субвенції на виконання інвестиційних проектів; освітньої субвенції; субвенції на підтримку осіб з особливими освітніми потребами; субвенції на фінансове забезпечення дорожнього господарства і виконанням ним функцій з утримання автомобільних доріг загального користування та місцевого значення в належному стані, а також будівництва, реконструкції та ремонту вулиць і доріг комунальної власності тощо. Виділення таких міжбюджетних трансфертів закріплено окремо для кожного бюджету територіальної громади у випадку, якщо є підстави для їх надання та отримання [53, 54].

Загалом за 2022 р. до місцевих бюджетів надійшло 555,1 млрд грн доходів загального та спеціального фондів, з яких 393,5 млрд грн (70,9 %) – податкові надходження, 137,0 млрд грн (24,7 %) – офіційні трансферти. При цьому 150,6 млрд грн надійшло в рамках державної фінансової підтримки на розвиток громад та розбудову інфраструктури, з яких 66,8 млрд грн – на розвиток дорожньої інфраструктури, 46,7 млрд грн – на інфраструктуру соціального забезпечення, 12,3 млрд грн – регіональний розвиток, 11,8 млрд грн – резервний фонд держбюджету, 6,1 млрд грн – розвиток у сфері охорони здоров'я тощо. Загалом видатки бюджету 2022 р. включають видатки на освіту – 232,3 млрд грн, виконання загальнодержавних функцій – 67,2 млрд грн, економічну діяльність – 61,1 млрд грн, житлово-комунальне господарство – 40,6 млрд грн, охорону здоров'я – 31,0 млрд грн тощо (рис. 1.12). Зафіксовано суттєве скорочення видатків на економічну діяльність на 46,0 % з 112,4 млрд грн у 2021 р. до 61,1 млрд грн у 2022 р. При цьому за економічною класифікацією найбільша частка видатків спрямовується на оплату праці (49,5 % у 2022 р.), 15,3 % – субсидії та поточні трансферти підприємств, перш за все сфер комунального господарства і охорони здоров'я, 5,6 % – оплату послуг, крім комунальних, 5,0 – капітальні трансферти підприємствам, 4,6 % – комунальні послуги та енергоносії, 3,5 % - державні та регіональні програми тощо [55].

Тобто фактично на фінансування різного роду проєктів та програм розвитку територій передбачена лише незначна частка коштів.

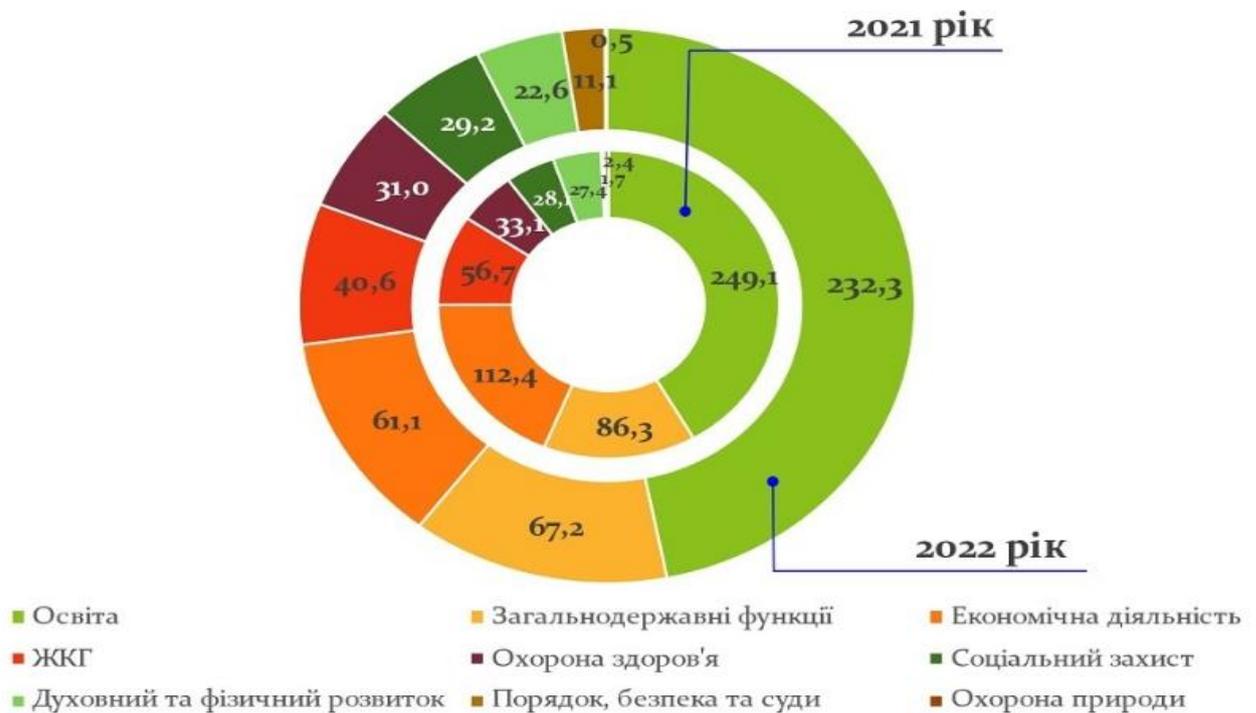

Рис. 1.12. Структура видатків за галузями бюджетної сфери [55]

Також слід звернути увагу і на інституції управління інвестиційно-інноваційним розвитком територій. На рівні регіону такі функції покладені на місцеві державні адміністрації, які реалізують державну політику в галузі науки та освіти; сприяють розвитку науки і техніки, реалізації регіональних науково-технічних програм, впровадженню нових екологічно безпечних технологій, підвищенню технічного рівня виробництва та якості продукції, вирішенню науково-технічних проблем, що мають першочергове значення для підвищення її ефективності та конкурентоспроможності; забезпечують охорону прав винахідників і раціоналізаторів, створення територіальних інноваційних центрів і технопарків; можуть здійснювати функції засновника щодо наукових установ, закладів освіти, їх матеріально-фінансове забезпечення; вживають заходів до збереження мережі закладів освіти та розробляють прогнози її розвитку, враховують їх при розробці проєктів програм соціально-

економічного розвитку; сприяють роботі творчих спілок тощо [56].

Крім того в Україні використовується і такий визнаний світовою практикою інструменти стимулювання розвитку регіонів як Агенції регіонального розвитку, ключовими завданнями яких є: участь у розробленні та забезпеченні реалізації регіональної стратегії розвитку і плану заходів з її реалізації, проведенні моніторингу та оцінювання їх реалізації; участь у розробленні проектів регіонального плану відновлення та розвитку, планів відновлення та розвитку територіальних громад; сприяння соціально-економічному та культурному розвитку регіону, зокрема залученню інвестицій у розвиток регіону, експорту продукції підприємствами регіону, розвитку підприємництва та туризму в регіоні; сприяння залученню та реалізації у регіоні проектів (програм) міжнародної технічної допомоги та транскордонного співробітництва тощо [57]. Відтак процес створення агенцій розпочався у 2016 р. і наразі у 22 регіонах зареєстровані, а у 18 регіонах утворені агенції. Водночас відбувається процес припинення діяльності агенцій регіонального розвитку Донецької та Львівської областей. І донині не створено такого роду інституції в Миколаївській та Харківській областях [58].

У свою чергу, протягом 2022 р. здійснювали діяльність 17 агенцій. зважаючи на те, що виконання покладених на відповідні агенції завдань перш за все залежить від належного фінансового забезпечення їх діяльності. Так, у 2022 р. з обласного бюджету виділялися кошти на фінансування агенцій у 15 областях, з яких найбільші обсяги фінансування отримали інституції Київської (3000,0 тис. грн), Одеської (2159,4 тис. грн), Закарпатської (1586,5 тис. грн), Полтавської (1386,8 тис. грн), Вінницької (1300,0 тис. грн), Черкаської (1295,0 тис. грн), Чернівецької (983,0 тис. грн) та Житомирської (916,5 тис. грн) областей (таблиця 1.4). Варто зазначити, що не у всіх областях, де є агенції, передбачені кошти з обласних бюджетів на їх підтримку. У 2022 р. відсутнє фінансування з обласного бюджету у Волинській, Дніпропетровській, Запорізькій, Івано-Франківській та Херсонській областях [58].

Фінансування Агенцій регіонального розвитку з обласних бюджетів
у 2017-2022 рр. [58]

Область	Обсяг фінансування з обласного бюджету, тис. грн						
	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023 (план)
Вінницька	600,0	800,0	832,0	830,0	800,0	1300,0	1300,0
Волинська	-	-	-	-	-	-	1200,0
Дніпропетровська	-	-	-	-	-	-	-
Донецька	1693,9	2007,2	2007,2	-	-	-	-
Житомирська	408,2	1155,4	793,1	1068,8	727,8	916,5	929,4
Закарпатська	-	-	-	900,8	1700,0	1586,5	2700,0
Запорізька	-	-	-	-	1000,0	-	-
Івано-Франківська	-	-	-	-	-	-	2500,0
Київська	-	1800,0	1774,8	3500,0	3700,0	3000,0	3000,0
Кіровоградська	-	933,9	966,7	1177,2	986,6	871,8	670,0
Луганська	1570,3	2473,0	2752,3	-	519,5	90,1	-
Львівська	-	-	-	-	-	-	-
Одеська	-	-	-	-	-	2159,4	4500,0
Полтавська	-	500,0	-	-	1237,1	1386,8	1556,0
Рівненська	-	300,0	517,0	430,0	669,3	263,5	1200,0
Сумська	-	-	-	-	-	847,1	1987,8
Тернопільська	-	500,0	650,0	533,8	850,0	700,0	425,1
Херсонська	-	-	-	100,0	2499,6	-	-
Хмельницька	-	-	500,0	1000,0	1036,9	845,9	1038,0
Черкаська	500,0	999,1	899,8	1229,0	1620,2	1295,0	1488,0
Чернівецька	-	300,0	853,1	1236,7	1444,3	983,0	1000,0
Чернігівська	206,4	600,0	709,4	672,4	984,1	868,3	2060,0

Водночас деяким агенціями вдалося залучити на забезпечення діяльності кошти й з інших джерел. Зокрема, надходження від надання платних послуг отримали агенції Одеської (385,0 тис. грн), Луганської (332,2 тис. грн), Чернігівської (88,7 тис. грн) та Чернівецької (7,8 тис. грн) областей. Крім того, у 2022 р. отримали надходження за рахунок коштів міжнародної технічної допомоги агенції Луганської (4755,8 тис. грн), Черкаської (891,4 тис. грн) Запорізької (600,0 тис. грн) та Хмельницької (146,8 тис. грн) областей. Зокрема, у 2022 р. агенціями Луганської, Запорізької та Хмельницької областей реалізовано проекти міжнародної технічної допомоги: «Антикризова платформа «Єднаємо бізнес Луганщини та Донеччини – перемагаємо разом!», «Сила в єдності» та «Мобільний музей-лабораторія для школярів: доступ до якісної освіти в умовах пандемії COVID-19» відповідно. Агенція Черкаської

області отримала кошти в розмірі 28973,0 тис. грн від місцевого бізнесу та фізичних осіб, як допомога на подолання наслідків воєнних дій. Також інші надходження були залучені до бюджету агенцій Чернігівської (349,8 тис. грн), Луганської (112,0 тис. грн), Вінницької (94,3 тис. грн), Рівненської (83,4 тис. грн), Одеської (82,0 тис. грн), Хмельницької (19,3 тис. грн) та Чернівецької (0,7 тис. грн) областей [58].

Такого роду агенції поміж іншим відповідальні за реалізацію окремих заходів стратегій та програм розвитку регіонів, зокрема щодо створення галузевих кластерів, інноваційних парків, розширення мережі індустріальних парків і створення транспортно-логістичних центрів, промоції та реновації територій тощо. Так, наприклад, у межах виконання Програми розвитку індустріальних парків в Житомирській області Агенція у 2022 р. розробила попереднє техніко-економічне обґрунтування для розробки концепції індустріального парку с. Кущове Брониківської територіальної громади Звягельського району та консультувала Малинську міську раду з питань реєстрації індустріального парку «Малин-Захід» в Реєстрі індустріальних парків. Агенцією Київської області здійснювалися заходи з розширення мережі індустріальних парків. Зокрема, проводилася підготовка 3 концепцій створення індустріальних парків в м. Біла Церква. Агенцією Кіровоградської області забезпечено супровід, підтримку та консультування суб'єктів підприємницької діяльності 2 інвестиційних проєктів та надано пропозицій для участі в проєкті «Підтримки ММСП зернового напрямку в доступі до послуг зі зберігання та сушки зерна» (програма USAID з аграрного і сільського розвитку (АГРО). Набувачами грантів визначено заявки: АВПП «Укragротехнологія» (22,4 млн грн за рахунок USAID і 4,1 – внутрішні інвестиції); ТОВ «Добронадіївське» (19,8 млн грн за рахунок USAID і 2,7 – внутрішні інвестиції). Крім того, фахівцями Агенції підготовлено ще 3 проєкти, які будуть подані до другого етапу конкурсної пропозиції щодо збільшення елеваторних потужностей. Таким чином, протягом року залучено 22,5 млн грн та 20 тис. євро [58]. Дані приклади свідчать загалом про ефективність створення такого роду інституцій.

Однак, наразі їх діяльність дещо обмежена дефіцитом фінансових ресурсів.

Слід розглянути і особливості створення інституцій стимулювання інноваційних змін як на державному, так і регіональному рівні. Одним із показових прикладів є створення у 2005 р. Державного агентства України з інвестицій та інновацій. У свою чергу, лише у 2007 р. затверджено відповідне положення, яким визначено основні завдання даного агентства, пов'язані з формуванням та забезпеченням реалізації політики у сфері інвестиційно-інноваційної діяльності, створенням інноваційної системи в країні для проведення ефективної інноваційної політики держави, координацією роботи інституцій центрального рівня виконавчої влади у даній сфері [59]. Однак, уже через декілька років у 2011 р. вказане агентство було ліквідоване.

При цьому агентством фактично не виконувалися покладені на нього функції, що в значній мірі пов'язано з неналежним рівнем його фінансування. Так, у 2008 р. передбачалося виділити з бюджету 329,4 млн грн на виконання функцій зазначеного агентства. Проте його звіт за 2008 р. свідчить, що було витрачено лише 27,3 млн грн (8,3 %), з яких 96,4 % – витрати на комунальні послуги та оплату праці, а безпосередньо на підтримку інноваційних проєктів – лише 3,6 % або 982,8 тис. грн. З 13,3 млн грн, передбачених бюджетом 2008 р. на проведення досліджень, витрачено лише 7 %. Капітальні трансферти організаціям, на які передбачалося спрямувати 13,1 млн грн, не здійснювалися взагалі. Також не надавалися внутрішні кредити інноваційним підприємствам, на які заплановано було спрямувати 160 млн грн. У свою чергу, бюджет 2009 р. передбачав кошторис Державного агентства України з інвестицій та інновацій у розмірі 29,7 млн грн. Окрім витрат на утримання апарату агентства та його підрозділів у регіонах, передбачено лише 1,2 млн грн на програму розвитку Національної депозитарної системи України [60].

Серед інституцій, що забезпечують підтримку інноваційної діяльності, виділяють і Державну інноваційну фінансово-кредитну установу, яку було утворено безпосередньо для фінансової підтримки та забезпечення інноваційної діяльності суб'єктів підприємництва і залучення інвестицій для розвитку

реального сектору економіки, підвищення експорту продукції, захисту та підтримки національного товаровиробника [61]. Попри важливість створення такої структури для формування інноваційної екосистеми в країні, ефективність її функціонування залишається вкрай низькою. Проведена ревізія фінансово-господарської діяльності Державної інноваційної фінансово-кредитної установи за період з січня 2017 р. по серпень 2020 р. виявили фінансові порушення, що призвели до втрат на суму 2 млн грн та непродуктивних витрат на суму майже 14 млн грн. Так, замість здійснення фінансової підтримки інноваційної діяльності суб'єктів господарювання різних форм власності, а також організації на конкурсних засадах відбору інноваційних та інвестиційних проектів і програм для їх фінансової підтримки – установа використовувала бюджетні кошти на поточну діяльність [62].

Слід відзначити і функціонування Державного фонду регіонального розвитку (ДФРР), діяльність якого спрямована на виконання інвестиційних програм і проектів регіонального розвитку. Кошти між регіонами розподіляються таким чином: 80 % коштів виділяються з урахуванням чисельності населення даного регіону; базою для виділення 20 % коштів є рівень соціально-економічного розвитку регіонів (ключовим показником для оцінювання є валовий регіональний продукт в розрахунку на одну особу (для регіонів, для яких характерне значення менше 75 % середнього по Україні показника) [53]. У 2015 р. було передбачено виділення коштів у розмірі 2,9 млрд грн для фінансування 876 проектів. У свою чергу, касові видатки склали 2,4 млрд грн. Станом на середину грудня 2016 р. до фінансування за рахунок фонду затверджено 810 проектів на загальну суму 3 млрд грн, касові видатки зафіксовано на рівні 2,7 млрд грн [63]. У 2017 р. обсяги асигнувань ДФРР склали 3,5 млрд грн, фактично освоєно 3,1 млрд грн, у 2018 р. – 6,0 та 3,8 млрд грн, у 2019 р. – 7,17 та 5,5 млрд грн, у 2020 р. – 4,9 та 4,4 млрд грн, у 2021 р. – 4,5 та 4,3 млрд грн відповідно [64]. Державним бюджетом на 2022 р. передбачено виділення ДФРР коштів в обсязі 5,2 млрд грн, що не відповідає законодавчо затвердженому рівню його фінансування в розмірі не менше 1 %

доходів загального фонду (фактично 0,2 %) [65].

Отже, протягом 2015-2020 рр. кошти ДФРР не спрямовувалися у повному обсязі для виконання поставлених перед ним завдань. Найбільш ефективним з точки зору фінансування виявився 2018 р., коли було використано лише 63,3 % затверджених коштів, не розподіленими залишилися 2,2 млрд грн. У свою чергу, у 2019 р. на підтримку реалізації інвестиційних пропозицій у сфері регіонального розвитку мало бути виділено 7,67 млрд грн, але фактичний обсяг виділених коштів склав 7,17 млрд грн, обсяг нерозподілених коштів – 1,67 млрд грн. У 2020 р. було виділено 4,9 млрд грн (при запланованому рівні 7,5 млрд грн), а використано 4,4 млрд грн, 0,5 млрд грн – залишилося не розподілено [64].

При цьому викликає зацікавлення і структура фінансування проєктів за сферами. Зокрема у 2019-2020 рр. більшість коштів спрямовано на реалізацію проєктів, пов'язаних з роботами щодо будівництва, реконструкції, капітального ремонту та добудови соціальних і комунальних – освіта, спорт та охорона здоров'я, що склало понад 70 % від загального обсягу видатків ДФРР. Однак, поряд з цим ігнорувалися такі пріоритетні з точки зору інвестиційно-інноваційного розвитку напрями як розбудова індустріальних та технопарків, створення центрів та агенцій підтримки бізнесу, формування умов для створення нових робочих місць у сільській місцевості. Тобто, відзначаючи важливість реалізації проєктів соціального призначення, слід вказати на ігнорування проєктів, впровадження яких на регіональному рівні є вкрай важливим для стимулювання якісних соціально-економічних зрушень. При цьому варто зважати і на те, що фінансова підтримки інституцій, здатних стимулювати інноваційні та інвестиційні залишаються на низькому рівні [64].

Про увагу урядових структур до забезпечення інноваційного розвитку свідчить і тематика, проведених парламентських слухань: «Національна інноваційна система України: проблеми формування та реалізації» (2007 р.), «Стратегія інноваційного розвитку України на 2010–2020 роки в умовах глобалізаційних викликів» (2009 р.), «Національна інноваційна система: стан та законодавче забезпечення розвитку» (2018 р.). Учасники таких заходів

висловлювали доволі обґрунтовані зауваження і формували дієві з точки зору практичного впровадження пропозиції щодо удосконалення національного законодавства, яке регулює інвестиційні та інноваційні процеси. Однак, більшість з таких рекомендацій так і не були виконані. Важливо в цьому сенсі звернути увагу і на те, що такі резолюції таких заходів схвалювалися із запізненням, що вказує на досить слабкий контроль законодавчого органу. Для прикладу, рекомендації слухань червня 2009 р. знайшли схвалення лише в жовтня 2010 р., а проведені слухання у березні 2018 р. не знайшли належного законодавчого закріплення. Враховуючи при цьому короткостроковість перспективи їх реалізації, втрачається сенс їх схвалення [66].

Отже, на сьогодні склалася доволі складна ситуація у сфері державного управління інвестиційно-інноваційним розвитком. Зберігається суперечливість і хаотичність затвердження законодавчих ініціатив у цій сфері, відсутність практичного застосування важелів активізації інноваційних зрушень. З огляду на це слід проаналізувати світову практику формування сприятливого середовища для інвестиційно-інноваційного зростання як окремих бізнес-суб'єктів, так і регіонів та територій у цілому.

Наразі сформовано значний світовий досвід підтримки інноваційно активних бізнес-суб'єктів. Зокрема в США суттєва державна фінансова підтримка надається технопарковим структурам у вигляді державних замовлень і контрактів. Так, наприклад, університетам Стенфорда і Массачусетсу надається підтримка у проведенні наукових розробок, при перекваліфікації кадрів, у разі придбання необхідного обладнання, а також надаються і податкові пільги. Основною характерною особливістю технопарків у США є їх тісний зв'язок з університетами і дослідницькими установами, при цьому форми взаємодії можуть відрізнятися: так, 20 % технопарків США були створені університетами в якості безпосередньо їх структурного підрозділу, 10 % – як самостійні господарські одиниці, 28 % – створювалися на базі договорів з розробниками інноваційних проєктів, 38 % – було створено як спільні підприємства і лише 4 % – це технологічні парки за безпосередньою

участю державних структур. При цьому одним із основних стимулів розвитку технопарків США стала податкова політика держави. Оскільки протягом тривалого часу як державна підтримка технопарків мала місце практика повного звільнення венчурних організацій від сплати податків, а ще з 50-х років минулого століття існують і приховані види активізації НДДКР на підприємствах: суб'єкти господарювання мають вибір – або записати витрати на здійснення прикладних або фундаментальних розробок до активу, або списати ці кошти як витрати підприємства. Слід відзначити і переосмислення ролі державних інститутів в економічному розвитку за такими напрямками: створення базових передумов для підвищення підприємницької активності і зусилля з поліпшення клімату для ведення бізнесу (систематичне зниження податкового навантаження; нова система податкових кредитів – інвестиції у створення нових підприємств, купівлю та лізинг устаткування дозволяли претендувати на податковий кредит; спеціальна податкова пільга в вигляді податкового кредиту на приріст НДДКР (20 %); організаційна реформа взаємодії держави і галузей економіки, головною метою якої стала максимальна орієнтація роботи системи державних установ на потреби галузей і ринків. Все це в сукупності призвело до бурхливого зростання технопарків у США [48].

Спостерігається і посилення ролі приватного сектора у прийнятті рішень про інвестування за рахунок широкого використання приватно-державних агентств, які об'єднали приватні і державні ресурси на паритетних засадах, діяльність значно числа яких координує Департамент економічного розвитку. Одне з таких агентств керує так званим Фондом технологій, що розвиваються, заснованим з державною участю (перший внесок у 15 млн дол.) і орієнтованим на надання гарантій по кредитах високотехнологічним компаніям (до 5 млн дол. на термін до 10 років). Загальний обсяг Фонду становить 50 млн дол. Поріг фінансування типового проєкту від 100 до 500 тис. дол. (співвідношення державного капіталу – 1:3 – 1:5). Також існує спеціальна державна програма Федеральне партнерство розширення виробництва, спрямована на поширення високих технологій у традиційних галузях [48].

Слід розглянути і досвід країн ЄС в аспекті фінансової підтримки реалізації інноваційних проєктів, що включає як прямі, так і фіскальна та каталітичні заходи. Зокрема прямі заходи зорієнтовані на наданні державної підтримки саме виконавцям інновацій. Такі заходи можуть бути розподілені як між тематичними галузевими стратегіями, що зосереджені на окремих пріоритетних напрямках, так і за загальними напрямами, які охоплюють аспекти наукової якості досліджень, публічні приватні товариства, інші форми співпраці. Щодо фіскальних заходів, то вони фактично виступають стимулами для активізації приватних інвестицій у науково-дослідницькі та інноваційні проєкти і передбачають відміну податку на прибуток в обмін на інвестиції в дослідження і розробки. Каталітичні заходи спрямовані на створення кращого доступу приватного сектору до фінансових ресурсів. Сюди відносяться заходи щодо ризикового капіталу; гарантування цінних паперів і позик, коли держава бере на себе часткову відповідальність за ризики, пов'язані з інноваційною діяльністю та з дослідницькими та інноваційними проєктами; фінансування досліджень університетів, дослідних інститутів, центрів тощо [67].

Для прикладу слід розглянути фінансове та податкове стимулювання здійснення R&D в Польщі (табл. 1.5).

Таблиця 1.5

Фінансове та податкове стимулювання R&D в Польщі [68]

Види стимулювання	Правила застосування
Витрати на R&D	Витрати, пов'язані з R&D можуть бути встановлені на 100 %. Зниження періоду амортизації за виконані R&D від 36 до 12 місяців.
Податкові стимули для R&D	R&D можуть створювати інноваційний фонд, до якого спрямовувати щомісячні платежі в розмірі 20 % від виручки. Додатково R&D можуть звільнятися від сплати податку на майно тощо.
Податкові пільги на придбання нових технологій	Податкова база може бути зменшена до 50 % витрат, пов'язаних із придбанням нових технологій у вигляді нематеріальних активів (права власності відповідно до ліцензій, патентної або корисної моделі). Такі технології мають бути придбані з метою удосконалення продуктів/послуг.
Субсидії і гранти	Можуть виділятися субсидії, засновані з ЄС і польських урядових фондів, які покривають до 100 % витрат R&D.
Податкові кредити	Виділення кредиту для фінансування реалізації технології, погашення якого підприємцем буде відбуватися за рахунок збільшення податкових надходжень.

Загалом виділяють такі ключові інструменти стимулювання інноваційних змін на рівні підприємств (рис. 1.13) [43]:

1) стимули для компаній, що інвестують у R&D: по-перше, ключовим стимулом є зниження ставки податку на прибуток для компаній, які займаються R&D і здійснюють випуск високотехнологічної продукції. Серед інших практик: вирахування витрат, спрямованих на дослідження та розробки, з бази оподаткування. Прикладами країн, які впроваджують такі інструменти: Польща, Бельгія, Велика Британія, Мальта, Угорщина, Словенія та Чехія;

Рис. 1.13. Перелік інструментів стимулювання наукових досліджень та розробок (сформовано на основі [69])

2) стимули для створення R&D-центрів: країни, прагнучи залучити додаткові інвестиції в інноваційний сектор, використовують такі інструменти для R&D-центрів як податкові канікули. При цьому такі «канікули» можуть

поширюватися як на всю територію (Китай, Ізраїль, Мексика), у деяких – на окремі регіони чи проекти (Канада, Індія). R&D-центрам можуть також надаватися такі пільги як право безоплатного користування землею або придбання останньої за пільговою ціною (Чехія), звільнення від податку на нерухомість, знижена ставка податку на репатріацію прибутків (Ізраїль – 15 %);

3) пільги в межах технологічних зон: підприємства, що займаються R&D саме у межах технологічних зон, зазвичай користуються такими пільгами як звільнення від податку на землю, зборів за користування інфраструктурою. Держави, розуміючи ефективність створення таких технологічних зон, стимулюють їх формування капітальними інвестиціями. Серед прикладів країн слід відзначити Велику Британію, в якій частка витрат держави на роботи з будівництва та розвитку інфраструктури таких локацій становить близько 60 %. У свою чергу, у Німеччині, Франції та Нідерландах розмір державного фінансування досягає близько 75 %, а в Бельгії – майже 100 %. У Туреччині застосовується значна кількість стимулів, що дозволило створити в країні 56 технологічних зон, а ще близько 13 запрацюють найближчим часом;

4) підтримка процесів модернізації компаній: так, Бельгія, Данія, Нідерланди, Португалія, Люксембург та Фінляндія для активізації процесів модернізації компаній використовують інструмент прискореної амортизації. У Канаді така амортизація складає 100 % вартості активу за умови, якщо йде мова про основні фонди, які на 90 % використовуються для здійснення досліджень та розробок. Державою активно підтримується і створення нових робочих місць у даній сфері. У Чехії така підтримка складає близько 9 тис. дол. у розрахунку на одне нове робоче місце саме в R&D-проектах. В Індії використовується інструмент 30-відсоткового вирахування з бази оподаткування саме оплати праці працівників у сфері R&D протягом трьох років їх роботи. У Нідерландах рівень оподаткування оплати праці для працівників у сфері досліджень та розробок зменшуються на 35 %, а якщо йде мова про стартап проекти, то розмір зменшення може досягати і 50 % за перші 250 тис. євро відповідних витрат. Надаються компаніям і пільги на оподаткування дивідендів;

5) державні гранти та пільгові кредити: відшкодовуються державою і витрати на R&D, пов'язані із спорудженням і реконструкцією будівель, які передбачається використовувати в інноваційному процесі (в Ірландії це близько 25 %). У Канаді надаються пільгові кредити малому та середньому бізнесу;

6) підтримка інноваційного експорту: надається фінансова підтримка за рахунок страхування експортних операцій. Таку підтримку надають експортно-кредитні агентства. Оскільки експорт високотехнологічної продукції пов'язаний з високими ризиками страхування позитивно впливає на інвестиції;

7) підтримка інновацій за рахунок державних закупівель: успішним у цьому сенсі є досвід ЄС, де безпосередньо державні органи стають замовниками інноваційної продукції, розподіляють ризики та вигоди R&D;

8) патентні бокси: використовується сприятлива податкова ставка щодо доходу, отриманого від інтелектуальної власності, або надається дозвіл на вирахування такого роду доходів з бази оподаткування [43].

Надалі слід детальніше розглянути ефективність застосування таких інструментів стимулювання виконання наукових досліджень та розробок.

Так, наразі в підтримці інноваційних проєктів активно використовують державні закупівлі. Якщо говорити про країни ЄС, то в більшості держав даного об'єднання обсяг державних закупівель досягає 16-19 % ВВП, що у 10 разів більше порівняно з загальними обсягом державних і приватних інвестицій, спрямованих на підтримку дослідницького сектору. Використовується і такі форми фінансування як конкурентне та інституційне. Якщо перший механізм фінансування надається на умовах відкритої конкуренції між суб'єктами, то другий – призначений для фінансової підтримки державних установ та університетів. Ключовим призначенням застосування таких інструментів є проведення науково-дослідної діяльності. Проєктне фінансування складає близько 20-30 % від конкурентного фінансування. Значна підтримка в країнах ЄС надається і малому та середньому бізнесу шляхом надання кредитних гарантій, компенсацій витрат, пов'язаних з виплатою відсотків за позиками, інвестиціями, спрямованими в акціонерний капітал [70].

Кредити на реалізацію інноваційні проєкти мають дві форми: перша –

кредити на інвестиції, друга – на оборотний капітал. При цьому це можуть бути пільгові кредити (100 тис. євро, ставка 3 %, термін 10 років, з яких перші три роки відсотки за кредитом взагалі відсутні), кредити під заставу (насамперед стосуються новостворених підприємств), кредити у вигляді субсидій тощо. Видаються кредити окрім безпосередньо комерційних банків та спеціальних державних банків і інноваційними агенціями [70]. Так, наприклад, ERP Innovation Programme підтримує інноваційні проекти компаній, надаючи довгострокові кредити через KfW (кредитна установа для відбудови, Німеччина). Програма охоплює фінансування досліджень щодо розробки нових продуктів, процесів і послуг; надання підтримки для запуску нових продуктів, процесів і послуг. У рамках енергетичних реформ у Німеччині особлива підтримка надається проектам з розробки енергоефективних технологій. Позики можуть покрити до 100 % витрат, їх максимальний обсяг – 5 млн євро (від 0,24 % річної ставки). Проекти, які пов'язані з енергетичними реформами, можуть отримати кредити на суму до 25 млн євро. Обмеження для окремих компаній становить 50 млн євро на календарний рік [71]. Слід відзначити і кредитування за програмою ERP Digitization and Innovation Loan, спрямованої на впровадження цифрових інновацій малими та середніми підприємствами. Кошти можуть бути використані для інвестицій та оборотного капіталу у програми з оцифруванням та інноваційні проекти, для консультаційних послуг, обладнання та програмного забезпечення, а також для підвищення кваліфікації працівників. Сума можливого фінансування становить від 25 тис. до 25 млн євро (від 0,04 % річної ставки) [72].

Зокрема слід відзначити, що протягом 2017-2019 рр. реалізації програми ERP Digitization and Innovation Loan було надано 1603 позики, обсягом кредитування 3,58 млн євро. Майже 45 % позик видані для реалізації проектів цифровізації, 43 % – на розвиток інноваційних компаній, 12 % – впровадження інноваційних проектів. Слід вказати і на ефективність такої програми: компаніями, які отримали позики, створено 14,5 тис. додаткових робочих місць, нарощено річний оборот додатково на 1,9 млрд євро, оптимізовано витрати на 0,35 млрд євро. При цьому 86 % респондентів відзначили підвищення

ефективності та конкурентоспроможності підприємств, 76 % – покращення якості продукції, 68 % – скорочення витрат та збільшення прибутку [73].

Фінансування можна отримати як за програмами мікrokредитування, інвестування та кредитного гарантування ЄІБ та ЄІФ, COSME), так і за рамковими програмами у сфері розвитку науки і технологій (Horizon Europe 2021-2027 (бюджет програми становить 95,5 млрд євро), інструментами підтримки регіональної конвергенції Європейського фонду регіонального розвитку; соціальними ініціативами Європейського соціального фонду [70, 74]. Зокрема в рамках програми Horizon Europe 2021-2027, спрямованої на посилення конкурентоспроможності та зростання ЄС, на пошук технологічних рішень у вирішенні ключових викликів, зокрема, у сфері кліматичних змін та цифрової трансформації та у досягненні Цілей сталого розвитку ООН, протягом 2023-2024 рр. заплановано виділити близько 13,5 млрд євро для реалізації проєктів. У 2022 р. набула чинності Угода про участь України у Рамковій програмі з досліджень та інновацій «Горизонт Європа», що надає доступ для вітчизняних інноваторів до інструментів підтримки та грантових коштів для реалізації спільних міжнародних проєктів програм «Горизонт Європа» [74].

З 2017 р. Фонд розвитку підприємництва активно реалізує Програму з підтримки фінансування інвестиційних проєктів малих і середніх підприємств, що фінансує Уряд Німеччини через KfW та ЄС у рамках ініціативи EU4Business. Станом на початок 2021 р. було видано 375 кредитів, а обсяг фінансування інвестиційних проєктів склав 1,156 млрд грн. Завдяки цьому вдалося створити 2375 нових і зберегти 6243 існуючих робочих місць [75].

З метою здешевлення вартості кредитування інвестиційних проєктів Фонд розвитку підприємництва розпочав співпрацю і з місцевими органами влади, які надають компенсацію процентної ставки до 50 % за кошти регіональних бюджетів. Перша така спільна програма була розпочата у співпраці з Київською міською державною адміністрацією, потім приєдналася Тернопільська обласна державна адміністрація, а також інші області та міста України. Згодом ця модель лягла в основу державної програми «Доступні кредити 5-7-9 %», яка реалізується починаючи з лютого 2020 р. Протягом дії

програми підписано 58,9 тис. кредитних договорів на суму 186,1 млрд грн, з яких 53 % коштів отримано сектором сільського господарства, 24 % – торгівля, 14 % – промисловість та інші. Структуру кредитного портфелю в розрізі регіонів станом на кінець березня 2023 р. наведено на рис. 1.14 [75, 76].

Надається підтримка українських інноваторів і Фондом розвитку інновацій, створеним наприкінці 2018 р. Станом на 01.03.2023 р. фондом загалом профінансовано понад 229 стартапів. Розмір наданих грантів, у свою чергу, склав понад 160 млн грн [61].

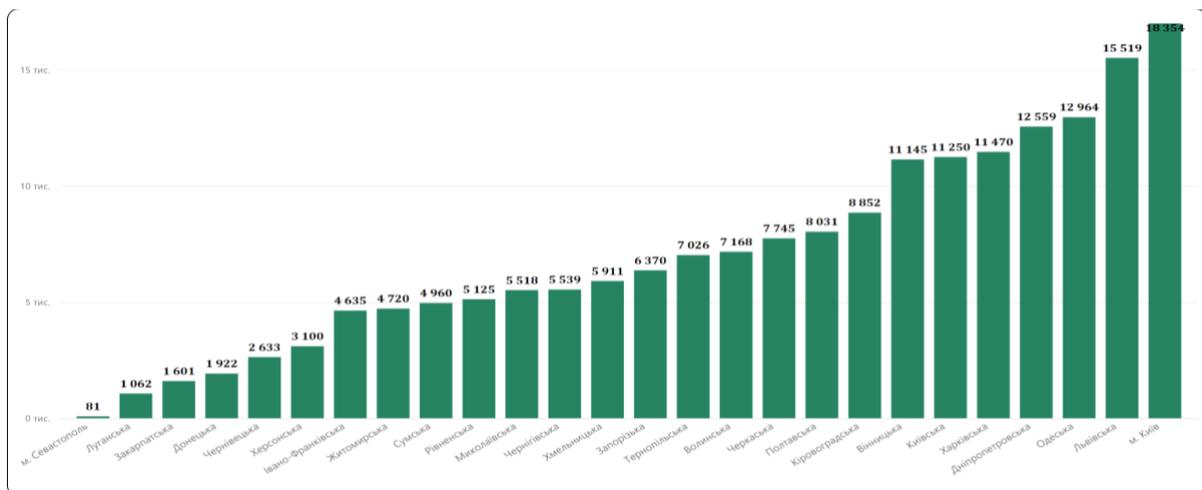

Рис. 1.14. Структура кредитного портфелю в розрізі регіонів станом на кінець березня 2023 р. [76]

Слід звернути увагу і на окремі приклади фінансової підтримки українських бізнес-суб'єктів. Так, наприклад, у грудні 2021 р. було підписано кредитну угоду між Європейським інвестиційним банком і групою компаній «Епіцентр К» на виділення кредитних коштів у розмірі 120 млн дол. для розвитку сільськогосподарської інфраструктури в Україні. Кредитні кошти буде спрямовано на будівництво елеваторних комплексів для зберігання зернових і олійних культур, а також розвиток допоміжної інфраструктури. Загалом за останні п'ять років, з моменту придбання перших елеваторів, потужності одночасного зберігання «Епіцентр Агро» зросли в шість разів – більш ніж до 1,5 млн тонн. Загалом до структури агрохолдингу входять 15 елеваторних комплексів. У Вінницькій та Хмельницькій області розташовані найбільші елеваторні хаби – Вінницький елеватор та Закупнянське ХПП. У

свою чергу, сума інвестицій «Епіцентр К» у розвиток аграрного напрямку протягом 2016-2021 рр. перевищила 10 млрд грн [77].

Ґрунтуючись на результатах проведеного дослідження слід відзначити, що на сьогодні системі управління інвестиційно-інноваційним розвитком територій притаманна значна кількість протиріч, зумовлених невідповідністю практики управління інвестиційно-інноваційними процесами як на рівні регіонів, так і країни в цілому, принципам забезпечення сталого інвестиційно-інноваційного розвитку територій (рис. 1.15), серед яких [78]:

- протиріччя між значною кількістю нормативно-правових актів, що регулюють сферу управління інвестиційно-інноваційним розвитком, і невідповідністю системи правового регулювання сучасним вимогам до управління, стану системи, а також реальним умовам та цілям системи;

- протиріччя між наростаючим рівнем інвестиційних потреб територій та неможливістю їх фінансового забезпечення і відповідно своєчасного виконання;

- протиріччя між концептуально затвердженою моделлю інвестиційно-інноваційного розвитку територій і сучасним станом інвестиційних та інноваційних зрушень на територіальному рівні;

- протиріччя між наростанням зовнішніх боргових зобов'язань, погашення яких фактично покладено на підприємницький сектор, і можливостями їх погашення;

- протиріччя між наростаючою безліччю задач щодо управління інвестиційно-інноваційним розвитком територій та їх складністю і реальними ресурсними можливостями їх практичного виконання;

- протиріччя між потребами бізнесу в інноваційних рішеннях і обмеженістю матеріально-технічних можливостей науково-дослідного сектору щодо їх задоволення;

- протиріччя між інтересами суб'єктів системи управління і забезпечення інвестиційно-інноваційного розвитку територій, їх неузгодженість;

- протиріччя між потребою примноження інноваційного потенціалу територій та нарощення обсягів інноваційної продукції і можливостями інтелектуального забезпечення їх реалізації;

Характерні особливості сучасної системи управління інвестиційно-інноваційним розвитком територій

Протиріччя в системі управління інвестиційно-інноваційним розвитком територій

Принципи забезпечення сталого інвестиційно-інноваційного розвитку територій

громіздкий характер нормативно-правової бази регулювання інноваційної та інвестиційної діяльності	<i>між значною кількістю нормативно-правових актів, що регулюють сферу управління інвестиційно-інноваційним розвитком, і невідповідністю системи правового регулювання сучасним вимогам до управління, стану системи, а також реальним умовам та цілям системи</i>	збалансованість, сформованість та однозначність трактування положень законодавства у сфері регулювання інноваційної та інвестиційної діяльності
непрогнозованість джерел фінансування реалізації стратегій та програм інноваційного розвитку територій і ключових інноваційних проєктів	<i>між наростаючим рівнем інвестиційних потреб територій та неможливістю їх фінансового забезпечення і відповідно своєчасного виконання</i>	ефективна інвестиційна політика у сфері інвестиційно-інноваційного розвитку територій, використання сучасних механізмів фінансування проєктів
декларативний характер затверджених стратегій та програм інноваційного розвитку як на рівні територій, так і країни в цілому, та їх інвестиційного забезпечення	<i>між концептуально затвердженою моделлю інвестиційно-інноваційного розвитку територій і сучасним станом інвестиційних та інноваційних зрушень на територіальному рівні</i>	ефективний інструментарій реалізації затверджених стратегічних пріоритетів інвестиційно-інноваційного розвитку територій
реалізація неефективної моделі фінансування інноваційних проєктів, домінування обсягів зовнішніх кредитних зобов'язань	<i>між наростанням зовнішніх боргових зобов'язань, погашення яких фактично покладено на підприємницький сектор, і можливостями їх погашення</i>	диверсифікація джерел інвестиційного забезпечення реалізації інноваційних проєктів на рівні територій
декларативний та в значній мірі нереалістичний характер завдань сфері управління інвестиційно-інноваційного розвитку територій	<i>між наростаючою безліччю задач щодо управління інвестиційно-інноваційним розвитком територій та їх складністю і реальними ресурсними можливостями їх практичного виконання</i>	узгодженість поставлених завдань у сфері управління інвестиційно-інноваційним розвитком територій і ресурсного потенціалу щодо їх виконання
низька державна та регіональна фінансова підтримка суб'єктів науково-дослідної сфери	<i>між потребами бізнесу в інноваційних рішеннях і обмеженістю матеріально-технічних можливостей науково-дослідного сектору щодо їх задоволення</i>	сформована сучасна матеріально-технічна база науково-дослідного сектору, здатна забезпечити генерацію інноваційних ідей
низький рівень комунікації в ланцюгу «інституції влади – наука – освіта – бізнес», формальний характер врахування інтересів суб'єктів	<i>між інтересами суб'єктів системи управління і забезпечення інвестиційно-інноваційного розвитку територій, їх неузгодженість</i>	ефективна взаємодія суб'єктів системи управління та забезпечення інвестиційно-інноваційного розвитку територій і збалансованість їх інтересів
неналежна увага інституцій влади до проблем освітнього та науково-дослідного сектору і, як результати, скорочення інтелектуального потенціалу	<i>між потребою примноження інноваційного потенціалу територій та нарощення обсягів інноваційної продукції і можливостями інтелектуального забезпечення їх реалізації</i>	нарощення інтелектуального потенціалу територій, сприятливі умови для генерації та реалізації інноваційних ідей
створення значної кількості інституцій регулювання та підтримки інвестиційно-інноваційної активності	<i>між кількістю інституцій підтримки інвестиційно-інноваційного розвитку і якістю виконання покладених на них функцій та ефективністю їх функціонування</i>	ефективна діюча мережа підтримки інвестиційно-інноваційної діяльності бізнес-суб'єктів

Рис. 1.15. Протиріччя в системі управління інвестиційно-інноваційним розвитком територій (розробка автора)

- протиріччя між кількістю інституцій підтримки інвестиційно-інноваційного розвитку і якістю виконання покладених на них функцій та ефективністю їх функціонування тощо.

Про наявність перелічених протиріч у системі управління інвестиційно-інноваційним розвитком територій свідчать і такі їх прояви як:

- низький рівень інвестиційно-інноваційного розвитку територій;
- низька залученість територій країни до глобальних інноваційних мереж та регіональних партнерських програм;
- низька інвестиційна привабливість регіонів і скорочення обсягів прямих іноземних інвестицій;
- деградація інтелектуального потенціалу територій, відтік висококваліфікованих кадрів науково-дослідної сфери;
- невідповідність пріоритетів інноваційного зростання територій домінуючим світовим інноваційним трендам;
- критично низький рівень експорту інноваційної продукції;
- посилення розриву в темпах інноваційного та цифрового зростання територій порівняно з економічно розвиненими країнами;
- наростання проблеми зношеності техніко-технологічної бази підприємств та організацій для провадження інноваційної діяльності;
- нерозвиненість сектору інноваційного підприємництва тощо.

Подолання вказаних суперечностей у системі територіального управління і забезпечення сталого інвестиційно-інноваційного зростання територій потребує визначення дієвих інструментів, застосування яких сприятиме формуванню досконалого інституційного середовища для інвестиційно-інноваційного розвитку територій, забезпеченню збалансованості інтересів суб'єктів інвестиційно-інноваційного розвитку територій, підвищенню ефективності реалізації ініціатив у сфері інвестиційно-інноваційного розвитку територій і нарощенню потенціалу бізнесу щодо реалізації інноваційних та інвестиційних ініціатив. Наразі таким дієвим інструментом є міжтериторіальне партнерство як джерело продуктивності, стійкості та безпеки, інноваційних ідей та знань, інвестицій, інформації та інструмент вирівнювання територіальних дисбалансів і забезпечення інфраструктурного розвитку регіонів країни. Зазначене склало основу підходу до управління інвестиційно-інноваційним розвитком територій, що ґрунтується на використанні конгруентних властивостей міжтериторіального партнерства і передбачає ідентифікацію протиріч у системі управління інвестиційно-інноваційним зростанням територій та особливостей їх прояву (рис. 1.16) [79].

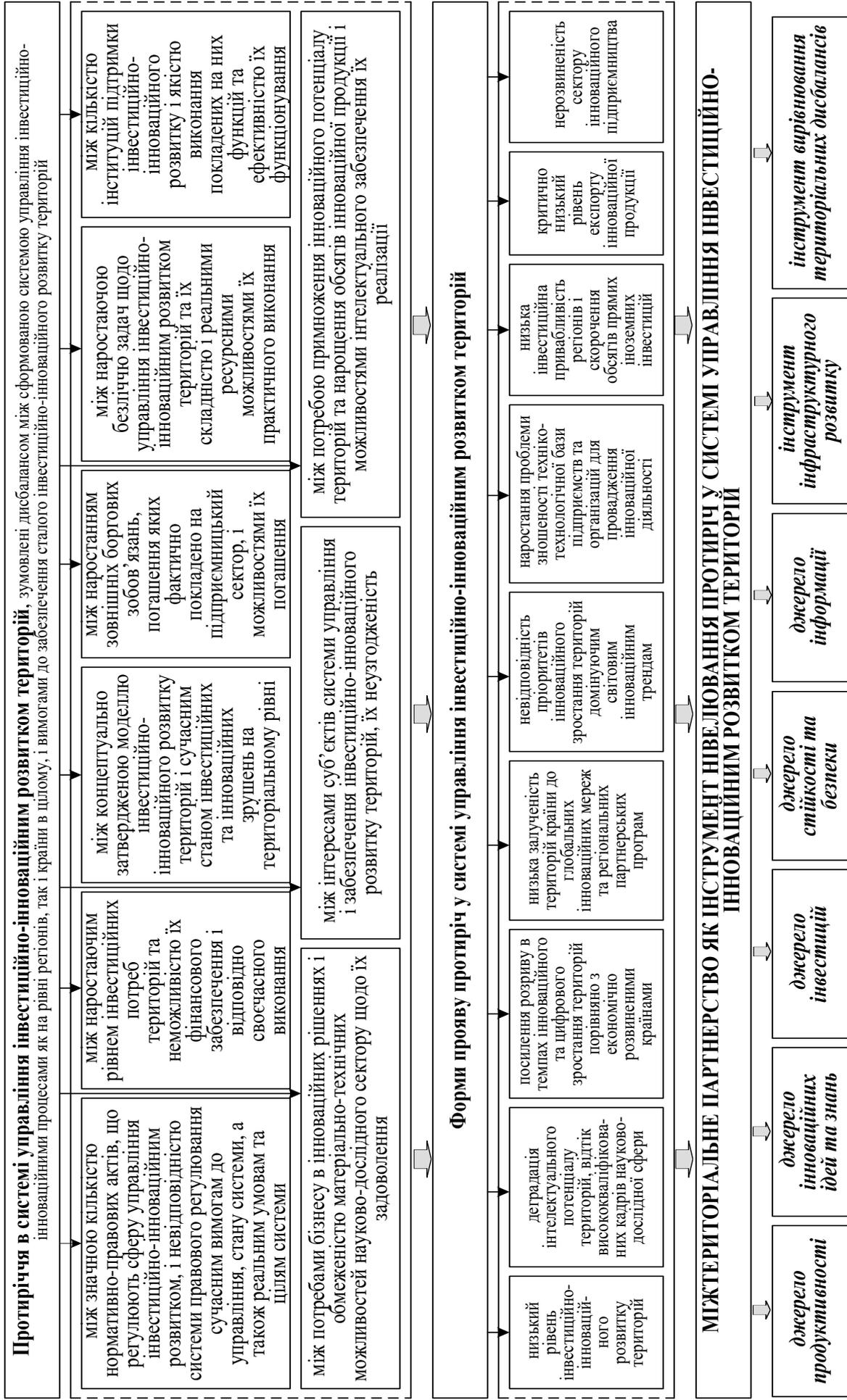

Рис. 1.16. Підхід до управління інвестиційно-інноваційним розвитком територій (розробка автора)

Отже, політика забезпечення інвестиційно-інноваційного розвитку територій була непослідовною і як результат не достатньо ефективною, що обмежило можливості щодо формування системно довершеного середовища для реалізації потенціалу окремих територій. Зважаючи на домінування у світі тенденції поглиблення міждержавних відносин, зокрема на рівні окремих територій, і його значний потенціал з точки зору активізації інвестиційних та інноваційних процесів на рівні територій детальнішого аналізу потребує інструмент міжрегіонального партнерства країн, що передбачає розширення міжнародних комунікацій з лідерами у сфері інвестиційно-інноваційного розвитку, реалізації транскордонних програм в інвестиційній та інноваційних сферах, якісного перегляду стратегічних пріоритетів та потенційних резервів спільного сталого зростання регіонів, реалізації виваженої політики у сфері інвестиційно-інноваційного зростання територій.

1.3. Міжтериторіальне партнерство країн як інструмент подолання протиріч у системі управління інвестиційно-інноваційним розвитком територій

В умовах глобалізації перед регіонами України постали як нові виклики, так і можливості для забезпечення їх сталого зростання. Світовий досвід демонструє ефективність використання інноваційних підходів щодо активізації процесів інвестиційно-інноваційного зростання регіонів, ключовим із яких на сьогодні визначено потенціал міжнародного міжтериторіального співробітництва.

Висвітлюють дану думку і представники наукової спільноти, які в межах опублікованих наукових праць відзначають суттєві ефекти від співробітництва країн у рамках забезпечення сталого розвитку регіонів. Так, А. Гальчинський зазначає, що міжнародне співробітництво відіграє важливу роль у соціально-економічному розвитку України в цілому та району зокрема. Серед основних пріоритетів розширення міжрегіональної співпраці та інтеграції України у

світовий економічний простір вченим виділено: вироблення та впровадження цілісної та збалансованої зовнішньоекономічної політики, спрямованої на підвищення конкурентоспроможності та інвестиційної привабливості економіки району, формування позитивного міжнародного іміджу, а також використання кращого іноземного досвіду, можливостей і ресурсів регіонів-партнерів, у тому числі за рахунок реалізації спільних проєктів [80].

Колектив вчених звертає увагу на те, що міжрегіональне співробітництво слід розглядати з точки зору інструменту, призначеного для вирішення саме регіональних проблем, а також складової механізму економічного зростання на національному та регіональному рівнях. Оскільки активізація міжрегіонального співробітництва дозволяє на національному рівні забезпечити капіталізацію, мобілізацію та оптимізацію використання ресурсів територій та регіонів як ключового джерела соціально-економічного розвитку держави [81]. При цьому суттєві переваги для розвитку отримують і регіони, залучені до інтеграційних процесів. Такі переваги знаходять відображення в ширшому доступі суб'єктів до фінансових, трудових, матеріальних ресурсів і новітніх технологій, розширенні можливостей створювати та реалізовувати продукцію на міжрегіональному ринку і оперувати більшим ринковим простором, створенні сприятливіших особливих умов для суб'єктів підприємництва, які є представниками регіонів-учасників. Останні можуть передбачати заходи, спрямовані на захист від конкурентів із інших регіонів та країн, спільне вирішення різних проблем у процесі співпраці [82].

У науковій публікації [83] йде мова про ефективність транскордонного та міжрегіонального співробітництва, зокрема України та Польщі. Адже в рамках такої співпраці йде реалізація проєктів, що надають суттєві переваги і сприяють реалізації позитивних якісних змін для територіальних громад країн-учасників такого партнерства. Такі локальні ініціативи є прикладом і для інших територіальних громад і загалом сприяють розвитку українсько-польських відносин. На думку даного автора потрібно всебічно підтримувати такі регіональні ініціативи співпраці, а також сприяти розширенню можливостей

участі учасників у європейських програмах.

Колектив вчених зазначає, що міжрегіональне співробітництво є потужною організаційною інновацією з точки зору підвищення ефективності регіональної політики країни. Потужність такої співпраці формується за рахунок посилення здатності регіонів формувати та реалізувати власні проекти та ініціативи у сфері соціально-економічного розвитку територій, створення інфраструктури, необхідної для стимулювання таких процесів. При цьому держава забезпечує лише спрямування розвитку регіонів, не приймаючи прямої участі в цих процесах і тим самим оптимізуючи свій фінансовий і управлінський ресурс. Мультиплікативність проектів виражається в примноженні залучених до реалізації коштів. Комплексність розвитку територій забезпечується за рахунок деталізації процесів співпраці, а саме шляхом детальнішого пророблення локальних напрямів співпраці. Разом з цим набуває більш практичного сенсу і євроінтеграційні стратегії України, оскільки до співпраці залучаються партнери з регіонів ЄС. У свою чергу, спрямованість державної підтримки регіонального розвитку на більш масштабних консолідованих проектах дозволяє уникнути розпорошення коштів і досягти кумулятивного ефекту від надання такого роду підтримки [84].

Важливість міжрегіонального та транскордонного співробітництва закріплена і в нормативно-правовому полі. Зокрема в Стратегії зовнішньополітичної діяльності України відзначено, що пріоритетом є проактивна позиція у розвитку добросусідських та партнерських відносин з державами Центральної, Південної та Східної Європи, посиленні своєї ролі у Балто-Чорноморському регіоні. Крім взаємовигідного двостороннього співробітництва, важливими аспектами регіонального співробітництва є взаємодія з питань урегулювання конфліктів у регіоні на основі принципів і норм міжнародного права, запобігання та протидія екологічним загрозам, реалізація масштабних транскордонних та інфраструктурних проектів [85]. Розроблено і план дій з реалізації відповідної стратегії, яким визначено заходи щодо поглиблення європейської та євроатлантичної інтеграції, розбудову

двосторонніх відносин та регіональної взаємодії тощо. Зокрема викликають зацікавлення заходи, спрямовані саме на розширення двосторонніх відносин України з іншими країнами, серед яких: укладання меморандумів, які передбачають промислову кооперацію, при цьому із застосуванням високотехнологічних розробок, створених у США, КНР, Японії, Республіці Корея та Канаді; реалізація дво- і багатосторонніх проєктних ініціатив у науковій, науково-технічній, науково-дослідній та інноваційній діяльності за рахунок партнерства країни в рамках двосторонніх угод; застосування заходів щодо розвитку співробітництва в космічній сфері з США, країнами ЄС, КНР, Японією, Австралією, Чилі, Туреччиною, Кенією, Таїландом, Малайзією; забезпечення активної співпраці у сфері міжнародних транспортних перевезень в рамках Організації Чорноморського економічного співробітництва тощо [86].

Загалом аналізуючи законодавчі ініціативи, які регулюють відносини між регіонами різних країн, слід відзначити, слід вказати на відсутність визначення безпосередньо міжрегіонального співробітництва. На нормативно-правовому рівні закріплення терміну «міжрегіональне співробітництво» було здійснено у 2015 р. у рамках Закону України «Про засади державної регіональної політики». Однак, окрім змістовного відображення поняття міжрегіонального співробітництва, не знайшли висвітлення механізми його реалізації. Як зазначає Ю. Рогозян за основу для розроблення закону про міжрегіональне співпрацю можна взяти прийнятий на 29 пленарному засіданні Міжпарламентської Асамблеї держав-учасників СНД у 2007 р. Закон «Про міжрегіональне співробітництво», що чітко визначає поняття міжрегіонального співробітництва, яке охоплює регламентацію лише на національному рівні однієї держави [87]. Поряд з цим регіональна співпраця розглядається з точки зору співпраці між двома або більше державами. Тотожним до нього є і поняття транскордонного співробітництва, що визначається як спільні дії, які передбачають встановлення і поглиблення економічних, соціальних, наукових, технологічних, екологічних, культурних і інших відносин між суб'єктами-учасниками України та сусідніх держав у межах, визначених законами [88].

У науковій спільноті також ведеться активна дискусія щодо трактування поняття міжрегіонального співробітництва. Так, О. Бабінова відзначає, що міжрегіональне співробітництво можна визначити як взаємоузгоджену діяльність органів влади двох або декілька регіонів, яка здійснюється як у межах держави, так і за її межами, і передбачає спільне вирішення питань, пов'язаних із економічним, соціальним, культурним, екологічним розвитком даних територій, залучаючи при цьому до їх вирішення місцеву спільноту [89].

Доповнює дане визначення С. Гречана, наголошуючи міжрегіональне співробітництво є взаємоузгодженою екстериторіальною діяльністю як органів влади всіх рівнів, так і юридичних осіб та громадських організацій. При цьому автор акцентує увагу на тому, що така діяльність має здійснюватися в межах правового поля і бути спрямована на вирішення спільних питань економічної, соціальної, культурної, екологічної та іншої сфер [90].

Л. Кузьменко та М. Солдак погоджуючись із думкою попереднього дослідника зазначають, що такого роду співпраця виступає важливим фактором як розвитку економіки, так і вирішення соціальних проблем. Оскільки передбачає і виробничу кооперацію, безпосередню співпрацю підприємств і організацій, спільну організацію торгівлі, надання різних послуг. При цьому вчені вказують, що саме торговельно-економічні відносини є основою міжрегіональної співпраці і підґрунтям для розвитку соціальної, гуманітарної, культурної, інших сфер [91].

Розглядаються вченими і проблеми та перспективні напрями розвитку міжрегіонального співробітництва. Так, цікаве дослідження щодо проблем та перспектив міжрегіонального співробітництва і визначення транскордонних асиметрій в контексті сталого просторового розвитку проведене В. Приходько та В. Бобрик [92]. Результати проведеного вченими дослідження умов розвитку міжрегіонального економічного співробітництва у середовищі транскордонних асиметрій в контексті сталого просторового розвитку показали, що сьогодні попри визначені і окреслені пріоритети на практиці існують ряд стримуючих перепон. Вони криються саме в транскордонних асиметриях (соціальних, технологічних і економічних потенціалів; інформаційних ресурсів; людського і

соціального капіталу; інституційних правил, законів і процедур), що не дозволяють протягом тривалого періоду вирішити проблеми інфраструктурної розбудови, розвитку підприємництва, економічно активного населення тощо. За роки партнерства в реалізації міжрегіонального та транскордонного співробітництва українська сторона намагається інтегрувати його до цілісного, ретельно прорахованого механізму регіонального розвитку, що має базуватися на сталому просторовому підході та розвиненому інституційному підґрунті, давати довгостроковий стійкий ефект у вигляді гармонізованого комплексного розвитку держав і їх регіонів та забезпечувати поглиблення їх участі в міжнародних інтеграційних процесах. Дослідження розвитку європейських та національних програм регіонального розвитку і міжрегіонального економічного співробітництва дозволило вченим визначити важливу роль інституційної компоненти сталого просторового розвитку, що здійснює дієвий вплив на середовище транскордонних асиметрій [92].

Т. Ренькас розглянуто питання міжнародного співробітництва західних областей і розроблено проект Концепції, а також на її основі Дорожню карту, яка передбачає модернізацію механізмів розвитку міжнародної співпраці. Дані документи конкретизують мету, заходи, принципи, пріоритети та етапи надання державної підтримки розвитку регіонів. Практична реалізація такої ініціативи, як відзначає автор, сприятиме формуванню інноваційних стратегій розвитку територій, підвищенню якості співпраці, посилення конкурентоспроможності [93].

Щодо напрямів міжрегіонального співробітництва країн в аспекті розвитку територій слід відзначити, що вченими акцентується увага на таких основних з них як: освоєння природних ресурсів; вирішення екологічних і соціальних проблем; науково-технічну співпрацю та трансфер технологій; розбудова шляхів сполучення; формування інфраструктури специфічних ринків; генерація і транспортування енергії; створення спільного туристичного продукту; формування спільної інноваційної інфраструктури (рис. 1.17) [82].

На сьогодні міжрегіональне співробітництво регулюється як на національному, так і на міжнародному й міждержавному рівнях. Нормативно-

правова база в цій сфері сформована на міжнародних угодах щодо міжтериторіальної та транскордонної співпраці, до яких приєдналася Україна (їх загальна кількість – 375). Одним з практичних інструментів реалізації національних інтересів у транскордонному контексті, є робота міжурядових комісій та координаційної ради за участю України, а саме: Українсько-Словацька міжурядова комісія з питань транскордонного співробітництва; Українсько-Угорська міжурядова змішана комісія з питань транскордонного та прикордонного співробітництва; Спільна Українсько-Польська координаційна міжурядова рада з питань міжрегіонального співробітництва тощо [87, 94].

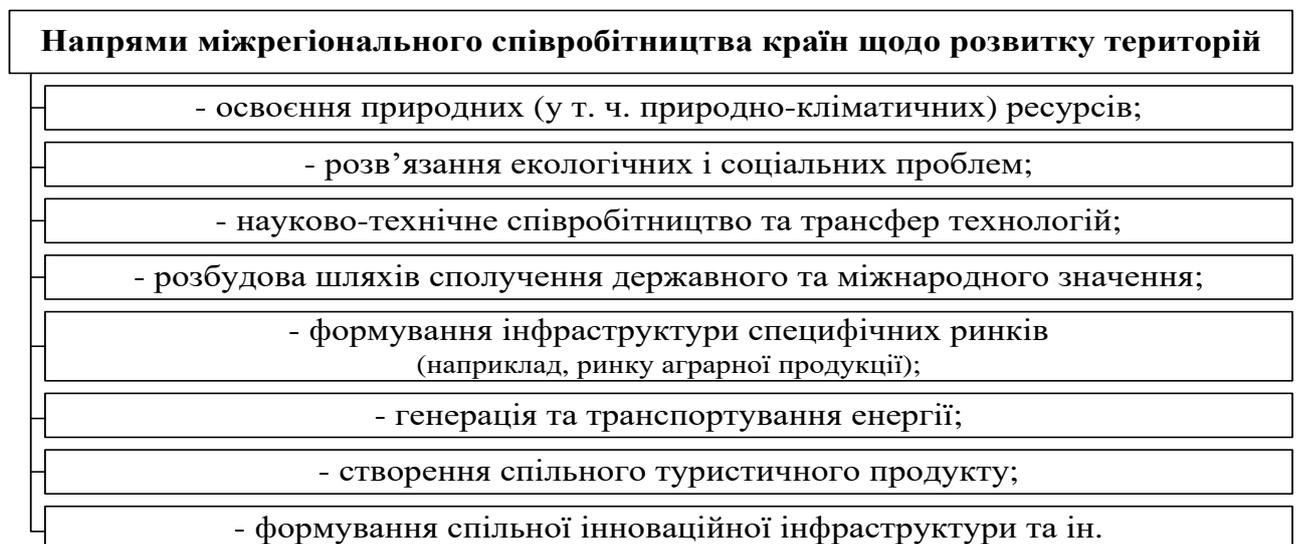

Рис. 1.17. Напрями міжрегіонального співробітництва країн щодо розвитку територій (сформовано на основі джерела [82])

На національному рівні розвиток міжрегіонального та транскордонного співробітництва є одним із пріоритетів Державної стратегії регіонального розвитку та регіональних стратегій розвитку, затверджених на період до 2027 року. У свою чергу, пріоритети та завдання транскордонного співробітництва на період до 2027 р. визначено Державною програмою розвитку транскордонного співробітництва на 2021-2027 роки, якою передбачено реалізацію заходів, спрямованих на активізацію транскордонного співробітництва. Орієнтований обсяг фінансування складе близько 210,5 млн грн, з яких 8,3 млн грн – кошти державного бюджету та 202,2 млн грн – кошти

місцевих бюджетів [40].

Співробітництво між регіонами й окремими громадами здійснюється на основі угод про утворення єврорегіонів та між органами адміністративно-територіальних одиниць сусідніх держав. Відтак, укладено близько 850 міжрегіональних угод, спрямованих на торговельно-економічному, науково-технічну і культурну співпрацю, приблизно 25 % з яких укладено з адміністративними одиницями Республіки Польща у сферах економіки, торгівлі, сільського господарства, транспорту, науки та техніки, охорони здоров'я, туризму, спорту, освіти, культури та мистецтва [87, 94]. У свою чергу, у 2022 р. укладено 265 угод про іноземне партнерство на регіональному рівні та 73 – на субрегіональному рівні. Найбільше угод укладено інституціями влади Волинської, Львівської та Закарпатської областей, що межують з Польщею, Словаччиною та Угорщиною [95].

Так, наприклад, міжрегіональне і транскордонне співробітництво України з Республікою Молдова здійснюється у рамках двосторонніх угод між регіонами України та Молдови, а також у рамках «Асоційованого Трію», «Організації за демократію та економічний розвиток – ГУАМ», єврорегіонів «Нижній Дунай», «Верхній Прут» і «Дністер». Наразі між територіально-адміністративними одиницями України (Чернівецькою, Вінницькою, Херсонською, Одеською, Черкаською областями, м. Київ) укладено 22 угоди та протоколи про науково-технічне, гуманітарне та торговельно-економічне співробітництво з регіонами Республіки Молдова. Укладено також 23 угоди між регіональними відділеннями Торгово-промислової Палати України і Торгово-промислової палати Республіки Молдова [96].

Розвивається міжрегіональна співпраця і з Словацькою Республікою. Між двома країнами на міжрегіональному рівні укладено близько 50 угод про співпрацю, партнерськими відносинами зв'язані 15 міст обох країн, у тому числі і столиці наших держав – Київ та Братислава. Встановлено контакти між усіма 8 краями Словаччини та 10 областями України. При цьому процес розширення та поглиблення міжрегіональних зв'язків постійно триває. На

території України та Словаччини постійно проводяться спільні заходи, наукові та практичні конференції, семінари з різних актуальних питань міжнародного життя обох країн та українсько-словацькі дні добросусідства, які відбуваються на спільному державному кордоні. Обидві країни беруть активну участь у різних проектах міжнародного транскордонного співробітництва [97].

Серед окремих заходів у напрямі міжрегіональної співпраці цих країн слід відзначити такі: у квітні 2013 р. в Харкові було підписано Угоду про співробітництво між м. Харків та м. Трнава; у березні 2021 р. (в онлайн-форматі) було підписано Угоду про співпрацю між Чернігівською обласною державною адміністрацією України та Тренчинським самоврядним краєм [97].

Найрозвиненішим на сьогодні є міжрегіональне співробітництво України з Польщею. Зважаючи на територіальну наближеність і межування Польщі з Львівською, Вінницькою та Волинською областями найбільша кількість партнерів зосереджена в даних регіонах. Серед інших територій важливу роль у польсько-українських відносинах відіграють і Одеська та Івано-Франківська області. Розвивається партнерська співпраця і на рівні окремих територій Польщі та України. Чисельно співпрацю між Україною та Польщею оцінюють на рівні 450 угод про міжрегіональне співробітництво [87]. Серед останніх підписаних меморандумів та угод слід відзначити: Меморандум про співпрацю в експорті та імпорті українських товарів; Меморандум про співпрацю в реалізації проекту «Досліджуй науку українською» між Малою Академією Наук України та Центром науки Коперник; Меморандум про взаєморозуміння між Міністерствами аграрної політики, Міністерствами інфраструктури України та Польщі, яким передбачається будівництво трубопроводу Ягодин (Україна) – морський порт м. Гданськ (Польща) для транспортування рослинної олії, а також меморандуми та угоди про співпрацю між закладами вищої освіти України та Польщі [98].

Якщо розглянути географічну структуру співпраці міст та регіонів України з іноземними партнерами за 2020 р., то 67,4 % – регіони країн ЄС, 7,1 % – Китай, 7,1 % – Туреччина та Закавказзя, 3,3 % – інші європейські

країни, 14,8 – інші країни світу. Більшість угод про партнерство укладено польськими органами місцевого самоврядування. Їх частка як на місцевому, так і на регіональному рівнях становила близько половини від загальної кількості угод (рис. 1.18). Розвиток польсько-української співпраці зумовлений низкою причин, серед яких можна виділити такі найважливіші з них як географічна близькість, включаючи відповідну можливість отримати вигоду від європейських програм підтримки транскордонного співробітництва, культурна та мовна схожість, а також тісні історичні зв'язки. Серед інших основних партнерів українських міст з ЄС слід відзначити Угорщину (7 % від загальної кількості підписаних угод), Словаччину (5 %), Румунію (5 %) із середньою кількістю угод на рівні 30. Серед країни, які не є сусідами України, найбільше угод мали Німеччина (6 %) та Литва (5 %), Естонія (3 %) і Латвія (2 %) [95].

Отже, основними формами і механізмами реалізації міжрегіонального та транскордонного співробітництва є: єврорегіони, спеціальні економічні зони (СЕЗ) і території пріоритетного розвитку (ТПР), транскордонні кластери, технопарки, індустриальні парки тощо. Так, в Україні були створені і функціонували 11 СЕЗ, серед яких: «Азов», «Донецьк», «Славутич», «Інтерпорт Ковель», «Рені», «Миколаїв», «Курортополіс Трускавець», «Порто-Франко», «Яворів», тощо. Було введено і спеціальний режим інвестування на окремих територіях, які визначено як пріоритетні для розвитку (Волинська, Донецька, Закарпатська, Житомирська, Луганська, Чернігівська області; м. Харків, м. Шостка Сумської області). Серед особливих умов, при виконанні яких інвестор отримує право на пільги: інвестиційні проекти мають реалізовуватися за пріоритетними напрямками економічної діяльності, закріпленими законодавчо; кошторисна вартість проектів бути не нижчою мінімально вставленої межі (200 тис. – 3 млн дол.) тощо [99].

Однак, наприклад, на початку 2020 р. перестали діяти двадцятирічні спеціальні (вільні) економічні зони «Інтерпорт Ковель», «Славутич», «Курортополіс Трускавець» та «Яворів», в які планувалося залучити від десятків до сотень мільйонів доларів інвестицій [100]. У свою чергу, у липні

2022 р. втратили чинність нормативно-правові акти, які регулювали особливості створення спеціальних економічних зон, забезпечували спеціальний режим інвестиційної діяльності як на території спеціальних економічних зон, так і територіях пріоритетного розвитку. Відтепер для планування відновлення та стимулювання розвитку регіонів та територій і запровадження органами влади спеціальних механізмів та інструментів визначаються такі функціональні типи територій як території відновлення, регіональні полюси зростання, території з особливими умовами для розвитку і території сталого розвитку [101].

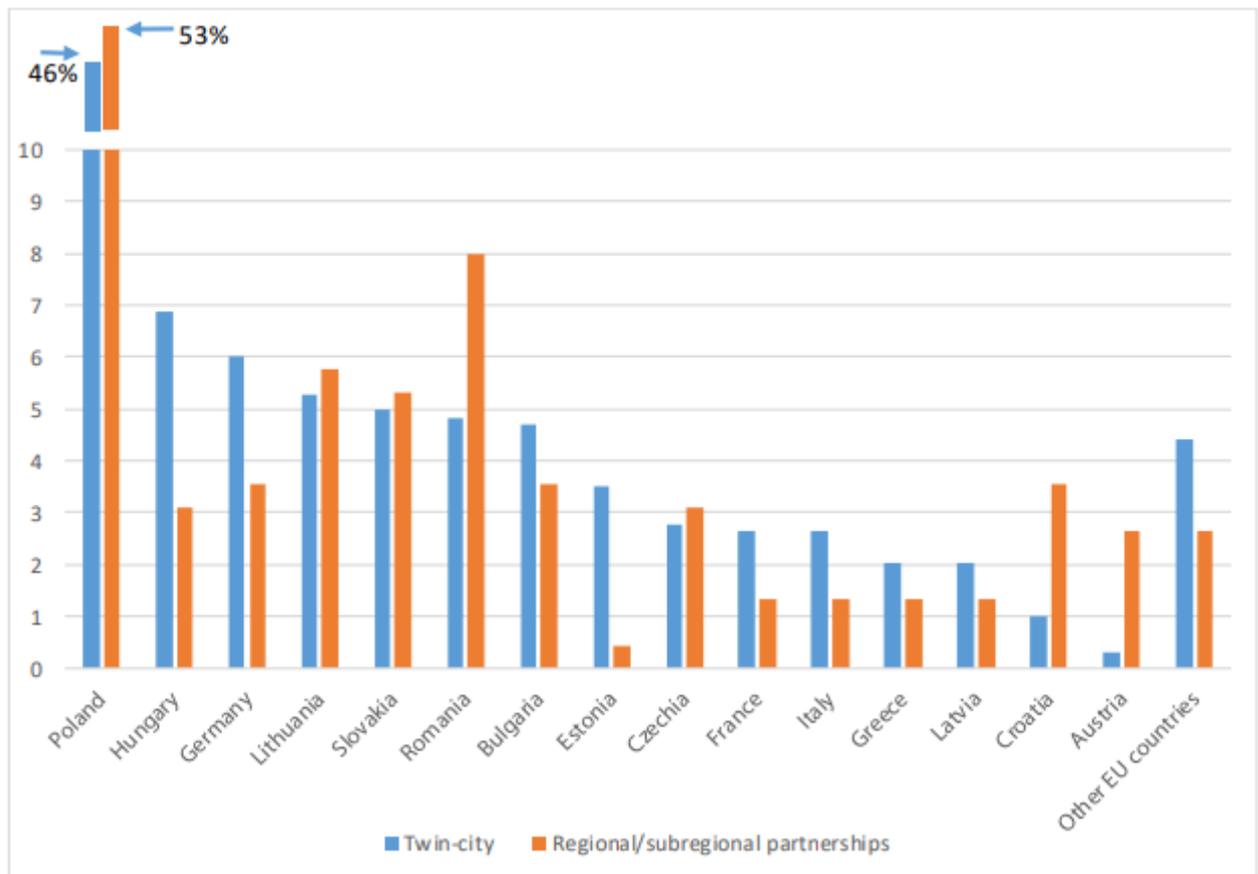

Рис. 1.18. Регіональне та місцеве партнерство між Україною та країнами ЄС у 2022 р., % від загальної кількості угод [95]

Наразі основною формою транскордонного співробітництва вважають єврорегіони як дво- та багатосторонні міжнародні асоціації тощо. Нині набули поширення як єврорегіони, кількість яких оцінюють у понад 100 в країнах Європи, так і понад 10 масштабних транскордонних об'єднань. Серед

провідних країн з точки зору розвиненості таких форм співпраці слід розглядати Німеччину та Францію, що фактично є засновницями такого роду транскордонної співпраці в Європі. Німеччина залучена до роботи 24 єврорегіональних структур, Франція – 19, Іспанія – 9, Нідерланди – 7, Італія та Данія – по 5, Польща – 8, Австрія та Швеція – по 6 тощо. Найбільш традиційною є форма двосторонньої співпраці, але знайшли поширення й більш широкі формати співпраці [102].

В Україні також започатковано використання такого інструменту міжрегіональної та транскордонної співпраці як єврорегіони. Їх перелік представлено в табл. 1.6. Функціонуючими на початок 2019 р. є усі окрім єврорегіонів «Чорне море» та «Верхній Прут». За час існування єврорегіону «Буг» було реалізовано значну кількість проєктів різної спрямованості, в окремі роки їх число доходило до 100 од., результатами яких серед іншого стали інфраструктурна модернізація міжнародного автомобільного пункту пропуску «Ягодин-Дорогуськ», українсько-польське партнерство в освітній сфері через створення підрозділів навчальних закладів в країні партнері, програма збереження біосферного розмаїття в межах національних природно-ландшафтних парків країн-учасниць, реалізація природоохоронних проєктів у басейні річки Західний Буг у межах екологічної програми «Чистий Буг» [103].

Таблиця 1.6

Перелік єврорегіонів України та їх функціональне призначення [104]

Назва єврорегіону	Країни учасники	Функціональне призначення	Рік заснування
1	2	3	4
«Карпатський єврорегіон»	Україна, Польща, Словаччина, Угорщина, Румунія	розвиток міст і регіонів, культурно-історичне, туристичне співробітництво	лютий 1993 р.
«Буг»	Україна, Польща, Білорусь	стимулювання товарообігу, забезпечення вільної робочої міграції, захист довкілля та екологічне співробітництво, сприяння інформаційному обміну	вересень 1995 р.

1	2	3	4
«Нижній Дунай»	Україна, Румунія, Молдова	забезпечення збалансованого економічного розвитку регіонів, співробітництво у сфері охорони довкілля, зростання соціальних стандартів, розвиток інфраструктури, туризму, рекреації тощо	серпень 1998 р.
«Верхній Прут»	Україна, Румунія, Молдова	покращення транспортно-комунікаційної інфраструктури, зростання транзитно-торговельного обігу, освітнє, наукове та культурне співробітництво тощо	вересень 2000 р.
«Чорне море»	Україна, Румунія, Азербайджан, Туреччина, Греція, Болгарія, Вірменія, Грузія, Молдова	покращення енергетичної і транспортної інфраструктури, розвиток соціально-економічних і туристичних зв'язків	вересень 2008 р.
«Дністер»	Україна, Молдова	економіко-торговельне, культурно-освітнє, наукове, інвестиційне співробітництво, реалізація спільних проєктів з захисту довкілля	лютий 2012 р.

При цьому на прикладі єврорегіону «Буг» можна чітко побачити, що розвиток єврорегіонального співробітництва характеризується нерівномірністю залучення і використання фінансових ресурсів як у межах одного єврорегіону, так і прикордонних регіонів України, учасників різних єврорегіонів. Так, за програмний період 2007-2013 рр. Люблінське воєводство залучило у понад 2 рази більше коштів, ніж Волинська область, і у 4,5 разу, ніж Брестська область. У свою чергу, співфінансування проєктів Волинської області в межах програми Польща-Білорусь Україна 2007-2013 рр. становить 23,8 млн євро, коли Львівської – 35 млн євро. Зауважимо, що Польща чи інша країна-член ЄС, порівняно з Україною, мають більше можливостей для залучення фінансових

ресурсів, більшу кількість програм, що дозволяють співфінансування з фондів міжнародної технічної допомоги ЄС та ефективніші економіко-організаційні механізми їх реалізації у прикордонних регіонах [105].

Функціонування єврорегіонів, за участі української сторони та партнера з боку ЄС, свідчить про можливість отримання фінансування з фондів розвитку ЄС. Так, за період 1994-2014 р. обсяг прямих інвестицій (акціонерний капітал) з інших країн світу в економіку Волинської області збільшився з 2,2 до 271,2 млн дол. Порівняльних даних про обсяги прямих інвестицій за період 2015-2021 рр. немає через зміну Національним банком методології розрахунків та публікацію ним зведеної інформації по платіжному балансу країни. При цьому слід зазначити, що Польща, яка є другою після Кіпру країною-інвестором в область, знизила питому вагу в загальних обсяги прямих інвестицій з 48,3 % в 2009 р. до 13,5 % в 2014 р., тобто спостерігалось падіння інвестиційної привабливості українського бізнесу для польських інвесторів [103].

Карпатський єврорегіон сьогодні є транснаціональним об'єднанням прикордонних регіонів п'яти країн та 19 адміністративних регіонів, що робить його доволі потужним за територією та можливостями. При цьому Україна, які приєдналася до єврорегіону лише в 2000 р., лідирує у ньому за чисельністю населення та територією. Створено єврорегіон з метою покращення рівня і якості життя населення його території через беззастережне забезпечення миру та добросусідських відносин в прикордонних районах, створення умов для підвищення ступеня прозорості державних кордонів, активізації міжнародної співпраці в економічній, соціальній, освітній, науковій, екологічній, культурній та спортивній сферах. За час існування єврорегіону реалізовано багато спільних заходів і програм, останні з яких є екологічно орієнтованими. До результатів діяльності єврорегіону також слід віднести транспортно-інфраструктурну модернізацію прикордонних переходів, створення спільних підприємств, залучення іноземних інвестицій у найбільш розвинуті сфери економічної діяльності з метою їх модернізації тощо [103].

На початку 2000-х рр. Закарпатська область займала перше місце серед

регіонів України зі створення спільних підприємств та перше місце за динамікою залучення прямих іноземних інвестицій, за 4 роки було створено понад 19 тис. робочих місць, збудовано 8 надсучасних заводів («greenfield»), реконструйовано більше 30-ти заводів («brownfield»), залучено близько 200 млн дол. прямих іноземних інвестицій [106]. Закарпатській області в межах євро регіону вдалося залучити додаткове фінансування на суму 300 тис. євро у 2002-2004 рр. за програмою CADSES – покращення транснаціонального співробітництва в Центральній та Центрально-Східній Європі, 10,5 млн євро за програмою TACIS – ЄС на допомогу новим незалежним державам Східної Європи і Центральної Азії; 23,2 млн євро – Європейський інструменту партнерства та сусідства [107]. Проте у 2005 р. владою були ліквідовані всі преференційні норми законів, які стосувалися Закарпаття, а з 2008 р. представництво Карпатського Євро регіону перейшло з Ужгорода до Львова, а станом на сьогодні 16 регіональних установ було переведено до інших областей. Такі тенденції вкрай негативно позначилися на розвитку регіону та конкурентоздатності у залученні інвестицій [106].

Приєднання України до протоколу № 3 Європейської рамкової конвенції про транскордонне співробітництво у 2009 р. з подальшою ратифікацією Україною у 2012 р. сприяло закріпленню в національному законодавстві й інших форм територіальної співпраці між країнами – об'єднання євро регіонального співробітництва. Однак, надалі не було законодавчо врегульовано норми щодо створення, роботи, оподаткування таких структур, що обмежило можливості їх створення в Україні [87]. Станом на кінець 2018 р. в Європі налічувалося близько 72 таких об'єднань, найбільша частина з яких розміщена в країнах Центральної Європи (Угорщині та країнах-сусідах), Західної Європи (Бельгії, Німеччині, Франції, Нідерландах, Люксембурзі) і Середземномор'я (Греції, Італії, Португалії, Іспанії, Кіпрі, Словаччині). Активними ініціаторами їх створення стали Угорщина, Німеччина, Іспанія, Франція, Словаччина, Італія. Найвищі обсяги виділених коштів на їх діяльність були зафіксовані у 2017-2019 рр. (у 2019 р. 650 тис. євро), найнижчі у 2012 р. на

рівні 320 тис. євро. Щодо участі України в таких інтеграційних процесах слід відзначити, що Закарпатська область у 2015 р. стала членом ЄОТС «Тиса» з угорськими партнерами. Функціонування даного об'єднання зосереджено на генеруванні та реалізації проєктів транскордонного співробітництва для стимулювання якісних змін в економічній та соціальній сферах. Ключовий орієнтир – екологічна політика. Нині «Тиса» реалізує проєкти в рамках програми співробітництва ЄІС «Угорщина – Словаччина – Румунія – Україна» [108]. За останні три роки в соціально-економічній сфері реалізовано понад 80 проєктів, більшість із яких – у співпраці з Угорщиною [95].

Важливе значення для розвитку транскордонних зв'язків регіонів України мають і такі програмні інструменти підтримки співробітництва, як «Європейський інструмент сусідства та партнерства» (ENPI 2007-2013), «Європейський інструмент сусідства (ENPI 2014-2020), Ініціатива «Східне партнерство» та Програма «Підтримка політики регіонального розвитку України», характеристику яких подано на рис. 1.19 [109, 110]. Наразі реалізується й «Інструмент сусідства, розвитку та міжнародного співробітництва» (NDICI 2021-2027). Європейська політика сусідства, бюджет якої на період 2014-2020 рр. становив 15,4 млрд євро, співфінансує програми транскордонного співробітництва, в яких бере участь і Україна. Крім того, дана програма включає низку інструментів і програм, які підтримують реформи децентралізації в Україні, а також розвиток співпраці між європейськими та українськими партнерами на регіональному та місцевому рівнях [95, 111].

Новий інструмент «сусідства», міжнародного співробітництва та розвитку – «Глобальна Європа» – забезпечує основу для міжнародної співпраці ЄС на період 2021-2027 рр. і має бюджет у 79,5 млрд євро [95, 111].

Міжнародне співробітництво з Україною здійснюється, зокрема, в рамках Східного партнерства. Частина його ініціатив сприяє плідній співпраці між містами та регіонами ЄС та України. Протягом 2014-2020 рр. Україна брала участь у чотирьох програмах транскордонного співробітництва (Молдова – Україна із загальним обсягом фінансування 3,3 млн євро, Польща-Україна

(183 млн євро), Румунія-Україна (60 млн євро), Угорщина-Словаччина-Румунія (73,9 млн євро), які загалом охопили 12 українських регіонів [95, 111].

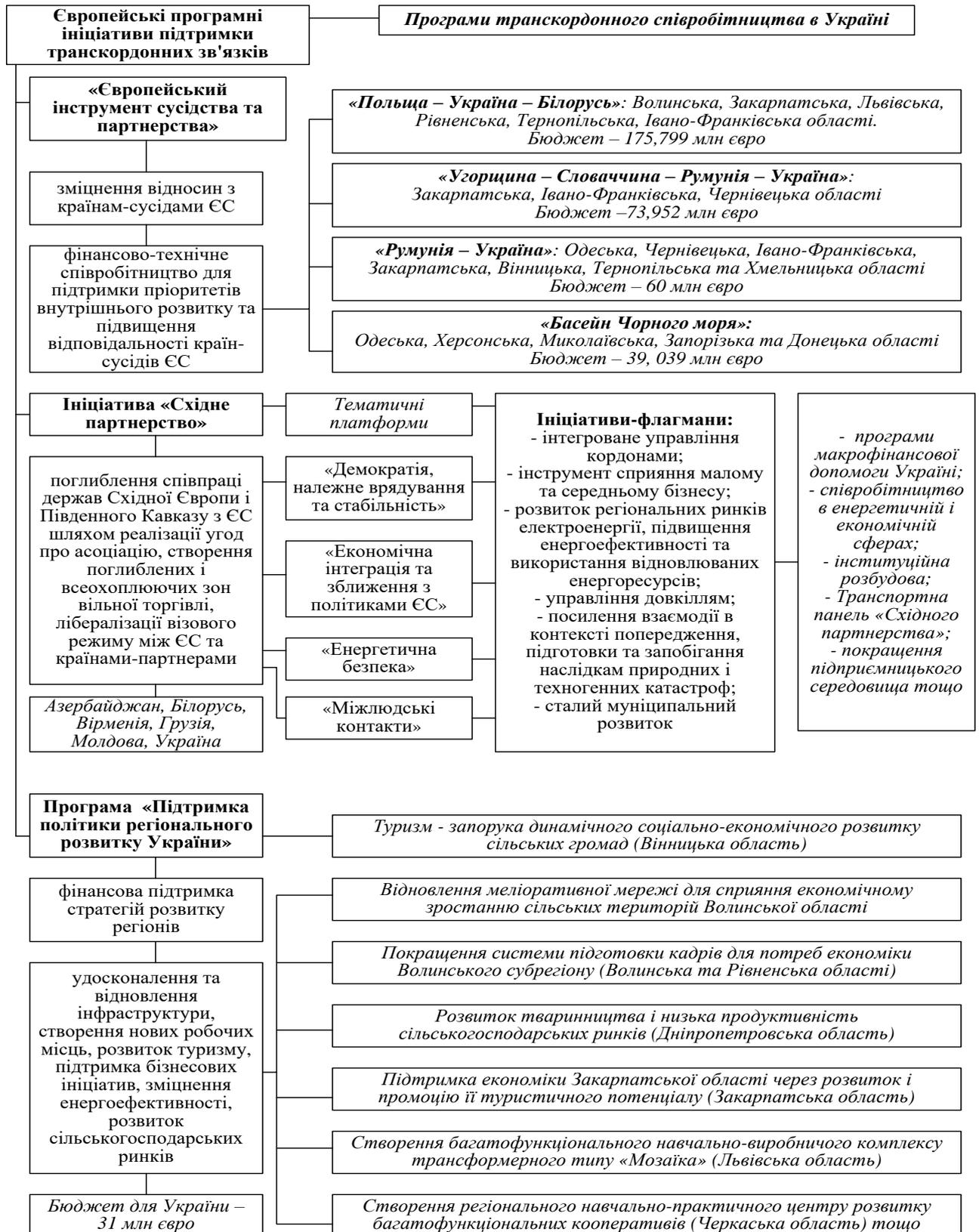

Рис. 1.19. Європейські програмні ініціативи сприяння розвитку транскордонного співробітництва за участю України [104]

Слід відзначити, що протягом 2007-2020 рр. було реалізовано понад 620 транскордонних проектів, профінансованих ЄС між його державами-членами та Україною. Зокрема протягом 2007-2013 рр. Україна взяли участь у 349 транскордонних проектах. Найбільше проектів з українськими партнерами було реалізовано за програмою Угорщина-Словаччина-Румунія-Україна (137), а найменше – за програмою Чорноморського басейну (37), в якій частка проектів з українськими партнерами становила найменшу питому вагу – близько 62 %. Протягом 2014-2020 рр. кількість проектів з українськими партнерами скоротилася до 274, при цьому найбільше проектів реалізовано в рамках програми Польща-Білорусь-Україна (103) [95].

У рамках кожної із програм транскордонного співробітництва можна було обрати 4 з 11 тематичних цілей. Щодо кількості проектів з українськими партнерами слід зазначити, що найбільша частина з них була пов'язана з популяризацією місцевої культури та збереження історичної спадщини (37 %) і вирішенням спільних проблем безпеки (28 %). Також значні ресурси були спрямовані на покращення доступності прикордонних регіонів. Поряд з цим практично ігнорувалися цілі захисту навколишнього середовища, розвитку малого та середнього бізнесу, освіти та інновацій тощо [95].

У свою чергу, близько 1,1 млрд євро виділено ЄС і на нові програми співпраці Interreg NEXT Угорщина-Словаччина-Румунія-Україна 2021-2027 рр. для сприяння транскордонному та транснаціональному співробітництву, стимулювання «зеленого» переходу та підтримки охорони здоров'я та освіти. Кошти виділено з Європейського фонду регіонального розвитку (ERDF), Інструменту ЄС з питань сусідства, розвитку та міжнародного співробітництва (NDICI) та Інструменту допомоги ЄС на етапі підготовки до вступу (IPA). На період 2021-2027 рр. майже 600 млн євро буде надано для реалізації п'яти програмам Interreg з метою підтримки заходів транскордонного та транснаціонального співробітництва між державами-членами ЄС та Україною. Найбільшою з програм транскордонного співробітництва є програма співпраці Польща-Україна з фінансовим внеском ЄС у розмірі понад 187 млн євро

(Interreg NEXT PL-UA), що приблизно в 3 рази більше, ніж обсяг фінансування двох інших програм прикордонного співробітництва – з Угорщиною, Румунією та Словаччиною (66 млн євро, Interreg HU-SK-RO-UA) і двосторонніх відносин з Румунією (54 млн євро, Interreg ROUA). У зв'язку зі змінами складу учасників даних програм додатково 26,2 млн євро передбачається спрямувати на посилення співпраці з Україною та Молдовою. Крім того, Програма Чорноморського басейну 2021-2027 рр. буде проводитися в рамках Interreg B (транснаціональний) зі значно збільшеним фінансуванням ЄС у розмірі 65 млн євро. У свою чергу, 215 млн євро будуть надані на транснаціональне співробітництво в Дунайському регіоні для інновацій та відновлюваних джерел енергії, покращення управління водними ресурсами та збереження біорізноманіття за допомогою екологічних коридорів [95, 112, 113].

Вагому увагу зосереджують і вчені на визначенні найбільш ефективних механізмів та інструментів міжрегіонального співробітництва. Зокрема в науковій праці [91] відзначено доцільність формування кластерних стратегій розвитку регіонів. Оскільки кластерний підхід на сьогодні вважається одним із ключових ефективних організаційних форм регіонального розвитку. Його ефективність зумовлена синергетичністю ефекту, який отримується завдяки активізації розвитку промисловості та бізнесу на рівні регіонів, покращення рівня життя населення. Передумовою розбудови кластерів стають дієві інтеграційні процеси, завдяки яким формуються і розвиваються стійкі партнерські комунікації, йде обмін досвідом, здійснення взаємодія бізнесу, влади, науки та освіти. Сприяє така інтеграція і реалізації регіональної стратегії, спрямованої на забезпечення конкурентоспроможності економіки регіону, і, як результат, держави в цілому, формування оптимальної галузевої структури, провадження інноваційної моделі розвитку регіонів, розвиток малого і середнього бізнесу, регіональної інфраструктури тощо [91].

Підтверджуючи доцільність формування кластерів, автор наукової праці [114] вказує і на інші форми співпраці, ключовими з яких визначено транспортні коридори, міжрегіональні союзи промисловців, міжрегіональні

асоціації підприємців, міські агломерації, регіональні мережі, міжрегіональні корпорації, регіональні угоди і проекти, єврорегіони тощо. Відзначаються вченим і конкретні ефекти від створення кластерів, що полягають у зниженні операційних витрат, підвищенні гнучкості та конкурентоспроможності в процесі розроблення нової продукції чи технологічних рішень, освоєнні нових ринків тощо. Міські агломерації розглядаються як об'єкти для інвестицій. Зміцненню зв'язків між регіонами сприяють регіональні мережі. Створення транспортних коридорів сприяє нівелюванню транспортних, зокрема транзитних, бар'єрів у рамках міжрегіональної співпраці, зниженню транспортних витрат, підвищенню якості транспортних послуг, підвищенню привабливості регіонів для інвесторів, реалізації нових торговельних можливостей. Єврорегіони розширюють можливості територій з точки зору підвищення рівня життя населення прикордонних територій, розбудови та покращення транспортної і комунікаційної інфраструктури [90, 114].

На мікрорівні інтеграційний розвиток може забезпечуватися шляхом об'єднання з іншими одиницями бізнесу (підприємства чи їх об'єднання) на добровільній (шляхом злиття, поглинання, приєднання) або примусовій основі (шляхом захоплення). Вказують при цьому і на можливість протікання процесів деінвестування, що передбачає частковий або повний розпродаж активів суб'єктів підприємства, реструктуризації, зорієнтованій на зміні форми власності підприємства або його організаційно-правової форми [115]. Також, ефективними механізмами співпраці вважають угоди про кооперацію, франчайзингові контракти, субпідрядні контракти, стратегічні альянси, лізинг, інтрапренерство тощо. Окрім перелічених на національному чи регіональному рівні організаційними формами інтеграції є створення технопарків, технополісів, кластерів, транснаціональних корпорацій, асоціацій, об'єднань, консорціумів, концентрація, спеціалізація, кооперування тощо [90].

Зважаючи на суттєве відставання регіонів України як в темпах інноваційного, так й інвестиційного зростання, від загальносвітових тенденцій і беручи до уваги значний потенціал міжтериторіального партнерства країн слід

вказати на доцільність поглиблення міжнародних комунікацій з лідерами у сфері інвестиційно-інноваційного розвитку територій, що сприятиме забезпеченню збалансованого інвестиційно-інноваційного зростання регіонів України. При цьому слід враховувати, що досягти вказаної мети можливо на основі активного використання інституційних, інфраструктурних, фінансово-інвестиційних та комунікаційних інструментів забезпечення збалансованого інвестиційно-інноваційного розвитку територій (рис. 1.20) [116].

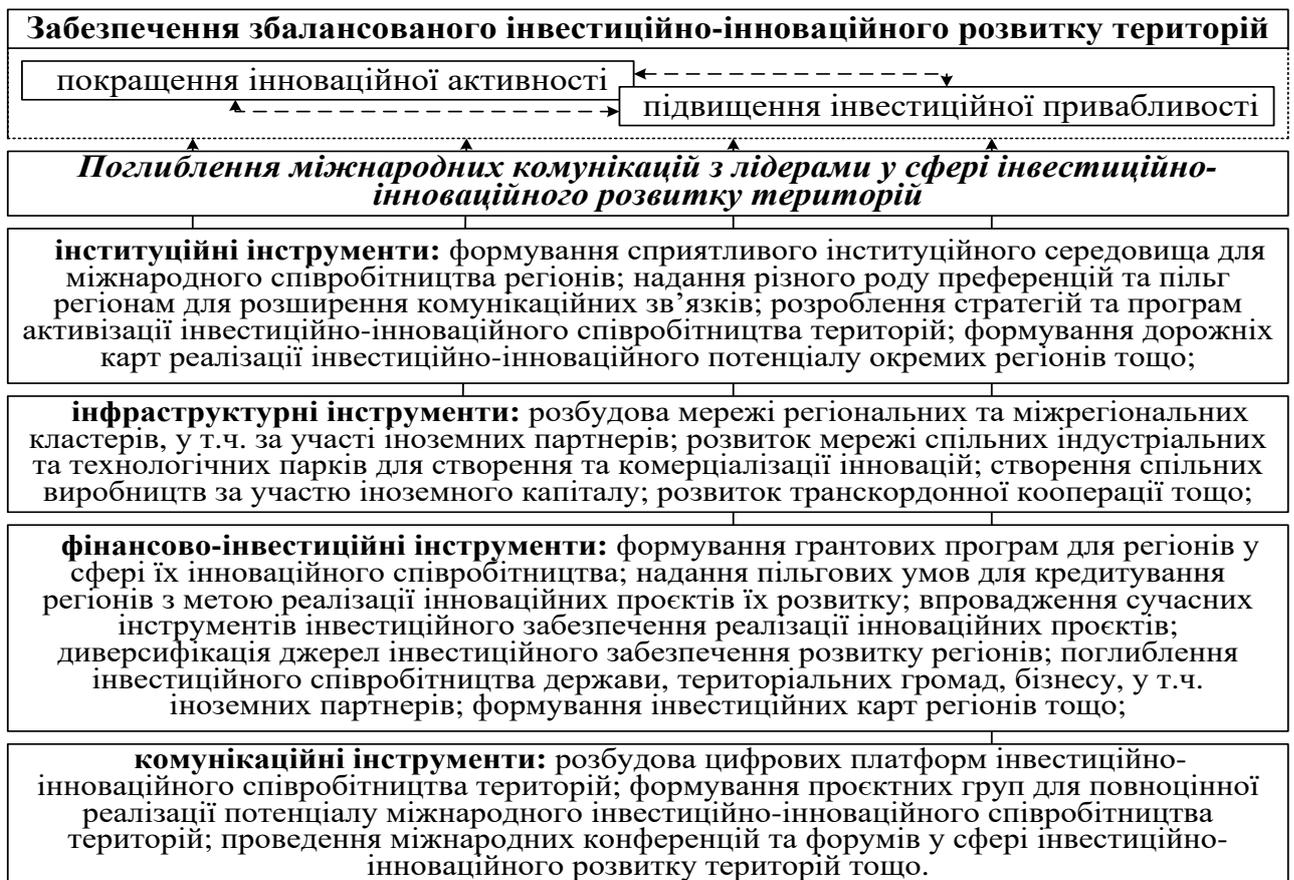

Рис. 1.20. Інструменти міжтериторіального партнерства країн у сфері інвестиційно-інноваційного розвитку територій (розробка автора)

Зокрема серед інституційних інструментів забезпечення збалансованого інвестиційно-інноваційного розвитку територій слід зосередити увагу на таких як формування сприятливого інституційного середовища для міжнародного співробітництва регіонів; надання різного роду преференцій та пільг регіонам для розширення комунікаційних зв'язків; розроблення стратегій та програм

активізації інвестиційно-інноваційного співробітництва територій; формування дорожніх карт реалізації інвестиційно-інноваційного потенціалу окремих регіонів тощо. Основними інфраструктурними інструментами є: розбудова мережі регіональних та міжрегіональних кластерів, у т.ч. за участі іноземних партнерів; розвиток мережі спільних індустріальних та технологічних парків для створення та комерціалізації інновацій; створення спільних виробництв за участю іноземного капіталу; розвиток транскордонної кооперації тощо [116].

Фінансово-інвестиційні інструменти передбачають формування грантових програм для регіонів у сфері їх інноваційного співробітництва; надання пільгових умов для кредитування регіонів з метою реалізації інноваційних проєктів їх розвитку; впровадження сучасних інструментів інвестиційного забезпечення реалізації інноваційних проєктів; диверсифікація джерел інвестиційного забезпечення розвитку регіонів; поглиблення інвестиційного співробітництва держави, територіальних громад, бізнесу, у т.ч. іноземних партнерів; формування інвестиційних карт регіонів тощо [116].

Комунікаційні інструменти зосереджені на розбудові цифрових платформ інвестиційно-інноваційного співробітництва територій; формуванні проєктних груп для повноцінної реалізації потенціалу міжнародного інвестиційно-інноваційного співробітництва територій; проведенні міжнародних конференцій та форумів у сфері інвестиційно-інноваційного розвитку територій тощо [116].

Отже, наразі міжрегіональне співробітництво є одним з дієвих механізмів забезпечення сталого розвитку територій, у тому числі активізації інноваційних процесів і залучення інвестицій для реалізації перспективних проєктів, здатне сформувати нові точки економічного зростання територій. Ефективність такої співпраці перш за все обумовлена можливостями консолідації ресурсів і зусиль територій під час реалізації спільних інвестиційних проєктів.

Зважаючи на високу інноваційну та інвестиційну активність Китаю на сучасному етапі слід детальніше розглянути особливості міжрегіонального співробітництва України та Китаю і потенційні можливості розширення їх співпраці щодо забезпечення інвестиційно-інноваційного розвитку територій.

Висновки до розділу 1

Аналіз сучасного стану та тенденцій розвитку територій України і основних показників їх соціально-економічного зростання дозволив встановити наростання диспропорційності темпів інвестиційно-інноваційного розвитку регіонів. Виділено причини низького рівня інвестиційно-інноваційного розвитку територій, детальне вивчення яких дозволило дійти висновку, що така суттєва асиметричність темпів їх зростання у значній мірі зумовлена недосконалістю інституційного середовища і нерозвиненістю інститутів підтримки їх розвитку, низькою ефективністю інвестиційної політики та нерациональним розподілом інвестицій, застарілістю, а в деяких регіонах і взагалі відсутністю, територіальної інфраструктури продукування та комерціалізації інновацій і нерозвиненістю міжрегіональних комунікацій. Встановлено, що наявність таких проблем свідчить про фрагментарність та безсистемність процесів управління інвестиційно-інноваційним розвитком територій і низьку ефективність інструментів його забезпечення, що є ключовою проблемою сьогочасного етапу функціонування територій.

Дослідження процесів управління інвестиційно-інноваційним розвитком територій дозволило встановити, що на сьогодні системі територіального управління і забезпечення сталого інвестиційно-інноваційного зростання територій притаманні багаточисленні протиріччя, зумовлені невідповідністю практики управління інвестиційно-інноваційними процесами як на рівні регіонів, так і країни в цілому, принципам забезпечення сталого інвестиційно-інноваційного розвитку територій. Виділено протиріччя в системі управління інвестиційно-інноваційним розвитком територій, що створюють загрозу подальших деструктивних територіальних змін.

Встановлено, що дієвим інструментом нівелювання встановлених протиріч і базисом забезпечення інвестиційно-інноваційного розвитку

територій є міжтериторіальне партнерство як джерело продуктивності, стійкості та безпеки, інноваційних ідей та знань, інвестицій, інформації та інструмент вирівнювання територіальних дисбалансів і забезпечення інфраструктурного розвитку регіонів країни. Грунтуючись на конгруентних властивостях міжтериторіальної співпраці і зважаючи на встановлені протиріччя у системі управління інвестиційно-інноваційним зростанням територій та особливості їх прояву розроблено підхід до управління інвестиційно-інноваційним розвитком територій.

Зважаючи на суттєве відставання регіонів України як в темпах інноваційного, так й інвестиційного зростання, від загальносвітових тенденцій і беручи до уваги значний потенціал інструменту міжтериторіальної співпраці доведено доцільність поглиблення міжнародних комунікацій з лідерами у сфері інвестиційно-інноваційного розвитку територій. Виділено інструменти міжтериторіального партнерства країн, що враховують переваги і можливості поглиблення міжнародних комунікацій з лідерами у сфері інвестиційно-інноваційного розвитку територій. Вказані інструменти систематизовано за такими групами як інституційні, інфраструктурні, фінансово-інвестиційні та комунікаційні інструменти розширення міжнародних комунікацій з лідерами у сфері інвестиційно-інноваційного розвитку територій.

Наукові результати першого розділу знайшли відображення в наукових працях [23, 33, 78, 79, 116] за списком використаних джерел.

РОЗДІЛ 2

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНИМ РОЗВИТКОМ ТЕРИТОРІЙ НА ОСНОВІ МІЖТЕРИТОРІАЛЬНОГО ПАРТНЕРСТВА КРАЇН

2.1. Дослідження потенціалу міжтериторіальної інноваційно-інвестиційної співпраці України та Китаю

Поступове нівелювання інституційних, митних, торговельно-економічних та комунікаційних бар'єрів співпраці між країнами і поглиблення інтеграції держав до глобальної екосистеми актуалізує питання розширення міждержавних відносин, особливо в аспекті їх інноваційно-інвестиційного співробітництва. Україна також наслідує глобальні тенденції і націлена не залишитися осторонь цих процесів, тому наразі приділяє вагомому увагу розширенню її транскордонних територіальних зв'язків зі світовими лідерами глобального економічного середовища.

Наразі колосальні резерви криються в поглибленні співпраці України та Китаю, який останніми роками провадить політику зовнішньої відкритості і розширення взаємовигідної співпраці з іншими країнами. З огляду на масштаби інфраструктурних проєктів, що реалізуються Китаєм як на рівні української держави та інших країн, так і на глобальному рівні, вагомому значення нині набуває розширення меж співпраці України та Китаю і реалізації ними спільних проєктів щодо інноваційно-інвестиційного розвитку територій.

Питання міжрегіонального співробітництва країн загалом і розбудови українсько-китайських відносин зокрема активно висвітлюються в публікаціях вітчизняних вчених, серед яких: В. Родченко, Ю. Прус, С. Захарін, С. Біла, І. Бабець, І. Валюшко, Я. Жаліло, Л. Мельник, О. Білак та ін. [80-84, 87, 89-93, 117-119]. Зважаючи на прискорені темпи глобальних змін і визначальний характер інноваційної та інвестиційної складових забезпечення економічного

зростання країн і територій, наразі особливої ваги набуває дослідження передумов і визначення перспективних напрямів поглиблення інноваційно-інвестиційної співпраці України та Китаю.

Випереджаючі темпи інноваційного зростання Китаю і сформований ним за останні роки потужний технологічний потенціал дозволяє позиціонувати країну як ключового гравця на світовій економічній арені, здатного суттєво впливати на перебудову економічних відносин у глобальній системі. Наразі зафіксовано тенденцію до зміцнення нової біполярності світу, де ключовими акторами виступають Китай та США, які націлені на завоювання лідируючих позицій у світовому торговельно-економічному просторі. Відтак незважаючи на загалом уповільнення економічного розвитку Китаю, темпи його зростання залишаються високими (8,1 %, ВВП на рівні 17,7 трлн дол.) і перевищують загальносвітові темпи зростання ВВП (5,5 % у 2021 р.). Наразі Китай посідає друге місце у світі серед країн за рівнем ВВП, поступаючись лише США, ВВП яких складає близько 23,3 трлн дол. При цьому слід зазначити, що за рівнем ВВП, який враховує паритет купівельної спроможності, Китай наразі посідає перше місце (за даними МВФ у 2021 р. – 27,2 трлн дол.) [120].

Викликає зацікавлення і структура ВВП Китаю, 7,3 % якого згенеровано за рахунок первинної (8,3 трлн юанів), 39,5 % – вторинної (45,1 трлн юанів) і 53,2 % – третинної (60,9 трлн юанів) промисловості. Загалом у промисловому секторі у 2021 р. зафіксовано зростання на 9,6 % порівняно з 2020 р. Найвищі показники росту характерні для високотехнологічного виробництва (+18,2 %), виробництва обладнання (+12,9 %), виробництва та передачі електроенергії (+11,4 %), видобувної (+5,3 %) і обробної промисловості (+9,8%) [121].

Починаючи з 2006 р. і до сьогодні Китай займає лідируючі позиції і виступає ключовим драйвером зростання світової економіки. Протягом 2013-2021 рр. середній показник внесок Китаю в глобальний економічний розвиток оцінили у 38,6 % [122]. За останні десять років економіка Китаю збільшилася з 4,6 трлн дол. у 2008 р. до 17,7 трлн дол. у 2021 р. При тому, що загалом вимір світової економіки в 2021 р. досягнув 94 трлн дол. Прогнозують, що у 2022 р.

розмір глобальної економіки вперше перевищить 100 трлн дол. [123].

Поряд з нарощенням економічного потенціалу зростає і вплив Китаю на міжнародній арені, що обумовлено рядом причин. По-перше, це орієнтація на нарощення обсягів виробництва високотехнологічної продукції і розширення ринків її збуту. Ініційована Китаєм програма «Made in China 2025» націлена на досягнення світового лідерства у сферах виробництва робототехніки, інформаційних технологій нового покоління, авіаційного та аерокосмічного обладнання, морського обладнання та високотехнологічних кораблів, нових енергоносіїв та енергозберігаючих транспортних засобів, енергетичного обладнання, сільськогосподарського обладнання, високотехнологічних медичних приладів, створення нових матеріалів і розвитку залізничного транспорту. При цьому уже сьогодні зафіксовано масштабні темпи цифровізації виробництва і розвитку інтелектуального машинобудування у країні. У 2021 р. Китаєм спожито близько 268,2 тис. промислових роботів (у світі 517,4 тис. од.), що на 51,0 % більше порівняно з 2020 р. (рис. 2.1). Завдяки таким темпам нарощення кількості роботів країна залишається найбільшим у світі ринком щодо їх застосування: загальна кількість впроваджених роботів у країні на сьогодні досягла позначки в 1 млн од. Поряд з цим збільшується і рівень локалізації виробництва продукції робототехніки в країні, що у подальшому дозволить китайським компаніям зайняти провідні позиції у цій сфері [124].

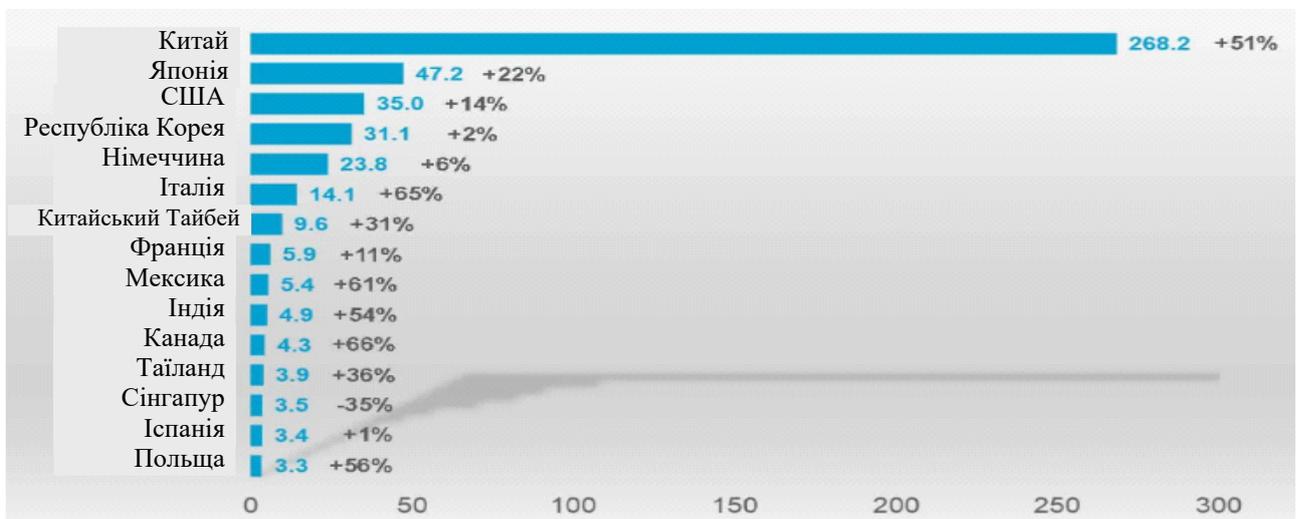

Рис. 2.1. Найбільші за обсягом споживання ринки роботів, тис. од. [124]

По-друге, роль Китаю як одного з ключових інвесторів світу, що фінансує процеси реалізації масштабних інфраструктурних проєктів у багатьох країнах. Загалом за період 2005-2019 рр. Китай інвестував близько 1,2 трлн дол. у більш ніж 1600 інвестиційних проєктів інших країн, що дозволило Китаю зайняти друге місце у світі за обсягом вихідних інвестицій. Перспективними галузями для китайських компаній залишаються енергетика (392,1 млрд дол.), металургія (147,5 млрд дол.), транспорт (129,9 млрд дол.), нерухомість (102,3 млрд дол.) і агросектор (83,5 млрд дол.) [125]. Так, у 2017 р. інвестиції Китаю досягли 158 млрд дол., у 2018 р. – 130 млрд дол., у 2019 р. – 118 млрд дол., у 2020 р. – 154 млрд дол. При цьому глобальні прямі іноземні інвестиції у 2020 р. склали 859 млрд дол., досягнувши найнижчого рівня з 1990-х рр. [126].

У свою чергу, у 2021 р. обсяг прямих інвестицій з Китаю за кордон склав 145,19 млрд. дол. Зберігається при цьому тенденція охоплення проєктами саме інфраструктурного сектору. Обсяг прямих іноземних інвестицій в економіку Китаю склав 173,48 млрд. дол., що на 20,2 % більше у порівнянні з минулим роком. Інвестиції в основні фонди (за винятком капіталовкладень у сільські дворові господарства) зросли на 4,9 % і становили понад 54,45 трлн юанів (близько 5,56 трлн. дол.). Так, інвестиції в інфраструктуру зросли на 0,4 %, виробництво – на 13,5 %, нерухомість – 4,4 %. Інвестиції у первинну промисловість зросли на 9,1 %, вторинну – на 11,3 %, сферу послуг – 2,1 %. Приватні інвестиції показали зростання на рівні 7,0 % у річному обчисленні. Найвищі темпи зростання капітальних інвестицій у 2021 р. зафіксовано у виробництві високотехнологічної продукції – 25,8 %, виробництві комп'ютерної та оргтехніки – 21,1 %, секторі охорони здоров'я – 24,5 % [121].

При цьому важливим є той факт, що останніми роками інвестиції Китаю зосереджені в країнах, які безпосередньо пов'язані з реалізацією ініціативи «Один пояс – один шлях», що передбачає формування для Китаю та сусідніх країн спільного простору для їх стабільного зростання, зокрема на основі покращення політичної консультативної взаємодії країн, розбудови єдиної транспортно-логістичної мережі і покращення якості транскордонної

інфраструктури, посилення торговельно-інвестиційного співробітництва, покращення соціальної взаємодії населення тощо. З метою реалізації вказаної ініціативи Китаєм було створено Азіатський банк інфраструктурних інвестицій і Фонд Шовкового шляху, до якого мали змогу приєднатися й інші країни.

У рамках проведеного Китаєм у травні 2017 р. першого форуму «Один пояс, один шлях» було виділено 270 проєктів, націлених на реалізацію зазначеної ініціативи, а до 2020 р. кількість таких проєктів мала досягнути близько 1700 у виробничій, транспортно-логістичній та фінансовій сферах. Зокрема найвищий рівень інвестування Китаєм проєктів у рамках вказаної ініціативи зафіксовано у 2015 р. – 56,5 млрд дол. та у 2018 р. – 52,8 млрд дол. У свою чергу, 2019 р. виявився кризовим для багатьох економік світу і відповідно інвестиційні процеси дещо сповільнилися, зокрема у межах фінансування вказаного проєкту рівень інвестицій зменшився до 30 млрд дол. Так, наприклад, інвестиції Китаю в економіку Казахстану у 2019 р. досягли 400 млн дол. (у 2018 р. 1,5 млрд дол.), Киргизстану – 300,5 млн дол. (у 2018 р. 338 млн дол.), Узбекистану за дев'ять місяців 2019 р. склали 705,4 млрд дол. тощо.

У 2021 р. зафіксовано новий рекордний рівень інвестицій в інфраструктурні проєкти в рамках даної ініціативи – 68,7 млрд дол. У 2022 р. їх обсяг склав 67,8 млрд дол. Загалом з 2013 р. сума залучених інвестицій склала 962 млрд дол., близько 573 млрд дол. з яких у вигляді контрактів на будівництво та 389 млрд дол. – нефінансові інвестиції. У 2022 р. було оголошено про нові проєкти, пов'язані з вугіллям, у тому числі будівництвом власної вугільної електростанції та видобутком вугілля в Індонезії. Інвестиції в «зелену енергію» (сонячна, вітрова, гідроенергетика) у 2022 р. зросли до 2,7 млрд дол., у пов'язані будівельні проєкти – до 5,3 млрд дол. Протягом 2022 р. спрямовано 24,1 млрд дол. інвестицій у сферу енергетики [127].

Середній розмір інвестиційної угоди зріс з приблизно 444 млн дол. у 2021 р. до 650 млн дол. у 2022 р. Це стало результатом заключення декількох великих контрактів. Як приклад, інвестиції китайського виробника акумуляторів CATL у розмірі 7,6 млрд дол. в Угорщині [127].

У свою чергу, розмір угоди будівельних проєктів у 2022 р. був найнижчим з моменту оголошення даної ініціативи: близько 321 млн дол. у 2022 р. порівняно з 496 млн дол. у 2021 р. Будівельні проєкти, як правило, були меншими за розміром, що пов'язано з ускладненням процесу отримання гарантій від держави і коригуванням моделі управління ризиками китайських фінансових установ в умовах глобальної економічної невизначеності [127].

У 2022 р. фінансування Китаю поширилися на 54 країни, з яких 26 країн отримали інвестиції, а 47 – реалізовували будівельні проєкти. Щодо країн-бенефіціарів інвестицій слід зазначити, що основними з них були Угорщина (7,6 млрд дол.), Саудівська Аравія (5,6 млрд дол.) і Сінгапур (2,5 млрд дол.). Серед країн з найбільшим обсягом будівництва були Філіппіни (близько 3,3 млрд дол.), Аргентина (3,3 млрд дол.) та Індонезія (2,5 млрд дол.) [127].

З моменту оголошення про практичне впровадження вище зазначеної ініціативи Україна розглядалася Китаєм як перспективний учасник розбудови інфраструктурної мережі між Азією та Європою, а також стратегічний партнер для реалізації спільних проєктів у галузях промисловості, у т. ч. авіабудування, енергетики, сільського господарства тощо. Однак, подальші несприятливі події політичного і економічного характеру, що відбулися в Україні, дискредитували її на міжнародному рівні і на тлі невиконання Україною взятих вимог у рамках плану дій Україна – КНР, її участь у реалізації такого масштабного проєкту набула суто декларативної ролі. Зокрема транзитні вантажні потоки, що мали прямувати територією України, почали здійснюватися через Білорусь.

У значній мірі така ситуація викликана анексією Криму та війною на Сході України, що не лише фізично обмежили можливості реалізації запланованих КНР проєктів на території України, але й призвели до скорочення потенціалу двосторонніх відносин. З того часу поглиблення економічної співпраці між країнами було призупинено. У значній мірі така ситуація була зумовлена й інцидентами в інвестиційній співпраці країн, коли нівелювали можливості взаємної довіри. Одним із показових у цьому сенсі є кредит, виділений Експортно-імпортним банком для будівництва залізничного

сполучення «Бориспіль-Київ» у межах реалізації проєкту «Повітряний експрес» (2011-2013 рр.), а також кредитна угода між Експортно-імпортним банком та Державною продовольчо-зерною компанією (укладений у 2012 р. з терміном дії до 2027 р.). Викликана схвилювання й історія з придбанням компанії «Мотор-січ». Сказане визначає гостру потребу подолання даних проблем з метою уможливлення поглиблення економічної співпраці даних країн [128].

Слід розглянути й ініціативу Китаю «17+1», започатковану у 2012 р. Дана платформа спочатку об'єднувала 16 країн Центральної та Східної Європи, як членів ЄС (Болгарія, Румунія, Хорватія, Словенія, Словаччина, Чехія, Угорщина, Польща, Латвія, Естонія, Литва), так і кандидатів (Сербія, Албанія, Боснія і Герцеговина, Чорногорія, Північна Македонія). У 2019 р. до них приєдналася Греція. Китай позиціонує даний формат як міжнародний майданчик для покращення співпраці та створення взаємопов'язаних економічних та логістичних проєктів. У свою чергу, європейські країни розглядали «17+1» як можливість залучення китайських інвестицій в економіку, вдосконалення транспортної та енергетичної інфраструктури, обміну технологіями. При цьому найбільш зацікавленими у поглибленні співпраці з КНР були країни, які не входять до складу ЄС та не мають доступу до порівняно дешевого європейського фінансування проєктів. У 2012 р. Китай оголосив про запровадження спеціальної кредитної лінії обсягом 10 млрд дол., а в 2017 р. було заплановано додатково виділити 3 млрд дол. Водночас, як зазначають експерти, за підсумками майже 10-річного періоду існування організації цей формат так і не став драйвером для економічного зростання країн-учасників, а частка китайських інвестицій залишається незначною (рис. 2.2). Найвища частка китайських інвестицій зосереджена в Угорщині, Чехії та Польщі – 2,4 %, 1,0 %, 1,4 % відповідно [129]. При цьому з точки зору питомої ваги прямих іноземних інвестицій Китаю в загальному їх обсязі країн-учасників формату у 2019 р. слід відзначити такі країни: Північна Македонія (2,77 %), Сербія (2,33 %) та Чорногорія (1,03 %). Окремої уваги потребує розгляд і започаткованих нових проєктів у країнах-учасниках формату «17+1»

протягом 2018-2021 рр. (табл. 2.1) [130].

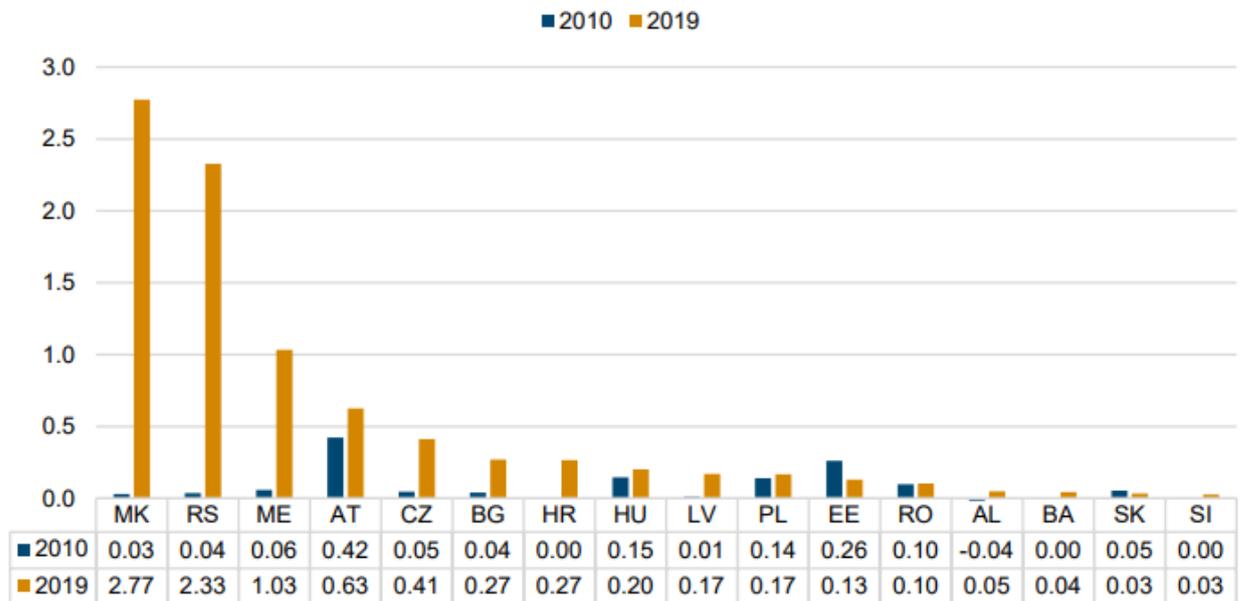

Рис. 2.2. Питома вага прямих іноземних інвестицій Китаю в загальному їх
обсязі країн-учасників формату «17+1», % [130]

Таблиця 2.1

Інвестиційні проекти Китаю в країнах-реципієнтах за 2018-2021 рр. [130]

Країна призначення	Капіталовкладення (% ВВП)	Капіталовкладення (млн євро)	Створено робочі місця (на мільйон жителів)
Чорногорія	2,646	258,067	196
Сербія	2,161	1910,054	1666
Хорватія	0,429	354,262	296
Угорщина	0,387	861,672	260
Словенія	0,261	150,666	533
Німеччина	0,182	5704,878	123
Чехія	0,132	410,336	86
Словаччина	0,121	144,629	231
Франція	0,089	1989,579	61
Естонія	0,084	28,575	128
Австрія	0,074	258,748	57
Латвія	0,072	29,649	85
Боснія і Герцеговина	0,053	18,453	3
Польща	0,052	453,324	69
Румунія	0,018	76,256	31
Болгарія	0,005	5,375	26

Розуміючи визначальну роль інновацій у стимулюванні економічного зростання країн, сьогодні значні обсяги інвестицій зосереджені і в науково-дослідному секторі. Так, за відносним показником (часткою витрат на R&D у ВВП) у 2020 р. лідирували Ізраїль, Корея, Тайвань, Швеція, Бельгія. За абсолютними обсягами фінансування R&D (млрд дол. США) лідируючі позиції з-поміж країн Організації економічного співробітництва та розвитку займали: США – 664,1; Китай – 563,3; Японія – 167,1; Німеччина – 125,1; Корея – 103,1. Загалом по ЄС витрати на R&D сягли 385,5 млрд дол. Країни Європи, які займають за досліджуваним показником останні позиції у рейтингу ОЕСР – це Латвія та Румунія. Однак, частка їхніх витрат на R&D у ВВП у 2020 р., відповідно 0,707 та 0,469 %, перевищує показник по Україні – 0,41 % [131].

По-третє, розширення ринків збуту продукції і нарощення обсягів зовнішньої торгівлі Китаю (рис. 2.3). Зокрема за підсумками 2019 р. обсяг експорту товарів та послуг збільшився на 0,5 % і досяг 2,50 трлн дол., завдяки чому Китай став ключовим експортером товарів та послуг у світі. Незважаючи на поглиблення глобальної економічної кризи і зниження торговельно-економічної активності країн, зовнішня торгівля Китаю у 2019 р. демонструє тенденцію стабільного зростання і відповідно відображає стійкість економіки. У 2020 р. обсяг зовнішньої торгівлі товарами Китаю склав 2,59 трлн дол., збільшившись на 3,6 % порівняно з 2019 р. Позитивною є динаміка нарощення обсягів експорту товарів Китаєм протягом 2021-2022 рр. Зокрема у 2022 р. обсяг експорту товарів досягнув рекордної позначки у 3,59 трлн дол. [132].

Найбільшим торговим партнером Китаю за показником обсягу експорту товарів у 2022 р. залишається США – 582,8 млрд дол. (16,2 % від загального обсягу), Гонконг – 297,5 млрд дол. (8,3 %), Японія – 172,9 млрд дол. (4,8 %), Південна Корея – 162,6 млрд дол. (4,5 %), В'єтнам – 147 млрд дол. (4,1 %), Індія – 118,5 млрд дол. (3,3 %), Нідерланди – 117,7 млрд дол. (3,3 %), Німеччина – 116,2 млрд дол. (3,2 %), Малайзія – 93,7 млрд дол. (2,6 %) [133].

Щодо торговельної співпраці Китаю з Україною слід зазначити, що загальний обсяг експорту українських товарів до Китаю протягом 2013-2021 рр.

зріс більш ніж утричі – з 2,7 млрд дол. у 2013 р. до 8,0 млрд дол. у 2021 р., а його частка в загальному експорті України зростає з 4,3 % до 11,8 %. Мінімальне значення експорту української продукції в Китай було зафіксовано у 2016 р. – 1,8 млрд дол., що склало лише 5,0 % від загального експорту України, максимальне з відомих значення – у 2021 р. (8 млрд дол.). Поряд з цим зростає і рівень імпорту товарів з Китаю. Зокрема у 2013 р. Україна імпортувала з Китаю товарів на 7,9 млрд дол. (10,3 % від загального імпорту), а у 2021 р. – на 44,7 % більше – 11,0 млрд дол. (15,1% відповідно) [134]. Загалом за підсумками 2021 р. Китай посів перше місце серед торговельних партнерів України завдяки зростанню товарообігу між країнами до 18,97 млрд. дол. [135].

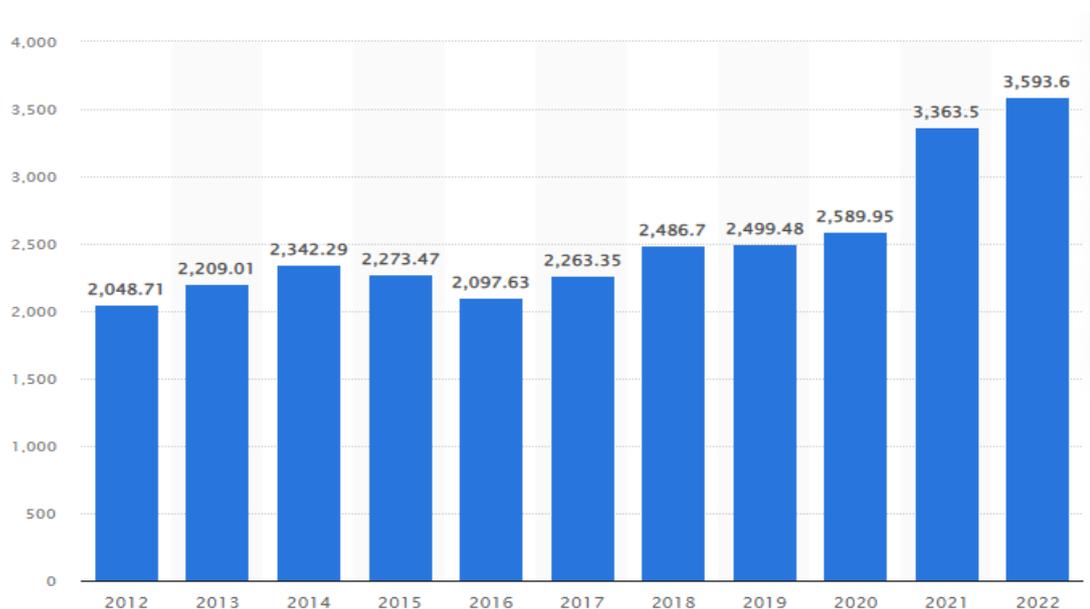

Рис. 2.3. Обсяг експорту товарів Китаю протягом 2012-2022 рр., млрд дол. [132]

У свою чергу, протягом січня-травня 2022 р. двосторонній товарообіг склав 4 млрд. дол. При цьому експорт товарів з України до Китаю за даний період склав 1,5 млрд. дол., а імпорт в Україну – 2,85 млрд. дол. Негативне сальдо для української держави за вказаний період досягло негативної позначки у 1,308 млрд дол. З України до Китаю переважно експортувалися руда, зернові культури, жири та олії, чорні метали, реактори, котли, машини, деревина і вироби з деревини. До України з Китаю надходили електричні машини, реактори, котли, машини; засоби наземного транспорту, крім залізничного;

взуття; чорні метали; хімічна продукція; фармацевтична продукція тощо [135].

Слід відзначити, що співпраця України та Китаю здійснюється в рамках відповідних угод. Так, загалом чинна договірно-правова база українсько-китайських відносин складається з міждержавних, міжурядових і міжвідомчих документів. Зокрема слід звернути увагу безпосередньо на нормативні документи, що регулюють економічні відносини між Китаєм та Україною: Угода між Урядом України та Урядом КНР про торговельно-економічне співробітництво (1992 р.); Угода між Урядом України та Урядом КНР про науково-технічне співробітництво (1992 р.); Угода між Урядом України та Урядом КНР про заохочення і взаємний захист інвестицій (1993 р.). Окрім перелічених базових угод слід розглянути і останні ініціативи, які передбачають двосторонню співпрацю в окремих сегментах: Угода між Міністерством освіти і науки України і Міністерством освіти КНР про співробітництво в галузі освіти (2017 р.); Угода про науково-технічне співробітництво між Інститутом електрозварювання ім. Є.О. Патона та Китайською асоціацією міжнародного науково-технічного співробітництва (2018 р.); Програма двостороннього співробітництва між Україною та КНР на період до 2025 р. у рамках спільного будівництва «економічного поясу Шовкового шляху» і «морського Шовкового шляху 21-го століття» (2020 р.); Спільна заява між Міністерством розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України та Міністерством комерції КНР щодо початку спільного техніко-економічного обґрунтування Угоди про вільну торгівлю (2020 р.); Програма українсько-китайського співробітництва в галузі космосу на 2021-2025 рр. (2020 р.) [136]. Слід відзначити і підписану країнами у 2021 р. першу в історії «Угоду між урядами Китайської Народної Республіки та України про поглиблення співпраці в галузі інфраструктури», що передбачає розширення і сприяння співпраці між країнами з метою реалізації спільних проєктів у галузі будівництва інфраструктури. Серед пріоритетів – залізничний транзит, аеропорти, порти, комунікації та муніципальне інженерне будівництво [137].

Сформовано сприятливе правове середовище і для міжрегіональної

співпраці. Загалом договірна база українсько-китайського міжрегіонального співробітництва нараховує близько 85 документів (двосторонні угоди, меморандуми, протоколи про співробітництво), які регламентують встановлення дружніх та побратимських зв'язків на різних рівнях [138].

Незважаючи на значну кількість угод про співробітництво Китаю та України слід відзначити низькі темпи нарощення інноваційної та інвестиційної співпраці територій. Оскільки для Китаю є характерним високий рівень самостійності провінцій та міст, які використовуючи місцеві ресурси, забезпечили ефективне торговельне та інвестиційне співробітництво на рівні «регіон – регіон». Зважаючи на реалізацію політики децентралізації в Україні наразі сформовано сприятливі передумови для розширення та поглиблення комунікації територій української та китайської держав. Як підтвердження останнього слід розглянути декілька прикладів такої співпраці територій.

Так, у 2015 р. за ініціативи Народного уряду провінції Хейлунцзян (КНР), Харківської обласної ради та адміністрації і Посольства України в КНР був започаткований проект з реалізації інклюзивної співпраці між регіонами України та провінцією Хейлунцзян як регіоном Китаю, який найбільш близький до промислового та сільськогосподарського економічного укладу низки північно-східних областей України. У цьому ж році було створене Представництво Харківської області в цій провінції, оператором якого за рішенням уряду провінції виступила харбінська компанія «Heilongjiang Hua Yue Oriental Enterprise Management Consulting» («ХуаЮе Дунфан»). За цей час в рамках розвитку програми були створені понад 10 представництв підприємств, університетів та організацій України в провінції Хейлунцзян, у тому числі Інституту електрозварювання ім. Патона, Харківського національного університету радіоелектроніки, Сумського аграрного університету тощо. Також була підписана Угода між Урядом провінції Хейлунцзян Китайської Народної Республіки та Харківською обласною державною адміністрацією України про торговельно-економічне, науково-технічне і культурне співробітництво [138].

Розвивається і співпраця між Китаєм і Україною в освітній сфері. Так, у

зкладах вищої освіти України навчаються майже 10 тис. студентів з КНР. Продовжується реалізація і програм обміну студентами. У 2018 р. Китай також приділяв увагу наданню Україні матеріально-технічної допомоги у сфері освіти. Зокрема, КНР передано українським школам 23,5 тис. од. нових комп'ютерів, обладнано лінгафонні кабінети в гімназії м. Києва, де вивчають діти китайську мову. Крім цього, було виділено Україні 200 тис. дол. на реалізацію освітніх проектів для школярів, що мають особливі потреби [139, 140]. У свою чергу, слід відзначити, що Українсько-китайський центр співпрацює з китайськими закладами освіти і забезпечує отримання подвійних дипломів, координує програму China Study, виступає платформою для співпраці студентів, підприємств, університетів України та Китаю [141].

Аналізуючи досвід співпраці України та Китаю слід відзначити позитивний досвід реалізації інфраструктурних проектів на території країни, зокрема в таких сферах як інфраструктура, енергетика, сільське господарство (табл. 2.2). Загалом за останні десять років було ініційовано реалізацію багатьох проектів, однак практично вдалося впровадити лише деякі з них. Більшість проектів, започаткованих у 2011-2014 рр. так і не було реалізовано.

Таблиця 2.2

Найбільш масштабні інфраструктурні проекти, започатковані Китаєм на території України, за період 2016-2020 рр. [125]

Рік	Інвестор	Сума інвестицій	Галузь	Об'єкт та особливості інвестиційної угоди
1	2	3	4	5
2016	Cofco Corporation	75 млн дол.	Агросектор	Китайська компанія запустила термінал з перевалки зернових і олійних культур у Миколаївській області (проект реалізовано)
2017	Bohai Commodity Exchange	82 млн грн	Банківська сфера	Китайська біржа придбала Український банк реконструкції та розвитку (угода відбулася)

Продовження табл. 2.2

1	2	3	4	5
2018	China Energy Engineering Corporation	500 млн дол.	Енергетика	Китайські інвестори передали Укргазбанку кредит на 500 млн \$ для будівництва Дністровської ГЕС (проект реалізовано)
2018	Sinomach (Китай) та ДТЕК (Україна)	210 млн дол.	Енергетика	Спільний проект щодо будівництва Нікопольської сонячної електростанції потужністю 200 МВт (проект реалізовано)
2019	Power China (Китай) і Scatec Solar (Норвегія)	115 млн дол.	Енергетика	Компанія Power China (Китай) спільно з Scatec Solar (Норвегія) реалізують проект з будівництва сонячної електростанції в Миколаївській області (проект на стадії реалізації)
2019	SkyWell		Виробництво	Компанія SkyWell планує відкрити завод з виробництва електроавтобусів в Україні (на стадії переговорів сторін)
2019	Чотири китайські компанії	200 млн дол.	Харчова промисловість	Інвестування в індустріальний парк Chortkiv-West, зокрема заплановано будівництво заводу з переробки кукурудзи (на стадії реалізації). У перспективі планується будівництво ще трьох заводів з виробництва харчових добавок
2019	Skyrizon	250 млн дол.	Транспорт	Придбання підприємства «Мотор Січ». На першому етапі інвестовано 100 млн \$, у 2020 р. планується інвестувати 150 млн\$
2019	China Energy Engineering	150 млн дол.	Енергетика	Планується відкриття сміттєспалювального заводу під Києвом (на стадії реалізації)
2020	Bohai Commodity Exchange		Фондовий ринок	Придбання пакету акцій АТ Фондова біржа ПФТС в розмірі 49,9 % статутного капіталу

Серед реалізованих проєктів, слід відзначити такі основні з них [142]:

- запуск китайською компанією Cofco Corporation терміналу з перевалки зернових і олійних культур у Миколаївській області (ініційовано проєкт у 2016 р., загальний обсяг інвестицій 75 млн дол.);
- кредитування китайською компанією China Energy Engineering Corporation будівництва Дністровської ГЕС (ініційовано проєкт у 2018 р., загальний обсяг інвестицій 500 млн дол.);
- спільний проєкт Sinomach (Китай) та ДТЕК (Україна) щодо будівництва Нікопольської сонячної електростанції потужністю 200 МВт (ініційовано проєкт у 2018 р., загальний обсяг інвестицій 210 млн дол.) тощо.

Деякі з проєктів знаходяться на стадії реалізації, зокрема спільний проєкт Power China (Китай) і Scatec Solar (Норвегія) щодо будівництва сонячної електростанції в Миколаївській області (115 млн дол.), проєкт китайських компаній щодо інвестування розвитку індустріального парку Chortkiv-West, зокрема заплановано будівництво заводу з переробки кукурудзи, а згодом і трьох заводів з виробництва харчових добавок (200 млн дол.) тощо. Також, за деякими з проєктів тривають переговори між українською та китайською сторонами з точки зору досягнення консенсусу за деякими питаннями [142].

Особливе місце займає співробітництво в аграрній сфері. Цікавою є тенденція щодо нарощення обсягів співпраці України з азійськими державами саме в аграрному секторі. Обороти зовнішньої торгівлі агропродукцією між країнами Азії та Україною за 2021 р. досягнув позначки 15,2 млрд дол. У 2022 р. зафіксовано зниження даного показника до рівня 8,6 млрд дол. Основними покупцями української агропродукції в азіатському регіоні є: Ірак, Ізраїль, Саудівська Аравія, Індія, Китай і Туреччина. Країни Азії зосередилися на купівлі традиційних для українського експорту товарних груп: зерно – 3,07 млрд дол., олії та жири – 2,42 млрд дол., олійні культури – 616 млн дол., залишки харчової промисловості – 455 млн дол., м'ясні продукти – 385 млн дол. [143].

При цьому саме Китай є найбільшим торговим партнером для України з аграрної продукції, оскільки близько 15 % українського аграрного експорту

спрямовано до КНР. За останні роки постачання до Китаю української агропродукції зростало в середньому на 17 % щорічно [144]. У 2020 р. обсяг двосторонньої торгівлі сільськогосподарською продукцією з Китаєм склав 3,74 млрд дол. і виріс на 77 % у порівнянні з 2019 р. У 2021 р. експорт сільськогосподарської продукції з України до Китаю склав 4,2 млрд дол., з яких: 0,9 млрд дол. – соняшникова олія; 1,9 млрд дол. – кукурудза, 0,7 млрд дол. – ячмінь; 0,6 млрд дол. – соняшниковий шрот. Слід розглянути і обсяги закупівлі української сільськогосподарської продукції в натуральному виразі: у 2021 р. до КНР експортовано 7923 тис. тонн кукурудзи (32 % від загального обсягу експорту даного виду продукції), 785 тис. тонн соняшnikової олії (15 %), 1968 тис. тонн соняшnikового шроту (47 % відповідно). Загалом у 2021 р. Китаєм імпортовано з України 10,7 млн тонн пшениці, кукурудзи, соняшnikової олії та шроту, ЄС – 10 млн тонн і Єгиптом – 5,5 млн тонн. Однак у нинішніх реаліях із заблокованими українськими портами ЄС є ключовим ринком для експорту української сільськогосподарської продукції [144, 145]. Поряд з цим слід акцентувати увагу і на тому, що загалом потенціал торговельно-економічного співробітництва України та Китаю повноцінно не реалізується, що в значній мірі викликано інституційними бар'єрами, пов'язаними з несформованістю зони вільної торгівлі цих країн.

Щодо основного органу двосторонньої співпраці між Україною та КНР у сфері сільського господарства, то ним є українсько-китайська Підкомісія з питань співробітництва в галузі сільського господарства. У рамках діяльності Підкомісії відбувається діалог щодо розвитку співробітництва в галузі агропромислового комплексу, зокрема за такими напрямками: інвестиційне співробітництво (сфери, напрями і механізми залучення китайських інвестицій в аграрний сектор України); галузева взаємодія, зокрема в рослинництві, тваринництві, рибному господарстві, а також науково-технічна співпраця [146].

Щодо інвестиційної співпраці країн в аграрній сфері слід відзначити наступне. Так, у 2012 р. була підписана кредитна угода загальною вартістю 3 млрд дол. між ПАТ «Державна продовольчо-зернова корпорація України» та

Експортно-імпортним банком Китаю (ставка Libor + 4,5 %, 15 років, пільговий період 5 років). Україна, у свою чергу, зобов'язалася забезпечити поставку кукурудзи в обсязі 2-2,5 млн т щороку. Меморандум про співпрацю при реалізації пріоритетних проєктів у сільському господарстві був підписаний між Державною продовольчо-зерною корпорацією України і Синьцзянською виробничо-будівельною корпорацією (Китай). Загалом прогнозувалося, що український агросектор завдяки китайським інвестиціям поповниться вливаннями в розмірі понад 2,6 млрд дол., що сприятиме створенню нових робочих місць на підприємствах даного сектору, забезпеченню громадян якісною продукцією і збільшенню експортного потенціалу українського аграрного сектору. Спільна сільськогосподарська компанія Фанда, засновником якої є китайська корпорація Хуанфаньцзюй, розпочала свою діяльність у 2013 р. у Чернігівській області. У 2016 р. китайська корпорація COFCO Agri запустила в Миколаївському морському торговому порту перевантажувальний комплекс зернових і олійних культур річною потужністю 2,5 млн т. Вартість даного проєкту оцінили в 75 млн дол. У власності COFCO Agri в Україні перебувають також декілька елеваторів та олійно-екстракційний завод [147].

Окрім аграрного сектору суттєвою є інвестиційна присутність Китаю і в енергетичному секторі України, а саме сфері генеруванню відновлювальної енергії. Зокрема китайська компанія CNBM володіє сонячними електростанціями в Миколаївській та Одеській областях, а COFCO – окрім активів в сільському господарстві, дочірніми підприємствами: Дунайська судоходно-стивідорна компанія; Маслоекстракційний завод «Сателіт»; «Белгравія» та «Юнігрейн-Базис»; Новоолексіївській елеватор. Починаючи з 2008 р. компанія інвестувала в економіку України понад 200 млн дол. [142].

Американський інститут підприємництва оцінив китайські інвестиції, спрямовані в українські об'єкти альтернативної енергетики, у понад 2 млрд дол. протягом 2018-2020 рр. Слід відзначити, що саме в даний сектор спрямовано найбільший розмір китайських інвестицій (72 % сукупних капіталовкладень в українську економіку). Така зацікавленість КНР енергетичним сектором

викликана насамперед можливістю генерування інновацій, які дозволять наростити обсяги відновлювальної енергії і скоротити її вартість для споживачів. Значні обсяги інвестицій зосереджені у сфері вітрової та сонячної енергетики. Лише Державною мережевою корпорацією Китаю спрямовано понад 1 млрд дол. інвестиційних коштів [128].

Однак, попри деякі позитивні кроки в напрямі активізації інвестиційної діяльності останніми роками Україна відчуває гострий дефіцит інвестиційних ресурсів для забезпечення її стабільного соціально-економічного розвитку і реалізації найбільш значущих інфраструктурних проектів. Загострення воєнно-політичного конфлікту, посилення макроекономічної нестабільності і погіршення довіри до України як ділового партнера зумовило зниження її привабливості на інвестиційному ринку. Як наслідок, обсяг прямих інвестиційних надходжень в економічний розвиток України скоротився з 53,7 млрд дол. (станом на 01.01.2014 р.) до 35,8 млрд дол. (станом на 31.12.2019 р.), тобто на 33 %. За оновленою методикою оцінювання прямих інвестицій Національним банком України обсяг прямих іноземних інвестицій в економіку України (залишків) (інструменти участі в капіталі та боргові інструменти) станом на 31.12.2021 р. становив 65,7 млрд дол. Щодо країн-інвесторів слід зазначити, що основний інвестиційний потік до України у 2021 р. надходив від країн ЄС (5443,9 млн дол., 74,4 % від загального обсягу прямих інвестицій в Україну), зокрема із Кіпру (1674,4 млн дол.), Нідерландів (1435,2 млн дол.), Німеччини (695,3 млн дол.), Люксембургу (321,1 млн дол.), Польщі (227,9 млн дол.), Швейцарії (693,3 млн дол.), США (326,6 млн дол.) тощо. Найвищий рівень інвестиційної активності характерний для добувної (1730,5 млн дол.) і переробної промисловості (1867,7 млн дол.), зокрема металургійного виробництва і створення нових виробів [3, 4, 148].

У свою чергу, розмір прямих інвестицій з Китаю, зосереджених в економіці України, знаходиться на досить низькому рівні і коливається в межах від 11,8 млн дол. (станом на 01.01.2010 р.) до 40,0 млн дол. (31.12.2019 р.) [3]. Станом на кінець 2020 р. в економіку України залучено 52,0 млн дол. китайських

інвестицій (інструменти участі в капіталі). Найбільший обсяг інвестицій з Китаю спрямовано до української промисловості (20,5 млн дол., що становить 39,4 % від загального обсягу китайських інвестицій). Українські прямі інвестиції присутні в таких сферах економічної діяльності, як: промисловість (переробна промисловість); оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів; транспорт; складське господарство; поштова та кур'єрська діяльність [146]. Поряд з цим станом на кінець 2021 р. обсяг залучених прямих інвестицій з Китаю сукупно склав близько 111 млн дол. (з початку року цей показник збільшився на 36,6 млн дол., що на 30 % менше відносно 2020 р.) [135]. Відповідна динаміка інвестиційних надходжень з Китаю свідчать, що незважаючи на стратегічну роль КНР для України в аспекті інвестиційного співробітництва, потенціал такої співпраці наразі повноцінно не реалізовано.

Слід враховувати і той факт, що Китай є одним із найбільших кредиторів України. Починаючи з 2012 р. було підписано чотири кредитні угоди між КНР та Україною загальним обсягом 6,7 млрд дол.: перша – на 3 млрд дол. (угода між Державною продовольчо-зерною корпорацією України та Експортно-імпортним банком Китаю), друга – на 3,6 млрд дол. (НАК «Нафтогаз України» та Державний банк розвитку Китаю), третя – на 85 млн дол. (ВАТ «Лисичанськвугілля» і Державний банк розвитку Китаю), четверта – на 372 млн дол. (ДП «Дирекція з будівництва та управління проектом «Повітряний експрес» та Експортно-імпортний банк) [147]. Попри це відповідний проєкт так і не було реалізовано, оскільки так і не вдалося досягти згоди в низці питань. Реалізацію залізничного сполучення завершили пізніше завдяки ПАТ «Укрзалізниця» за іншою програмою «Бориспільський експрес» та за кошти державного бюджету. Експрес почав курсувати наприкінці листопада 2018 р. На реалізацію проєкту було витрачено 480 млн грн [149].

Незважаючи на домінування глобальної тенденції уповільнення темпів економічного розвитку, інноваційна активність країн набирає обертів, що виражається зокрема в збільшенні інвестицій, спрямованих на виконання науково-дослідних та дослідно-конструкторських розробок (за період 1996-

2016 рр. їх розмір збільшився майже вдвічі), і відповідно нарощенні патентів на результати інтелектуальної власності. У 2017-2018 рр. масштаби використання інтелектуальної власності досягли максимально високої позначки. З огляду на такого роду тенденції урядами держав ведеться активна політика щодо створення і збереження інноваційних екосистем. Однак, не дивлячись на певні кроки, фінансування державами фундаментальних досліджень залишається на низькому рівні, що обмежує можливості країн щодо створення належного базису для створення інноваційних ідей і розроблення на їх основі інноваційної продукції. Крім того і на далі зберігається значний інноваційний розрив між країнами, у т.ч. з високим і середнім рівнями доходів, і загалом інноваційний потенціал сконцентровано в межах окремих високорозвинених держав світу.

У цьому сенсі викликає зацікавлення для України успішний досвід Китаю з фінансування науково-дослідних розробок, зокрема слід вказати, що на світовій арені за цим показником країна посідає друге місце після США. Так у 2018 р. Китай витратив 1,96 трлн юанів (291,58 млрд дол.) на дослідження і розробки, що складає 2,18 % ВВП. Порівняно до 2017 р., в якому зафіксовано фінансування на рівні 1,75 трлн юанів або 270 млрд дол., значення показника зросло на 12 % [126]. Хоча експерти і відзначають проблемні аспекти, пов'язані з уповільненням темпів зростання обсягів фінансування НДДКР, структурними диспропорціями в системі їх фінансування та низьким рівнем інвестування в фундаментальні дослідження і неналежною результативністю таких вкладень.

У свою чергу, п'ятирічним планом Китаю (China's 14th Five-Year Plan (FYP) (2021-2025)) нарощення інвестицій у R&D визначено одним із стратегічних пріоритетів державної політики на відповідний період. Протягом 2021-2025 рр. темп приросту інвестицій у дослідження та розробки має складати 7 % щорічно. Зокрема на 2021 р. було заплановано зростання відповідних витрат на 10,6 %. Як свідчать статистичні дані, рівень нарощення інвестицій у 2021 р. склав 14,6 %, досягнувши 2,8 трлн юанів (близько 405 млрд дол.), серед яких понад 2 трлн юанів (77 %) профінансовано підприємствами. При цьому інвестиції країни в фундаментальні дослідження склали 181,7 млрд

юанів, що на 23,9 % більше порівняно з 2020 р. Найбільш високий рівень інвестиційної активності зафіксовано в провінціях Гуандун, Цзянсу, Пекін і Чжецзян, обсяг інвестицій в кожному з яких склав понад 200 млрд юанів. Загалом інтенсивність витрат Китаю на дослідження та розробки склали 2,44 % від ВВП (рис. 2.4). Зростання показника зафіксовано починаючи з 2012 р., коли його значення складало 1,91 % [150, 151].

Слід відзначити високий рівень інвестицій у виконання НДДКР і у 2022 р., обсяг яких склав майже 3,09 трлн юанів (близько 456 млрд дол.), що на 10,4 % більше порівняно з 2021 р., і на 96,4 % – порівняно з 2016 р. Слід відзначити, що загальні витрати Китаю на НДДКР у 2022 р. становили 2,55 % ВВП, що на 0,11 відсоткового пункту більше, ніж у попередньому році [152].

Рис. 2.4. Динаміка витрат на дослідження та розробки Китаю і їх питома вага у ВВП (побудовано на основі даних джерел [150-152])

У Китаї протягом останніх років лідирують компанії з інформаційно-комунікаційних технологій, на які припадає близько 45,0 % витрат на НДДКР. Так, наприклад, інвестиції Tencent у дослідження та розробки досягли 15,9 млрд юанів у четвертому кварталі 2022 р., що на 14 % більше порівняно з аналогічним періодом 2021 р. та на 7 % більше порівняно з попереднім кварталом. Сукупний обсяг інвестицій у R&D за 2022 р. склав 61,4 млрд юанів, що на 18 % більше відносно 2021 р., коли їх розмір досягнув 51,9 млрд юанів [153]. Поряд з цим нарощують фінансування інновацій і представники інших

галузей. Зокрема компанія Contemporary AmpereX Technology Co Ltd, найбільший у Китаї виробник акумуляторів для електромобілів, за перші три квартали 2022 р., витратила 10,58 млрд юанів на дослідження та розробки, що на 130 % більше порівняно з 2021 р., коли обсяг витрат склав 7,69 млрд юанів [154]. Така позиція зумовлена прагненням компаній до технологічної незалежності від іноземних конкурентів.

Україна ж значно відстає за темпами розвитку і рівнем фінансування науково-дослідної діяльності від Китаю. Відтак у 2020 р. в Україні кількість організацій, які здійснювали науково-дослідні розробки, досягала 769 од. (у 2010 р. 1303 од.), в яких було задіяно 78,9 тис. осіб (у 2010 р. 182,5 тис. осіб). При цьому 25,0 % від загального обсягу витрат спрямовано на виконання фундаментальних наукових досліджень, 23,3 % – прикладних наукових досліджень і 51,7 % – науково-технічних (експериментальних) розробок. Зберігається і тенденція скорочення частки витрат на виконання наукових досліджень і розробок у ВВП (у 2010 р. – 0,75 %, у 2020 р. – 0,41 %) [3].

Загалом рівень фінансування інноваційної діяльності в Україні є вкрай низьким, що зумовлено як обмеженістю власних коштів, складністю доступу до кредитних ресурсів і високим рівнем відсоткових ставок за кредитами, так і відсутністю державної підтримки інноваційної активності підприємств. Так, протягом 2010-2020 рр. фінансування інноваційної діяльності підприємств в Україні коливалося в межах від 8,0 млрд грн до 14,4 млрд грн (найвищий рівень зафіксовано в 2016 р. – 23,2 млрд грн). Слід вказати на те, що основним джерелом фінансування інноваційних витрат залишаються власні кошти підприємств як загалом у галузі, так і в розрізі технологічних секторів (85,4 % у загальному обсязі фінансування 2020 р.). У свою чергу, питомий внесок державного бюджету у фінансування інноваційної діяльності підприємств у 2020 р. склав 1,9 % (найвищий рівень у 2018 р. – 5,2 %) [3].

Щодо бюджетного фінансування інноваційної діяльності установ та організацій, підпорядкованих центральним органам влади, зокрема наукових установ та закладів вищої освіти, слід вказати, що головними розпорядниками

коштів в останні роки були Міністерство освіти і науки України і Національна академія аграрних наук України. Загальний обсяг бюджетного фінансування стратегічних пріоритетів інноваційної діяльності та діяльності у сфері трансферу технологій у 2021 р. становив 357,7 млн грн, у т. ч. за напрямом «технологічне оновлення та розвиток агропромислового комплексу» спрямовано 209,8 млн грн, «освоєння нових технологій транспортування енергії, впровадження енергоефективних, ресурсозберігаючих технологій, освоєння альтернативних джерел енергії» – 54,5 млн грн і «освоєння нових технологій виробництва матеріалів, їх оброблення і з'єднання, створення індустрії наноматеріалів та нанотехнологій» – 32,7 млн грн. Відносно ВВП загальний обсяг фінансування діяльності у сфері інновацій та трансферу технологій в останні роки не перевищує рівня 0,009 % [155].

Значно стримує інноваційний розвиток України, крім дефіциту інвестицій, і відсутність розвиненої інноваційної інфраструктури. На сьогодні інноваційна інфраструктура в країні налічує 40 індустріальних парків, серед яких 31 включено до Реєстру індустріальних (промислових) парків, 26 наукових парків, 16 технопарків, 24 центри інновацій і технологічного трансферу, 22 інноваційних центри, 38 центрів комерціалізації, 24 інноваційних бізнес-інкубатори, 1 інвестиційно-технологічний кластер, понад 30 кластерів, 1 інноваційно-виробниче об'єднання. При цьому слід вказати, що рівень їх інноваційної активності є надзвичайно низьким: за період 2006-2018 рр. фактично зареєстровано лише 16 проектів інноваційного характеру. Зокрема технологічними парками за останні 10 років не реалізовано жодного проекту. Стосовно наукових парків, то останніми роками лише близько 40 % від їх загальної кількості займалися реалізацією інноваційних проектів [42].

У контексті дослідження слід вказати, що нині державою реалізуються кроки щодо активізації інноваційних процесів в країні, зокрема в 2019 р. затверджено Стратегію розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 р., що спрямована на формування національної інноваційної екосистеми для забезпечення трансформації інноваційних ідей в інноваційну продукцію та

послуги [42]. Однак досягнення визначених орієнтирів залежить від практичної реалізації вказаного стратегічного документу.

У свою чергу, Китай у глобальному рейтингу інноваційних лідерів 2022 р. посів 11 позицію, піднявшись на 23 сходинки за останні десять років, зокрема за рівнем розвитку інституційного середовища – 42 місце, людського капіталу та ресурсів – 20, інфраструктури – 25, ринку – 12, бізнесу – 12, отриманих знань та технологій – 6, креативності – 11. Китай на сьогодні позиціонується як один із ключових центрів інтелектуальної власності. Сім із 10 заявок на інтелектуальну власність зараз надходять саме з Азії, Африки та Латинської Америки. Зокрема Китай займає лідируючі позиції в рейтингу за вартістю нематеріальних активів, а саме патентів, корисних моделей, торгових марок тощо. Відзначено і розвиненість інноваційної інфраструктури, зокрема Шеньчжень-Гонконг-Гуанчжоу посів друге місце серед найкращих науково-технологічних кластерів у світі після Токіо-Йокогама (Японія) [156].

Саме завдяки розвиненій інноваційній інфраструктурі, зокрема мережі технопарків і масштабних промислових кластерів, і вдалося забезпечити такі темпи інноваційного зростання Китаю. Реалізація індустриально-орієнтованих економічних реформ, започаткованих ще в 1970-х рр., стала поштовхом до розбудови мережі промислових кластерів, особливих економічних зон і технопарків. Наразі економічна політика Китаю зосереджена на активізації інноваційного розвитку країни і реалізації структурних перетворень. Заходами державної підтримки в цьому напрямі слід визначити: зниження податкового тиску на інноваційно-орієнтовані компанії; забезпечення фінансової підтримки суб'єктів сектора реальної економіки; створення сприятливого середовища для здійснення НДДКР; покращення законодавства у сфері захисту інтелектуальної власності тощо. Всебічна підтримка розвитку науково-технічних кластерів країни дозволяє останнім займати провідні позиції у світі. Оскільки на сьогодні більшість із провідних науково-технічних кластерів зосереджена саме в США (21 кластерів із топ-100), Китаї (21) та Німеччині (10) відповідно. Крім кластеру Шеньчжень-Гонконг-Гуанчжоу, до топ-20 кластерів-лідерів ввійшли такі

представники Китаю як Пекін, Шанхай-Сучжоу, Нанкін, Ханчжоу, Ухань [156].

Підтвердженням реалізації ефективної політики щодо інвестиційно-інноваційного розвитку територій у Китаї є результативність функціонування окремих регіонів і територій. Так, наприклад, валовий регіональний продукт повітового міста Куньшань (Сучжоу) у 2022 р. перевищив позначку 500 млрд юанів (500,67 млрд юанів), а загальний обсяг імпорту та експорту склав понад 1 трлн юанів (100 млрд дол. відповідно). Промислові інвестиції міста сягнули 25 млрд юанів, досягнувши п'ятирічного максимуму та збільшившись на 8,4 % за рік. Прагнучи забезпечити стабільне економічне зростання, Куньшань приділяє вагомому увагу інноваційному розвитку, прискоренню промислової трансформації та модернізації. У 2022 р. Куньшань був визнаний одним із 100 найкращих повітів Китаю за рівнем промислового розвитку, а також за науково-технологічними інноваціями. Серед ключових ініціатив слід відзначити: запуск сервісної платформи повного життєвого циклу для великих проєктів; випуск 23 полісів підтримки побудови інноваційних промислових кластерів; прискорення інтелектуальної трансформації промислових підприємств та розвитку промислового Інтернету. Це сприяло збалансованому розвитку галузей, зокрема стратегічно значущих. Обсяг виробництва останніх перевищує 600 млрд юанів, що становить 55,5 % від загального обсягу виробництва продукції даної території. Витрати Куньшаня на НДДКР становили 3,83 % ВВП. У даному місті функціонує 436 підприємств, визнаних національними високотехнологічними підприємствами [157].

Вчені, наукові дослідження яких присвячені розвитку українсько-китайського співробітництва, одноголосно відзначають потребу перегляду механізмів та форм міжрегіональної співпраці України та Китаю. Так, В. Венгер зазначає, що використання лише механізму державних гарантій при розбудові українсько-китайських відносин суттєво можливості такої співпраці. Автор акцентує увагу на доцільності розширення співпраці за рахунок використання інструментів прямого інвестування, часткових державних гарантій, інших форм партнерства. Доцільним є створення спільного

інвестиційного фонду на рівних умовах. Важливим при цьому є розроблення планів співпраці як на середньострокову, так і стратегічну перспективу. Реалізувати це можливо шляхом виробничої кооперації і створення індустріальних парків або інших технологічного розвитку за участі Китаю. Спільне виробництво високотехнологічної продукції дозволить забезпечити гідне місце України на світових ринках [158].

Відзначають вчені і той факт, що розвиток стратегічного партнерства КНР і України враховує стратегічні інтереси держав, спрямований на зміцнення міжнародних позицій країн, забезпечення сталого розвитку та конкурентоспроможності на основі взаємовигідного співробітництва в різних сферах. Узгодженість інтересів даних країн спостерігається в розрізі поглиблення ділової співпраці на основі створення транснаціональних кластерів як в транспортно-логістичній, так і безпосередньо виробничій сферах, розбудови спільних високотехнологічних виробництв, зокрема реалізованих в таких організаційних формах як транснаціональні індустріальні парки та кластери, розширення фінансового співробітництва, удосконалення торговельно-економічного співробітництва, спільного освоєння нових ніш та ринків, розбудови спільних дослідницьких центрів, спільного розвитку галузевої науки, подальшого поглиблення міжрегіонального китайсько-українського співробітництва в напрямі створення тощо [159].

Зважаючи на зацікавленість Китаю в імпорті високотехнологічної продукції Україна могла б стати його стратегічним партнером в цій сфері. Серед потенційно перспективних сфер співпраці слід виділити космічну галузь. Перспективність даного сектору зумовлена, з одного боку, наявністю фінансово забезпеченої амбітної програми розвитку космічної галузі КНР до 2032 р., а з іншого – досвідом України в космічній сфері.

Розвиненою є і науково-дослідна та виробнича база країни в галузі авіабудування. Українська авіабудівна галузь має повний цикл створення авіаційної техніки і посідає провідне місце на світовому ринку в секторі транспортної та регіональної пасажирської авіації. Створено 7 нових типів

літаків, ряд авіаційних двигунів різних модифікацій, 12 типів модернізованих літаків. Загалом побудовано 195 серійних, нових і модернізованих літаків [160]. Поряд з цим потужний потенціал даного сектору не використовується належним чином. З 2016 р. в країні не побудовано жодного серійного літака, а раніше – щороку тільки на Харківському державному авіаційному виробничому підприємстві і ДП «Київський авіаційний завод «Авіант», який нині входить до складу ДП «Антонов», випускалося близько 200 літаків [161]. Слід згадати і Харківський машинобудівний завод «ФЕД» (компанія FED), Харківське агрегатно-конструкторське бюро, що наразі виробляють близько 300 агрегатів для АН-178, які, у подальшому, збирають на ДП «Антонов» в рамках замовлення Міністерства оборони України. Серед таких агрегатів як прості комплектуючі, так і системи штурвального управління літаком [162].

Перспективним для співпраці є і такий напрям як виробництво морських високотехнологічних суден та інноваційних видів рухомого складу й іншої техніки для потреб залізничної галузі. Зокрема ключова увага сьогодні має бути зосереджена на виробництві енергозберігаючих транспортних засобів і тих, що функціонують на альтернативних джерелах живлення. Відзначаючи значний виробничий потенціал України щодо створення рухомого складу слід вказати на те, що ключовими гравцями на ринку були Дніпропетровський електровозобудівний завод, Азовмаш, Крюківський вагонобудівний завод, Дніпровагонмаш, Стаханівський вагонобудівний завод і філії Укрзалізниці – Дарницький, Стрийський та Панютинський вагоноремонтні заводи. Однак, незначний внутрішній попит на продукцію залізничного машинобудування і звуження зовнішнього ринку для українських підприємств призвело до скрутної ситуації в даному секторі. Так, наприклад, Дніпропетровський електровозобудівний завод за останні 20 років випустив 40 електровозів ДЕ1, потужністю 6250 кВт та спільно з компанією Siemens 18 електровозів ДС3, потужністю 4800 кВт. Останній електровоз зійшов з конвеєра у 2008 р. [163].

Тримається зараз «на плаву» і забезпечує поряд з філіями Укрзалізниці потреби залізничної компанії Крюківський вагонобудівний завод. Протягом

2001-2021 рр. створено 28 моделей і 23 модифікації пасажирських вагонів, 23 моделі й модифікації візків. Також, за 2008-2021 рр. створено 14 моделей і модифікацій вагонів для метрополітену, 13 моделей і модифікацій візків. За заводом також освоєно виробництво ескалаторів глибокого закладання для метрополітенів. Станом на 1 січня 2022 р. завод мав замовлення на поставку як вантажних вагонів, так і транспорту соціального призначення, зокрема дизель-поїздів. Поміж іншим тривала і реалізація державного замовлення на виготовлення 100 пасажирських вагонів. Протягом 2022 р. виготовлено і передано Укрзалізниці 65 пасажирських вагонів, що в три рази більше, ніж у 2021 р. (20 од.). Отже, загалом протягом 2021-2022 р. було поставлено залізничній компанії 85 пасажирських вагонів та два дизель-поїзди [164].

Ґрунтуючись на вище зазначеному слід вказати, що наразі інноваційно-інвестиційне співробітництво України та Китаю має значний потенціал, який не використовується на сьогодні належним чином, що зумовлено наявністю низки бар'єрів на шляху розбудови довготривалих плідних взаємовідносин.

Серед потенційно перспективних напрямів інноваційно-інвестиційного співробітництва України та Китаю слід вказати такі (рис. 2.5) [165, 166]:

- формування зони вільної торгівлі між Україною та Китаєм і нарощення обсягів торгівлі між країнами;
- розбудова транснаціональних промислових конгломератів і локалізація в Україні виробництва високотехнологічної продукції;
- розширення інноваційно-технологічного співробітництва країн, у т.ч. започаткування спільних науково-дослідних проєктів, забезпечення трансферу інноваційних технологій, залучення інтелектуальних кадрів країн і формування спільних проєктних груп щодо створення інноваційної продукції;
- розбудова спільної інноваційної інфраструктури, зокрема українсько-китайських науково-технічних та індустріально-інноваційних парків;
- впровадження двосторонніх програм стажування фахівців, забезпечення обміну досвідом між країнами;
- розбудова цифрових платформ і формування цифрового простору

інноваційно-інвестиційної співпраці України та Китаю;

- реалізація інвестиційних проєктів, спрямованих залучення нанотехнологій та новітніх розробок у високотехнологічних сферах;

Рис. 2.5. Перспективні та далекосяжні напрями інвестиційно-інноваційної співпраці України та Китаю (розробка автора)

- започаткування спільних науково-дослідних ініціатив у космічній галузі тощо.

До напрямів, які сьогодні частково реалізуються, але потребують застосування інструментів розширення та поглиблення такої інноваційно-інвестиційної співпраці України та Китаю слід віднести наступні [167]:

- реалізація спільних інфраструктурних проєктів, у т. ч. розбудови

портової інфраструктури, інноваційно-технологічної модернізації і цифровізації залізничного транспорту, покращення стану інфраструктури транскордонного значення, зокрема в рамках реалізації ініціативи «Один пояс, один шлях» і включення до неї України, через територію якої пролягає найбільш вигідний маршрут транспортного сполучення Китаю з Європою;

- реалізація спільних проектних рішень в енергетичному, промисловому, інноваційно-технологічному та аграрному секторах;
- створення спільних підприємств та промислово-виробничих об'єднань;
- поглиблення співпраці в напрямі розвитку мультимодальних перевезень;
- кооперація в реалізації проектів з виробництва продукції транспортного машинобудування;
- будівництво екологічно орієнтованих об'єктів;
- реалізація програм розвитку електронної торгівлі тощо.

Таким чином, нині потенціал інвестиційно-інноваційної співпраці України та Китаю не реалізовано повноцінно. Оскільки впровадження розглянутих ініціатив у значній мірі залежить від економічної політики України і здійснення нею важливих реформаційних змін, спрямованих на нівелювання інституційних бар'єрів для співпраці країн, розроблення дорожньої карти інноваційно-інвестиційного співробітництва України та Китаю, запровадження гнучких механізмів залучення іноземних інвестицій і загалом створення сприятливого інвестиційного клімату в країні, покращення ділового клімату і зменшення бюрократичного і фіскального тиску на інвесторів, запровадження державних гарантій при реалізації спільних проектів, застосування дієвих фінансових інструментів активізації інноваційної співпраці країн тощо.

2.2. Еволюція теорії управління інвестиційно-інноваційним розвитком територій

На сьогоднішній день інновації відіграють виключно важливу роль у забезпеченні сталого розвитку як окремих суб'єктів господарювання, так і

регіонів, територій та країни в цілому. Це обумовлено, по-перше, природою ринкових відносин і посиленням конкурентного протистояння як на локальному, так і регіональному та міжнародному рівнях, по-друге, необхідністю реалізації якісних трансформацій на рівні регіонів з метою подолання кризових явищ та диспропорційності їх розвитку і виходу національної економіки на траєкторію стійкого зростання.

Звичайно для реалізації інноваційних перетворень на рівні окремих територій необхідно сформувати інвестиційний базис їх впровадження. Оскільки багаторічна обмеженість фінансових ресурсів для реалізації критично значущих інноваційних проєктів на регіональному рівні призвела до суттєвого відставання регіонів відносно світових показників розвитку і скорочення їх економічного потенціалу для забезпечення сталого зростання.

З огляду на це стратегічно значущим на сьогодні є забезпечення активізації процесів управління інвестиційно-інноваційним розвитком територій, що потребує формування відповідного теоретико-методологічного базису реалізації ініціатив їх сталого інвестиційно-інноваційного зростання.

Дослідження причин, особливостей та напрямів розвитку регіонів і територій різними вченими та науковими школами сформувало сучасний теоретико-методологічний базис зростання просторових локацій.

Наразі сучасна економічна наука містить низку альтернативних теорій і моделей росту та розвитку регіонів. Найбільш впливовими напрямами в теорії регіонального розвитку є: неокласичні теорії (теорія конвергенції, в основу якої покладено виробничу функцію; теорія, що передбачає статистичну оцінку факторів підвищення продуктивності праці); теорії кумулятивного росту (теорії «полюсів росу», міських агломерацій, «осей розвитку», «центр-периферія»; моделі «дифузія інновацій» та «вулкана»); теорії регіонального зростання, згенеровані на основі формування конкурентних переваг регіону (зростання є результатом конкуренції – концепції регіональних конкурентних переваг, кластерного розвитку, регіональних інноваційних мереж; модель «піраміди конкурентоспроможності регіону»; циклічна теорія кумулятивної

конкурентоспроможності); сучасні теорії (з акцентом на створенні регіональних кластерів, ланцюгів доданої вартості, економетричних моделей просторових лагів, врахування інноваційних чинників – теорії «інформаційного суспільства», «нового регіоналізму», «соціального капіталу»; концепція «соціально орієнтованої економіки», людського розвитку). Поряд з цим Г. Возняк відзначено, що сучасні теорії регіонального розвитку враховують нові види діяльності та визначальні фактори виробництва, а саме інновації, телекомунікації, комп'ютерні мережі, екологічні обмеження, нематеріальні фактори тощо. Однак, потребують врахування і глобалізаційні процеси, які разом з поширенням процесів регіоналізації, зменшили роль матеріальних активів і змінили позицію та сприйняття регіонів у світовій та національній архітектурі економічних відносин [168].

М. Макаренко та Є. Гончаров, аналізуючи напрями і школи регіонального економічного розвитку, дійшли висновку, що вони створювалися й застосовувалися в окремій країні, виходячи з особливостей її економіки й досягнутого рівня соціально-економічного розвитку. Тому всі ці теорії й моделі не можуть використовуватися в Україні, потрібна певна адаптація до умов української дійсності. Для сучасного рівня розвитку країни і розробки стратегії її соціально-економічного зростання можна використовувати комбіновані моделі, складені з: кумулятивного напрямку («полюса розвитку»), неокласичного (збіжність або конвергенція), нової теорії (просторові ефекти й нова форма територіальної організації виробництва – промислових і регіональних кластерів і інновацій). При цьому необхідно враховувати особливості функціонування економіки й соціальної сфери регіону [169].

Вказує на соціальний капітал як ключовий фактор розвитку регіонів І. Дегтярьова, зазначаючи, що саме довіра, в основі якої соціальний капітал, має розглядатися як ключовий фактор стабілізації ділових відносин і основа інноваційного розвитку територій. У цьому аспекті теорія соціального капіталу території розглядається як нова теорія регіонального розвитку. Звичайно її практичне застосування потребує її детальнішого опрацювання, визначення

стратегічних заходів, які дозволять її реалізувати, і важливо розуміти наскільки суттєвою є роль інтеграції та чітко розуміти з якими вихідними позиціями країна вступає в партнерство. У світовій практиці такий інструмент використовується, але Україна, орієнтуючись на швидкі результати, поки що мало уваги приділяє розвитку таких форм співпраці [170].

Детальна класифікація теорій регіонального розвитку представлена в науковій праці [171]. Автором останні розглядаються з позицій неокейнсіанського та неоліберального підходів, які лягли в основу класифікації теорій за такими напрямками: 1) теорії розміщення виробництва; 2) теорії просторової економіки; 3) нові концепції регіонального розвитку (рис. 2.6).

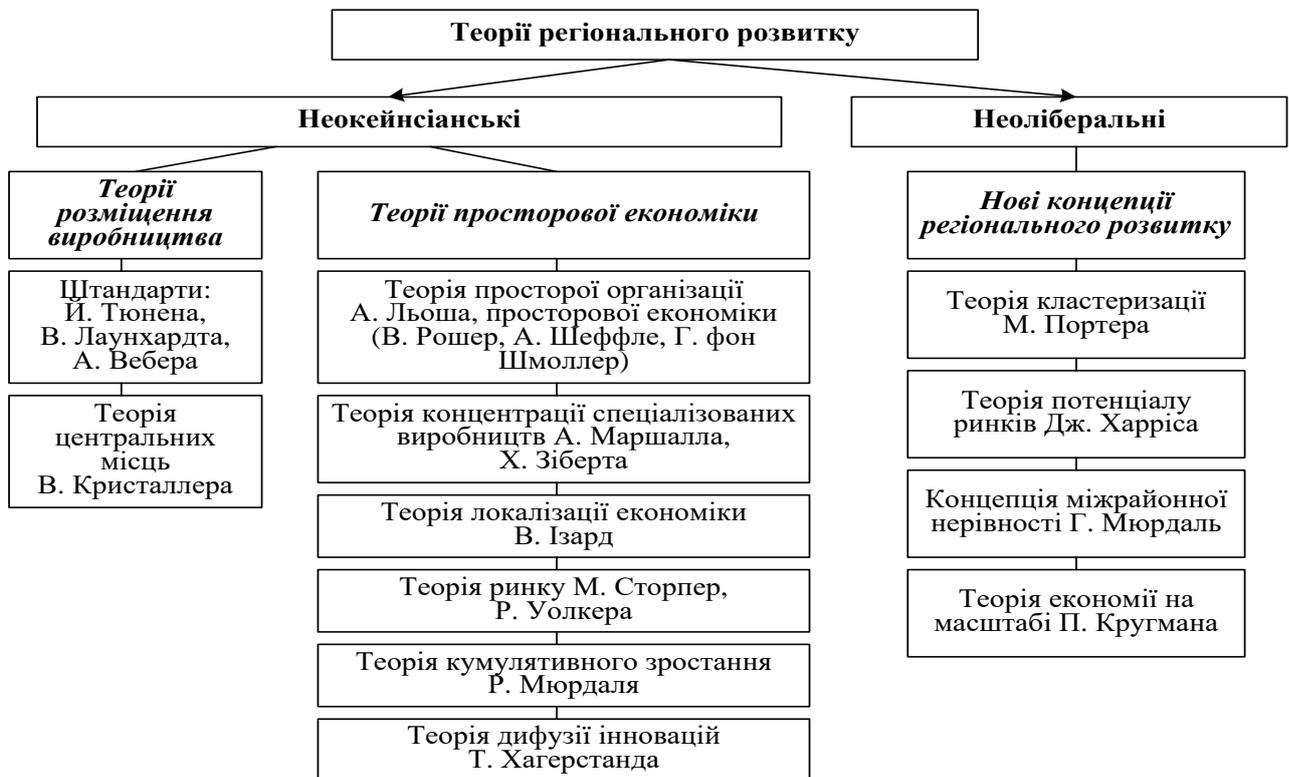

Рис. 2.6. Класифікація базових теорій регіонального розвитку [171]

Цікаву думку висвітлюють О. Якушева та А. Павловська, зазначаючи, що переважна більшість дослідників відстоюють думку зближення й інтеграції економічних систем регіонів. Процеси зменшення рівня диференціації регіонів та зближення рівня їхнього розвитку висвітлюються у представників неокласичної теорії регіонального зростання, які наголошують на тимчасовості

такої диференціації, яка вирішується шляхом об'єднання виробничих, просторових факторів та взаємозв'язку їх ринків, тобто відзначають доцільність конвергенції. Протилежної думки дотримуються представники теорії кумулятивності, які, на відміну від неокласиків та «конвергентів», відстоюють позицію щодо розходження (дивергенції) регіонального розвитку, що передбачає посилення асиметричності регіонів за економічними показниками. Тобто, на думку представників цієї теорії, регіональний розвиток відбувається за рахунок виокремлених більш розвинутих територій, а інші території у перспективі намагатимуться їх «наздогнати» за рівнем розвитку. При цьому вченими розкривається і еволюція теорії конвергенції, для сучасного етапу розвитку якої характерно: виникнення нових теорій інформаційної та постінформаційної цивілізацій; утвердження та розвиток понять «знаннева економіка» та «цифрова економіка»; розвиток теорій міжрегіонального та транскордонного співробітництва. Викликає зацікавлення і характеристика останнього етапу, що полягає в виявленні конвергентного потенціалу регіонів та галузей, усвідомлення необхідності об'єднання економічних систем [172].

Вказує на еволюцію наукових поглядів щодо теорій просторового розвитку територій (регіонів) і О. Козирева, відзначаючи, що на зміну парадигмі мікроекономічного підходу до розміщення продуктивних сил в межах певної території за ознакою мінімізації витрат з її подальшою зміною на парадигму системного підходу до розміщення продуктивних сил в межах певної території за ознакою взаємодії суб'єктів господарювання прийшла сучасна парадигма нової економічної географії» розміщення продуктивних сил, в основі якої теорії «полюсів зростання», «вісей розвитку», «дифузії інновацій», «центр-периферія» та «ефекту міської агломерації» [173].

Отже, наразі сформувалася значна кількість підходів до визначення еволюції теорій розвитку регіонів (територій). При цьому найбільш поширеними в науковій спільноті залишаються теорії просторового планування, «полюсів зростання», конвергенції, кластерного та кумулятивного розвитку територій, просторової економічної рівноваги тощо (табл. 2.3).

Систематизація теорій регіонального (територіального) розвитку

(сформовано на основі джерел [168, 174-176])

Назва	Автор	Ключові положення та характеристики
1	2	3
Теорія конкуренції міст	К. Джексон-Батлер, Л. Висент	Диверсифікація соціально-економічного розвитку провідних міст і як результат виникнення суперактивних центрів
Теорія регіональної конкуренції	М. Харб, С. Харди, Л. Албрехтс	Загострення конкуренції між окремими країнами та регіонами за залучення інвестицій, грантів, створення нових робочих місць
Теорія циклічної сенситивності регіонів	Я. Гордон	Скорочення ділових циклів у регіонах, зростання нерівномірності їх розвитку; посилення залежності слабкодиверсифікованих регіонів від коливань світової кон'юнктури
Теорія «полюсів зростання»	Ф. Перру, Ж.-Р. Будвіль	Базується на формуванні ефективного розвитку окремих домінуючих територій, а не на усуненні регіональної асиметрії, оскільки «полюси зростання», стаючи центрами прийняття рішень і генерування прибутку, поширюють ефект на суміжні території
Теорія нового регіоналізму	М. Кітінг	Фундаментальна теорія, яка зародилася як результат відходу від політики нівелювання регіонального розвитку до надання підтримки слабкорозвинутих регіонів
Теорія регіонального планування	У. Ванноп	Внутрішнє та зовнішнє регулювання розвитку регіонів є необхідним для усунення екстремальних ситуацій
Теорія локального партнерства	М. Гедес	Визначає потребу встановлення партнерських відносин між активними та депресивними регіонами і зменшення суперечностей між ними
Теорія регіонального світу	М. Сторпер	Регіони починають розглядатися як самостійні суб'єкти в системі міжнародних відносин
Теорія просторового планування	В. Солет, А. Фалуазі	Для уникнення виникнення екстремальних регіонів важливим є розроблення адекватного механізму та інструментарію підтримки відсталих регіонів
Теорія конвергенції	Р. Солоу, Т. Саван, Барро, Сала-і-Мартін	Конвергенція між депресивними та розвиненими регіонами завдяки переміщенню капіталу та трудових ресурсів. Як результат, вирівнювання індикаторів розвитку і забезпечення економічного зростання території

Продовження табл. 2.3

1	2	3
Теорія кластерного розвитку територій	М. Портер	Пошук можливостей усунення обмежень щодо виробництва і зростання продуктивності у межах певної визначеної території
Теорія кумулятивного зростання	Г. Мюрдаль	Зростання економіки відбувається нерівномірними темпами. При цьому рівні економічного розвитку територій не зближуються. Однак, завдяки процесу «розбіжні ефекти», можливе їх деяке вирівнювання
Теорія просторової економічної рівноваги	А. Льош	Визначення теоретичних проблем розміщення господарства в країні й економічних районах. Реалізується модель просторової організації підприємництва залежно від ринку збуту, транспортних витрат, розміщення населення
Теорія агломерацій	П. Кругман, Д. Ромер	Визначення концентрації виробничої діяльності в певних регіонах як основного фактора зростання. Головною причиною нерівномірного розвитку регіонів розглядають агломерацію виробничої діяльності територій

Поряд з цим все більше вчених відзначає потужність такого інструменту як синергетика як з теоретичної, так і практичної точки зору. В основі даної теорії багатоваріантність та альтернативність шляхів розвитку, а також нелінійність (випадковість) вибору напряму розвитку в біфуркаційні моменти. У рамках даного підходу регіонам надається особливий статус: з одного боку вони розглядаються як невід’ємна частина національної економіки в адміністративно-територіальному аспекті, а з іншого – ключовий елемент світової економіки. При цьому в аспекті глобальної регіоналізації та реалізації ініціатив у сфері транскордонного співробітництва роль регіонів та територій суттєво зростає. Окремі суб’єкти підприємництва можуть одночасно входити до різних міжрегіональних об’єднань, при цьому сприяючи як посиленню конкурентних переваг певного регіону, так і реалізації загальнонаціональних економічних завдань. Передумовами для виникнення ефекту синергізму взаємодії різних регіонів та їх кооперації розглядають різномірність

регіональних систем і наявність регіональних диспропорцій та асиметрій [177].

Окрему увагу вчені зосереджують і на сучасних теоріях інноваційного регіонального розвитку, ключовими з яких на сьогодні є: теорія інноваційних регіональних кластерів; теорія регіонального розвитку з ендogenous технологічним прогресом; теорія інноваційних мереж; теорія регіональних інноваційних систем; теорія динамічної конвергенції. При цьому науковці відзначають, що необхідно сконцентрувати увагу на мікроекономічному рівні – дослідженні поведінки підприємства в умовах сучасної трансформації та інноваційних процесів у широкому розумінні як оновлення взагалі. Акцент на мікроекономічному рівні має бути зроблено через те, що прийняття рішень щодо розробки та впровадження нововведень є функцією конкретних підприємств як первинних суб'єктів економічних відносин [178]. Слід відзначити і теорію «розумної спеціалізації» (Д. Форей, П. Давід, Б. Холл), що поєднує низку аспектів промислової, регіональної, інноваційної та освітньої політики, що визначають вибір переліку пріоритетних галузей для інвестицій в рамках регіону з орієнтацією на його сильні порівняльні переваги [179].

Ґрунтуючись на наукових напрацюваннях щодо теорій розвитку регіонів та територій і зважаючи на трансформацію механізмів та інструментів управління їх зростанням слід зауважити, що відбувається поступова зміна ключових факторів забезпечення збалансованого зростання територій (рис. 2.7).

Для сучасного етапу характерним є поступовий перехід від теорії гнучкої спеціалізації територій, що концентрує увагу на доцільності застосування гнучких управлінських технологій, формування гнучких відносин між стейкхолдерами, у т. ч. на рівні територій однієї країни, до теорії екосистемного розвитку територій. Остання передбачає розгляд території як цілісної мережевої екосистеми для взаємодії її учасників з акцентом на їх комунікації, а також акцентує увагу на переході від глобалізації до локалізації інвестиційних та інноваційних процесів, формуванні територіальних інвестиційно-інноваційних локацій. З огляду на це доцільно підкреслити, що ключовими факторами розвитку територій у таких умовах виступають колаборативні

інвестиційно-інноваційні процеси, синергія міжрегіональних комунікацій, цифрові компетенції, інтелектуальні конкурентні переваги територій.

Назва теорії	Характерні риси та особливості	Ключові фактори розвитку
<i>Теорія полюсів зростання та центрів розвитку</i>	В основі розвитку територій регіональна спеціалізація, економічна активність сконцентрована в центрах розвитку, інші території – периферії	територіальна концентрація виробничих сил, диференціація територій за наявністю факторів виробництва
<i>Теорія просторового саморозвитку територій</i>	Сприяння забезпеченню самодостатності регіонів на засадах наявного соціально-економічного потенціалу територій	мобільність факторів виробництва та ресурсів, сформований у регіоні ресурсний потенціал
<i>Теорія кластерного розвитку територій</i>	Реорганізація економічного простору, кластеризація економічної активності в межах індустріалізованих регіонів, культивування розвитку великих промислових підприємств	формування територіальних кластерів, індустріальні конкурентні переваги
<i>Теорія регіональної конкурентоспроможності</i>	Регіони як самостійні повноцінні учасники системи світових економічних відносин, зміна їх ролі в забезпеченні економічного та соціального розвитку держави, максимальне використання наявного ресурсного потенціалу для формування конкурентних переваг регіонів	нові види діяльності та фактори виробництва: інновації, телекомунікації та комп'ютерні мережі, екологічні фактори та обмеження, нематеріальні фактори виробництва тощо
<i>Теорія сталого розвитку територій</i>	Впровадження засад соціально орієнтованої економіки, врахування як економічних, так і соціальних та екологічних інтересів суспільства	інтеграційний потенціал взаємодії держави, бізнесу та громадського сектору як основа сталого розвитку територій
<i>Теорія регіоналізації інноваційних та інвестиційних процесів</i>	Територіальна локалізація інноваційних та інвестиційних процесів, розроблення та реалізації програм і проєктів інвестиційно-інноваційного розвитку окремих територій	локальні детермінанти інвестиційно-інноваційного розвитку територій, локальне партнерство територій
<i>Теорія гнучкої спеціалізації територій</i>	Трансформація системи управління територіальним розвитком, перехід від регуляторних до гнучких методів та інструментів управління	гнучкі управлінські технології, гнучкі відносини між стейкхолдерами, у т.ч. на рівні територій однієї країни
<i>Теорія екосистемного розвитку територій</i>	<i>Територія як цілісна мережева екосистема для взаємодії її учасників, акцент на їх комунікації; перехід від глобалізації до локалізації інвестиційних та інноваційних процесів, формування територіальних інвестиційно-інноваційних локацій</i>	<i>колаборативні інвестиційно-інноваційні процеси, синергія міжрегіональних комунікацій, цифрові компетенції, інтелектуальні конкурентні переваги територій</i>

Рис. 2.7. Еволюція теорії розвитку просторових соціально-економічних систем
(розробка автора)

Формування відповідних ключових факторів забезпечення розвитку територій потребує розроблення теоретико-методологічного базису управління інвестиційно-інноваційним зростанням саме на рівні територіальних локацій.

Загалом вивченню сутності та особливостей управління інвестиційно-інноваційним розвитком соціально-економічних систем, зокрема територій, присвячено публікації багатьох вчених, серед яких слід відзначити таких: Н. Андрусак, Н. Гладинець, В. Дикань, О. Зельдіна, Г. Обруч, С. Полятикін, В. Прохорова, В. Родченко та ін. [117, 118, 180-202]. Однак, віддаючи належне науковому здобутку цих вчених, слід зазначити, що недостатньо дослідженим на сьогодні залишається питання управління інвестиційно-інноваційним розвитком територій з урахуванням сучасних тенденцій їх сталого зростання.

Аналізуючи наукові дослідження, присвячені забезпеченню інвестиційно-інноваційного розвитку суб'єктів різних рівнів діяльності, у т. ч. і територій та регіонів, стає зрозуміло, що більшість вчених розглядають процеси інноваційного та інвестиційного розвитку як окремі, але тісно взаємопов'язані, економічні категорії. З огляду на це доцільно розглянути особливості трактування інвестиційного та інноваційного розвитку, а також наукові погляди на сутність поняття інвестиційно-інноваційного зростання територій.

Зокрема В. Найдюк розглядає інноваційний розвиток з точки зору сукупності відносин, які виникають в процесі підвищення ефективності діяльності підприємства на основі інновацій. При цьому визначається дане поняття і як процес створення нової продукції чи процесів, що стає можливим завдяки використанню сукупності наявних засобів та можливостей підприємства. Завдяки останньому стають можливими якісні зовнішні та внутрішні зміни, спрямовані на підвищення конкурентоспроможності, фінансової стійкості в зовнішніх мінливих умовах, формування нових ринків збуту [194]. У свою чергу, Л. Федулова визначає інноваційний розвиток економіки з точки зору відображення зростання показників, що забезпечується за рахунок реалізації інноваційних проєктів чи впровадження різноманітних нововведень [199]. З. Юринець, ґрунтовно розглядаючи інноваційні процеси

макроекономічного рівня, визначає, що системний процес структурного вдосконалення національної економіки завдяки практичній реалізації нових знань для збільшення обсягів суспільного виробництва товарів і послуг, поліпшення якості суспільного продукту, підвищення конкурентоспроможності країни, прискорення науково-технічного та соціального прогресу в суспільстві і є інноваційним розвитком [202]. С. Ілляшенко розкриває інноваційний розвиток з точки зору процесного підходу як процес постійного пошуку та використання нових способів реалізації потенціалу підприємств в умовах зміни зовнішнього середовища в рамках місії підприємства, його мотиваційної діяльності, і пов'язані з модифікацією нових ринків збуту [188].

За твердженням Я. Безрукової інноваційний розвиток є напрямом реалізації інноваційної політики, що реалізується на практиці шляхом перенесення зарубіжних науково-технічних і виробничо-технологічних досягнень в національну економіку через придбання ліцензій і використання патентів на виробництво сучасного устаткування і конкурентоздатних товарів [182]. Цікаву позицію в аспекті розкриття змісту поняття інноваційного розвитку сформовано колективом вчених [196], які розглядають дану категорію як процес переходу від одного конкурентного, фінансово-економічного стану і позиції на ринку в інше, краще, сильніше і стійке в довгостроковій перспективі за рахунок реалізації інновацій різного ступеня складності і сфери використання. О. Вільхівська, у свою чергу, вказує на те, що дане поняття включає процеси ініціювання, підготовки і реалізації якісних змін параметрів підприємства, що відбуваються за рахунок накопичення, впровадження та реалізації інноваційних технологій, прийомів, методів, підходів до управління, що реалізується завдяки різних комбінацій чинників виробництва [183].

Сформувався в науковій літературі і підходи до трактування змісту категорії «інвестиційний розвиток»: по-перше, як сукупності об'єктивних економічних, соціальних властивостей підприємства, що мають важливе значення для залучення інвестицій та впровадження новітніх технологій, а оцінка інвестиційного розвитку підприємства підвищує гарантію ефективності

інвестицій в діяльність підприємства [193]; по-друге, як такого типу розвитку, що зорієнтований на постійному розширенні інвестиційної діяльності підприємства шляхом збільшення обсягів виробництва, оновлення та удосконалення виробничого потенціалу, необоротного капіталу, підвищення технологічного рівня виробництва та його обслуговування [191].

Відзначаючи невід’ємність таких складових інвестиційно-інноваційного процесу як інновація та інвестиція, вчені розглядають безпосередньо і поняття інвестиційно-інноваційного розвитку. Т. Дем’яненко [185] стверджує, що інвестиційно-інноваційний розвиток є процесом отримання технічного, соціально-економічного, організаційного та правового ефекту в усіх сферах діяльності підприємства з урахуванням можливості ризику при реалізації проєктів. О. Сливінська розуміє дану категорію як здатність забезпечити надходження фінансових, майнових і немайнових активів, технічних, технологічних, комерційних та інших знань, організаційно-економічних змін, які впроваджуються в об’єкти різних видів діяльності для забезпечення конкурентоспроможності та ефективності виробництва [198].

Розглядають вчені інноваційно-інвестиційний розвиток підприємства і з точки зору систематичного покращення основних техніко-економічних показників, зміцнення позицій суб’єкта на ринку за рахунок впровадження інновацій різних видів і підкріплене фінансуванням у необхідних обсягах [197]. Комплексно розглядає дане поняття і Н. Лісевич, якою сформовано його визначення з урахуванням особливостей трактування інноваційно-інвестиційного циклу, діяльності, продукції та процесу (табл. 2.4).

Таблиця 2.4

Складові категорії інноваційно-інвестиційного розвитку [192]

Категорія	Характеристика
1	2
Інноваційно-інвестиційний цикл	Фінансування етапів дослідження нематеріальних активів (патентів, ліцензій, ноу-хау) і впровадження інноваційної продукції

1	2
Інноваційно-інвестиційна діяльність	Сукупність фінансових, майнових і немайнових активів, технічних, технологічних, комерційних та інших знань, організаційно-економічних змін, які впроваджуються в об'єкти різних видів діяльності для забезпечення конкурентоспроможності та ефективності аграрного виробництва
Інноваційна продукція	Новостворена, вдосконалена, конкурентоздатна продукція (нові види техніки, технологій, сортів рослин, ідеї організаційно-економічного змісту), яка якісно впливає на структуру виробництва
Інноваційно-інвестиційний процес	Сукупність фінансових вкладень в інноваційні цикли – від упровадження новітніх предметів і засобів в аграрне виробництво до подальшого їх поширення у виді виробничого досвіду; права використання землі, а також інших майнових прав
Інноваційно-інвестиційний розвиток	Здатність забезпечити надходження фінансових, майнових і немайнових активів, технічних, технологічних, комерційних та інших знань, організаційно-економічних змін, які впроваджуються в об'єкти різних видів діяльності для забезпечення конкурентоспроможності та ефективності виробництва

Неодноразово вчені акцентували увагу на важливості управління інвестиційно-інноваційним розвитком регіонів та територій. Зокрема І. Іртицева, досліджуючи стан та тенденції розвитку інноваційно-інвестиційної діяльності регіону, відзначає, що забезпечити стабільний, конкурентоспроможний і сталий розвиток будь-якого регіону та держави можна лише в тому випадку, коли цей розвиток здійснюватиметься на інноваційно-інвестиційній основі. Поєднання інвестиційної та інноваційної діяльності, вкладення значних коштів у сучасні інноваційні технології та виробництво інноваційних продуктів слід розглядати як найважливішу передумову ефективного функціонування суб'єктів господарювання, окремих галузей чи регіонів у відкритому конкурентному середовищі [189]. У свою чергу, колектив вчених [203] розглядає зв'язок між інвестиційно-інноваційними проектами та розвитком територій, який, на їх думку, полягає у тому, що

активізація та стимулювання освоєння досягнень науково-технічного прогресу дає змогу швидше і з меншими витратами подолати наслідки дестабілізації економіки. Авторами також відзначено, що елементами інвестиційно-інноваційного розвитку в умовах системних перетворень є нововведення, орієнтовані на підвищення виробничо-технічного потенціалу (через модернізацію, технічне переоснащення, реконструкцію) та вдосконалення організаційно-економічних відносин (через реінжиніринг бізнес-процесів, реорганізацію, реструктуризацію виробництва та системи управління) [203].

Відзначає важливість інвестиційно-інноваційного розвитку як базису забезпечення сталого зростання регіону і О. Чічкань [201]. Автор зазначає, що чинники розвитку регіону пов'язані між собою: наявність висококваліфікованих кадрів підвищує інвестиційну привабливість регіону, інвестиції в нововведення дозволяють підвищити інноваційну активність. Поряд з цим вчений зазначає, що в сучасних умовах очевидною стає перевага інновацій задля сталого розвитку. При цьому велике значення для активізації інноваційної діяльності в регіоні має формування інноваційної мотивації підприємств, яка більшою мірою формується під впливом інституційного середовища, яке склалося в державі й у кожному регіоні [201].

Колектив авторів наукової праці [184] надають визначення сутності інвестиційно-інноваційних процесів розвитку території як процесів вивчення, організації та взаємоузгодження основних інтересів і напрямів діяльності макроекономічних суб'єктів (домогосподарств, суб'єктів господарювання, держави) з метою розвитку економічної інфраструктури та формування сприятливого зовнішнього середовища для інноваційної діяльності підприємств та її ефективного фінансування. При цьому особливість таких процесів, на думку вчених, полягає у тому, що очікуваним результатом є переформатування промислового комплексу держави у цілому на використання інноваційних технологій в організації виробництва та управлінні ресурсами [184].

С. Полятикін вказує, що метою інвестиційно-інноваційного розвитку регіонів слід визначити підвищення їх інвестиційної привабливості регіонів та

інноваційної активності суб'єктів господарювання. При цьому основні перспективи інвестиційно-інноваційного розвитку вчений вбачає у подоланні таких негативних тенденцій, як: низька частка конкурентоздатної продукції на товарних ринках, забезпеченої стійким перспективним попитом; низька ефективність інвестиційних ресурсів, що вкладаються у вітчизняне виробництво товарів і послуг; високі інвестиційні ризики [195].

Зосереджують увагу вчені і на виділенні напрямів інвестиційно-інноваційного розвитку регіонів. Зокрема в роботі [180] виділено напрями інвестиційно-інноваційного зростання регіонів у розрізі створення передумов для інноваційного розвитку (підтримка розвитку науки і техніки в регіоні, сприяння створенню науково-технологічних парків та інноваційної інфраструктури; інформаційний та організаційний супровід інноваційної діяльності, просвітницька та популяризаційна робота; забезпечення бізнес-комунікації підприємств-інноваторів, створення відповідних кластерів та лобювання їх інтересів на макрорівні) та інвестиційної привабливості (зміна галузевої структури в напрямку інвестиційно-привабливих та інноваційно-перспективних видів діяльності; збільшення обсягів капіталовкладень місцевих бюджетів в інфраструктурні та соціальні об'єкти; Створення сприятливих адміністративних, економічних та політичних умов у рамках місцевого самоврядування). Г. Цадо зазначає, що для здійснення ефективної інноваційно-інвестиційної політики на регіональному рівні необхідно: формувати використання місцевими органами влади зростаючих повноважень щодо розвитку регіональної інноваційної інфраструктури, забезпечення фінансової підтримки інноваційних процесів, ефективного залучення іноземних інвесторів у технологічні інновації; утворювати різноманітні форми інтеграції науки з промисловістю, зокрема, за типом територіальних науково-промислових комплексів з особливостями їх функціонування в ринковому середовищі та розгалуженої інноваційної інфраструктури; запровадити посилення правового поля, що передбачає прийняття низки визначених нормативних рішень обласними радами, розробку та затвердження регіональних стратегій розвитку

наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності; прийняття нормативних рішень щодо організаційної, фінансової, інформаційної, кадрової підтримки та забезпечення реалізації регіональної інноваційної політики [200].

Поряд з цим недостатньо висвітленим у наукових дослідженнях є зміст поняття управління інвестиційно-інноваційним розвитком територій. Зважаючи на еволюцію теорії розвитку регіонів та територій і беручи за основу існуючі наукові напрацювання у сфері забезпечення їх інноваційного та інвестиційного зростання *управління інвестиційно-інноваційним розвитком територій* слід розглядати як процес розроблення та впровадження стратегічних і проєктних ініціатив, спрямованих на сталі інвестиційно-інноваційне зростання територій шляхом використання їх внутрішніх резервів і потенціалу конгруентності системи управління територіальними інвестиційно-інноваційними локаціями.

Серед принципів управління інвестиційно-інноваційним розвитком територій слід виділити наступні основні з них [204].

Принцип цілісності та системності – при розробленні стратегічних та програмних ініціатив управління інвестиційно-інноваційним розвитком територій слід враховувати існуючий у даній просторовій системі потенціал і стратегічні пріоритети інвестиційного та інноваційного зростання даної конкретної території. У свою чергу, останні можуть стати основою для формування стратегічного бачення та пріоритетів інвестиційно-інноваційного розвитку країни в цілому.

Принцип безперервності – управління інвестиційно-інноваційним розвитком територій є безперервним процесом. При цьому важливо враховувати результати реалізації раніше затверджених стратегічних і програмних ініціатив інвестиційно-інноваційного зростання територій для нівелювання помилок і подолання декларативності розроблення та впровадження таких документів.

Принцип загальної збалансованості передбачає уникнення надмірної кількості розроблених нормативно-правових документів різного рівня, які впливають на процеси управління інвестиційно-інноваційним розвитком територій. Їх кількість має бути збалансованою і забезпечувати своєчасне та

повноцінне виконання визначених стратегічних та тактичних ініціатив інвестиційно-інноваційного зростання територій.

Принцип міжгалузевої збалансованості – сприяння розвитку не лише базових стратегічно значущих галузей економіки, але і соціальної сфери, науково-дослідного сектору тощо;

Принцип результативності планування передбачає аналіз і передбачення можливих ризиків та загроз реалізації запланованих заходів щодо інвестиційно-інноваційного розвитку територій, розроблення механізмів та інструментів їх своєчасного виявлення, нівелювання та мінімізації негативних наслідків.

Принцип об'єктивності та реалістичності – при плануванні ініціатив щодо управління інвестиційно-інноваційним розвитком територій слід зважати на реалістичність досягнення визначених цілей та виконання завдань з огляду на наявний рівень ресурсного забезпечення функціонування території і можливості залучення додаткових ресурсів.

Принцип наскрізного аналізу передбачає розроблення такої системи показників, які дозволять оцінити та спрогнозувати не лише рівень інвестиційно-інноваційного розвитку територій, а й країни в цілому.

Серед ключових напрямів та заходів управління інвестиційно-інноваційним розвитком територій слід виділити [204]:

- формування і ефективне використання інвестиційно-інноваційного потенціалу для забезпечення соціально-економічного зростання територій;
- підвищення ефективності та результативності інноваційної діяльності в територіальних системах, визначення технологічних і галузевих пріоритетів розвитку території, забезпечення структурної перебудови галузей її економіки;
- формування територіальних інноваційних програм і проєктів в інтересах забезпечення сталого соціально-економічного розвитку території;
- активізація інноваційної діяльності з метою створення інноваційної конкурентоспроможної продукції та підвищення її якості відповідно до світових вимог і розширення ринків збуту продукції;
- створення сприятливого інноваційно-технологічного середовища з

метою виробництва високотехнологічної конкурентоспроможної продукції;

- диверсифікація власних високотехнологічних проєктів з метою отримання максимального прибутку і створення іміджу високорозвиненого, конкурентоспроможного регіону;

- стимулювання платоспроможного попиту на інноваційні розробки, які створюються на цій території;

- забезпечення високої інвестиційної активності на території, розробка заходів щодо стимулювання процесів фінансування інноваційної діяльності різними інвесторами, зокрема на основі державно-приватного партнерства;

- розвиток інтелектуального потенціалу території;

- взаємодія держави та громадськості в управлінні інноваційною діяльністю, зокрема залучення вчених до прийняття стратегічно значущих рішень в області науки і техніки на всіх рівнях управління;

- розроблення та впровадження механізму надання пільг інноваційно активним підприємствам території;

- розвиток мережі інноваційної інфраструктури, зокрема індустріальних та технологічних парків, технополісів, бізнес-інкубаторів, венчурних фондів і забезпечення їх державної підтримки;

- удосконалення законодавчого базису інвестиційної та інноваційної діяльності на рівні території;

- підвищення рівня освіченості та компетентності, оволодіння теоретичними і практичними навичками комерціалізації технологій, захисту прав інтелектуальної власності, управління інноваційними проєктами з метою всебічного розвитку інноваційної культури на території;

- розроблення заходів, спрямованих на забезпечення захисту інтелектуальної власності, покращення якості патентів, підвищення рівня патентної захищеності продукції і технологій;

- платформізація інформаційного забезпечення підприємств щодо ознайомлення з науково-технічними розробками, виявлення наявних та перспективних потреб підприємств у науково-технічній продукції;

- удосконалення механізмів комерціалізації інновацій і передачі їх у сферу виробництва, організація програм з надання фінансової допомоги з проведення прикладних розробок і їх практичного впровадження;

- створення інституцій для запуску та фінансування інноваційних, наукомістких проєктів з метою їх подальшої диверсифікації та інтеграції як на території регіону, так і в процесі співпраці з іншими країнами тощо.

Таким чином, досліджено існуючі наукові підходи до трактування змісту поняття інноваційного та інвестиційного розвитку і інвестиційно-інноваційного зростання територій. Сформовано авторське бачення управління інвестиційно-інноваційним розвитком територій як процесу розроблення та впровадження стратегічних і проєктних ініціатив, спрямованих на стале інвестиційно-інноваційне зростання територій шляхом використання їх внутрішніх резервів і потенціалу конгруентності системи управління територіальними інвестиційно-інноваційними локаціями. Розкрито ключові напрями управління інвестиційно-інноваційним зростанням територій, впровадження яких сприятиме сталому розвитку територіальних інвестиційно-інноваційних локацій.

2.3. Розроблення механізму управління інвестиційно-інноваційним розвитком територій як базису розширення міжтериторіальної співпраці України та Китаю

Наразі на визначенні найбільш дієвих методів та інструментів стимулювання якісних інвестиційно-інноваційних зрушень зосереджена значна увага вчених. Зокрема В. Костецький та І. Примаченко виділяють два методи стимулювання інноваційної діяльності: непрямий, тобто стимулювання за рахунок податкових заходів (податкові канікули, пільги, амністія, інвестиційний податковий кредит, регресивне оподаткування прибутку) і прямий метод – державне стимулювання через адміністративні,

інфраструктурні та фінансові механізми. При цьому вчені відзначають, що слід звернути увагу і на реалізацію організаційних заходів на державному рівні, серед яких: впровадження диференційованого оподаткування; встановлення пільгового режиму амортизаційних відрахувань; надання підприємствам можливості для створення вільних від оподаткування резервних фондів; створення системи гарантування позик, спрямованих на фінансування створення та впровадження інновацій; вдосконалення законодавчої бази щодо діяльності інвестиційних, зокрема венчурних фондів; поліпшення механізму захисту прав інтелектуальної власності та процедур патентного захисту інновацій; забезпечення комерціалізації результатів наукових досліджень; розвиток державно-приватного партнерства тощо [205].

У роботі [206] вченим доведено, що регіональна інноваційна політика має здійснюватися через розроблення та впровадження інноваційних програм і стратегій та передбачати серед іншого заходи щодо сприяння кооперації та взаємодії різноманітних суспільних інститутів у здійсненні інновацій (науково-дослідних інститутів, ВНЗ, банків, підприємницьких структур, громадськості та ін.), організацію ярмарок, виставкових заходів, розміщення в регіонах постійно діючих виставкових салонів, створення за рахунок бюджетних коштів регіональних інноваційних структур, стимулювання інновацій шляхом розміщення в технопарках чи на підприємствах, при вищих навчальних закладах бізнес-інкубаторів за рахунок коштів місцевих бюджетів, регулювання інноваційного підприємництва шляхом надання суб'єктам господарювання податкових пільг, цільових субсидій та ін., сприяння кадровому забезпеченню інноваційних підприємств шляхом організації тренінгів, семінарів, стажування.

Однією з необхідних умов інвестиційно-інноваційного розвитку території на думку багатьох вчених є сформованість інфраструктури об'єктів та суб'єктів, які забезпечують виконання окремих етапів цих процесів. Відповідно до покладених на них функцій, виділяють такі групи суб'єктів: формування та розвиток інституційного механізму інновацій (державна та місцева влада); створення та реалізація інновацій (вищі навчальні заклади та наукові установи,

державні заклади та установи, що здійснюють підтримку інвестиційно-інноваційних проєктів (у т. ч. уряд, парламент, місцева влада)); у складі економічного механізму забезпечення інвестиційно-інноваційної діяльності: фінансування (комерційні банки, фондові біржі та брокерські організації); мінімізація ризиків (страхові компанії); формування сприятливого середовища (органи планування та реалізації податкової та інвестиційної політики держави); спеціальні заклади підтримки інноваційної діяльності (агентства інвестиційного розвитку, регіональні інвестиційні та венчурні фонди, системи супроводу інвестиційних проєктів) та ін. Стимулювання інвестиційно-інноваційних процесів розвитку територій також передбачає ужиття суб'єктами заходів, пов'язаних із створенням організацій, що будуть займатися прогностичним аналізом форсайтних досліджень і технологічним прогнозуванням, створенням мережі інноваційних структур, які забезпечують трансферт інноваційного продукту у виробництво, розширенням міжнародного співробітництва в науково-технічній сфері, популяризацією українського інноваційного бізнесу на міжнародному рівні, гармонізацією законодавства у сфері інтелектуальної власності, інвестування та інноваційної діяльності, податковим стимулюванням, розробленням інформаційних технологій, удосконаленням системи трансферу технологій та оцінки об'єктів інтелектуальної власності, забезпеченням широкого доступу до автоматизованих баз даних науково-технічної інформації та створення відповідних інформаційних структур [184].

В аналітичній записці «Інноваційні підходи до регіонального розвитку в Україні» колектив авторів доволі детально вивчає проблематику забезпечення сталого зростання територій. Зокрема серед інновацій, впровадження яких сприяє активізації процесів регіонального розвитку, вагому роль відіграє міжрегіональне співробітництво. Використання потенціалу та переваг такої співпраці сприяє розвитку внутрішнього ринку, економічній та соціальній єдності країни. Інноваційний характер міжрегіональної співпраці сприяє отриманню синергетичного ефекту, пов'язаного із досягненням стабільного збалансованого соціально-економічного розвитку на загальнонаціональному

рівні завдяки підвищенню конкурентоспроможності регіонів. Реалізація спільних проєктів у сфері виробництва, надання послуг, інфраструктурного забезпечення сприяє покращенню соціально-економічної ситуації в регіонах, а саме посилює економічну взаємодію проблемних територій з лідируючими регіонами, дозволяє вирівнювати диспропорції регіонального розвитку, створює можливості для формування нових точок зростання. Нові можливості для України відкриває міжрегіональна співпраця на рівні транскордонної, транснаціональної та міжрегіональної кооперації з країнами-сусідами [84].

У свою чергу, Н. Скоробогатова для забезпечення рівномірнішого розвитку регіонів пропонує активізувати інноваційно-інвестиційну діяльність шляхом зорієнтованості виробництва на потребах внутрішнього ринку, впровадження наукоємних технологій, виробництва українських товарів замість імпорту, підвищення конкурентоспроможності продукції тощо [207].

На думку В. Родченко та Ю. Прус І. для забезпечення сталого просторово-економічного розвитку регіонів плани реалізації їх стратегій повинні, у першу чергу, передбачати розвиток економіки та підвищення конкурентоспроможності та містити інструменти – заходи і проєкти, які передбачають залучення інвестицій, розвиток підприємництва та започаткування нових бізнесів, підтримку наявних суб'єктів господарювання, створення кластерів, індустріальних парків, бізнес-інкубаторів, налагодження міжтериторіальної співпраці, здійснення маркетингу територій, налагодження системи комунікації між ключовими стейкхолдерами [117].

У роботі [208] зазначено, що для активізації інвестиційно-інноваційних процесів на рівні регіоні необхідно забезпечити об'єднання зусиль влади на місцях, підприємств та установ для залучення інвестицій в економіку території, створити систему координації взаємодії органів державної влади, підприємств, установ, банків, консалтингових та інформаційних установ і організацій для залучення інвестицій, надання інформації інвесторам про потенційні можливості для інвестування в об'єкти області, раціональне використання інвестиційних ресурсів і кредитних коштів, підвищити

конкурентоспроможність підприємств регіону та їх продукції на ринках, розробити регіональні інвестиційні та інноваційні програми, проєкти, пропозиції для залучення інвестицій на технічне переобладнання підприємств машинобудування з метою випуску продукції, освоєння нових технологій, стабілізації роботи підприємств регіону, підвищити привабливість великих підприємств регіону для інвесторів, розвиток малого та середнього бізнесу, сприяти створенню інноваційних підприємств тощо [208].

Для підвищення інвестиційно-інноваційної привабливості, поліпшення інвестиційного клімату в Україні та активізації іноземного інвестування автори наукової праці [209] вважають за доцільне запровадження заходів, пов'язаних із посиленням захисту прав власності, що можна забезпечити шляхом реформування законодавства і системи правоохоронних органів, забезпеченням виконання антикорупційних законів та тих, що стосуються зменшення адміністративного тиску на бізнес. Важливим є і забезпечення стабілізації банківської системи, а також запобігання банкрутствам фінансових установ та забезпечення пільгового податкового режиму під час здійснення великих капіталовкладень в економіку України. Потребують усунення технічні бар'єри в процесі відшкодування ПДВ та митного оформлення товарів. Серед інших заходів звертають увагу вчені на активізацію боротьби з інфляційними процесами, проведенні земельної реформи, забезпеченні рівномірного розподілу обсягів іноземних інвестицій шляхом підвищення інвестиційно-інноваційного потенціалу регіонів, які не привабливі для іноземних інвесторів, здійсненні антимонопольних заходів, забезпеченні внутрішнього конкурентного середовища для розвитку інвестиційно-інноваційної діяльності, розвитку системи державних гарантій для інвесторів, активізації заходів щодо формування позитивного іміджу України тощо [209].

У науковій праці [27] вчений відзначає важливість переходу до інвестиційно-інноваційної моделі розвитку економіки. При цьому вченим вказано, що реалізувати такий крок можливо шляхом удосконалення законодавства, яке має бути спрямоване на активізацію інвестиційної

діяльності, зняття перешкод і забезпечення стимулювання процесів залучення інвестицій, розвитку інвестиційного ринку та інвестиційної інфраструктури. Потрібно зазначити, що найвищу ефективність від впровадження інновацій у регіоні можливо досягнути лише за умови застосування комплексного підходу, тобто шляхом поєднання та одночасного впровадження всіх напрямів інноваційного розвитку регіону. Важливо при цьому в основу стратегії інноваційного розвитку регіону покласти принципи узгодженості при формуванні державних та регіональних інноваційних пріоритетів, комплексності при формуванні інноваційної політики регіону, пріоритетності розвитку науково-освітнього потенціалу, формування конкурентоспроможного інноваційного середовища з відповідною розвиненою інфраструктурою, цільової мобілізації наявних ресурсів на пріоритетних напрямках і проєктах [27].

Розглядаючи проблему диспропорційності територій автором монографічного дослідження [210] зазначається, що територіальні диспропорції дуже стійкі, а їх подолання вимагає тривалого часу. Навіть за умов значної фінансової підтримки депресивних регіонів це завдання не вдається швидко вирішити, якщо не забезпечено умов реалізації наявного потенціалу регіонів. Подолання міжрегіональних диспропорцій можливе за умов запровадження принципів стійкого розвитку, програмно-цільового підходу й таких синергетичних механізмів, як міжрегіональне кооперування, диверсифікація виробництва, імпортозаміщення, формування регіональних інноваційних систем, корпоратизація та кластеризація [210].

Серед напрямів підтримки інноваційної діяльності на регіональному рівні управління вчені виділяють такі: впровадження цільових регіональних програм, спрямованих на підтримку інноваційної діяльності; здійснення цільових асигнувань регіональними органами влади; надання податкових пільг, спрямовані на стимулювання регіонального інноваційного розвитку; сприяння розвитку ділового партнерства між представниками науки, освіти і підприємницького сектору на рівні регіону; створення спеціалізованих центрів передачі технологій малому та середньому бізнесу; розширення регіональної

інноваційної інфраструктури; надання підтримки діючих кластерів і створення нових інноваційних компаній; організація ефективного управлінського консультування підприємців; залучення організацій науково-технічної сфери регіону до здійснення експертизи технічної модернізації виробництва; забезпечення інформаційного та консалтингового супроводження інноваційних проектів у рамках регіональних інноваційних центрів; сприяння залученню малого бізнесу до участі в інноваційних проектах потужніших компаній [211].

Важливо при цьому, на думку вчених, забезпечити і сприяння інтеграції суб'єктів-учасників інноваційного процесу. Зосередити увагу при цьому слід на подоланні розрізненості потреб та інтересів учасників, забезпеченні відновлення і зміцнення зв'язків науково-дослідного сектору, закладів вищої освіти, інноваційних та виробничих підприємств, розробленні програм та механізмів, застосування яких дозволить стимулювати інноваційну активність, забезпеченні багатоканального фінансування науково-технічної та інноваційної діяльності, підготовці та реалізації проектів розвитку регіональної інноваційної інфраструктури, яка створює належні умови і забезпечує всебічну підтримку інноваційної діяльності учасників інноваційного процесу тощо [211].

Як відзначає Ю. Погуляйко, залучити достатній розмір інвестицій для розвитку інноваційної сфери території можливо лише шляхом створення агенцій економічного розвитку територій, проведення їх бенчмаркінгу, розроблення інвестиційного паспорта та веб-порталу регіону, окреслення та врегулювання процедур роботи з інвесторами; розроблення інвестиційних порталів територій, які включатимуть інтерактивні онлайн-карти наявності та розміщення інвестиційних об'єктів, і деталізуватимуть територіальні стратегії залучення інвестицій; здійснення обліку та аналізу потенційних об'єктів для інвестування, людського та логістичного потенціалу і суміжного бізнесу в регіоні; визначення пріоритетних сфер у регіоні для інвестування. При цьому до ключових інструментів інвестиційно-інноваційного забезпечення територій автор відносить: місцеві запозичення; корпоратизація комунальних підприємств; гранти; міжмуніципальне співробітництво; фінансування проектів

за рахунок ДФРР; отримання додаткових надходжень (рис. 2.8) [212].

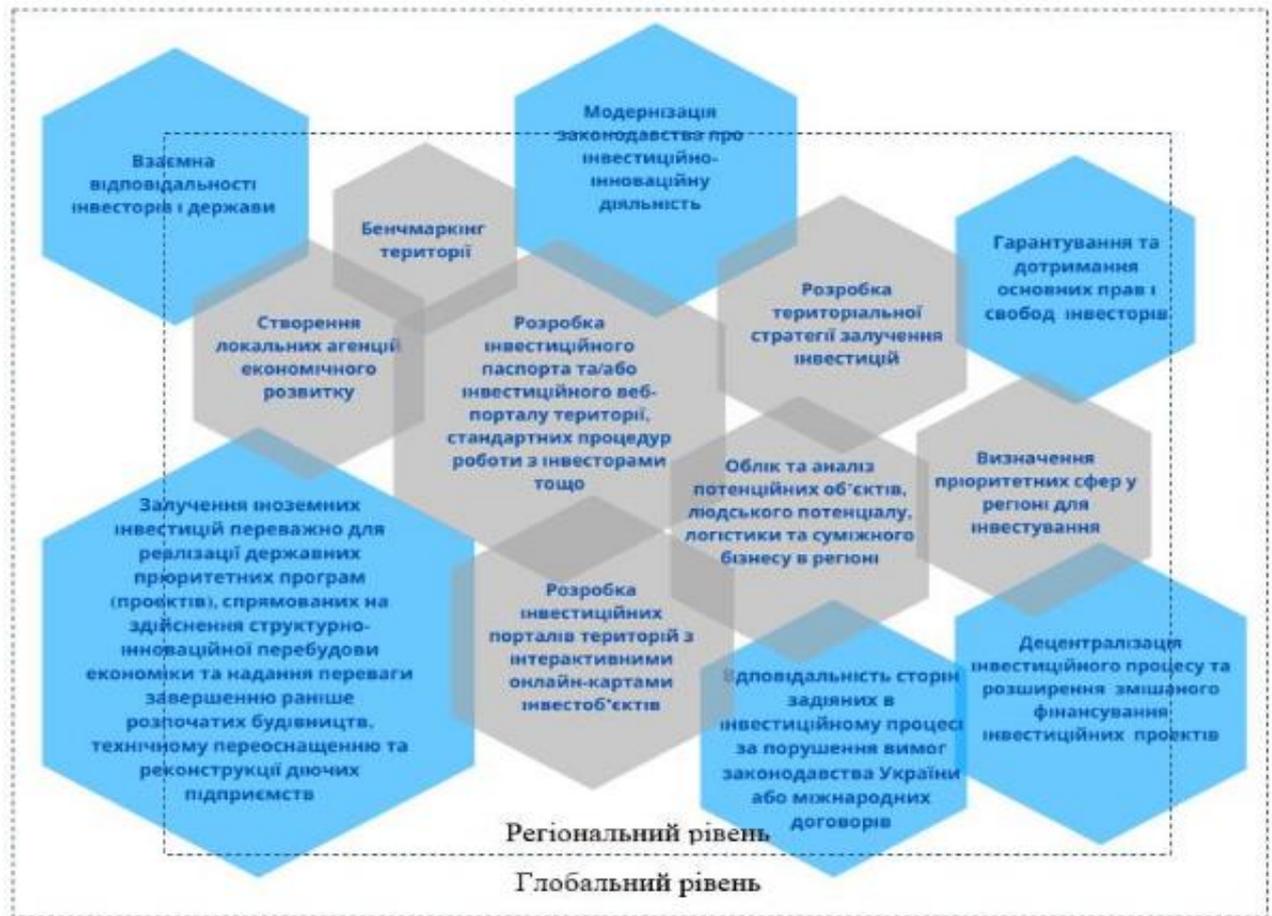

Рис. 2.8. Умови нарощення регіонами ресурсної бази інвестицій в умовах децентралізації [212]

Широкого поширення набувають й інші інструменти активізації інвестиційно-інноваційного розвитку територій. Так, одним із прогресивних інструментів є формування карти інвестиційних можливостей у розрізі окремих регіонів. Європейською Бізнес Асоціацією та Global Business for Ukraine спільно з Ukraine Invest для пошуку та залучення нових інвестицій запущено карту інвестиційних та бізнес можливостей України. Використання такого інструменту дозволить потенційним інвесторам детальніше ознайомитися з наявними інвестиційними можливостями в різних регіонах України і залишити заявку у разі наявності зацікавленості. Карта містить інформацію про кожен регіон України – розмір, населення, оподаткування, освітні заклади, природні

ресурси, розвинені галузі, тощо. Проекти на карті можна відсортувати за регіоном чи індустрією. Опис кожного проекту містить відомості про його ініціатора, статус, локацію, інвестиційну можливість, суму інвестицій та деталі щодо цілей та термінів реалізації. Наразі на карті вже налічується 81 проект, які охоплюють 14 індустрій – агро, будівництво, транспорт та логістика, переробна, харчова, паливна галузі, легка/важка промисловість, туризм, освіта/розвиток, видобування, поводження з відходами, охорона здоров'я, адміністративне та допоміжне обслуговування [213].

Л. Федулова вказує, що реалізація стратегій розвитку регіонів саме на інноваційній основі визначає потребу підтримки регіональною владою попиту на інноваційні продукти, застосування різного роду інвестиційних стимулів, зокрема податкових пільг, залучення прямих інвестицій за рахунок розбудови технопарків, бізнес інфраструктури, виділення грантів та ін. При цьому серед інструментів активізації соціально-економічного розвитку автор виділяє реалізацію проектів державно-приватного партнерства, застосування системного підходу до стратегічного управління. Така система має бути спрямована на узгодження бюджетної, грошової, структурної, регіональної й соціальної політики, використання й створення інститутів розвитку, як державного, так і регіонального рівня, спрямованих на рішення конкретних системних проблем економічного зростання. Особливої уваги потребує саме останній механізм з точки стимулювання інвестицій в інновації, модернізацію економіки, впровадження інноваційних продуктів і рішень [214].

Поряд з цим експерти відзначають, що до найбільш ефективних методів впливу держави на розвиток інноваційної діяльності належить саме податкове регулювання. Для стимулювання інноваційної діяльності застосовують різні податкові преференції або їх поєднання, а саме [205, 215, 216]:

- надання дослідницького та інвестиційного податкового кредиту, тобто відтер-мінування податкових платежів у частині витрат з прибутку на інноваційні цілі;

- зменшення податку на приріст інноваційних витрат;

- податкові канікули протягом кількох років на оподаткування прибутку, отриманого від реалізації інноваційних проектів;
- пільгове оподаткування дивідендів юридичних і фізичних осіб, одержаних на частки корпоративних прав у інноваційних підприємствах;
- зниження ставок податку на прибуток для замовних та спільних науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт (НДДКР);
- пільгове оподаткування прибутку, отриманого в результаті використання інновацій;
- зменшення оподатковуваного прибутку на суму вартості приладів і обладнання, які передаються закладам вищої освіти, науково-дослідним інститутам та іншим інноваційним організаціям;
- зарахування частини прибутку підприємства на спеціальні рахунки з подальшим пільговим оподаткуванням у разі використання на інноваційні цілі.

Застосовуються такі інструменти регіонального податкового стимулювання для досягнення різних цілей. Це може бути пов'язано із залученням фінансових ресурсів у наукомісткі виробництва, сприяння розвитку венчурного бізнесу, а також залучення підприємців і висококваліфікованих наукових кадрів для покращення стану депресивних регіонів, створення потужних високотехнологічних кластерів, технополісів, інноваційної інфраструктури тощо. Для таких змін важливо зменшити податкове навантаження на малі інноваційні підприємства шляхом звільнення від сплати місцевих податків на певний термін, а також можна використовувати різні позабюджетні фонди, які інвестують кошти в інноваційні проекти регіону [31].

У даному аспекті слід звернути увагу і на аналізі інструментів інвестиційно-інноваційного забезпечення розвитку територій, які вже активно використовуються на регіональному рівні в країні (табл. 2.5). Так, розглянуто особливості нарощення інвестиційно-інноваційного потенціалу таких регіонів як Вінницька, Полтавська (у т. ч. окремо розглянуто м. Кременчук), Запорізька та Івано-Франківська області, вивчено їх досягнення та інструменти, які вони використовували для стимулювання інвестиційно-інноваційних змін.

Кращі практики українських міст у нарощенні інвестиційно-інноваційного забезпечення розвитку регіону [212]

Регіон	Досягнення	Напрацьовані інструменти
1	2	3
Вінницька область	<p>Створено: Агенцію регіонального розвитку, індустріальні парки та муніципальний інноваційно-технологічний парк, в межах якого відбувається формування екосистеми підтримки підприємництва, стартапів, наукових розробок.</p> <p>Розроблено: програму сприяння залученню інвестицій; інвестиційний паспорт міста; інвестиційний портал Invest in Vinnytsia; гід інвестора; маркетингову стратегію міста; бренд міста.</p>	<p>Навчання щодо особливостей забезпечення місцевого економічного розвитку для представників об'єднаних територіальних громад.</p> <p>Організація та проведення Міжнародного інвестиційного форуму «Вінниччина –бізнес у центрі України».</p> <p>Наявність стандартів роботи та супроводу інвесторів, які включають систему «єдиного вікна» та алгоритм внутрішньої взаємодії виконавчих органів міської ради з розгляду й опрацювання інвестиційних пропозицій.</p>
Полтавська область	<p>Створено: ведеться активна робота по створенню індустріальних парків в області.</p> <p>Розроблено: інвестиційний паспорт області; інвестиційний портал.</p>	<p>Проведення міжнародних інвестиційних та економічних форумів: «Полтавщина: створюємо разом нові можливості», «Діалогова платформа «Полтавщина інвестиційна».</p> <p>Розробка навчальної програми із застосування інвестиційних інструментів, за підсумками якої громади навчилися ефективно аналізувати свій економічний потенціал та інвестиційну привабливість, формувати свої інвестиційні паспорти.</p> <p>Конкурс паспортів громад</p>
м. Кременчук Полтавської області	<p>Створено: КП «Інститут розвитку Кременчука», яке функціонує, зокрема, для підтримки інвестиційної діяльності в місті.</p> <p>Розроблено: Міська програма сприяння залученню інвестицій та розвитку міжнародного співробітництва Кременчука на 2019–2021 рр.; інвестиційний паспорт міста, який оприлюднено на веб-сайті КП «Інститут розвитку Кременчука».</p>	<p>Проведення на постійній основі тренінгу із підготовки інвестиційних проєктів для представників структурних підрозділів виконавчого комітету міської ради, представників комунальних підприємств міста і громадських організацій.</p> <p>Проведення бізнес-форумів «Міжнародне співробітництво: створюємо майбутнє разом»</p>

Продовження табл. 2.5

1	2	3
Запорізька область	<p>Створено: екотехнопарк ТЕСНІА.</p> <p>Розроблено: інвестиційний паспорт (більшість ОТГ області мають власні стандартизовані інвестиційні паспорти); інвестиційний портал Запорізької області; методологію та стандарти залучення та супроводу інвесторів.</p>	<p>Розроблені технічні прийоми спілкування з інвесторами.</p> <p>Проект ПРОМІС у співпраці з управлінням зовнішніх відносин та зовнішньоекономічної діяльності Запорізької ОДА провів низку навчальних заходів, під час яких громади навчалися повноцінно використовувати свої можливості щодо залучення інвесторів.</p> <p>Інвестиційний форум InCo Forum.</p> <p>Якісне промоційне відео регіону</p>
м. Мелітополь Запорізької області	<p>Створено: функціонує Агенція розвитку Мелітополя.</p> <p>Розроблено: Комплексна міська програма «Сприяння розвитку підприємництва в місті Мелітополі Запорізької області; інвестиційний портал та інвестиційний паспорт.</p>	<p>Актуальність інформації на інфоресурсах для локальних малих і середніх підприємств про можливі напрями інноваційно-інвестиційної співпраці.</p>
Івано-Франківська область	<p>Розроблено: Регіональна цільова програма сприяння залученню інвестицій в економіку області; інвестиційний паспорт області.</p>	<p>Розроблено дорожню карту координації діяльності учасників інвестиційних процесів.</p> <p>Вільний доступ до статистичної інформації області, про її потужності та потенційно привабливі зони для інвесторів</p>
м. Івано-Франківськ Івано-Франківської області	<p>Розроблено: інвестиційний портал та інвестиційна інтерактивна карта міста; інвестиційний паспорт.</p>	<p>У вільному доступі вся наявна інформація про вільні земельні ділянки та виробничі площі для реалізації інвестиційних проектів, а також презентовано успішно реалізовані інвестиційні проекти.</p> <p>На порталі розміщено інвестиційну інтерактивну карту, на якій відображено індустріальні парки – підготовлені земельні ділянки та будівлі (Greenfield та Brownfield об'єкти). Проведення Міжнародного інвестиційно-економічного форуму «Партнерство і перспектива».</p>

Отже, зважаючи на пропозиції науковців у сфері активізації інвестиційних та інвестиційних процесів і напрями практичного застосування важелів їх підтримки слід відзначити, що для стимулювання інвестиційно-інноваційних перетворень на рівні території слід забезпечити використання потенціалу міжтериторіальної співпраці країн. Ґрунтуючись на цьому розроблено механізм управління інвестиційно-інноваційним розвитком

територій, що передбачає поетапну реалізацію перспективних інструментів розширення міжтериторіальної співпраці країн у напрямі реалізації спільних інвестиційно-інноваційних проєктів (рис. 2.9) [166].

Так, для визначення передумов щодо трансформації системи управління інвестиційно-інноваційним розвитком територій на основі використання потенціалу міжтериторіального партнерства країн необхідно провести діагностику проблем у сфері їх міжтериторіальної співпраці, ідентифікувати потенційні напрями розширення їх міжтериторіального співробітництва, встановити цілі та інструменти розвитку міжтериторіальної співпраці країн як основи управління інвестиційно-інноваційним зростанням територій [166].

У процесі формування та впровадження системи управління інвестиційно-інноваційним розвитком територій слід конкретизувати цілі та інструменти розвитку міжтериторіального партнерства країн як основи управління інвестиційно-інноваційним зростанням територій.

Відповідні інструменти згруповано залежно від ініціатора їх впровадження: інструменти публічного (інституції влади) та суспільного управління (громадський сектор), бізнес-впливу (бізнес-сектор) і конгруентні інструменти, що сприятимуть максимальній залученості всіх учасників до реалізації ініціатив інвестиційно-інноваційного зростання просторових територіальних локацій.

Так, використання інструментів публічного управління дозволить сформувати досконале інституційне середовище для співпраці в напрямі інвестиційно-інноваційного розвитку територій, серед яких [166]:

- цифрова платформа управління інвестиційно-інноваційним розвитком територій;
- мережа інноваційної інфраструктури;
- індивідуальні траєкторії розвитку територій;
- програми співпраці бізнесу, освіти та науки;
- проєктні офіси;
- програми міжнародної співпраці;

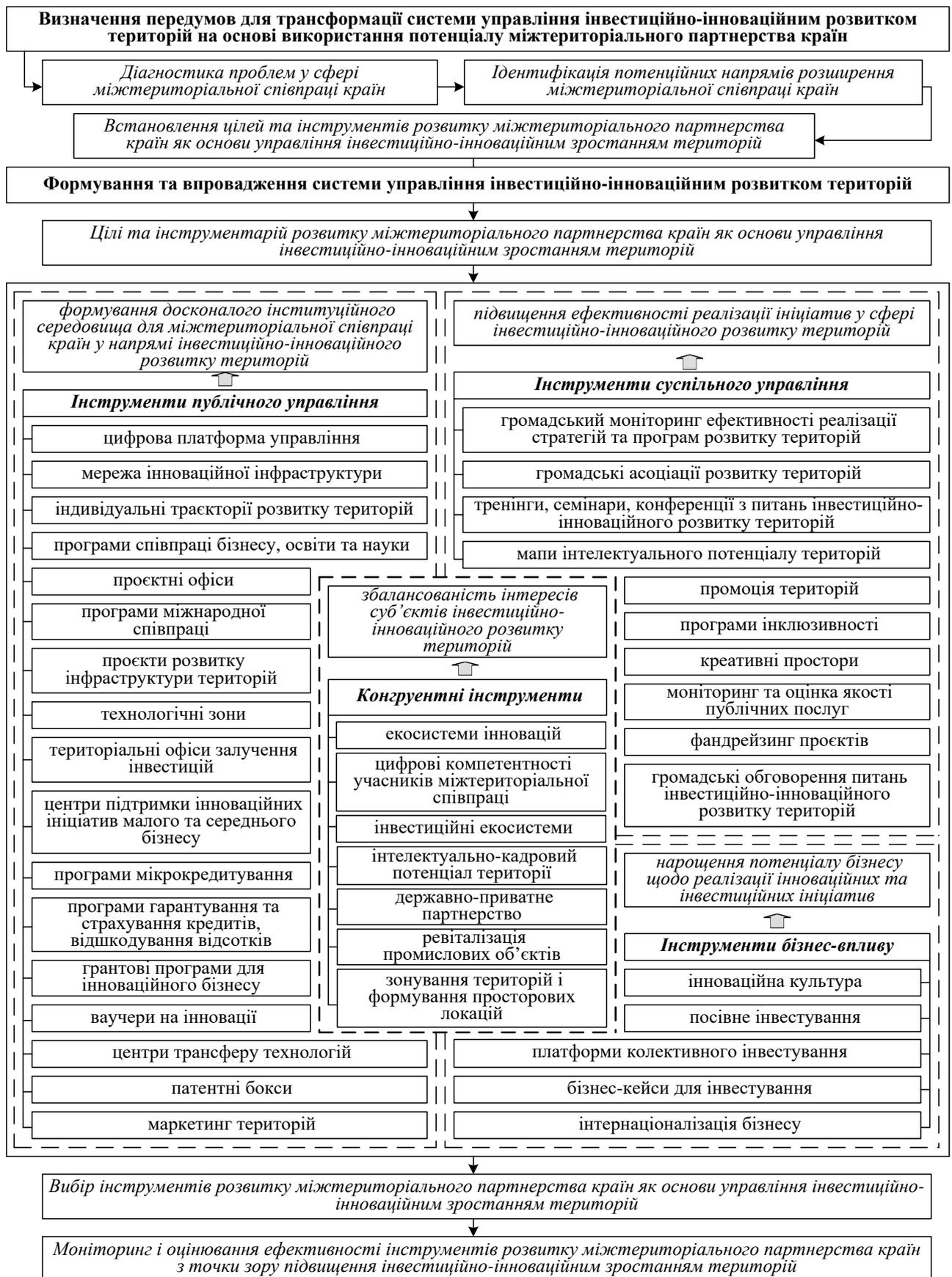

Рис. 2.9. Механізм управління інвестиційно-інноваційним розвитком територій на основі використання потенціалу міжтериторіальної співпраці країн (розробка автора)

- проекти розвитку інфраструктури територій;
- технологічні зони;
- територіальні офіси залучення інвестицій;
- центри підтримки інноваційних ініціатив малого та середнього бізнесу;
- програми мікрокредитування;
- програми гарантування та страхування кредитів, відшкодування відсотків;
- грантові програми для інноваційного бізнесу;
- ваучери на інновації;
- центри трансферу технологій;
- патентні бокси;
- маркетинг територій тощо.

Важливим для забезпечення інвестиційно-інноваційного розвитку територій є використання й інструментів суспільного впливу, спрямованих на підвищення ефективності реалізації ініціатив у сфері інвестиційно-інноваційного розвитку територій, ключовими з яких є [166]:

- громадський моніторинг ефективності реалізації стратегій та програм розвитку територій;
- громадські асоціації розвитку територій;
- тренінги, семінари, конференції з питань інвестиційно-інноваційного розвитку територій;
- мапи інтелектуального потенціалу територій;
- промоція територій;
- програми інклюзивності;
- креативні простори;
- моніторинг та оцінка якості публічних послуг;
- фандрейзинг проєктів;
- громадські обговорення питань інвестиційно-інноваційного розвитку територій тощо.

Для нарощення потенціалу бізнесу щодо реалізації інноваційних та інвестиційних ініціатив як базису стимулювання інвестиційно-інноваційних

зрушень на рівні територій слід використовувати такі інструменти як:

- інноваційна культура;
- посівне інвестування;
- платформи колективного інвестування;
- бізнес-кейси для інвестування;
- інтернаціоналізація бізнесу тощо.

У свою чергу, забезпечити максимальну залученість суб'єктів до інвестиційно-інноваційного розвитку територій і досягти збалансованості їх інтересів можливо шляхом застосування таких інструментів як:

- екосистеми інновацій;
- цифрові компетентності учасників міжтериторіальної співпраці;
- інвестиційні екосистеми;
- інтелектуально-кадровий потенціал територій;
- державно-приватне партнерство;
- ревіталізація промислових об'єктів;
- зонування територій і формування просторових локацій тощо.

Таким чином, розроблено механізм управління інвестиційно-інноваційним розвитком територій, застосування якого дозволить реалізувати потенціал міжтериторіального партнерства країн у напрямі активізації процесів інвестиційно-інноваційного розвитку територій. Ефективне використання внутрішнього потенціалу територій і застосування дієвих інструментів міжтериторіального партнерства країн сприятиме досягненню соціально-економічного зростання та стабільності просторових територіальних локацій, зниженню диспропорційності в темпах розвитку окремих територій, зміцненню їх конкурентних переваг і значимості в аспекті реалізації стратегічних цілей сталого зростання національної економіки в цілому.

Висновки до розділу 2

Масштабність реалізованих Китаєм інвестиційно-інноваційних проєктів за активної співпраці з іншими країнами дозволила позиціонувати його як

ключового партнера в напрямі розроблення та реалізації ініціатив інвестиційно-інноваційного зростання територій України. Встановлено, що в останні роки Китаєм започатковано реалізацію численних інвестиційних проєктів за участю інших країн, наймасштабніші з яких реалізуються в інфраструктурній сфері. Виявлено, що такого роду проєктні ініціативи було започатковано і на території України, більшість з яких сконцентрована в промисловій, сільськогосподарській та транспортній галузях. Досліджено особливості міжтериторіальної інноваційно-інвестиційної співпраці України та Китаю і на основі цього встановлено, що на сьогодні потенціал такого співробітництва не використовується належним чином. Виявлено, що така негативна тенденція зумовлена наявністю низки бар'єрів на шляху розбудови довготривалих взаємовідносин України та Китаю в інвестиційно-інноваційній сфері.

Розкрито перспективні і далекосяжні напрями інвестиційно-інноваційної співпраці України та Китаю. Доведено пріоритетність інноваційно-інвестиційної співпраці країн за напрямами: формування зони вільної торгівлі між Україною та Китаєм; розбудова транснаціональних промислових конгломератів і локалізації в Україні виробництва високотехнологічної продукції; розширення інноваційно-технологічного співробітництва країн, у т. ч. започаткування спільних науково-дослідних проєктів; розбудова спільної інноваційної інфраструктури, зокрема українсько-китайських індустріально-інноваційних парків; розбудова цифрових платформ і формування цифрового простору інноваційно-інвестиційної співпраці; реалізація інвестиційних проєктів, спрямованих на впровадження нанотехнологій та новітніх розробок у високотехнологічних сферах; започаткування спільних науково-дослідних ініціатив у космічній галузі тощо.

Наявність низки проблем у сфері забезпечення інвестиційно-інноваційного розвитку територій свідчить про використання протягом багатьох років неефективних підходів до управління їх зростанням. Аналіз еволюції теорії управління інвестиційно-інноваційним розвитком територій дозволив встановити, що сучасному етапу притаманний поступовий перехід від

гнучкої спеціалізації територій, що концентрує увагу на застосуванні гнучких управлінських технологій і формуванні гнучких відносин між стейкхолдерами, до екосистемного розвитку територій, в основі якого знаходяться колаборативні інвестиційно-інноваційні процеси, синергія міжрегіональних комунікацій, цифрові компетенції та інтелектуальні конкурентні переваги територій.

Вивчення сучасних теоретичних підходів до забезпечення інвестиційно-інноваційного зростання територій дозволило встановити, що недостатньо висвітленим у наукових дослідженнях залишається зміст категорії управління інвестиційно-інноваційним розвитком територій. Зважаючи на еволюцію теорії розвитку територій і беручи за основу існуючі наукові напрацювання у сфері забезпечення їх інноваційного та інвестиційного зростання, поняття управління інвестиційно-інноваційним розвитком територій запропоновано розглядати з позиції процесу розроблення та впровадження стратегічних і проєктних ініціатив, спрямованих на сталі інвестиційно-інноваційне зростання територій шляхом використання їх внутрішніх резервів і потенціалу конгруентності системи управління територіальними інвестиційно-інноваційними локаціями.

Для прискорення інвестиційно-інноваційних перетворень на територіальному рівні запропоновано впровадження механізму управління інвестиційно-інноваційним розвитком територій, що передбачає поетапну реалізацію перспективних інструментів розширення міжтериторіальної співпраці країн у напрямі реалізації спільних інвестиційно-інноваційних проєктів. Виділено інструменти розвитку міжтериторіального партнерства країн у розрізі ініціаторів їх впровадження: інструменти публічного (інституції влади) та суспільного управління (громадський сектор), бізнес-впливу (бізнес-сектор) і конгруентні інструменти, що сприятимуть максимальній залученості всіх учасників до реалізації ініціатив інвестиційно-інноваційного зростання просторових територіальних локацій.

Наукові результати другого розділу знайшли відображення в наукових працях [142, 165, 166, 167, 204] за списком використаних джерел.

РОЗДІЛ 3

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ
ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНИМ РОЗВИТКОМ ТЕРИТОРІЙ

3.1. Особливості управління інвестиційно-інноваційним розвитком територій в умовах глобальної цифровізації економіки та суспільства

В останні роки ключовим каталізатором широкомасштабних інвестицій у цифрові технології стала пандемія коронавірусу, яка призвела до торговельно-економічної, транспортно-логістичної та соціальної ізоляції країн і відповідно зумовила потребу в перебудові традиційних економічних зв'язків. Наразі як новий імпульс для нарощення інвестицій у цифрові проекти виділяють інфляційні процеси, які зумовлюють впровадження цифрових рішень для оптимізації витрат і пошуку нових джерел підвищення прибутковості бізнесу.

Проведені аналітичними компаніями дослідження у сфері впровадження цифрових рішень бізнесом свідчать про нарощення темпів оцифрування та демонструють значний приріст інвестицій у роботизацію бізнес-процесів, автоматизацію звітності, інтелектуальний аналіз та інші цифрові рішення, які визначають світові тенденції оцифрування економіки (рис. 3.1).

Згідно з опитуванням Gartner, 84 % генеральних директорів планують збільшити інвестиції в проекти цифрової трансформації. У дослідженні MuleSoft визначено, що 30 % ІТ-керівників вищого рівня розглядають автоматизацію як ключову рушійну силу цифрової трансформації. Оскільки інноваційні інструменти автоматизації та надійні системи ERP і CRM вже перетворюють традиційний бізнес на «розумні» компанії, тому автоматизація бізнес-процесів і операцій продовжить набирати обертів і в подальшому [217]. До 2023 р. 90 % компаній зосередять увагу на інвестиціях у цифрові інструменти для розширення фізичних просторів та цифрових і кожна друга компанія отримуватиме понад 40 % доходів від цифрових продуктів та послуг

порівняно з кожною третьою у 2020 р. [217, 218]. До 2025 р. 60 % компаній отримають вигоду від застосування екосистемного підходу до автоматизації і використання цифрових платформ. До 2026 р. 54 % СІО сприятимуть трансформації бізнесу, розширюючи можливості організацій, стійких до цифрових технологій, за допомогою стратегічних технологічних карт та переформування на основі даних [217]. При цьому аналітики прогнозують, що темпи інвестування в цифровізацію складуть до 16,5 % на рік у 2022-2024 рр. порівняно з 15,4 % у 2019-2021 рр., і до кінця 2024 р. складуть 55 % від обсягу інвестицій в інформаційно-комунікаційні технології. За прогнозом IDC прямі інвестиції в цифрову трансформацію протягом 2020-2023 рр. зростатимуть у середньому на 15,5 % щороку і досягнуть 6,8 трлн дол. [219].

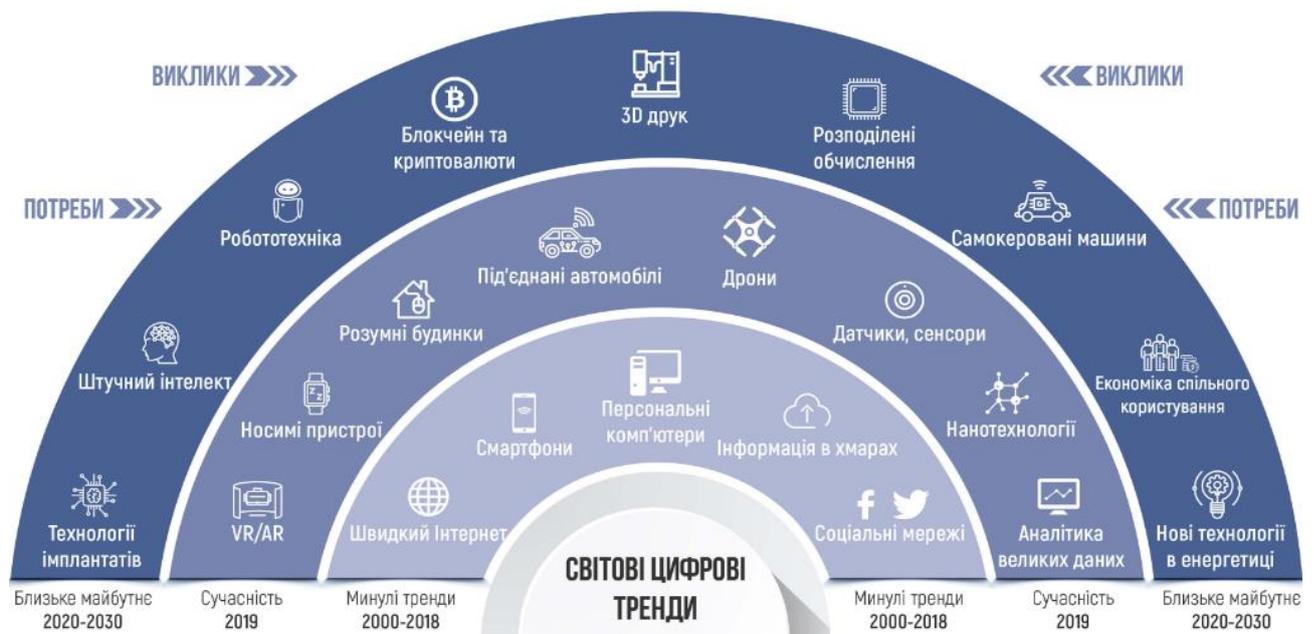

Рис. 3.1. Перелік ключових світових цифрових трендів [220]

Обсяг глобального ринку цифрової трансформації оцінили у 2022 р. у 594,5 млрд дол., а до 2027 р. за прогнозами експертів обсяг цифрового ринку досягне 1548,9 млрд дол. при середньорічному темпі зростання у 21,1 %. При цьому основними гравцями на світовому ринку цифрових рішень стали Microsoft (США), SAP (Німеччина), Baidu (Китай), Adobe Systems (США), Alibaba (Китай), IBM (США), Google (США), Marlabs (США), Salesforce

(США), Broadcom (CA Technologies) (США), Equinix (США), Oracle (США), Hewlett Packard Enterprise (США), HCL Technologies (Індія). Tibco Software (США), Alcor Solutions (США), Smartstream (США), Yash Technologies (США), Interfacing (США), Kissflow (Індія), eMudhra (Індія), ProcessMaker (США), Process Street (США), Happiest Minds (Індія), Scoro (Великобританія), Dempton Consulting Group (Канада), Brillio (США) і Aexonic Technologies (Індія) [221].

Підтвердженням прискорених темпів зростання цифрової економіки є інтенсифікація реалізації проєктів з цифрової трансформації у 2021-2022 рр. Так, у грудні 2021 р. Google Cloud і Kyndryl оголосили про партнерство в аспекті прискорення цифрової трансформації корпоративних клієнтів шляхом розширення можливостей щодо інтеграції даних у «хмарне» середовище і більш ефективного використання локальних цифрових рішень, зокрема бізнес-додатків. Продовжує співпрацю Kyndryl і з компанією Nokia в напрямі автоматизації заводів за допомогою бездротових мереж 5G. У свою чергу, у липні 2022 р. корпорація Microsoft оголосила про підписання контракту з найбільшою австралійською телекомпанією Telstra в аспекті сприяння цифровій трансформації Австралії. Завдяки реалізації даного контракту близько 90 % цифрових додатків компанії Telstra буде інтегровано у хмарне сховище до 2025 р. У травні 2022 р. італійська марка мотоциклів Ducati оголосила про співпрацю з компанією SAP з метою цифровізації ключових бізнес-процесів, пов'язаних із досвідом клієнтів, ланцюгом поставок та інноваціями. Для досягнення цих цілей Ducati використовуватиме рішення RISE with SAP («трансформація бізнесу як сервіс» (від хмарної ІТ-інфраструктури до програмного забезпечення та послуг), SAP E-Commerce (управління бізнесом), SAP Integrated Business Planning (гнучке планування ланцюга поставок) [221].

Зростають і обсяги інвестицій у сфері цифровізації державних послуг і електронного урядування. Результати дослідження The global market of Govtech solutions показують, що попит на цифровізацію і розробку Govtech-рішень зростає, а витрати держав на технологічні рішення збільшуються. Так, якщо у 2021 р. такі витрати становили 535,4 млрд дол., то за результатами 2022 р.

показник досяг 551,5 млрд дол. У свою чергу, у 2023 р. очікується зростання таких витрат на 6,8 % до 589 млрд дол. При цьому серед ключових напрямів для інвестицій в Govtech-рішення у 2023 р. виділено: гіперавтоматизація (протягом наступних трьох років 75 % урядів матимуть щонайменше три ініціативи з упровадження гіперавтоматизації); модернізація державної ІТ-інфраструктури для підвищення ефективності роботи; кібербезпека, зокрема підтримка безпеки та довіри громадян у цифровому просторі; цифрові валюти (використання криптовалют дозволить підвищити операційну ефективність та дієвість інструментів боротьби з корупцією); цифрова ідентифікація; технології штучного інтелекту для взаємодії з громадянами [222].

Зацікавлення в даному аспекті викликає глобальне дослідження готовності країн до запровадження електронного уряду, а саме індекс розвитку електронного урядування, що охоплює оцінювання ступеня охоплення і якості інтернет-послуг, рівня розвитку ІКТ-інфраструктури та людського капіталу. Відповідно до дослідження ООН «E-Government Survey 2020» Україна посіла 69 позицію серед 193 країн. Покращення позиції України в даному рейтингу стало можливим у значній мірі завдяки реалізації ідеї «держава у смартфоні» шляхом створення та запуску застосунку «Дія» (Держава і Я), що надає низку адміністративних послуг онлайн. Традиційно лідирують у даному рейтингу Данія, Південна Корея, Естонія, Фінляндія та Австралія [223].

Слід відзначити і проведене в Україні оцінювання електронного урядування на локальному рівні. Так, у 2020 р. було проведено дослідження індексу місцевої е-демократії, лідерами якого стали Тернопіль (із значенням 75,3), Київ (73,4), Хмельницький (72,5), Івано-Франківськ (70,0), Маріуполь (69,7), Львів (67,8), Луцьк (66,0). Найбільший прогрес в розвитку інструментів е-демократії продемонстрували Тернопіль, Хмельницький та Миколаїв [224].

Невпинно розвивається і ІТ-індустрія України як драйвер реалізації цифрових інноваційних змін як на рівні держави в цілому, так і окремих регіонів. Якщо у 2013 р. обсяг експорту інформаційно-комунікаційних послуг склав 1477,2 млн дол., то у 2022 р. – 3712,9 млн дол., з яких 74,1 % – питома

вага обсягу експорту комп'ютерних послуг (рис. 3.2) [3]. У свою чергу, IT Ukraine Association оцінила валютні надходження від ІТ-індустрії у 7,34 млрд дол. (на 400 млн дол. більше порівняно з 2021 р. (рис. 3.3)) [225].

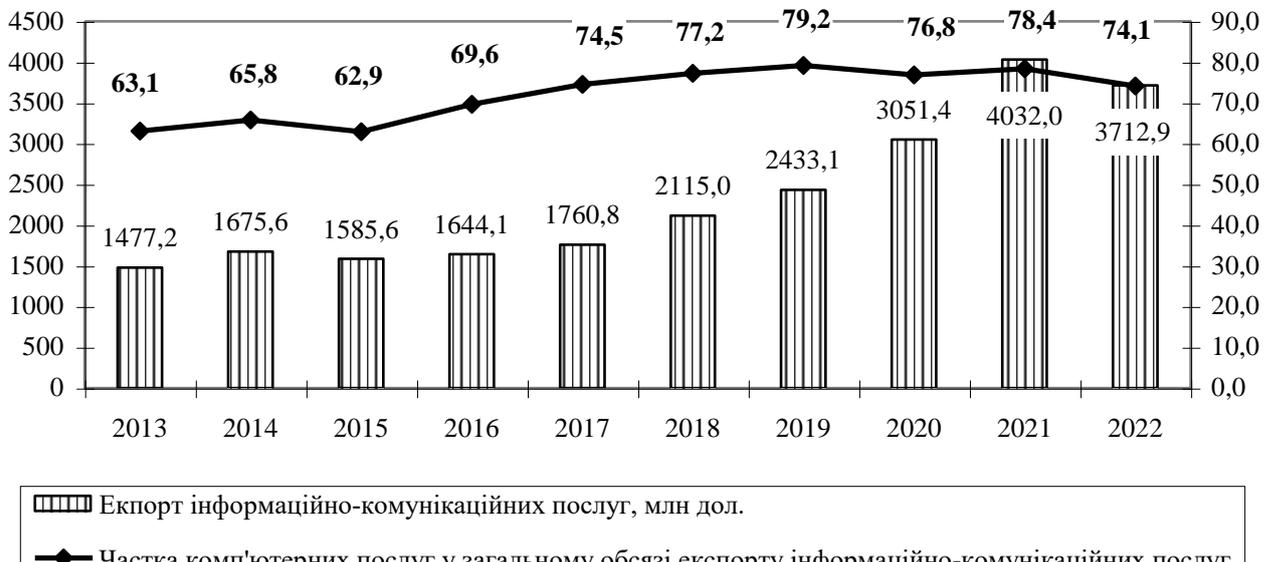

Рис. 3.2. Динаміка експорту інформаційно-комунікаційних послуг [3]

При цьому станом на 1 січня 2023 р. сума податків та зборів до зведеного бюджету України, сплачених ІТ-бізнесом, склала 32,2 млрд грн, що на 4,4 млрд грн або на 16 % більше за минулорічний показник. Збільшилась і кількість фізичних осіб підприємців, які є платниками податків за ІТ-КВЕД [225].

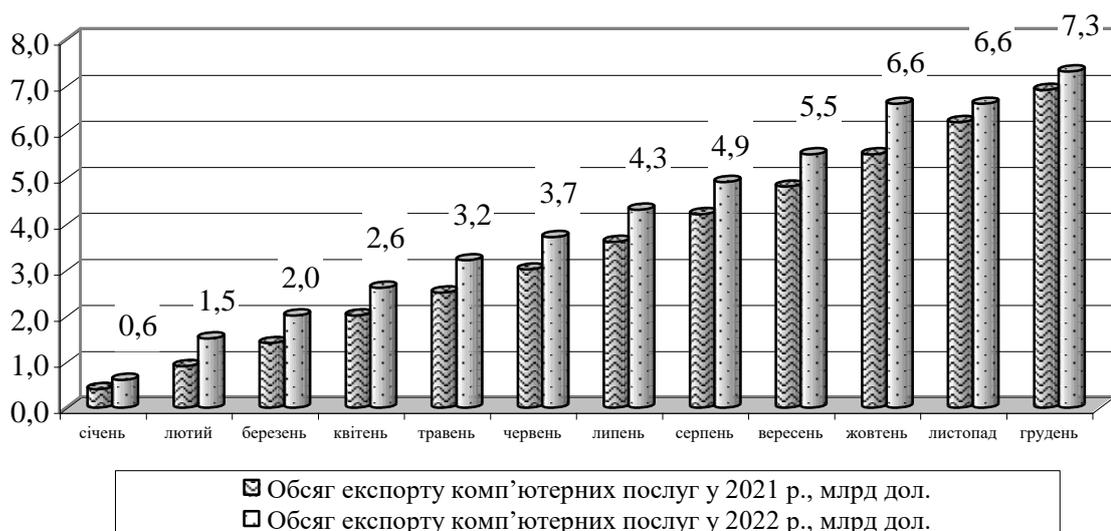

Рис. 3.3. Обсяг експорту комп'ютерних послуг у 2021-2022 рр. наростаючим підсумком (за даними IT Ukraine Association), млрд дол. [225]

В Україні статистична звітність щодо використання підприємствами інформаційно-комунікаційних та цифрових технологій включає дані щодо доступу до мережі інтернет, наявності веб-сайту і спектру його функціональних можливостей та чат-боту для спілкування з клієнтами, використання хмарних обчислень та роботехніки підприємствами. Зокрема в даному аспекті цікавою є інформація щодо частки бізнес-суб'єктів, які здійснюють закупівлю послуг хмарних обчислень, що складає 10,2 % у загальній кількості підприємств. При цьому 6,6 % – послуги електронної пошти, 5,5 % – прикладне програмне забезпечення бухгалтерського обліку, 5,3 % – зберігання файлів, 4,6 % – офісне програмне забезпечення, 4,2 % – хостинг баз даних підприємств, 3,5 % – обчислювальна потужність для запуску програмного забезпечення, 2,8 % – програмне забезпечення для управління інформацією про клієнтів [3].

Щодо частки кількості підприємств, що використовують робототехніку, у їх загальній кількості, то її значення складає 2,9 %. При цьому 1,2 % суб'єктів економічної діяльності використовують промислових роботів, а 2,1 % – обслуговуючих роботів. Поряд з цим слід відзначити, що 1,2 % загальної кількості підприємств використовують роботів для спостереження, забезпечення безпеки та контролю, 0,8 % – прибирання або видалення відходів, управління складськими приміщеннями і виконання монтажних робіт, 0,7 % – перевезення людей або товарів і виконання будівельних робіт або ремонту пошкоджень, 0,6 % – виконання завдань роботів-продавців (консультантів) [3].

Протягом 2018-2020 рр. поряд з вище зазначеним проводився аналіз і використання 3D-друку, результати якого вказують на наступне: у 2020 р. 2,3 % підприємств використовували дану технологію, зокрема 1,3 % – для створення прототипів або моделей для власного використання, 1,0 – для виробництва товарів для використання у виробничому процесі, 0,8 % – для створення прототипів або моделей для продажу, 0,5 % – для виробництва товарів для продажу. Щодо використання технології «великих даних», то у 2020 р. 1,3 % підприємств використовували потенціал даних цифрових рішень [3].

На тлі соціальної ізоляції, зумовленої пандемією коронавірусу, і в

подальшому активізації бойових дій на території країни активно розвивалася і електронна торгівля. Як свідчить дослідження Soul Partners і Baker Tilly Україна, обсяг ринку e-commerce в 2020 р. зріс на 41 % та досягнув 4 млрд дол., що становило 8,8 % від загального обсягу роздрібної торгівлі в Україні. У 2021 р. Україна стала 65-м за величиною ринком електронної комерції з доходом в 1,1 млрд дол. (обсяг ринку – понад 4 млрд дол., що становить 2,6 % ВВП країни). Одним із ключових факторів, що впливають на ринок електронної комерції в Україні, визначають нерозвиненість інформаційно-комунікаційних технологій і відповідної інфраструктури. Так, Україна має найнижчий рівень проникнення Інтернету в Європі – 65 % (71,8 % – на початок 2022 р.), серед яких лише 44 % інтернет-користувачів здійснюють покупки онлайн [226].

При цьому за даними 2021 р. найбільшим за обсягом ринком e-commerce у світі залишається Китай із обсяг електронної торгівлі у 2,1 трлн дол., на другому місці США з 1,5 трлн дол. і на третьому Великобританія – з 292,1 млрд дол. [227]. Головною платформою для онлайн продажів Китаю є найбільша у світі торгова компанія Alibaba Group, яка керує такими велетнями інтернет-комерції: AliExpress, Alibaba, Taobao, T-Mall та 1688.com [228].

Показового характеру в аспекті цифровізації економіки та суспільства набуває і рівень інвестицій Китаю в цифрові рішення. Так, якщо у 2012 р. обсяг цифрової економіки країни складав 1,62 трлн дол., то у 2021 р. – 6,3 трлн дол., що склало 39,8 % від ВВП країни. У значній мірі це стало можливим завдяки збільшенню інвестицій у розвиток цифрових технологій. У 2020 р. було заплановано спрямувати близько 1,4 трлн дол. на підтримку компаній, що займаються розробкою технологій 5G, штучного інтелекту, безпілотних автомобілів тощо. Такі компанії як Huawei Technologies будуть залучені до встановлення бездротових 5G-мереж, камер та датчиків, а також до розробки технологій автономного водіння, автоматизованих фабрик та ін. [229].

Вражає обсяг інвестицій Китаю в автоматизацію та роботизацію промисловості. За щільністю впровадження промислових роботів у виробництво країна займає 5-те місце у світі – 322 роботи на 10 тис.

працівників промисловості при середньому рівні у світі 141 од. (рис. 3.4). До п'ятірки найбільш автоматизованих країн світу у 2021 р. ввійшли: Південна Корея, Сінгапур, Японія, Німеччина та Китай [230].

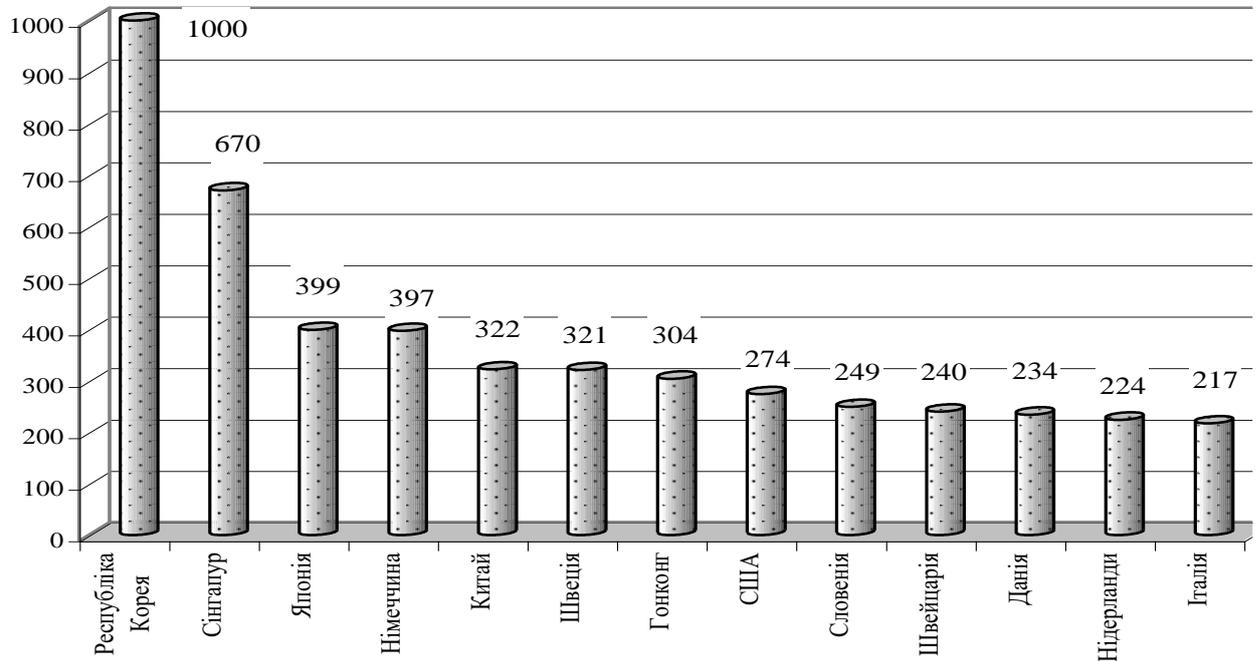

Рис. 3.4. Динаміка щільності впровадження промислових роботів у виробництво (побудовано на основі даних джерела [230])

Загалом ринок промислових роботів за 2021 р. збільшився на 517 тис. од. (з яких 268,2 тис. од. – впроваджено в Китаї (+51,0 % порівняно з 2020 р. – рис. 3.5)), досягнувши нового рекорду – 3,5 млн од. (+15,0 %).

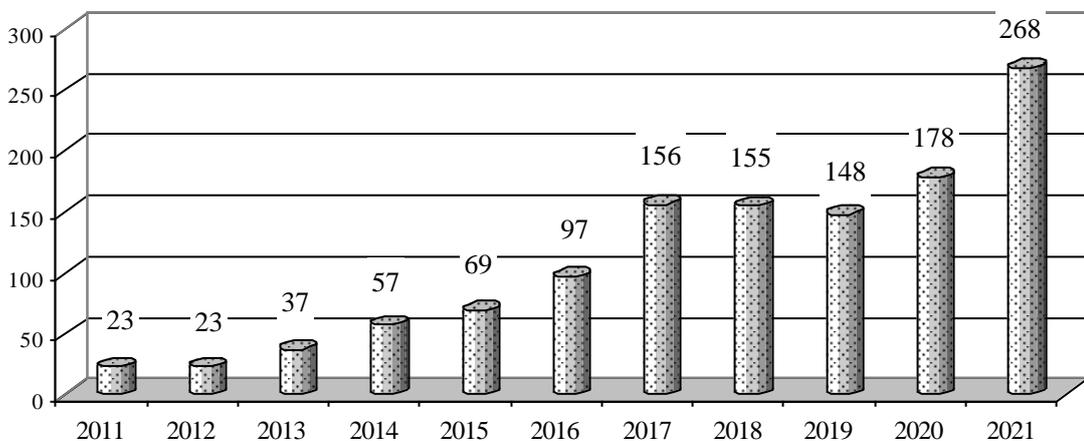

Рис. 3.5. Динаміка ринку промислових роботів Китаю протягом 2011-2021 рр. (побудовано на основі даних джерела [231])

Для порівняння США було закуплено лише 35 тис. промислових роботів, Південною Кореєю, яка донині була країною з найбільшим рівнем автоматизації, – 31 тис. од., Німеччиною – 23,8 тис. од. (рис. 3.6).

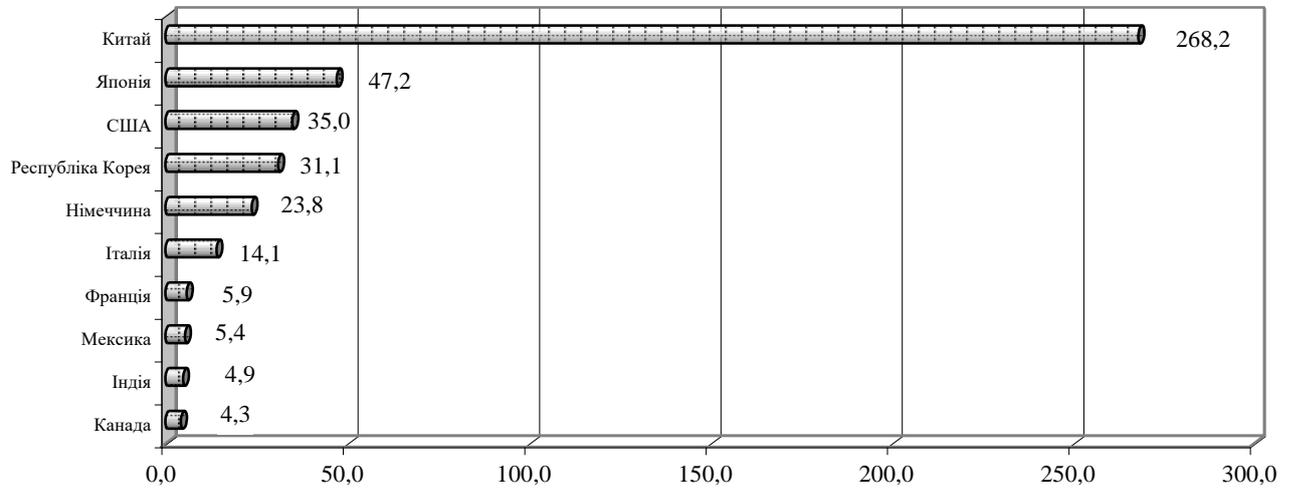

Рис. 3.6. Обсяг найбільших ринків роботехніки за даними 2021 р.

(побудовано на основі даних джерела [231])

Обсяг світового ринку промислових роботів у 2021 р. склав 42,1 млрд дол. Щодо інвестицій Китаю в сектор промислової роботехніки, то слід зазначити, що у 2021 р. загальна сума фінансування склала 19,9 млрд юань, у 2022 р. – 14,4 млрд юань. Очікується, що до 2026 р. обсяг світового ринку промислових роботів досягне 75 млрд дол. (рис. 3.7) [232].

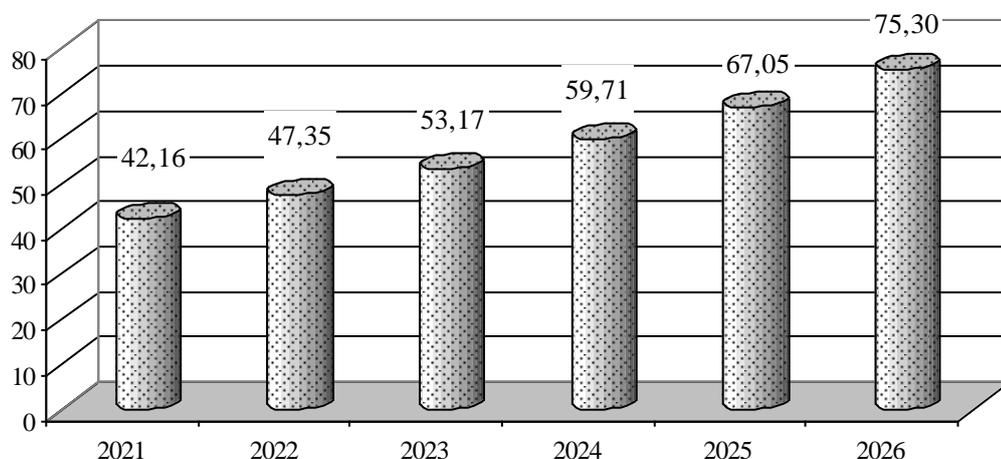

Рис. 3.7. Прогнозні обсяги світового ринку промислових роботів, млрд дол.

(побудовано на основі даних джерела [232])

За прогнозами експертів до 2030 р. в Китаї буде налічуватися від 3,2 до 4,2 млн промислових роботів, що працюють на виробничих лініях. Дефіцит кваліфікованої робочої сили в обробній промисловості та зростання впровадження концепції Industry 4.0 визначають одними з основних факторів для розгортання промислових роботів та підвищення попиту на них [232].

Поряд із зростанням інвестицій у роботизацію, які у 2022 р. оцінили у 7,2 млрд. дол. відбувається нарощення витрат на «розумні технології» – 12,1 млрд. дол. та технології штучного інтелекту – 6,8 млрд. дол. При цьому в найближчі роки прогнозують суттєве зростання інвестицій у дані напрями технологічних новацій, зокрема у 2023 р. частка інвестицій саме у технології штучного інтелекту має зрости на 4 млрд дол. – до 10,8 млрд дол. (рис. 3.8) [233]. У свою чергу, прогнозується, що економічний ефект від цифрових технологій до 2025 р. досягатиме 11,1 трлн дол. на рік (рис. 3.9) [234].

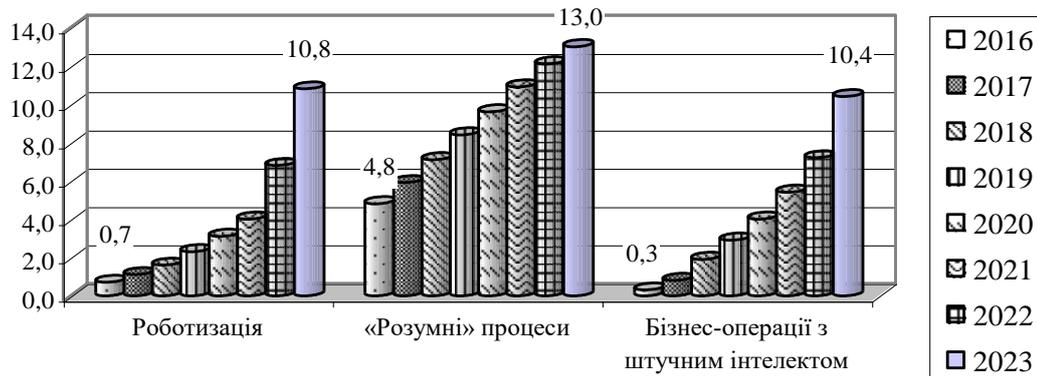

Рис. 3.8. Витрати на роботизацію, «розумні технології» та технології штучного інтелекту у світі, млрд. дол. (побудовано на основі даних джерела [233])

Зростатиме і ринок послуг віртуальної реальності, який згенерує доходи у сумі 7 млрд дол. у 2023 р., що свідчатиме про зростання на 50 % порівняно з 2022 р. (4,7 млрд дол.). Зі зростанням популярності таких послуг 90 % від загального обсягу доходів будуть отримані від продажу комплектів VR-гарнітур, тобто у 2023 р. планується продаж 14 млн од. гарнітур, кожна з яких у середньому коштує 450 дол. Інші доходи будуть згенеровані шляхом витрат на VR-контент – ігри та корпоративні додатки (понад 1 млрд дол.) [235].

Рис. 3.9. Економічний ефект окремих технологій до 2025 р., трлн. дол. [234]

Незважаючи на складну макроекономічну ситуацію та численні виклики, які постали як перед світовою економікою в цілому, так і окремими державами, тренд цифровізації набирає обертів. Як свідчать аналітичні дослідження, темпи цифровізації підприємств будуть зростати. Оскільки компанії вбачають значний потенціал застосування цифрових рішень для забезпечення їх сталого розвитку в умовах посилення невизначеності зовнішнього середовища.

Компанією Gartner виділено декілька ключових трендів, які будуть визначати напрями та інструменти цифрової трансформації підприємств в найближчі роки (рис. 3.10). Серед них: демократизація технологій, спільне споживання корпоративних технологій, зростання за рахунок продукту (PLG), спільні інноваційні екосистеми, цифрові торговельні платформи, інтелектуальні програми, технології метавсесвіту для маркетингу та взаємодії з клієнтами, сталий бізнес, технонаціоналізм тощо.

Щодо демократизації технологій слід зазначити, що наразі відбувається розширення меж застосування цифрових рішень і зростання питомої ваги саме «нетрадиційних» замовників технологічних новацій. Експерти Gartner

прогнозують, що до 2025 р. частка таких замовників зросте до 55 %, що дозволить постачальникам вийти на нові ринки та налагодити нові відносини з клієнтами. По-друге, це спільне споживання корпоративних технологій. Лише 26 % респондентів вказали на фінансування закупівель технологій виключно за рахунок ІТ. По-третє, зростання за рахунок продукту (PLG) – стратегія виходу на ринок, у якій користувачі відчують цінність за допомогою безкоштовних пропозицій продуктів або інтерактивних чи автоматизованих демонстрацій, що в подальшому стимулює покупку продукції чи платну підписку на програмне рішення. До 2025 року 95 % постачальників програмного забезпечення як послуги (SaaS) використовуватимуть форму самообслуговування PLG для залучення нових клієнтів. Це може зменшити витрати на залучення клієнтів і скоротити цикли продажів порівняно з традиційними стратегіями маркетингу та продажів, орієнтованими на покупця «зверху вниз» [236].

Рис. 3.10. Ключові технологічні тренди розвитку бізнесу [236]

По-четверте, формування спільних інноваційних екосистем. Екосистемний підхід до інновацій – це нова практика, яка дозволяє конвергенцію внутрішніх, зовнішніх, спільних і творчих ідей для створення

нової цінності. Підприємства активно використовують технології для диференціації та досягнення успіху і все частіше впроваджують інновації разом із постачальниками технологій. Завдяки партнерській екосистемі спільної інновації постачальники технологій можуть задовольнити нагальні потреби клієнтів шляхом використання спільних навичок, технологічного досвіду, інвестицій тощо. П'ятий тренд – поширення цифрових торговельних платформ. Покупці технологій освоюють цифрові маркетплейси, щоб знаходити, купувати, впроваджувати та інтегрувати передові рішення. Нетехнологічні клієнти все частіше звертаються до маркетплейсів для задоволення своїх вимог до технологічних рішень. У такій ситуації цифрові торговельні майданчики прискорюють час виходу продукту ринку, розширюють охоплення цільових сегментів і допомагають у розвитку партнерських екосистем [236].

Наступна тенденція – інтелектуальні програми. Такі рішення створюватимуть цінності та трансформуватимуть ринки, навчаючись, адаптуючись та генеруючи нові ідеї та результати. Одним із прикладів є генеративний штучний інтелект, що створює новий медіаконтент (текст, зображення, відео та аудіо), синтетичні дані та моделі фізичних об'єктів. Сьома тенденція – технології метавсесвіту для маркетингу та взаємодії з клієнтами (СХ). Подібні рішення швидко набирають популярності в маркетингу завдяки створенню унікального досвіду та вражень клієнтів. Прогнозують, що до 2027 р. понад 40 % великих компаній використовуватимуть комбінацію Web3, просторових обчислень та цифрових двійників у проектах на основі метавсесвіту, спрямованих на збільшення прибутку. Користувачі використовуватимуть технології метавсесвіту для проведення віртуальних подій, зустрічей з продажу, демонстрації продуктів тощо [236].

Продовжує домінувати в економічному просторі і тенденція формування сталого бізнесу. Опитування Gartner показало, що 42 % керівників нині використовують інструменти у сфері сталого розвитку для стимулювання інновацій, диференціації та зростання бізнесу. До 2025 р. постачальники технологій, які можуть кількісно оцінити позитивний внесок своїх пропозицій у

досягнення цілей сталого розвитку клієнтів, збільшать прибутковість на 20 % [236].

Поряд з цим все більшого впливу на процеси цифровізації здійснює і поступовий перехід від політики глобалізації та глокалізації. Впровадження правил цифрового суверенітету впливає на глобальні технологічні екосистеми і призводить до розбіжності технологій. У відповідь на цю тенденцію керівникам слід шукати баланс між задоволенням конкретних потреб локалізації на рівні країни та забезпеченням прибутковості продукту. Така тенденція отримала назву процесу технонаціоналізму [236].

У свою чергу, аналітики IDC вказують на наступні глобальні тенденції у сфері цифрової трансформації: формування нового цифрового курсу економіки; підвищення зрілості цифрових організаційних структур та планів розвитку (зростання частки таких компаній з 27 до 75 % у 2023 р.); розвиток цифрових систем управління (до 2023 р. 60 % керівників компаній зі списку Global 2000 в управлінні будуть орієнтуватися не на процес, а результат, формуючи більш гнучкі, інноваційні і емпатичні операційні моделі); масштабніше використання цифрових платформ та розвиток екосистем (до 2025 р. через нестабільності на світовому ринку 75 % керівників буде використовувати цифрові платформи та екосистеми для адаптації стратегій бізнесу до нових ринків, індустрій, екосистем); домінування підходу «digital first» (у 2021 р. 60 % організацій інвестували значні ресурси в формування цифрового досвіду співробітників, трансформуючи досвід між співробітниками і роботодавцями); переосмислення бізнес-моделей (прискорення реалізації інноваційних проєктів і програм цифрової трансформації з метою переосмислення операційних та бізнес-моделей заради отримання чітких результатів); раціональне використання природних ресурсів та цифрова трансформація (більшість компаній зрозуміє важливість комбінування процесів цифровізації зі стратегією раціонального використання ресурсів); цифрова культура (для адаптації компанії в умовах цифрової економіки, в найближчі роки організації сформуують оптимізовану під цифрову трансформацію корпоративну культуру – клієнтоорієнтовану та з використанням даних); розширення цифрового досвіду (компанії будуть

розширювати застосування цифрових технологій, трансформуючи наявні бізнес-процеси заради кращої взаємодії з клієнтами, продуктивності співробітників, стабільності бізнесу; платформи бізнес-інновацій (до 2023 р. 60 % компаній зі списку Global 2000 створять власні платформи трансформації бізнесу для підтримки інновацій та розвитку). Саме наявність цифрової бізнес-моделі і успішне використання цифрових платформ будуть визначати успіх компаній та їх конкурентні позиції в умовах цифрової економіки [219].

Найбільш «цифровою» економікою у світі на сьогодні є економіка США, третина якої генерується завдяки застосуванню цифрових технологій. При цьому близько 60 % фінансового сектору США переведено на цифрову основу, що надає останньому статусу лідера світового ринку надання цифрових послуг. Однак, як свідчать прогнози експертів, завдяки поширенню передових технологій, зокрема великих даних, штучного інтелекту та комунікацій 5G уже в найближчі роки позицію цифрового лідера може зайняти Китай, який на сьогодні є другою за величиною цифровою економікою у світі. У 2021 р. було зафіксовано зростання цифрової економіки Китаю на 16,2 % до 45,5 трлн юанів (6,3 трлн дол.) у 2021 році, що склало 39,8 % ВВП країни. При цьому і надалі прогнозується експоненціальний розвиток цифрової економіки завдяки реалізації Міністерством промисловості та інформаційних технологій п'ятирічного плану (2022-2026) щодо вдосконалення технологій віртуальної реальності і збільшення розміру галузі приблизно на 49 млрд дол. [237].

На сьогоднішній день рейтинг країн за рівнем цифровізації відображає значна кількість індексів та показників, ключовим із яких є індекс цифрової конкурентоспроможності IMD World Digital Competitiveness Ranking. Оцінка країн здійснюється в розрізі трьох факторів: знання, технології та майбутня готовність. Зокрема фактор знань стосується нематеріальних активів і вимірюється на основі оцінки якості людського капіталу, рівня інвестицій в освіту і дослідження та їхніх результатів (наприклад, зареєстровані патенти в галузях високих технологій і зайнятість у науково-технічній сфері). У свою чергу, оцінка технологічного фактору включає критерії, які оцінюють вплив

регулювання на заохочення інновацій у приватному секторі, наявність капіталу для інвестицій та якість технологічної інфраструктури. Фактор готовності до майбутнього визначає ступінь впровадження технологій урядами, бізнесом і суспільством у цілому. Цей фактор включає показники розповсюдження електронної комерції, промислових роботів та інструментів аналізу даних у приватному секторі, а також потужність заходів із кібербезпеки.

За даними рейтингу у 2022 р. лідируючу позицію вперше за останні шість років зайняла Данія, витіснивши США (рис. 3.11). Китай зайняв 17 позицію. Україна, зважаючи на ситуацію в країні і складність отримання достовірних даних щодо рівня цифровізації, до даного рейтингу не ввійшла. У свою чергу, у 2021 р. Україна посіла 54 місце, покращивши позицію порівняно з 2020 р. (рис. 3.12). Найкращу оцінку зокрема отримано за рівнем знань – 37 місце серед 64 країн, у т. ч. «талант» – 46, «навчання та освіта» – 18, «наука» – 55. За рівнем розвитку технологій країна зайняла 58 позицію, у т. ч. за субіндексом «нормативно-правова база» – 46, «капітал» – 55, «технологічна база» – 57. За готовністю до майбутнього країна зайняла 58 позицію, у т. ч. за субіндексом адаптивності до змін – 56, гнучкості бізнесу – 45, інтеграцією ІТ бази – 61 [238].

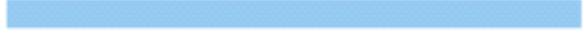
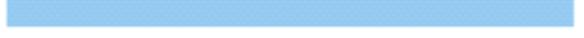
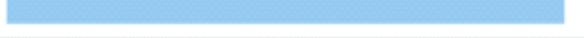
			Score		
01	Данія		100.00	↗	3
02	США		99.81	↘	1
03	Швеція		99.81		-
04	Сінгапур		99.48	↗	1
05	Швейцарія		98.23	↗	1
06	Нідерланди		97.85	↗	1
07	Фінляндія		96.60	↗	4
08	Республіка Корея		95.20	↗	4
09	Гонконг		94.36	↘	7
10	Канада		94.15	↗	3

Рис. 3.11. Рейтинг країн за рівнем цифрової конкурентоспроможності у 2022 р. [239]

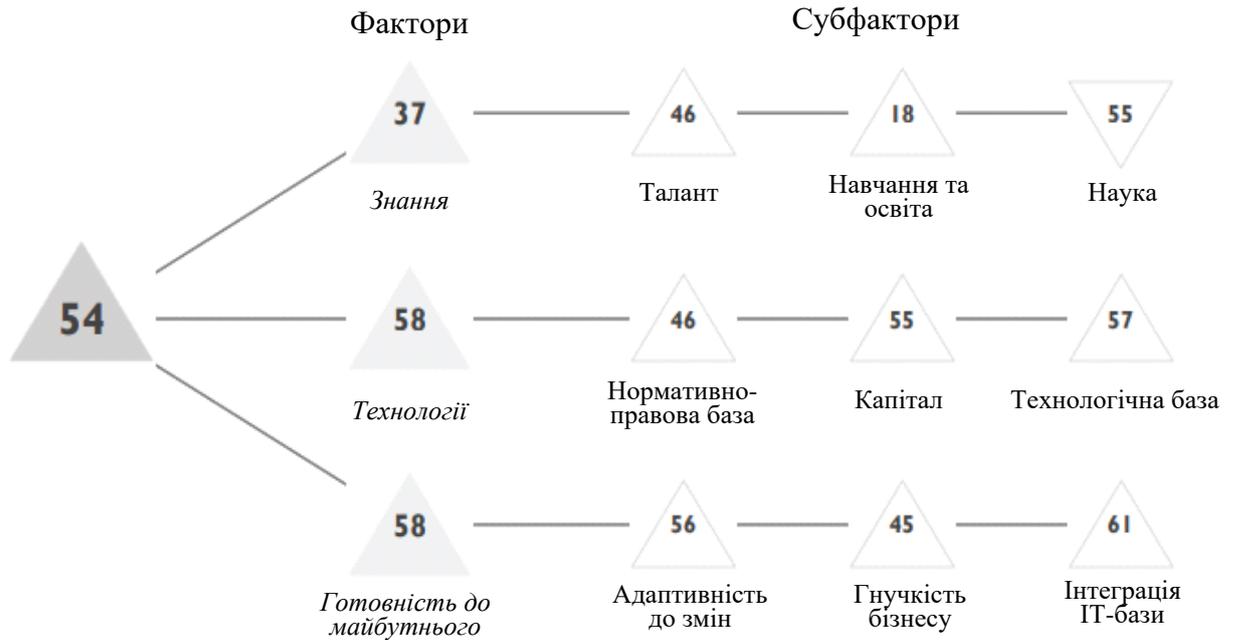

Рис. 3.12. Рейтинг України за рівнем цифрової конкурентоспроможності у 2021 р. у розрізі складових показників [238]

Щодо здобутків України в напрямі цифровізації перш за все відмічають застосунок «Дія», який цифровізує послуги як для населення в цілому, так і бізнесу зокрема. У перші тижні повномасштабного протистояння у Дії за програмою «Підтримка» з'явилася можливість отримати 6500 грн допомоги від держави для людей, які через війну втратили роботу або власну справу. Пізніше таку компенсацію через Дію змогли оформлювати роботодавці, які влаштували на роботу ВПО. Для тих, хто втратив бізнес чи хоче створити новий, запрацювала урядова програма «Робота». Загалом за останній рік було запущено 49 сервісів на порталі та в застосунку Дія., у т. ч. можна автоматично зареєструвати ФОП, витративши 10 хвилин на заповнення заяви і декілька секунд на очікування її обробки, сплатити податки. Також, на порталі Дія для підприємців працює послуга «Декларація», що заміняє одразу 374 види різних дозвільних документів. Крім того власники бізнесу та майбутні підприємці мають можливість подати заяву про грантову програму від Уряду «Робота» за чотирма напрямками: «Своя Справа», за якою розмір гранту складає до 250 тис. грн при умові створення

мінімум 1 робочого місця, «Новий рівень», створена для переробних підприємств (до 8 млн грн), «Свій сад», якою передбачено виділення до 400 тис. грн на 1 га для облаштування нового саду, ягідника чи виноградника площею від 1 до 25 га, «Своя теплиця» для розвитку тепличного господарства (до 7 млн грн) [240].

Слід звернути увагу в аспекті сказано і на ініціативу Дія. Цифрова громада і створення маркетплейсу цифрових продуктів та рішень для громад, що представляє собою каталог цифрових продуктів та рішень для громад, який дозволяє шукати цифрові рішення і обирати найоптимальніший варіант. Портал є майданчиком для співпраці регіональних команд цифрової трансформації, громад, бізнесу, громадських організацій та розробників рішень, що сприяють розвитку цифровізації країни. Наразі на порталі уже згенеровано значну кількість різних програмних продуктів як для населення, так і для бізнесу [241].

На сьогодні сформовано значний успішний досвід впровадження бізнесом цифрових технологій як економічної, так і соціальної значущості (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Приклади використання цифрових технологій відомими корпораціями [242]

Компанія	Сутність застосування технології
1	2
ІТ-компанія IBM	Проект «Зелені горизонти», пов'язаний із прогнозуванням якості повітря, який пройшов практичне випробування у більше ніж 30 найбільш забруднених містах Китаю. Прогнози формуються для конкретної вулиці на найближчі 72 години (або наступні 5–10 днів). На основі отриманих повідомлень місцева влада може вживати адміністративні заходи і приймати рішення в галузі нормування
BMW Group	Програми електрифікації (наразі компанія займає 11 % світового і 21 % європейського ринку електромобілів з урахуванням гібридних моделей), проекти з автономного водіння, розроблення нових сервісів, наприклад щодо швидкого пошуку зарядних станцій для електрокара, можливості поділитися паркувальним місцем
Xarvio Digital Farming Solutions компанії BASF	Цифрові рішення для агровиробників, а саме «FIELD MANAGER» і «SCOUTING», що дозволяють обробляти та аналізувати дані. TM Healthy Fields є одним із сучасних прикладів цифрового інноваційного портфоліо

1	2
Korea Telecom	Здійснює просування цифрових сільськогосподарських інновацій і сприяє залученню молоді до високотехнологічного агробізнесу. Korea Telecom орієнтується на створенні нових технологій і наданні послуг, в основі яких рішення 5G, наднизької затримки і гіперконтактності тощо.

Цікаві приклади впровадження цифрових технологій мають і вітчизняні суб'єкти господарювання. Так, наприклад, компанія ДТЕК на початку 2019 р. запустила нову програму цифрової трансформації MODUS, спрямовану на впровадження інновацій та використання цифрових систем для оптимізації та управління виробничими та адміністративними бізнес-процесами. Команда MODUS об'єднує менеджерів, інженерів, програмістів і дизайнерів, які спільними зусиллями створюють інноваційні технологічні рішення, що зможуть вирішити будь-які бізнес-завдання. Реалізація такого проєкту дозволяє фактично протестувати різні сучасні рішення щодо управління продуктами та проєктами, Agile/Scrum, аналітики даних (Data Science і Data Engineering), розроблення програмного забезпечення (бізнес-аналіз, UX/UI design), побудови цифрової інфраструктури та кібербезпеки. Загалом вказана програма цифровізації передбачає реалізацію цифрових змін у декілька етапів. Якщо на першому етапі заплановано впровадження нових систем для підвищення безпеки та ефективності виробничих процесів, покращення контролю логістики, процесів підбору персоналу, а також моніторингу станів електромереж, то другий етап зорієнтований на цифровому моделюванні процесів розроблення родовищ енергетичних ресурсів, роботизації офісних процесів, зокрема цифрової закупівлі, аналітики та управління інформацією. Завершальним етапом має стати впровадження цифрових інструментів взаємодії з клієнтами. Також, заплановано приділити увагу і цифровим технологіям управління відновлювальними джерелами енергії. Нині компанія запустила значну кількість проєктів саме першої та другої хвиль [243].

Одним із найінноваційніших та значущих рішень для ДТЕК стало створення і впровадження інфраструктури зв'язку, яка забезпечує якісну комунікацію персоналу на глибині до 500 м у шахтах. Таке технологічне рішення дозволило не лише забезпечити підвищення безпеки шахтарів, але й сприяло оптимізації процесів видобутку ресурсів. Надалі заплановано подальше розроблення таких інноваційних проєктів з безпеки в цифровій інфраструктурі шахти. Перспективність таких новацій пов'язана перш за все з отриманням даних режимі реального часу з різних датчиків безпеки і миттєве повідомлення шахтарям про зміну різних аерогазових показників. Відеокамери дозволять моніторити робочий процес, у разі потреби миттєво оголошувати і проводити евакуацію, надавати допомогу у разі аварії в дистанційному форматі [243].

Активно впроваджуються цифрові рішення і в аграрній сфері. Зокрема агрохолдинг «Мрія» використовує на підприємствах дрони для оброблення полів. Ще однією інновацією стало впровадження технологічних карт не тільки всіх полів, а й кожного. Ті з них, що вирізняються більшим потенціалом, мають інтенсивнішу технологічну карту, вищу планову урожайність. У таких, де внаслідок різних причин нижчий потенціал, технологічна карта екстенсивніша. Також у «Мрії» впроваджують технології точного землеробства. Керівник R&D центру агрохолдингу зазначає, що в наявності кілька інноваційних проєктів. Перший проєкт стосується моніторингу полів та безпілотних літальних апаратів. У 2018 р. було придбано безпілотник, за допомогою якого здійснюється дистанційне зондування та дослідження площ, також тестується кілька компаній, які надають послуги супутникового моніторингу полів. Другий – щодо змішувальної станції та її адаптації до підприємства. Третій – про управління якістю ґрунтів. У межах цього проєкту вивчається можливість створення власної лабораторії для аналізу ґрунту. Четвертий стосується дослідження ефективності використання добрив, випробування сортів та гібридів. Останній проєкт – це «Планшет агронома», основне завдання якого полягає в оптимізації робочого часу агронома й підвищенні оперативності отримання інформації для аналізу та прийняття управлінських рішень [244].

Крім того, анонсовано і програми підтримки цифровізації національної економіки державами-партнерами України. Зокрема ЄС запускає проєкт «Цифрова трансформація для України» (DT4UA), якою передбачено виділення 17,4 млн євро на запровадження ефективних, доступних та безпечних державних послуг, у т. ч. шляхом розвитку застосунку Дія, вдосконалення обміну даними між реєстрами та державними установами, розвиток інфраструктури електронної ідентифікації відповідно до регламенту eIDAS, розвиток системи електронного управління, що дозволить прозоро розглядати кримінальні справи. Впроваджуватиметься проєкт разом з європейськими партнерами з Естонської академії електронного управління. Серед спільних проєктів – EGOV4UKRAINE, EU4DigitalUA та «Підтримка ЄС у зміцненні кібербезпеки України». Зараз Академія впроваджує в Україні чотири проєкти із бюджетом 41 млн євро [245]. Також відбулося розширення можливості участі українських суб'єктів господарювання в конкурсах Програми Європейського Союзу «Цифрова Європа» до 2027 р. для розбудови цифрової інфраструктури із загальним фондом програми 7,6 млрд євро. На фінансування проєктів за напрямками, доступними для України, передбачено близько 6 млрд євро [246].

Отже, під впливом цифрових технологій трансформуються всі сфери життєдіяльності людини і сектори економічної діяльності. Нині існує безліч цифрових рішень, які використовуються як окремим індивідом, так і підприємствами. Цифровізація суспільства створює нові можливості для суб'єктів господарювання, які можуть бути реалізовані через створення та впровадження інновацій у підприємницькому секторі. Цифровізація дозволяє бізнесу створювати високоефективний та конкурентоспроможний продукт із мінімальним використанням ресурсів і застосовувати потенціал цифрових рішень для залучення клієнтів та підвищення їх лояльності і загалом покращення комунікації із споживачами. Інновації в управлінні, виробництві і товарах та послугах є основними драйверами цифрових досягнень у діяльності бізнес-суб'єктів і механізмом їх переходу до цифрової економіки. У свою чергу, впровадження цифрових інновацій у систему державного управління дозволяє

підвищити доступність та якість послуг, що надаються громадянам та бізнесу.

Значній трансформації в умовах цифровізації піддається й інноваційна діяльність шляхом розширення видів інноваційних ресурсів та суб'єктів, залучених до інноваційного процесу, що, з одного боку, сприяє активізації інноваційної діяльності і скороченню витрат на її здійснення, підвищенню якості інноваційної продукції, максимальному врахуванню індивідуальних потреб споживачів як учасників інноваційного процесу, а, з іншого – при формуванні інноваційного цифрового середовища необхідно враховувати і зростання ризиків, пов'язаних з інформаційною безпекою і зростанням кіберзалежності, недосконалістю технологій, негативним впливом цифровізації на особистість людини, її інтелектуальні здібності, психологічний стан.

Прискорене впровадження цифрових технологій можливе лише на основі забезпечення готовності бізнесу і суспільства в цілому до цифрових змін шляхом запланованого інтенсивного впровадження цифрових технологій. Оскільки цифрова трансформація для бізнесу означає докорінну зміну способів організації та ведення діяльності, тобто як бізнес-процесів, так і бізнес-моделі. Поряд з цим слід сформуванню і технологічний базис для цифрової перебудови середовища регіону чи країни в цілому шляхом формування зрілого сектору пропозиції технологічних рішень і можливості нарощення темпів діяльності такими суб'єктами. Разом з цим має зростати попит населення на цифрові технології і рівень цифрової грамотності суспільства, що дозволить досягти максимальної віддачі від практичного застосування цифрових технологій.

Для стимулювання цифрових змін на рівні території чи регіону недостатньо створити нові технології і забезпечити їх впровадження, важливим є і створення умов для їх застосування шляхом нарощення цифрових даних, створення цифрових платформ та цифрової інфраструктури, забезпечення безперервного підключення до мережі інтернет і формування цифрового мислення в суспільства [247]. Це вказує на комплексність поняття цифрової економіки і багатоаспектність її змісту (рис. 3.13).

Рис. 3.13. Основні компоненти цифрової економіки [248]

Значним потенціалом в аспекті використання цифрових технологій як на локальному підприємницькому рівні, так і на рівні території чи регіону наразі володіють цифрові платформи, що створюють можливість для спільного використання цифрової інфраструктури. Поступове впровадження засад платформенної економіки спостерігається практично у всіх без виключення сферах життєдіяльності і економічної діяльності. У значній мірі цьому сприяє вплив таких факторів як накопичення значного технологічного потенціалу для реалізації платформенних змін, нівелювання географічних бар'єрів з точки зору формування попиту та пропозиції на продукцію і послуги, поступове вичерпання можливостей безпосередньо традиційних бізнес-моделей, зокрема з точки зору прибутковості бізнесу і темпів зростання доходу, зростання якості та масштабності покриття території планети до фіксованого та мобільного інтернету і підвищення цифрової грамотності населення.

Показовим підтвердженням цифрової платформізації бізнесу є глобальний рейтинг компаній за рівнем ринкової капіталізації. Як свідчать дані рис. 3.14 лідируючі позиції даного рейтингу займають саме компанії, які функціонують на базі цифрових платформ, а саме: Apple (США) з рівнем ринкової капіталізації 2,493 трлн дол., Microsoft (США) – 2,016 трлн дол., Alphabet (США) – 1,302 трлн дол., Amazon (США) – 1,001 трлн дол., NVIDIA

(США) – 642,43 млрд дол., Meta Platforms (США) – 533,59 млрд дол. [249, 250].

Rank	Name	Market Cap	Price
1	 Apple AAPL	\$2.493 T	\$156.78
2	 Microsoft MSFT	\$2.016 T	\$270.89
3	 Saudi Aramco 2222.SR	\$1.860 T	\$8.30
4	 Alphabet (Google) GOOG	\$1.302 T	\$102.11
5	 Amazon AMZN	\$1.001 T	\$96.69
6	 Berkshire Hathaway BRK-B	\$659.69 B	\$300.90
7	 NVIDIA NVDA	\$642.43 B	\$257.80
8	 Tesla TSLA	\$577.25 B	\$182.44
9	 Meta Platforms (Facebook) META	\$533.59 B	\$196.45
^6 10	 Johnson & Johnson JNJ	\$485.01 B	\$153.80

Рис. 3.14. Глобальний рейтинг компаній за рівнем ринкової капіталізації [249]

При цьому загалом технологічний сектор представлений 962 компаніями сумарною ринковою капіталізацією 19,858 трлн дол. У свою чергу, до топ-10 окрім технологічних компаній ввійшли Saudi Aramco (Саудівська Аравія) – 1,860 трлн дол., Berkshire Hathaway (США) – 659,69 млрд дол., Tesla (США) – 577,25 млрд дол., Johnson & Johnson (США) – 485,01 млрд дол. [249, 250].

Вражає і статистика використання соціальних мереж. Протягом останніх років найпоширенішою соціальною мережею залишається Facebook, що налічує 2,96 млрд осіб із 4,59 млрд користувачів соціальних мереж у світі. Другу

позицію займає YouTube – 2,514 млрд користувачів, третю – WhatsApp (2,0 млрд осіб) та Instagram (2,0 млрд осіб). При цьому прогнозують зростання кількості користувачів соціальних мереж до 5,85 млрд осіб у 2027 р. [251, 252].

Цікавими в даному аспекті є і прогнозні сценарії зростання ринку цифрових платформ. Зокрема прогнозують, що розмір лише глобального ринку Customer Data Platform досягне 5,11 млрд дол. до 2028 р. з 1,906 млрд дол. у 2021 р. при щорічному темпі зростання 15,0 % протягом 2022-2028 рр. [253].

Як свідчать результати дослідження [254] 176 компаній, що використовують платформи, станом на 2015 р. уже внесли 4,3 трлн дол. в капіталізацію ринку у світі саме за рахунок створення та зростання вартості платформних екосистем та цифрових активів. Очікується, що угоди, які здійснюються за допомогою платформ, будуть складати дві третини від 100 трлн дол., які орієнтовно будуть отримані від цифровізації до 2025 р. [255].

Зважаючи на значущість цифрових платформ для соціально-економічного розвитку як підприємств, так і територій та країни в цілому, дослідженню даного питання приділяється значна увага. Так, загалом у нормативно-правовому полі сформувалося два підходи до визначення цифровізації як процесу впровадження цифрових технологій у всі сфери суспільного життя [256] і насичення фізичного світу електронно-цифровими пристроями, засобами, системами та налагодження електронно-комунікаційного обміну між ними, що фактично уможлиблює інтегральну взаємодію віртуального і фізичного, створює кіберфізичний простір [257]. Цифрову трансформацію регіонів розглядають у широкому і вузькому сенсі. Згідно з першим, цифрова трансформація регіону – це процес імплементації досягнень інноваційного цифрового розвитку (цифрових технологій обробки та використання даних, управління тощо) у всі сфери функціонування регіону та життєдіяльності його населення, з метою активізації політичного, економічного, соціального та юридичного розвитку. У вузькому розумінні дане поняття розглядають як систему нормативно визначених, організаційних та інших державних заходів, засобів та методів, за допомогою яких забезпечується сталий інноваційний

розвиток регіонів України, а також підтримка процесу імплементації в систему їх функціонування досягнень інноваційного цифрового розвитку [258].

Законодавчо закріплено і визначення цифрових державних платформ як концепції утворення державних органів, орієнтованих на одночасне поліпшення якості послуг, оптимізацію кількості державних службовців та зменшення витрат. Цифрові платформи дозволяють вирішувати завдання, підвищувати ефективність, зменшуючи вартість діяльності та час виконання. Державні органи використовують цифрові платформи для спрощення та оптимізації внутрішніх процесів, поліпшення взаємодії з громадянами та зменшення витрат [257]. У свою чергу, вчені розглядають цифрову платформу із різних позицій. Зокрема в науковій праці [259] цифрова платформа розглядається як система, влаштована за блоковим принципом, основне завдання якої – бути технологічною базою для комунікації великої кількості користувачів та розроблення і застосування програмних продуктів. В. Ляшенко та О. Вишневський відзначають, що цифрова платформа – це бізнес-модель, повністю заснована на високих технологіях, яка створює прибуток за рахунок обміну між двома або більше незалежними групами учасників. При цьому у «базовій комплектації» платформи зводять безпосередньо виробників і кінцевих споживачів, які отримують можливість взаємодії без посередників [260]. Визначають цифрову платформу і як технологічне явище через сукупність таких критеріїв: алгоритмізація взаємодії учасників платформи, взаємовигідний характер відносин учасників платформи, питома вага кількості учасників діяльності, які використовують платформу, наявність єдиного інформаційного середовища, в якому відбувається взаємодія учасників, і відповідної інформаційно-технологічної інфраструктури, наявність ефекту діяльності у вигляді зниження транзакційних витрат при взаємодії учасників платформи – порівняно з такою ж взаємодією без платформи [261]. В. Кохан стверджує, що цифрова платформа – це програмні або програмно-технічні засоби, що забезпечують доступ третіх осіб до цифрового середовища, в якому відбувається взаємодія та інша діяльність таких осіб, здійснюється розробка або функціонує їх

програмне забезпечення, або реалізуються їх товари, роботи або послуги [262].

Особливістю цифрової платформи, як бізнес-моделі, є її платформний характер – можливість спільного використання активів платформи одночасно великою кількістю її учасників, що забезпечує ефект масштабу в цифровій економіці. Принципи платформної бізнес-моделі використовують багато зростаючих компаній. Найбільш яскраві приклади цифрових платформ: платформа інтернет-реклами Google (доступ великої кількості рекламодавців до великої кількості користувачів пошукового сервісу Google), платформа надання послуг таксі Uber та її численних аналогів (доступ великої кількості перевізників до великої кількості пасажирів), «магазин додатків» для операційної системи iOS фірми Apple (доступ постачальників додатків до користувачів мобільних приладів виробництва Apple), платформа для надання житла в оренду AirBnB (доступ великої кількості орендодавців до великої кількості орендарів), платформа для бронювання номерів в готелях Booking.com (доступ готельних бізнесів до великої кількості мандрівників) [263].

В останні роки виділяють і таке явище як Digital Experience Platform (DXP), що трактується як програмне рішення з багатим набором інструментів і технологій для створення, оптимізації, керування та надання покращених цифрових можливостей клієнтам, співробітникам і партнерам. DXP є основою, де можливості різних додатків поєднуються разом, щоб сформувати узгоджену цифрову взаємодію [264]. Платформи цифрового взаємодії мають вирішальне значення для збереження конкурентоспроможності підприємств у сучасну цифрову епоху. DXP сприяють поліпшенню персоналізації та клієнтського досвіду, а також забезпечують маневреність і гнучкість, необхідні для швидкої адаптації до вимог, що змінюються, й очікувань споживачів. Завдяки спеціальній архітектурі мікросервісів платформи цифрової взаємодії дозволяють організаціям швидко та легко вносити зміни до свого цифрового досвіду, не вдаючись до тривалого й дорогого процесу розробки. Це дозволяє брендам та компаніям швидше розвиватися за допомогою цифрової трансформації і адаптуватися до мінливого цифрового ландшафту [265].

Наразі цифрові платформи це не просто майданчики електронної торгівлі і комунікації продавців та покупців, а ключовий інструмент міжгалузевої та міжрегіональної трансформації. Цифрові фабрики на сьогодні трансформують промислове виробництво, торгові маркетплейси – ринок послуг, дрони, датчики та інтелектуальні системи управління – сільське господарство, освітні та наукові цифрові платформи – сферу освіти і науки тощо. Перехід компаній на цифрові платформ сприяє формуванню ефективної цифрової екосистеми, спільному створенню продуктів і послуг підприємств незалежно від країни чи часового поясу. У свою чергу, використання державних цифрових платформ і впровадження засад електронного урядування дозволяє організувати спільне створення широкого спектру послуг за участю всіх економічних суб'єктів.

Щодо типів цифрових платформ, то ключовими з них є транзакційні, інноваційні, інтеграційні, інвестиційні, сутність яких розкрита на рис. 3.15.

Рис. 3.15. Типи цифрових платформ (сформовано на основі джерела [266])

Застосування цифрових платформ дозволяє бізнес-суб'єктам досягати нових економічних ефектів за рахунок дієвої адаптації до мінливого зовнішнього бізнес-середовища. Такими механізмами адаптації є створення мобільних офісів, підтримка безперервного зв'язку з партнерами та клієнтами, надання та споживання цифрових послуг.

Отже, цифрова платформа виступає своєрідним інфраструктурним базисом

для формування та підтримки комунікацій між стейкхолдерами з метою генерування цінності для всіх учасників такого роду співпраці і сприяння обміну інформацією, цінностями, продуктами, послугами, роботами [267].

Поряд з низкою переваг застосування інструментів цифровізації слід вказати і на певні протиріччя застосування таких технологічних рішень: цифрові екосистеми пов'язані з технологіями штучного інтелекту та «великих даних», що знижує рівень контролю та роль людини в отриманій інформації; залишається неформованою нормативно-правова база щодо створення і функціонування цифрових екосистем; екосистеми об'єднують значну кількість учасників, що вимагає високого рівня самоорганізації та налагодженості процесів; висока взаємозалежність учасників середовища, що примножує позитивний синергетичний ефект, але і поряд з цим дестабілізує роботу всіх учасників у випадку нестабільної роботи одного з елементів системи; мережеві зв'язки між учасниками екосистеми мають складний хаотичний характер [267].

Крім того відзначити і соціальні виклики, зумовлені цифровізацією. Прогресивна автоматизація та використання робототехніки може призвести до підвищення безробіття та поглиблення проблеми нерівності доходів. Через відсутність довіри до цифрових технологій, доступу до них та навичок до їх використання може збільшитися цифровий «розрив». Серед інших викликів – проблема безпеки та порушення конфіденційності, поглиблення соціальної відчуженості, стирання етичних меж (неможливість контролювати у майбутньому штучний інтелект), зниження культурного розвитку [268].

Як свідчать результати дослідження, проведеного Міністерством цифрової трансформації України, на сьогодні рівень цифровізації регіонів залишається доволі низьким і зберігається нерівномірність цифрового розвитку територій. Відповідно до результатів розрахунку Індексу цифрової трансформації регіонів України, який оцінює цифровий потенціал регіону за рівнем інституційної спроможності, розвитку інтернету, розвитку ЦНАП, режиму «без паперів», цифрової освіти, проникненням базових електронних послуг, галузевої цифрової трансформації і розробленої візитівки області, у

2022 р. рівень цифровізації України є не високим (0,651 бали з 1 можливого). При цьому найвище значення мають Дніпропетровська (0,916), Тернопільська (0,910) та Одеська (0,836) області. Серед основних субіндексів найвищі значення спостерігаються у «Розвиток ЦНАП» (0,771), «Режим «без паперів» (0,691) та «Розвиток інтернету» (0,683). Поряд з цим слід вказати, що найнижчі значення характерні для Миколаївської (0,431), Кіровоградської (0,431), Донецької (0,469), Херсонської (0,500), Чернігівської (0,522) і Сумської (0,534) областей [269]. Звичайно така ситуація в значній мірі зумовлена війною в країні і веденням бойових дій на більшості із перелічених вище територій.

Щодо аналізу складових вказаного індексу і напрямів його підвищення слід вказати, що наявність цифрового лідера, напрацьована та ухвалена програма інформатизації, що передбачає фінансування заходів у сфері цифрової трансформації, структурний підрозділ із цифрового розвитку в органах влади визнано одними із першочергових кроків у напрямі посилення інституційної спроможності шляхом якісного та оперативного впровадження національних програм із цифровізації на регіональному та локальному рівнях. Так, у напрямі посилення інституційної спроможності регіонів 16 осіб офіційно призначено заступниками голів із питань цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації в обласних державних адміністраціях, затверджено 13 обласних програм інформатизації, створено 24 структурних підрозділи із цифрового розвитку в обласних державних адміністраціях, виділено 273,9 млн грн бюджетного фінансування на цифровізацію регіонів [269].

На рис. 3.16 наведено результати оцінювання складових Індексу цифрової трансформації Харківської області. Зокрема область демонструє вище значення порівняно з загальнонаціональним за показником інституційної спроможності (0,794). За іншими показниками спостерігається певний цифровий розрив.

В аспекті створення передумов для цифровізації територій викликає зацікавлення така складова як галузева цифрова трансформація, значення якої є одним із найнижчих серед проаналізованих складових, і враховує оцінку таких елементів як захист інформації, політика у сфері кібербезпеки, Е-дозвіл, Е-

демократія. При цьому не приділяється належна увага доцільності розроблення і ефективності реалізації наявних стратегій та програм цифрової трансформації стратегічно значущих для країни галузей.

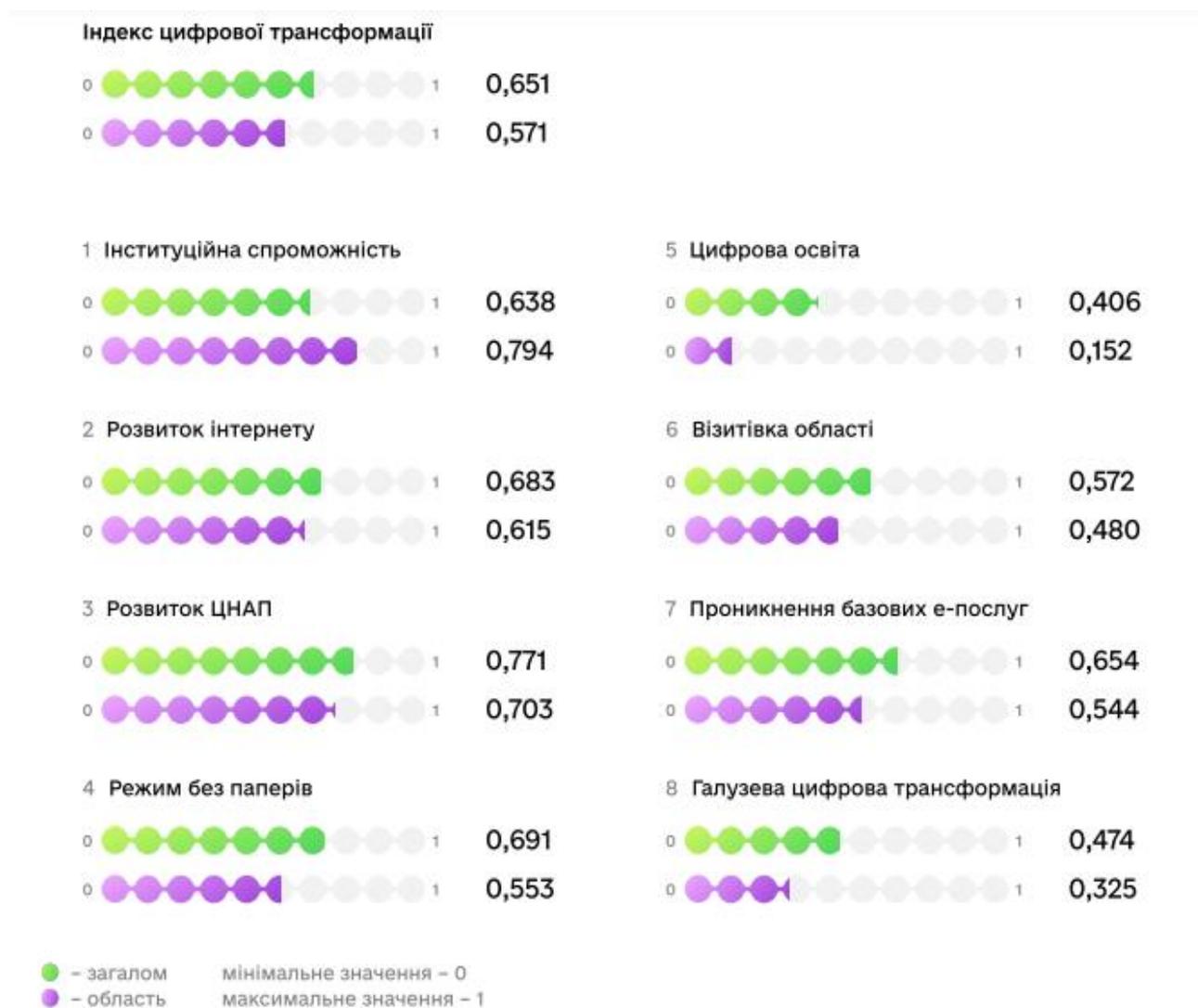

Рис. 3.16. Порівняльний аналіз результатів оцінювання складових Індексу цифрової трансформації України і Харківської області [269]

На низькому рівні залишається і рівень цифрової грамотності населення (загалом у країні 0,406), на що вказує і дослідження, проведене у 2021 р.: частка українців, що мають цифрові навички на рівні «базові» та «вищі» становить 52,2 %. Доля українців, цифрові навички яких знаходиться нижче позначки «базовий рівень», скоротилася на 5,2 % або ж на 1,42 млн людей і наразі становить 47,8 %. При цьому, доля українців, які не мають жодних цифрових

навичок («No skills») скоротилась на 4 % або ж на 1,09 млн. людей. У значній мірі такий низький рівень цифрової грамотності зумовлений як обмеженістю доступу до інтернету з різних причин, так і актуалізацією проблеми безпеки в Інтернеті та захисту від кібершахрайства. Зокрема 37,3 % українців стикалися за 2021 р. з отриманням шахрайських повідомлень («фішинг»), що на 16 % більше, порівнюючи з 2019 р., і 18,0 % українців зустрічалися з перенаправленнями на підробленні веб-сайти із запитом особистої інформації («фармінг»), що на 8 % більше, порівнюючи з 2019 р. Загалом спостерігається зростає частка осіб, які протягом 2021 р. стикалися з проблемами, пов'язаними із безпекою через використання Інтернету, порівнюючи з 2019 р., на 12 % [270].

З огляду на сказане слід відзначити, що цифрова трансформація регіонів визнана на сьогодні однією із пріоритетних цілей Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки, якою передбачено: запровадження інноваційних технологій у системі управління розвитком міст на засадах концепції смарт-сіті, підвищення інституційної спроможності в регіонах щодо впровадження проєктів цифрового розвитку, розбудову ІТ-інфраструктури, створення цифрових платформ та галузевих рішень тощо [39]. Планом заходів реалізації відповідної стратегії в напрямі цифрової трансформації регіонів передбачено окрім розширення переліку та підвищення якості публічних послуг в цифровому форматі забезпечення безперешкодного доступу до високошвидкісного Інтернету всіх населених пунктів і створення умов для ринкової конкуренції між провайдерами та сприяння операторам в оформленні дозволів на розміщення телекомунікаційного обладнання. Цікавою ініціативою в аспекті цифрової трансформації регіонів є сприяння розвитку регіональних систем інноваційної інфраструктури (наукові і технопарки, технополіси тощо), розроблення та впровадження дієвого механізму підтримки стартап-компаній та інноваційних структур [271]. Реалізація завдань дозволить сформувати дієвий інфраструктурний базис для створення та впровадження цифрових інновацій.

При цьому слід відзначити і реалізовані на сьогодні проєкти цифрової трансформації на регіональному рівні. Серед основних: затвердження

Програми цифрового перетворення (м. Львів), автоматизація центрів надання адміністративних послуг, реалізація проекту «Мобільний ЦНАП», впровадження сервісної платформи «Конструктор сайтів територіальних громад» та геоінформаційних систем (Вінницька, Волинська, Дніпропетровська та Одеська області), затвердження посади керівника цифрової трансформації (Київська, Одеська, Чернівецька, Івано-Франківська області), підтримка освітньої програми Nation IT (Донецька та Луганська області), затвердження концепції «Smart City» (м. Чернівці), оприлюднення відкритих даних (м. Маріуполь) [272]. Так, наприклад, затверджена Чернівецькою міською радою концепція «Smart City Чернівці 2025» – сучасна модель управління містом, що базується на впровадженні новітніх технологій та передбачає розвиток міста за кількома ключовими напрямками: залучення громади до прийняття рішень, використання технологій для ефективного управління містом, підвищення розвитку інфраструктури, якості життя. Реалізація такої концепції дозволить підвищити рівень якості життя мешканців міста, створити інноваційне середовище, яке забезпечить сприятливі умови для бізнесу та залучення інвестицій, запрацює сучасна система надання послуг [273].

У свою чергу, флагманом серед регіонів вважають Харківську область, на території якої розроблено та впроваджено проект «Цифрове перетворення Харківської області» за участю представників «Google»-Україна та профільних департаментів обласної адміністрації. Передбачається проведення освітніх семінарів, підвищення присутності на карті «Google», розробку веб-сайтів і функціональних карт, створення візуальних 3D-турів, покращення місцевої екосистеми завдяки формуванню платформи із зручним он-лайн сервісом для сповіщення державних органів про екологічні проблеми. Крім того, в межах програми планується розширити перелік електронних сервісів, побудувати Міський ситуаційний центр, тобто створити «розумне місто», активізувати співпрацю з компаніями «Microsoft», «Hewlett-Packard», «Cisco», «Vodafone», «Київстар» у постачанні ІТ-продуктів для харківських ІТ-кластерів. Так у рамках реалізації концепції «розумне місто» компанія «Huawei» пропонує

встановити в Харкові «розумне» відеоспостереження. Дослідники процесів цифрової трансформації в регіонах зазначають, що в інноваційному суспільстві введення у регіональну політику цифрових елементів управління, он-лайн сервісів, платформ колективної свідомості («Collective Awareness Platforms»), а також поетапна загальна цифровізація окремих галузей економіки, залучення ресурсів шляхом застосування мобільних та інтернет-технологій [274].

Поряд з цим, як вірно зазначає автор наукової публікації [272], зберігається низка перешкод для ефективної реалізації таких проєктів: недовіра існуючих механізмів та інструментів реалізації стратегії, відсутність чіткого взаємозв'язку між бюджетним та стратегічним плануванням, відсутність масштабних проєктів регіонального розвитку, незабезпеченість регіональних стратегій розвитку відповідними фінансовими ресурсами, невчасність надходження коштів з державного бюджету тощо.

Вказують дослідники та експерти і на значні загрози, пов'язані з впровадженням цифрових рішень, зокрема smart-інфраструктури у містах. Серед ключових виділено: несанкціонований доступ до персональних даних і їх втрата; збої у роботі комп'ютеризованих систем; втручання у приватне життя місцевих жителів; поширення новітніх методів маніпулювання свідомістю; збільшення цифрової «нерівності» населення; настання загроз безпеці міста; порушення ринку праці (підвищення рівня безробіття) у зв'язку з розвитком автоматизації різних процесів, використання робототехніки тощо [234].

Отже, слід вказати на наявність значних бар'єрів для забезпечення технологічного прориву та цифрового лідерства країни на світовому рівні. Наразі більшість підприємств загалом відстає у використанні цифрових технологій, особливо у традиційних галузях економіки. При цьому зберігається цифрова та інноваційна асиметрія в темпах розвитку окремих територій, значна розрізненість інформаційних систем різних територій та регіонів і неузгодженість цифрових проєктів із єдиним процесом управління, що перешкоджає здатності приймати наскрізні рішення. У значній мірі така ситуація зумовлена нерозвиненістю культури інновацій, обмеженістю доступу

підприємств до ринку капіталу, слабким рівнем взаємодії держави, бізнесу та суспільства, незабезпечністю захисту прав інтернет-користувачів і регулювання цифрових угод, низькою довірою суспільства до цифрової економіки, нерозвиненістю цифрової інфраструктури віддалених регіонів, низькою проінформованістю суспільства про переваги цифрових послуг, низьким рівнем цифрових навичок суспільства, нерозвиненістю комунікацій між бізнесом та університетами, низькою дієвістю механізму та інструментів реалізації проєктів територіального рівня, незабезпеченість масштабних проєктів регіонального розвитку фінансовими ресурсами тощо. Наявність такого широкого спектру проблем обмежує ефективну реалізацію проєктів цифрової трансформації на територіальному рівні і не дозволяє досягти технологічних проривів [275].

Світовий досвід у сфері реалізації цифрових змін вказує на важливість забезпечення прозорості бізнес-середовища, зміцнення інноваційної екосистеми на рівні територій, підвищення доступності фінансування, стимулювання цифрових трансформацій у конкурентоспроможних галузях, забезпечення інвестицій у розвиток цифрових навичок, необхідних у цифрову еру при забезпеченні національної безпеки та захисту прав інтелектуальної власності, персональних даних та інтересів суспільства. Критично важливим у цьому сенсі є розширення зв'язків між ключовими стейкхолдерами в рамках цифрової екосистеми, зокрема держави, бізнесу, населення, науково-освітньої спільноти. Забезпечити дієву реалізацію проєктів цифрової трансформації територій на сьогодні можливо на основі впровадження моделі, в основу якої покладено компетенції ключових стейкхолдерів, формування яких дозволить забезпечити якісне впровадження цифрових інновацій на рівні території чи регіону, а саме: для інституцій влади основною компетенцією має стати цифрова досконалість та ментальність, для бізнесу – цифрова зрілість, для населення як інтелектуально-кадрового ресурсу території – цифрова грамотність і культура, для суб'єктів інноваційної інфраструктури – генерація цифрових інновацій. Формування та використання вказаних компетенцій дозволить переліченим вище стейкхолдерам мобілізувати їх ресурси для успішного вирішення завдань

щодо інвестиційно-інноваційного розвитку територій. Зазначене склало основу моделі формування компетенцій у сфері управління інвестиційно-інноваційним розвитком територій в умовах цифровізації (рис. 3.17) [275].

Так, забезпечити цифрову досконалість та цифрову ментальність інституцій влади як на державному, так і регіональному та місцевому рівнях можливо шляхом якісної зміни механізмів надання державних послуг, формування єдиного державного середовища управління даними, застосування механізму забезпечення цифрової ідентифікації особи і захисту персональних даних, формування цифрових профілів громадян, підприємств та інших установ і організацій, впровадження дієвого правового механізму використання загальнодоступних даних, провадження культурно-управлінських змін, спрямованих на формування цифрової ментальності державних службовців, впровадження цифрової медіації і фахівців відповідного профілю, здійснення моніторингу задоволеності суспільства якістю цифрових державних послуг, проведення аналізу ефективності реалізованих заходів у сфері цифровізації, формування кодексу цифрової ментальності державних службовців, здійснення аналізу відповідності законодавства цифровим потребам суспільства, застосування сучасних дієвих інструментів мотивації державних службовців до цифрових змін і формування цифрової ментальності, застосування інструментів реінжинірингу державних послуг тощо. Цифрова трансформація системи державного управління дозволить кастомізувати та персоніфікувати надання державних послуг за рахунок орієнтації на задоволення індивідуальних запитів громадян, бізнесу або інших організацій [275].

Забезпечити підтримку цифрових ініціатив бізнесу, сформувати його цифрову зрілість та гнучкість можливо шляхом забезпечення цифрової безпеки бізнесу, формування цифрової корпоративної культури, організації і контролю цифровізації бізнес-процесів, розроблення дієвої адаптивної моделі цифрової трансформації бізнесу, організації і забезпечення цифрової взаємодії бізнес-суб'єктів із стейкхолдерами, впровадження ефективної системи цифрової підтримки прийняття рішень, розбудови спільних цифрових виробництв тощо.

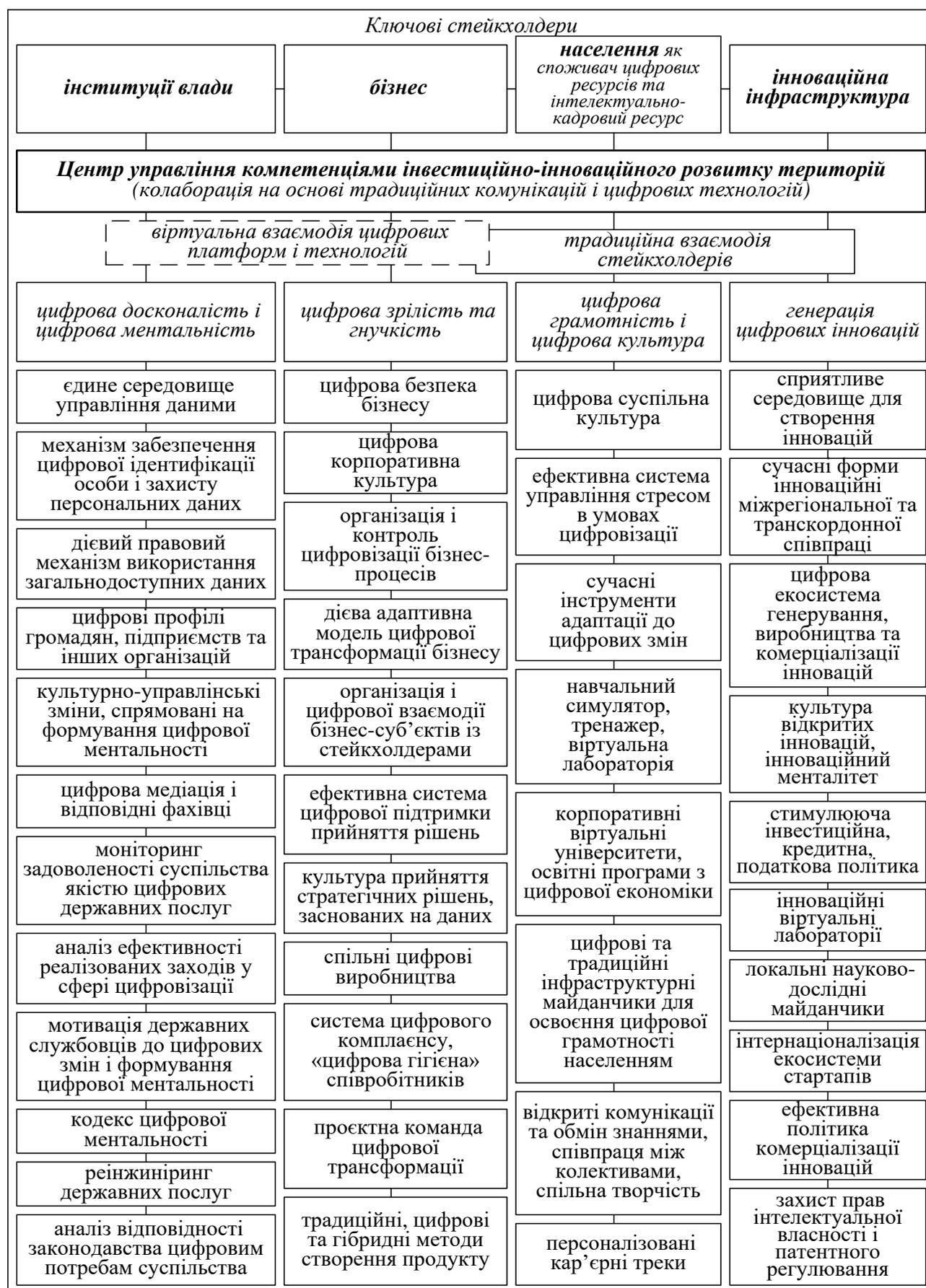

Рис. 3.17. Модель формування компетенцій у сфері управління інвестиційно-інноваційним розвитком територій в умовах цифровізації (розробка автора)

Забезпечити необхідні цифрові тектонічні зрушення для активізації процесів інвестиційно-інноваційного розвитку територій неможливо без формування цифрової грамотності і цифрової культури населення як споживача цифрових ресурсів та інтелектуально-кадрового ресурсу території. Оскільки в умовах прискорення цифрових перетворень суттєвою перешкодою для переходу до нової цифрової реальності стала непідготовленість громадян до таких змін, що зумовлено низьким рівнем їх цифрової грамотності. Наразі сформовано рамку цифрових компетентностей для громадян України, яка включає такі ключові сфери як основи комп'ютерної грамотності, інформаційна грамотність, уміння працювати з даними, створення цифрового контенту, комунікація та взаємодія у цифровому суспільстві, безпека у цифровому середовищі, розв'язання у цифровому середовищі та навчання впродовж життя [276]. Так, за даними дослідження за 2019 р. в Україні 53 % громадян володіли цифровою грамотністю нижчою за базовий рівень. Найскладніша ситуація з навичками роботи з програмним забезпеченням – лише 28 % громадян мають рівень, вищий за базовий (робота з текстами в Word, з даними в Excel, редагування фотографій та відео, створення презентацій та ін.). При цьому лише 55 % громадян мають навички вищі за базовий рівень у напрямі вирішення проблем за допомогою цифрових технологій (оплата комунальних послуг, поповнення мобільного телефону, переказ грошей з карти на карту онлайн, покупка товарів через Інтернет, проходження онлайн-курсів) [277].

У свою чергу, відповідно до результатів дослідження за 2021 р., частка осіб, які мають доступ до Інтернет, порівняно з 2019 р. зросла на 4 % з 88 до 92 %. Покращився і рівень цифрової грамотності населення: частка громадян, які мають рівень вище базового, збільшившись з 47,0 до 52,2 %. Найбільш розвиненими з 2019 р. залишаються комунікаційні та інформаційні навички: 79,2 % осіб мають комунікаційні навички на рівні вище базового, 78,9 % осіб – відповідно інформаційні навички. У той же час, «просідаючими» залишаються: навички вирішення життєвих проблем (55,8 % осіб мають рівень вище базових навичок), навички створення цифрового контенту – 36,8 % відповідно) [270].

Діагностика поточного рівня цифрової грамотності є першочерговим кроком для визначення існуючих проблем і формування дієвих інструментів формування відповідної цифрової компетенції. На даному етапі слід проводити оцінювання та постійний моніторинг готовності населення до цифрових змін, відстежувати динаміку рівня цифрової грамотності населення території і формувати дієві траєкторії її підвищення. При цьому слід зосереджувати увагу не лише на базових цифрових навичках, пов'язаних із пошуком інформації, використанні цифрових пристроїв для виконання фінансових операцій, онлайн-покупок, синхронізації різних технічних пристроїв, а і на формуванні цифрової суспільної культури, розбудові цифрових та традиційних інфраструктурних майданчиків для освоєння цифрової грамотності населенням, застосування навчальних симуляторів, тренажерів, створення віртуальних лабораторій, розбудови корпоративних віртуальних університетів, створення освітніх програм з цифрової економіки, формування відкритих комунікацій та обміну знаннями, співпраці між колективами, спільної творчості, створення ефективної системи управління стресом в умовах цифровізації, формування персоналізованих кар'єрних треків для забезпечення розвитку інтелектуально-кадрового потенціалу території тощо.

Ключовою компетенцією для суб'єктів інноваційної інфраструктури є генерація інновацій, зокрема цифрових. Забезпечити даний процес можливо шляхом формування сприятливого середовища для створення інновацій, застосування сучасних форм інноваційні міжрегіональної та транскордонної співпраці, формування цифрової екосистеми генерування, виробництва та комерціалізації інновацій, започаткування культури відкритих інновацій, інноваційного менталітету, провадження стимулюючої інвестиційної, кредитної, податкової політики, розбудови інноваційних віртуальних лабораторій, створення локальних науково-дослідних майданчиків, інтернаціоналізації екосистеми стартапів, реалізації ефективної політики комерціалізації інновацій, впровадження дієвого механізму захисту прав інтелектуальної власності і патентного регулювання тощо.

Колаборацію вказаних суб'єктів на основі традиційних комунікацій і цифрових технологій і формування ними відповідних компетенцій буде забезпечувати Центр управління компетенціями інвестиційно-інноваційного розвитку територій. Ключовими завданнями такого центру слід визначити: забезпечення якісної та дієвої комунікації стейкхолдерів; дослідження динаміки та рівня сформованості визначених компетенцій; проведення експертизи проектних рішень, контроль розроблення цифрових проєктів та сервісів для потреб держави, бізнесу та суспільства, їх апробації тощо.

Спільна традиційна та віртуальна комунікація інституцій влади, бізнесу, суспільства, у процесі якої відбуватиметься обмін знаннями, узгодження інтересів, реалізація спільних проєктів, сприятиме генеруванню інноваційних рішень для системи державного управління та бізнес-структур, формуванню висококваліфікованих кадрів з високим рівнем адаптації до цифрових змін, прискоренню впровадження цифрових продуктів та послуг.

3.2. Організаційний підхід до управління інвестиційно-інноваційним розвитком територій

На сьогодні інновації виступають ключовим драйвером економічного та соціального зростання. Впровадження інноваційних рішень сприяє ефективній модернізації соціально-економічних систем, у т. ч. і регіонів та територій, трансформації галузей, комплексів та національної економіки в цілому, появі нових сфер і напрямів діяльності, забезпеченню збалансованого просторового розвитку країни, нівелюванню міжрегіональних диспропорцій у рівні та якості життя населення. Доцільність інтенсифікації процесів впровадження інновацій обумовлена і загостренням конкуренції на глобальних ринках та потребою забезпечення конкурентоспроможності національних виробництв.

Зважаючи на суттєвий потенціал інновацій як базису покращення якості

продукції, економії витрат, зростання продуктивності праці, забезпечення інноваційно-технологічної модернізації виробництва вельми актуального набуває значення створення організаційно-економічних умов для генерування, відтворення та використання інновацій для підвищення темпів економічного розвитку територій. З огляду на сказане доцільно приділити увагу питанню підвищення ефективності інноваційних та інвестиційних процесів за рахунок формування суб'єктів інноваційної інфраструктури в регіонах.

Формуванню організаційно-економічного базису інноваційного розвитку соціально-економічних систем, у т.ч. регіонів та територій, приділяє увагу широке коло вчених. Особливого зацікавлення викликають праці В. Диканя, О. Зельдіна, М. Корінь, Т. Кублікова, І. Кузнецова, В. Прохорової, В. Родченко, М. Стегней та ін. [118, 187, 278-282]. Поряд з цим недостатньо розглянутим залишається питання формування дієвого організаційно-економічного базису стимулювання інноваційних та інвестиційних процесів на рівні розвитку територій, що і визначило доцільність проведення досліджень у даному напрямі.

На сьогоднішній день однією з ключових проблем, що потребує нагального вирішення, є створення умов для подолання диспропорційності розвитку окремих територій і використання наявного в регіоні потенціалу для стимулювання процесів інноваційного, зокрема цифрового, зростання. Реалізація вектору інноваційного розвитку регіону можлива на основі створення інноваційної інфраструктури, що забезпечить ефективний трансферт результатів наукової діяльності до реального сектору економіки і цим самим сприятиме створенню нових інноваційних підприємств.

Однак, незважаючи на наявність у країні значного науково-дослідного та освітнього потенціалів, потужної промислово-виробничої бази, досвіду створення інноваційно-виробничих структур, у тому числі технологічних та індустріальних парків, нормативно-правової основи їх регулювання, нині не вдалося побудувати дієву ефективну мережу інноваційної інфраструктури. Незважаючи на значну кількість таких суб'єктів ефективність їх функціонування залишається на досить низькому рівні. Наразі в Україні

створено та функціонують: 60 індустріальних парків, включених до реєстру, та інші незалежно функціонуючі; 16 технопарків; 24 центри інновацій та технологічного трансферу; 22 інноваційних центри; 38 центрів комерціалізації; 24 інноваційних бізнес-інкубатори, 1 інвестиційно-технологічний кластер; понад 30 кластерів; 1 інноваційно-виробниче об'єднання; стартап-школи, інкубаційні програми, центри інтелектуальної власності, венчурні та інвестиційні фонди, центри науково-технічної та економічної діяльності тощо [283]. Незважаючи на значну кількість таких суб'єктів, їх ефективність залишається вкрай низькою. Свідченням низької інноваційної активності перелічених суб'єктів є динаміка реалізованих проєктів. Протягом останніх десяти років було зареєстровано лише 16 інноваційних проєктів. При цьому технологічні парки не реалізовували проєкти взагалі, а із загальної кількості наукових парків лише близько 40 % реалізовували проєкти [42].

Як свідчить світовий досвід розбудови інноваційної інфраструктури, найбільш дієвими наразі є індустріальні та технологічні парки, а також інноваційні центри та бізнес-інкубатори. Так, цікавим є досвід створення індустріального парку Tahoe-Reno Industrial Center (TRIC), побудованого у США. Компанії Tesla та Panasonic побудували в ньому найбільший завод з виробництва літійонних акумуляторів. Серед інших резидентів парку є такі компанії, як Google, Blockchains, Walmart та Switch. TRIC функціонує як державно-приватне партнерство, в якому приватні власники побудували необхідну інфраструктуру. Загалом у США функціонує близько 300 таких структур, у світі налічують понад 700. Якщо для США характерним є саме створення технопарків і технополісів, то в європейських країнах поширена практика інноваційної співпраці в рамках технологічних інкубаторів та центрів. Наприклад, у Німеччині технологічні інкубатори є ключовими об'єктами технопарків і саме завдяки їх ефективній роботі створюється значна кількість стартапів і відповідно робочих місць. В Угорщині налічується понад 160 індустріальних парків, що продукують 25 % загальних обсягів промислового виробництва і 40 % промислової продукції на експорт [281].

Ефективною визнано і практику організації кластерних структур у країнах Європи. Згідно з доповіддю Європейської обсерваторії кластерів та промислових змін (European observatory for cluster and industrial change) «European Panorama of cluster – 2020» за результатами аналізу діяльності 2950 кластерів в 51 галузі промисловості, визначено наступні сильні сторони європейських кластерів: 61,8 млн. робочих місць, або кожне четверте з робочих місць Європи; продуктивність праці в кластерах вища, ніж середня, на 25 %, при цьому, понад 200 кластерів мають продуктивність праці вищу, ніж середньоєвропейська, на 40 %; незважаючи на значні регіональні відмінності в створенні та діяльності кластерів, спостерігається позитивна кореляція між розмірами регіону та кількістю кластерів в ньому. При цьому європейська система підтримки кластерів будується на розробці та реалізації певних програм загальноєвропейського, регіонального та національного рівнів, серед яких: Interreg Europe – проект покращення регіональних політик за чотирма основними напрямками: інноваційний розвиток; підтримка малого та середнього бізнесу; зелена економіка; енергоефективність; SMARTY – проект з розробки єдиної бази знань про кращі практики в підходах регіонального розвитку; InnoNEI – проект покращення дослідницької інфраструктури та створення сталої кооперації науки з бізнесом. INNO Industry – проект покращення політик розвитку інновацій через залучення кластерів до проектів «розумної» індустрії (smart manufacturing або Індустрія 4.0), створення регіональних хабів, що фокусуються на розвитку інноваційної екосистеми регіону в конкретній галузі за допомогою регіональних кластерів. Як КРІ проектів використовується кількість стартапів та інноваційних рішень, спеціалізованих лабораторій, спільного маркетингу і бази даних підтримки [284].

Кластерні організації ЄС-27 здебільшого активні в екосистемах цифрової сфери, агропродовольчої промисловості, охорони здоров'я, відновлюваних джерел енергії та мобільності, транспорті, автомобілебудуванні. Такі структури надають широкий спектр послуг, пов'язаних із сприянням співпраці учасників кластеру, надання підтримки у проведенні досліджень, створенні розробок та

інновацій, пошуку партнерів, доступу до фінансування, інтернаціоналізації, доступу до внутрішнього ринку Європи, брендингу місцезнаходження та управління правами інтелектуальної власності тощо (рис. 3.18).

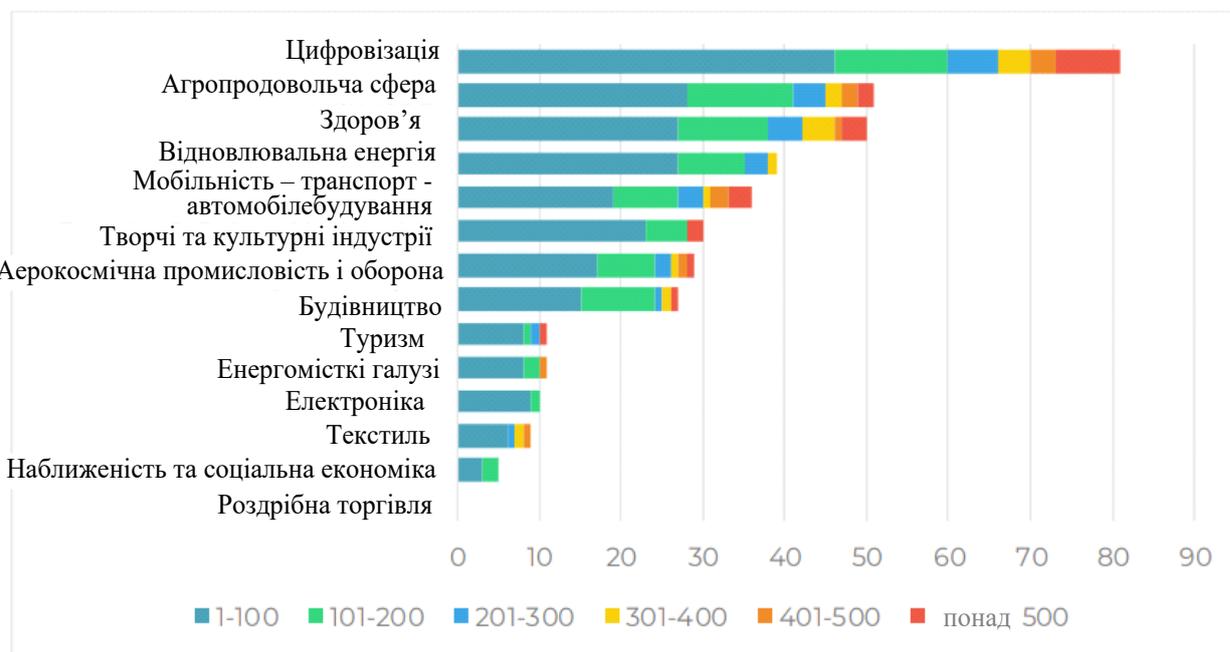

Рис. 3.18. Кластерні організації ЄС-27 за сферою та розміром [285]

При цьому слід відзначити і склад учасників кластерних організацій країн ЄС. Як свідчать дані джерела [285] 70,4 % учасників є представниками малого та середнього бізнесу, 10,2 % – великі підприємства, 8,1 % – науково-дослідні організації, 11,2 % – інші учасники. Викликають зацікавлення і ключові напрями підтримки учасників кластерними організаціями. Насамперед, 85 % таких об'єднань надають суттєву підтримку в напрямі інтернаціоналізації бізнесу. Найбільш успішною у світу дана політика є в США, Канаді, Китаї, Японії, Бразилії, Ізраїлі, ОАЕ, Великобританії, Мексиці, Індії. У свою чергу, 82 % організацій підтримують цифровізацію членів кластеру, 62 % – екологічні ініціативи, 49 % – кластерних організацій підтримують соціальні інновації і займаються соціальним розвитком, 21 % – забезпечують навчальні заходи для членів кластерних утворень. Серед інших напрямів слід виділити підтримку обміну знаннями, регіональних екосистемних зв'язків, ярмарки вакансій [285].

Довела свою ефективність в інноваційній екосистемі і така модель як науково-технічні кластери, що дозволяє акумулювати більший обсяг ресурсів, інтелектуального капіталу, підвищити продуктивність інноваційної діяльності. У науково-технічній сфері функціонують моно і мультинаціональні кластери [131]. Відповідно дослідження [156] у 2022 р. більшість із провідних науково-технічних кластерів зосереджена в США (21 кластерів із топ-100), Китаї (21) та Німеччині (10) відповідно. П'ятірку лідерів серед науково-технічних кластерів формують: Токіо-Йокогама (Японія); Шеньчжень-Гонконг-Гуанчжоу (Китай-Гонконг); Пекін (Китай); Сеул (Корея); Сан Хосе – Сан Франциско (США).

З огляду на лідируючі позиції Китаю в напрямі розбудови інноваційної інфраструктури і формування сприятливого інвестиційного середовища слід детальніше проаналізувати досвід даної країни. Так, показовою в аспекті даного дослідження є структура експорту товарів Китаю, найбільше питому вагу в обсязі якого займає продукція високотехнологічних та середньовисокотехнологічних галузей: електроніка (у 2021 р. 27 %, 898,96 млрд дол.), машини, ядерні реактори, котли (16 %, 547,59 млрд дол.), транспортні засоби, окрім залізничної техніки, трамваїв (120,02 млрд дол., 3,6 %) [286].

Китай має одну з найактивніших цифрових інвестиційних та стартап-екосистем у світі, що, з одного боку, зумовлено масштабністю ринку споживачів (1,032 млрд користувачів інтернету, рівень проникнення 73,0 %), а з іншого – зосередженістю в межах екосистеми стартапів-єдинорогів вартістю понад 1 млрд дол. (кожен третій з 262 у світі). Наразі цифрова екосистема виходить за межі гігантських компаній – представників першої хвилі цифрових чемпіонів (ВAT), таких як Baidu (ринкова капіталізація станом на кінець березня 2023 р. 52,76 млрд дол.), Alibaba (264,39 млрд дол.) та Tencent (467,70 млрд дол.), усуваючи неефективні та фрагментовані офлайн-ринки. Так звані компанії ВAT розвивають багатогранну та багатогалузеву цифрову екосистему, яка охоплює практично всі аспекти життя споживачів. З 2011 р. функціональність, створених вказаними компаніями «супер-додатків», збільшилася приблизно в сім разів. WeChat, який наразі охоплює понад 1 млрд

користувачів, є найяскравішим прикладом універсальної програми, що включає соціальну комунікацію і платіжні послуги Tenpay. У свою чергу, Alibaba, яка спочатку була зосереджена на електронній комерції на платформі Taobao, завдяки запуску Alipay – сервісу мобільних платежів, сформувала розгалужену екосистему платежів, продавців, контенту та послуг на вимогу. Наразі фіксують другу і третю хвилі чемпіонів. Інтернет-сервіси в режимі реального часу на основі визначення місця розташування та алгоритми з підтримкою штучного інтелекту стали основою для зародження компаній ByteDance (додатки TikTok та Douyin, портал новин Toutiao тощо, ринкова капіталізація 225,0 млрд дол.), Meituan (електронна комерція, 112,29 млрд дол.), Pingduoduo (електронна комерція, 95,96 млрд дол.). Наразі компанії Tencent, Alibaba, China Mobile та інші суб'єкти економічної діяльності входять у топ-100 глобального рейтингу компаній за рівнем ринкової капіталізації [132, 249, 287].

Ключовим драйвером активізації інноваційних та інвестиційних процесів в Китаї стала розбудова інноваційної інфраструктури, зокрема індустриальних парків. Вперше створення спеціальних економічних зон (СЕЗ) у Китаї було пов'язано з потребою переходу від закритого до відкритого типу економічних відносин і залучення іноземних інвестицій для стимулювання економічних зрушень. Базуючись на позитивному досвід азійських країн, у 1979 р. було ухвалено рішення про створення чотирьох пілотних спеціальних економічних зон: Шеньчжень, Чжухай, Сямень, Гуандун. Одними із ключових завдань економічних реформ в КНР стали залучення іноземних інвестицій, нарощення експорту та подолання асиметрії розвитку регіонів. Пілотні СЕЗ показали позитивний ефект у нагромадженні інвестицій та у нарощенні промислового виробництва, тому в межах реалізації регіональної політики 1984 р. уряд відкрив спеціальні економічні зони у 14 приморських містах від Даляня до Бейхая. Ці території стали зонами техніко-економічного розвитку (ЗТЕР) [288].

У 1988 р. Державна рада схвалила створення Пекінської експериментальної зони нових технологій і промислового розвитку, попередника наукового парку Чжунгуаньцунь, першого наукового парку в

Китаї. На кінець 2014 р. в країні діяло 115 національних університетських наукових парків. У Китаї наукові парки відіграють ключову роль саме у регіональному розвитку, що обумовлено гострою потребою вирішення регіональної нерівності доходів. У наукового парку Чжунгуаньцунь здійснюють діяльність понад 20 тис. високотехнологічних підприємств. Окрім національних компаній штаб-квартири в науковому парку Чжунгуаньцунь мають і багато компаній, що фінансуються за кордоном, зокрема Motorola, Microsoft і IBM, які мають власні науково-дослідні центри та лабораторії в межах даного парку. Високотехнологічні промислові підприємства, розташовані в науковому парку Чжунгуаньцунь, отримують вигоду від щорічного зростання понад 25 % за останнє десятиліття, а внесок наукового парку в промислове економічне зростання Пекіна становить понад 60 % протягом багатьох років поспіль [289].

У 1988 р. о. Хайнань став спеціальною економічною зоною, а у 1990 р. – Пудун. На початку 90-х рр. виникли нові типи СЕЗ у Китаї, зокрема зони вільної торгівлі, експортної переробки, прикордонного співробітництва та високотехнологічні зони. У період 1992-1993 рр. було відзначено другу хвилю створення ЗТЕР у 18 зонах, зокрема в Інкоу, Чанчуні, Шеньяні, Харбіні, Вейхаї, Куньшані, Ханчжоу, Сяошані, Венчжоу, Жунцяо, Дуншані, Наньша (Гуанчжоу) тощо. У свою чергу, третя хвиля створення ЗТЕР припала на 2000-2002 рр., тоді було утворено 17 зон, які базувалися в Хефеї, Чженчжоу, Сиані, Чанша, Ченду, Куньміні, Гуйяні, Наньчані, Шихецзи, Синіні тощо [288].

У подальшому з'являлися нові типи індустріальних парків і на сьогодні ефективно функціонують як спеціальні економічні зони, так і зони вільної торгівлі, економіко-технологічного розвитку, промислового розвитку високих технологій, особливого митного контролю та інші (табл. 3.2).

Більшість сучасних спеціальних зон у Китаї відносяться до чотирьох типів: промислові парки, діяльність яких зосереджена на техніко-економічному розвитку, технопарки, ключовою функцією яких є освоєння та виробництво нових технологій, зони безмитної торгівлі та зони експортної переробки. Для більшості високотехнологічних підприємств діють пільгові преференції

(«податкові канікули», надання знижки або звільнення від податку на прибуток, повернення ПДВ на експортовану продукцію, звільнення від імпортного мита обладнання, необхідного для виконання НДДКР тощо). Статус високотехнологічного підприємства надається найчастіше на 5 років, лише у випадку розроблення технології з тривалим періодом освоєння – на 7 років. Протягом наступних 10 років уряд продовжить політику надання додаткових податкових знижок, зокрема у розмірі 75 % від витрат підприємств на НДДКР, підвищивши це значення до 100 % для виробничих підприємств [291].

Таблиця 3.2

Типи індустріальних парків у Китаї [290]

Тип	Характеристика	Приклади
1	2	3
Нові національні території (National New Area)	Комплексна функціональна сфера, яка реалізує стратегії національного розвитку та ключові реформи	Pudong New Area of Shanghai, etc.
Спеціальні економічні зони (Special Economic Zone)	Визначена територія, яка прийняла спеціальну політику, є відкритою та гнучкою з точки зору економічної діяльності, пов'язаної з іноземними країнами, ніж інші частини Китаю	Shenzhen, Zhuhai, Xiamen, etc.
Пілотна зона вільної торгівлі (Pilot Free Trade Zone)	Особлива економічна зона на території Китаю, зосереджена на інституційних інноваціях та забезпеченні можливості відтворення таких інновацій. Сприяє інвестиціям і спрощенню торгівлі тощо.	China (Shanghai) Pilot Free Trade Zone, China (Guangdong) Pilot Free Trade Zone, China (Tianjin) Pilot Free Trade Zone, etc.
Національна зона економіко-технологічного розвитку (National Economic and Technological Development Zone)	Це територія, яка має чіткі географічні межі, зосереджена на покращенні інфраструктури та створенні інвестиційного середовища, яке відповідає міжнародним стандартам. Завдяки впровадженню нових галузей промисловості та технологій є особливою територією для розвитку зовнішньоекономічного співробітництва та торгівлі.	Guangzhou Economic and Technological Development Zone, etc.
Національна зона промислового розвитку високих технологій (National HighTech Industrial Development Zone)	Національний науково-технічний індустріальний парк, схвалений Державною радою Китаю для розміщення наукомістких виробництв. Використовуючи умови відкритого середовища та вітчизняну науку і техніку, парки повністю поглинають зарубіжні передові науково-технічні ресурси, кошти та засоби управління.	Nanjing High-Tech Industrial Development Zone, etc.

Продовження табл. 3.2

1	2	3
Зона особливого митного контролю (Special Customs Supervision Zone)	Регіон, створений для здійснення певних економічних функцій та політики, яка сприяє переміщенню міжнародних галузей промисловості та створює зв'язки між внутрішнім і міжнародним ринками	Beijing Tianzhu Free Trade Zone, etc.
Прикордонна зона економічного співробітництва (Border Economic Cooperation Zone)	Територія для розвитку прикордонної торгівлі та здійсненню експорту продукції	Dandong Border Economic Cooperation Zone, etc.
Національний туристичний курорт (National Tourist Resort)	Національний туристичний курорт, який передбачає будівництво допоміжних об'єктів, і формується в районах, які багаті на туристичні ресурси та приваблюють велику кількість туристів.	Taihu National Tourist Resort Zone in Wuxi city, etc.

У 2012 р. кошти, виділені на дослідження і розробки в національних високотехнологічних зонах, склали 274,91 млрд юанів, або 35,6 % від загальних національних витрат на НДДКР. Співвідношення витрат на НДДКР до загальної вартості виробництва склало 5,2 %, що в 1,7 рази вище середнього рівня в країні. Лише у 2012 р. у національних високотехнологічних зонах було видано 42,5 тис. патентів на винаходи, що становить 19,6 % від їх загальної кількості. У високотехнологічних зонах на 10 тис. спеціалістів приходится 107,5 патентів на винаходи, що у 8,4 рази перевищує середній показник у країні (11,4/10 тис.). Згідно зі статистичними даними, національні високотехнологічні зони нараховують 739 інкубаторів для технологічних підприємств, 50 з яких фінансуються національними університетами. Національні високотехнологічні зони стали важливими центрами, які заохочують інноваційний і підприємницький дух та діяльність. Завдяки їх функціонуванню з'явилося понад 13 тис. компаній з активами понад 100 млн юанів, близько 18 тис. технологічних підприємств, понад 1 тис. компаній, акції яких публічно продаються на фондових біржах. Лише за 2012 р. було зареєстровано 65 тис. бізнес-суб'єктів, які розпочали діяльність у межах високотехнологічних зон, серед яких відомі на сьогодні у світі: Huawei, ZTE, Lenovo, Alibaba, Baidu, Tencent і Zoomlion тощо. Галузеві кластери з розроблення чіпів у Пекінській

зоні високих технологій Чжунгуаньцунь, виробництва інтегральних схем у Шанхайському Чжанцзяні, оптичного зв'язку у Східному озері Уханя, телекомунікацій у Гундуні в Шеньчжені, отримали міжнародне визнання. У 2012 р. загальний дохід зон склав 16596 млрд юанів, прибуток від експорту 376,04 млрд дол., що склало 18,4 % загального національного доходу від експорту. Податкові надходження від цих зон склали понад 968 млрд юанів. Серед усіх національних високотехнологічних зон 12 дали понад 30 % загального обсягу промислового виробництва міста, в якому вони працюють; 30 – зробили внесок понад 20 %; а дві високотехнологічні зони склали більше 50 %. Станом на 2012 р. в зонах працювало 12,695 тис. осіб, з них 2,236 тис. займалися технологічним розвитком, що становить 17,6 % загальної кількості працівників. Протягом 2012 р. підприємствами національних зон високих технологій працевлаштовано 459 тис. нових випускників коледжів, що надало їм статусу ключових місць для працевлаштування [292].

Станом на листопад 2018 р. у Китаї нараховувалося 479 спеціальних економічних зон. За роки функціонування СЕЗ у країні щорічний приріст валового регіонального продукту становить 6-10 % (залежно від типу зони), понад 40 % високотехнологічного експорту припадає на такі зони, а концентрація іноземного капіталу становить понад 70 % (рис. 3.19) [288].

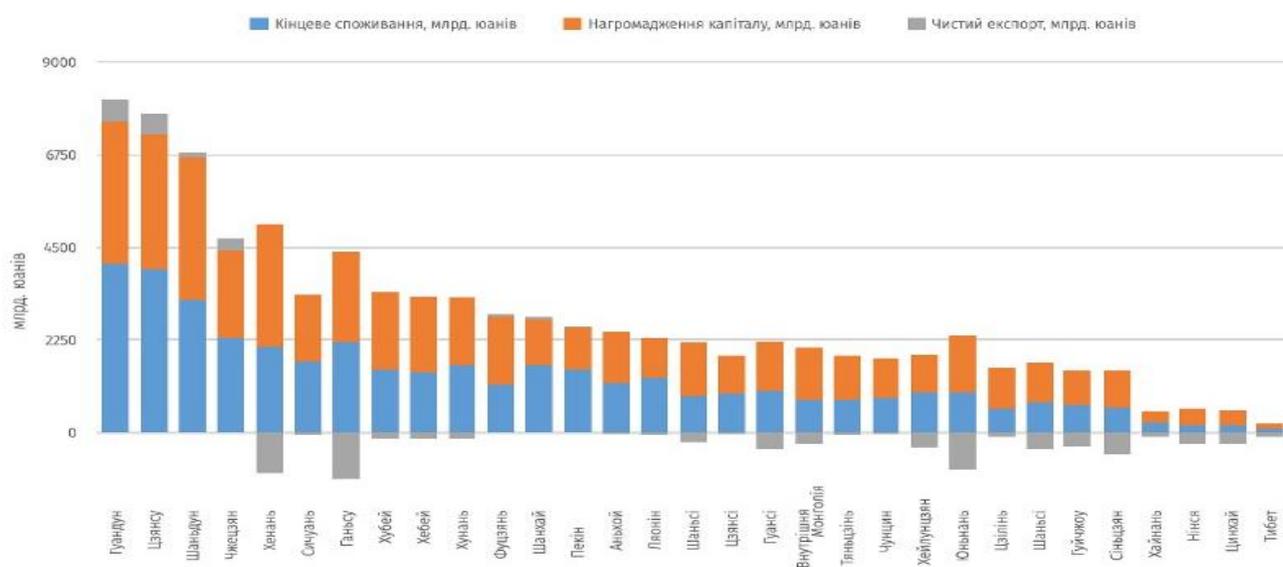

Рис. 3.19. Структура валового регіонального продукту, 2016 р. [288]

Чжунгуаньцунь є найінтенсивнішою науковою, освітньою та кадровою базою в Китаї, яка містить майже 40 коледжів та університетів, серед яких Пекінський університет і Університет Цінхуа, понад 200 національних (муніципальних) наукових установ, таких як Китайська академія соціальних наук і Китайська інженерна академія, 67 лабораторій державного рівня, 55 національних дослідницьких центрів, 24 університетські науково-технічні парки, 29 піонерських парків закордонних студентів. На його території функціонує понад 5 тис. підприємств, на яких працює щонайменше 15 тис. закордонних репатріантів. Серед представників – Lenovo, Baidu, Innovation Works. Сьогодні кількість зареєстрованих на біржі компаній у зоні становить 189, включаючи 113 вітчизняних і 76 закордонних компаній. У 2010 р. валовий дохід підприємств у Чжунгуаньцунь досяг 1,59 трлн юанів, збільшившись на 22,6 %, займаючи приблизно 1/7 всіх зон високих та нових технологій у Китаї і здійснивши внесок у 23,5 % в економічне зростання Пекіна. Зараз у Чжунгуаньцунь розташовано 10 парків, а саме Хайдянь, Фентай, Чанпін, Місто електроніки, Ічжуан, Дешен, Юнхе, Шицзіншань, Тунчжоу, Дасін. Протягом останніх двох десятиліть Чжунгуаньцунь сформував промисловий кластер високих і нових технологій, що включає електронну інформацію, біомедицину, енергетику та захист навколишнього середовища, нові матеріали, передові технології, аерокосмічну сферу, дослідження та розробки тощо [293].

Викликає зацікавлення і досвід створення на території Китаю спільних індустріальних парків. Зокрема першим і найбільш яскравим прикладом став спільний індустріальний парк Сучжоу, який на сьогодні визначають важливим міждержавним інструментом співробітництва Сінгапуру та Китаю. За проектом індустріальний парк Сучжоу поділений на різні зони, зокрема включає центральний діловий район, екотехнічне місто, високотехнологічну промислову зону, освітній та інноваційний район. У освітньому (дослідницькому) кластері розміщені численні філії та науково-дослідні інститути китайських та іноземних установ, у т. ч. Сіань Цзяотун-Ліверпульський університет, Оксфордський університет, Каліфорнійський університет, Університет Монаш,

Національний університет Сінгапуру з інноваційним центром і філіалом стартап-інкубатора Block71, декілька китайських університетів. На сьогодні парк містить близько 5 тис. компаній з іноземними інвестиціями, 90 з яких входять до списку Fortune 500. Більшість компаній із США та Європи [294].

Щодо результативності діяльності даного парку слід зазначити наступне. У 2020 р. регіональний ВВП парку склав 290,7 млрд юанів (45,9 млрд дол.). При цьому витрати на НДДКР становили 4,5 % від ВВП. Вартість продукції високотехнологічних підприємств становила 72,4 % загального обсягу промислового виробництва. Поряд з цим на внесок високотехнологічних галузей, таких як біомедицина, нанотехнології та штучний інтелект, склав 63,5 %. Щодо доходу бюджету від індустріального парку слід зазначити, то його значення у 2020 р. склало 37,73 млрд юанів (5,96 млрд дол.) [294].

Загалом інвестиції в основний капітал міста Сучжоу зросли на 1,5 % до 574,42 млрд юанів у 2022 р. При цьому інвестиції в первинну промисловість склали 440 млн юанів, що становить 0,1 % від загального обсягу інвестицій; інвестиції у вторинну промисловість зросли на 6,6 % до 171,45 млрд юанів (29,8 % відповідно), у третинний сектор економіки – зменшилися на 0,4 % до 402,52 млрд юанів (70,1% від загального обсягу) [295].

Щодо експортно-імпоротної діяльності індустріального парку, то у 2021 р. обсяг зовнішньої торгівлі досягнув 531,67 млрд юанів, що становило 74,3 % від загального обсягу роботи індустріального парку і 20,7 % від масштабу діяльності міста Сучжоу. У 2022 р. значення показника досягло 715,13 млрд юанів, що становить 28 % від загального обсягу зовнішньої торгівлі Сучжоу. У значній мірі цьому сприяла і нова модель модернізації митниці та впровадження низки нових практик, пов'язаних із забезпеченням високоякісного розвитку району Сучжоу у відповідній пілотній зоні вільної торгівлі, безперебійної роботи промислових ланцюгів і ланцюгів постачання, оптимізації бізнес-середовища [296].

Діють у парку і податкові пільги для резидентів, зокрема в період становлення парку (1995-2007 рр.) діяла схема оподаткування «2+3» –

резиденти, зареєстровані у парку терміном 10 і більше років, перші два роки не сплачують податок на прибуток, наступні три роки сплачують у розмірі 50 % загальної ставки. Наразі резиденти парку, що працюють в інноваційній сфері, сплачують податок на прибуток за ставкою 10 % при діючій у країні ставці 25 %. Експерти відзначають доволі високу інвестиційну привабливість даного парку для резидентів: на 1 кв. км парку припадає понад 1,7 млрд. дол. інвестицій. Окрім промислового парку Сучжоу, слід відзначити такі спільні проекти як екомістечко у Тяньцзіні, проект зі стратегічної взаємопов'язаності в Чунціні, містечко знань у Гуанчжоу та сінгапурсько-китайська ініціатива «розумного міста» в Шеньчжені [297].

Слід відзначити, що у Куньшані (Сучжоу) розпочато будівництво інноваційного парку інформаційних технологій нового покоління загальним обсягом інвестицій у 770 млн юанів. Даний проєкт стартував у червні 2022 р. Загалом планується побудувати промисловий комплекс, який об'єднає виробництво, дослідження та розробки продуктів й інкубацію проєктів, що допоможе інтегрувати інноваційні ресурси вздовж промислового ланцюга для сприяння розвитку індустрії інформаційних технологій нового покоління та індустрії нових матеріалів [298].

Дієвість функціонування таких промислових майданчиків у значній мірі зумовлена організаційною досконалістю середовища генерування та реалізації інноваційних ідей. Оскільки більшість компаній знаходиться поблизу університетів, які володіють значною науково-дослідною базою. Так, наприклад, Шанхайський університет електроенергетики (Shanghai University of Electric Power) має Національний університетський науково-технологічний парк і Національний центр трансферу технологій. Крім того, існує понад 50 початкових і професійних лабораторій, 12 дослідницьких відділень, 9 ключових лабораторій провінційного рівня, 5 пілотних освітніх проєктів [299].

Слід відзначити і той факт, що в Китаї на державному рівні реалізуються стратегії та програми, якими визначено напрями та інструменти розвитку індустріальних парків. Однією з ключових ініціатив є програма «Made in China

2025», спрямована на зменшення залежності Китаю від іноземних технологій і просування китайських виробників техніки на світовому ринку. До 2049 р. країна прагне стати наддержавою у сфері глобального виробництва, кібертехнологій та науково-технічних інновацій. Зокрема наукові парки діють як посередники між сферою дослідження і промислового застосування, виступаючи центрами взаємодії науки, технологій та інновацій для розроблення передових технологій. Розширення знань для економічних і виробничих цілей, а також підтримка інновацій і науково-дослідної політики стають стратегічною потребою для такої країни, як Китай, де економіка в значній мірі базується не лише на зусиллях окремих компаній, а й на синергії між інституційними, дослідницькими, економічними та промисловими учасниками. Завдяки державній підтримці високотехнологічних підприємств наразі близько 50 % експорту складає продукція машинобудування та електроніки [289].

Серед інноваційних рішень у напрямі нарощення інвестицій в економіку і лібералізації торговельно-економічних відносин слід відзначити створення експериментальних зон вільної торгівлі (ЗВТ). Пілотний проект ЗВТ у Шанхаї стартував у вересні 2013 р., який об'єднує території безмитної зони порту Яншань, безмитної зони міжнародного аеропорту Пудун, логістичного парку Вайгаоцяо і першої в Шанхаї зони вільної торгівлі Вайгаоцяо. На кінець березня 2015 р. на території експериментальної ЗВТ зареєстровано 2438 нових компаній, а їх загальна кількість досягла 7392. У подальшому заплановано створення ще трьох нових пілотних зон вільної торгівлі – Гуандун, Тяньцзінь і Фуцзянь, які працюватимуть за моделлю Шанхайської ЗВТ з метою тестування програми ослаблення контролю за валютними операціями і прямими іноземними інвестиціями. Нові ЗВТ використовуватимуть вдале географічного положення, реалізуючи програми економічної інтеграції з Гонконгом і Макао (Гуандун), спільного розвитку з Тайванем (Фуцзянь), співпраці з Пекіном і провінцією Хебей (Тяньцзінь). До 2025 р. заплановано запровадження системи відповідних державних регулювань Хайнаньського порту вільної торгівлі, до 2035 р. – досягнення лібералізації торгівлі, безперешкодного транскордонного

руху капіталу, безпечного руху даних, а до 2050 р. – перетворення о.Хайнань на порт вільної торгівлі світового рівня. Перевагами ЗВТ для компаній-учасників є скорочення часу проходження митних процедур, спрощення документообігу, автоматизація доставки в межах митної зони і знижені мита [300].

Підтримується в останні роки в Китаї й ініціатива переходу до «зеленої економіки». Так, наприклад, у провінції Цзянсу функціонує зона бізнес-інновацій Шишань, яка зосередилася на реалізації екологічних ініціатив і включає 1 зелену фабрику національного рівня та 4 – провінційного рівня. Критеріями надання підприємству статусу «зеленого заводу» є інтенсивне землекористування, чисте виробництво, переробка ресурсів і споживання енергії з низьким вмістом вуглецю. Слід відзначити, що на початку 2023 р. перелік екологічно відповідальних заводів поповнився новими суб'єктами підприємствами, серед яких: Suzhou Siemens Electrical Apparatus Co., Goodwe Power Supply Technology Co., ElringKlinger Automotive Components Co. (China), Suzhou Qinmeida Precision Machinery Co. [301].

Цікавим є той факт, що створення індустріальних парків Китаєм не обмежується територією власної країни. Наразі зафіксовано значну кількість таких об'єктів і на території інших країн. Зокрема у 2013 р. створено Indonesia Morowali Industrial Park (IMIP) як спільне підприємство між індонезійською компанією Bintang Delapan Group і китайським гігантом з виробництва нержавіючої сталі Tsingshan Iron and Steel Group, що є інтегрованим промисловим об'єктом, орієнтованим на виробництво нікелю, і на сьогодні на його території розміщена значна кількість китайських підприємств нікелевої промисловості. У 2018 р. розпочалося будівництво другого індустріального парку Weda Bay Industrial Park (IWIP). Завдяки інвестиціям китайських підприємств, у т. ч. компанії Tsingshan, у виробничий сектор індонезійської нікелевої промисловості, країна зараз стала одним із найбільших у світі виробників нержавіючої сталі. Крім того, заплановано реалізацію і «зелених» інвестицій в рамках індустріальних парків шляхом будівництва сонячних та вітряних електростанцій, здатних задовольнити потреби виробництва в

електроенергії. Наразі у IMIP та IWIP працюють близько 70 та 35 тис. індонезійських робітників відповідно [302].

У значній мірі розбудові індустріальних парків за ініціативи Китаю в інших країнах стала перебудова глобальних ланцюгів створення вартості, зумовлена як трансформацією системи міжнародних торговельно-економічних відносин, так і закриттям кордонів у зв'язку з поширенням пандемії коронавірусу. Компанії все частіше стали розміщувати виробничі потужності поблизу ключових споживачів їх продукції. Так, Hofusan Industrial Park був створений у 2017 р. компаніями Holley Group (Китай), Futong Group (Китай) і Santos Cantu Family у Мексиці. При цьому китайська компанія Holley Group має успішний досвід створення індустріального парку в Таїланді в 2006 р., який містить 90 компаній і забезпечує робочими місцями 25 тис. осіб [303].

Значний обсяг інвестицій китайських компаній зосереджено і в країнах Африки, у межах яких Китаєм створено 25 зон економічної та торговельної співпраці. До такого роду утворень залучено 623 компанії із загальним обсягом інвестицій у 7,35 млрд дол. на кінець 2020 р. Загалом за період 2000-2019 рр. Китаєм було підписано 1141 кредитне зобов'язання на суму 153 млрд дол. з урядами та державними підприємствами африканських країн. Щорічні потоки прямих іноземних інвестицій Китаю в Африку значно зросли – із 74,8 млн дол. у 2003 р. до 5,4 млрд дол. у 2018 р. У свою чергу, у 2019 р. інвестиційна активність Китаю знизилася до рівня 2,7 млрд дол. У 2020 р., незважаючи на пандемію COVID-19, обсяг інвестицій збільшився до 4,2 млрд дол. За період 2003-2020 рр. сукупний обсяг прямих іноземних інвестицій Китаю в країни Африки зріс майже в 100 разів – з 490 млн дол. у 2003 р. до 43,4 млрд дол. у 2020 р., досягнувши піку в 2018 р. у 46,1 млрд дол. (рис. 3.20). Китай є четвертим за величиною інвестором Африки [304, 305].

Поряд з цим слід відзначити і глобальну ініціативу китайської компанії Envision Group – провідного у світі виробника екологічних технологій. Так, компанією оголошено про формування вуглецево-нейтрального ланцюга створення вартості шляхом розбудови мережі індустріальних парків, в межах

яких об'єднається потенціал енергетики, е-мобільності та цифрових рішень. Перший такий парк з'явився в Ордосі (Китай) з метою перетворення відомого вугледобувного регіону на промислову територію з нульовим рівнем викидів. Envision прагне створити 100 парків Net Zero протягом наступного десятиліття у світі і скоротити глобальні викиди вуглецю на 1 млрд тонн на рік [306].

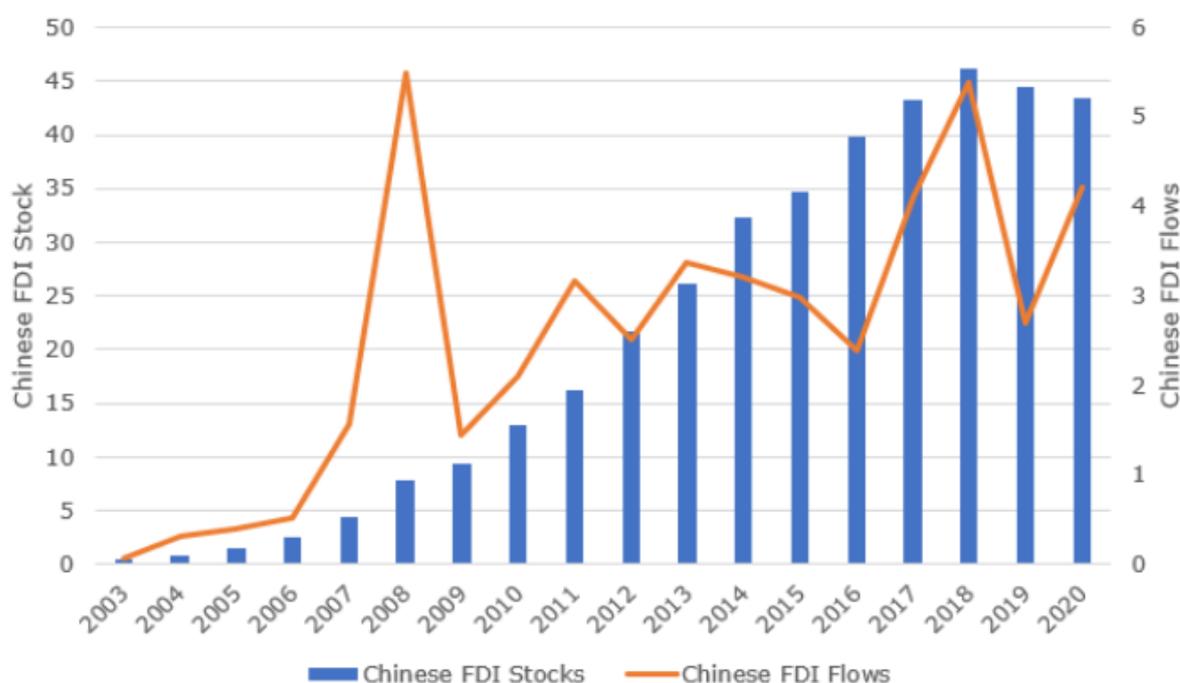

Рис. 3.20. Сукупний обсяг інвестицій, зосереджених Китаєм в економіці країн Африки [305]

Суттєвою є інвестиційна присутність Китаю і в Україні. Зокрема відновлювані джерела енергії стали галуззю з найбільшою часткою китайського капіталу в Україні. Державна Китайська національна група будівельних матеріалів (CNBM) володіє десятима сонячними електростанціями в Миколаївській та Одеській областях. Їх загальний акціонерний капітал становить 1,761 млрд грн (63 млн дол.). Китайська національна корпорація зернових, олійних і харчових продуктів (COFCO) володіє значними активами в українському сільському господарстві. У 2015 р. компанія придбала Noble Agri, міжнародну сільськогосподарську корпорацію з активами в Україні. COFCO відповідає за 50 % українського експорту кукурудзи до Китаю. Водночас

корпорація є одним з найбільших роботодавців в українському сільському господарстві та одним з найбільших інвесторів в українську сільськогосподарську інфраструктуру. Корпорація має кілька дочірніх підприємств: Дунайська судоходно-стивідорна компанія – логістичний комплекс у Миколаєві, що включає портові споруди, зерносушарки і елеватор; Маслоекстракційний завод «Сателіт» у Маріуполі, обладнаний сепараторами і сховищами для зерна і соняшнику; «Белгравія» та «Юнігрейн-Базис» – олійні підприємства з елеваторами і зерносушарками в Дніпропетровській області; Новоолексіївській елеватор – зерносховище в Херсонській області. З 2008 р. компанія інвестувала в економіку України більше 200 млн дол. Це інвестиції в модернізацію маслопереробного заводу в Маріуполі, будівництво зернового терміналу в Миколаївському порту і восьми елеваторів по всій країні [141].

Успішно розвиваються і транснаціональні індустріальні парки Європи, вагоме значення серед яких мають: сервісний центр «Eurode Deinstluzungszentrum» (Німеччина, Нідерланди); європейський Парк науки і бізнесу «AVAN-TIS» (Німеччина, Нідерланди); транснаціональний промисловий парк «Businesspark HeiligenkreuzSzentgotthard» (Угорщина, Австрія, Словенія); промисловий парк «Access» (Австрія, Чехія); транснаціональний індустріальний парк «Гмюнд-Чеське Веленіце» (Австрія, Чехія) та ін. Незважаючи на існуючі проблеми перші спроби відносно створення транснаціональних індустріальних парків спостерігаються між Україною (Закарпатська обл.) та Угорською Республікою, концепція розвитку яких знайшла відображення у «Техніко-економічному обґрунтуванні щодо створення спільного українсько-угорського промислового парку» [159].

Загалом в Україні про технопарки вперше на законодавчому рівні заговорили у 1996 р., що було відображено в Розпорядженні Президента України [307]. У свою чергу, у 1999 р. було прийнято Закон України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків», який визначив правові та економічні засади запровадження та функціонування технологічних парків. При цьому було законодавчо закріплено визначення

технопарку як юридичної особи або групи юридичних осіб, що діють відповідно до договору про спільну діяльність без створення юридичної особи та без об'єднання вкладів з метою створення організаційних засад виконання проектів технологічних парків з виробничого впровадження наукоємних розробок, високих технологій та забезпечення промислового випуску конкурентоспроможної на світовому ринку продукції [46]. Законом було передбачено створення у 2000-2001 рр. перших технопарків: «Інститут електрозварювання імені Є. О. Патона» (Київ), «Інститут монокристалів» (Харків), «Напівпровідникові технології і матеріали, оптоелектроніка та сенсорна техніка» (Київ). Такі структури звільнялися від сплати ПДВ і податку на прибуток. Найбільші обсяги бюджетної підтримки технопарків зафіксовано у 2003-2004 рр. – 128,3 та 172,9 млн грн відповідно. У 2005 р. бюджетне фінансування технопарків становило 34,2 млн грн, а починаючи з 2008 р. і до тепер фінансування технопарків державою було майже припинене [281].

Щодо індустріальних парків, то їх створення в Україні започатковано прийняттям відповідного закону у червні 2012 р. Однак, попри значну кількість індустріальних парків, їх економічна активність залишається вкрай низькою: на кінець 2022 р. з 60 індустріальних парків, включених до Реєстру індустріальних (промислових) парків, лише у 37 обрано керуючі компанії, у дев'яти – є учасники та інші суб'єкти індустріальних парків [308].

Найбільшими серед діючих індустріальних парків України є КП «Індустріальний парк «Рогань» та «Індустріальний парк «Свєма». Разом з тим вчені відзначають, що серед спроектованих в Україні парків більшість мають локальний характер, а їхня спеціалізація обмежується 3–4-ма видами економічної діяльності, з яких один напрямок безпосередньо пов'язаний з наявним в регіоні великим підприємством, діяльність якого сьогодні не є ефективною. Кілька індустріальних парків, такі як «Свєма», «Славута», «Чексіл», характеризуються багатопрофільною спеціалізацією і мають велике значення не лише для розвитку економіки регіону, але і розвитку окремих галузей у цілому. Перспективним серед зареєстрованих індустріальних парків

в Україні вважається індустріальний парк «Industrial Forpost» (м. Дніпро), облаштування якого відбувається за рахунок коштів з місцевого та державного бюджетів (у розмірі по 10,0 % від запланованого обсягу інвестицій). Однак даний індустріальний парк є скоріше винятком з загальної тенденції розвитку таких форм в Україні. Учасники даного індустріального парку будуть звільнені від сплати земельного податку та ПДВ. Створення таких умов сприятиме розміщенню на території індустріального парку виробництва електричних машин (виготовлення дронів, робототехніки та іншої продукції машинобудування для відстеження засобів наземного транспорту, АПК), електричного устаткування, обладнання (виготовлення акумуляторних батарей тривалої дії), інноваційного виробництва металургійної промисловості, виробництва різної мінеральної продукції, а також надання комп'ютерних послуг. На території індустріального парку «Industrial Forpost» також передбачено створити бізнес-інкубатор і відкрити виставковий центр. За оцінками ініціаторів створення індустріального парку «Industrial Forpost» планується залучити понад 147,5 млн. дол. інвестицій, що сприятиме створенню близько 2500 робочих місць протягом 2020-2024 рр. [159].

Поряд з цим слід відзначити й проекти щодо будівництва індустріальних парків, які визнані Європейською бізнес асоціацією як перспективні осередки для залучення інвестицій. Серед них: «Соломоново» – проект зі створення високотехнологічного майданчика автомобілебудування; «ЕКОПОРТ», розміщення якого планується неподалік промислового району АТ «Одеський припортовий завод» та морського торговельного порту «Південний», який представлятиме собою осередок функціонування підприємств переробної промисловості і виконуватиме роль ключового транспортно-логістичного хабу; АгроТехнопарк «Буджак», на території якого розміщуватимуться холодильні оперативно-складські приміщення, TIR-паркінг з логістичним центром [309].

У свою чергу, діяльність більшості створених в Україні індустріальних парків відбувається в умовах гострого дефіциту інвестиційних ресурсів, відсутності дієвих інструментів державного стимулювання облаштування та

функціонування індустріальних парків, у т. ч. фінансових та митних стимулів, низької зацікавленості інвесторів у реалізації проєктів у межах правового режиму індустріальних парків, забюрократизованості і корумпованості системи державного регулювання процесів створення і розвитку індустріальних парків. Наразі до перелічених бар'єрів створенню такої інноваційної інфраструктури додалися і виклики, зумовлені активними бойовими діями, нестабільною воєнно-політичною та соціально-економічною ситуацією в країні. Як результат, і досі відсутні успішні проєкти, реалізовані в межах індустріальних парків [279].

Пожвавленню процесів розбудови індустріальних парків у 2022 р. сприяли нормативно-правові зміни 2021-2022 рр., які законодавчо закріпили інструменти державного стимулювання процесів створення індустріальних парків у країні. У 2021 р. шляхом внесення відповідних змін до Закону України «Про індустріальні парки» було закріплено здійснення компенсації витрат на підключення і приєднання до інженерно-транспортних мереж, а також надання податкового та митного стимулювання. У липні 2022 р. законодавчо закріплено податкові та митні пільги для учасників індустріальних парків, зокрема: звільнення від податку на прибуток на 10 років за умови реінвестування тієї частини прибутку, яка звільнена від оподаткування; звільнення від імпортного ПДВ і мита на обладнання для виробництва; пільгові ставки на податок на нерухоме майно, плату за землю, земельний податок тощо [279].

Відтак прогнозується, що законодавчі зміни, спрямовані на звільнення від ввізних митних тарифів та імпортного ПДВ на обладнання для індустріальних парків, а також звільнення від податку на прибуток їх резидентів у середньостроковій перспективі мають забезпечити: додаткове зростання ВВП на 3,2 %; нарощення переробної і добувної промисловості на 7,0 % та 5,3 % відповідно; створення 165 тис. нових робочих місць; зростання несировинного експорту на 8,18 %; збільшення податкових надходжень на 2,93 % [310].

Ускладнення політичної ситуації в країні і загострення соціально-економічних проблем призвело до ситуації фактичного ігнорування потреби розбудови такої інфраструктури і відсутності державної підтримки її створення.

Пожвавлення процесів створення інноваційної інфраструктури в останні роки зафіксовано на рівні приватної ініціативи. Так, у квітні 2017 р. з'явився інноваційний парк UNIT.City, створений за ініціативою і при фінансуванні UFuture Investment Group. Проєкт став територіальним хабом, в якому розмістилися школа програмування UNIT.Factory, офіси стартапів, R&D-центри міжнародних компаній та інноваційні відділи українських підприємств [311]. Ще одним прикладом індустріального парку є «Промприлад Реновація», що розташований в Івано-Франківську на території місцевого заводу «Промприлад». Ініціатори проєкту – платформа «Тепле місто» – називають його «інноваційним центром», що покликаний працювати на перетині чотирьох напрямків: нової економіки, урбаністики, сучасного мистецтва та освіти [312]. У свою чергу, у 2019 р. йшла мова про ще один формат створення інноваційної інфраструктури – екотехнопарк. Ідея в тому, щоб побудувати великий дата-центр поблизу електростанції і використовувати ту енергію, яку технічно важко або неможливо передати в магістральні мережі. «Еко» пов'язано з тим, що поряд буде створено ферми, де в теплицях утилізується відведене тепло [311].

Щодо державного фінансування розбудови суб'єктів інноваційної інфраструктури слід відзначити, що протягом 2015-2019 рр. за рахунок коштів державного фонду регіонального розвитку здійснювалося фінансування проєктів будівництва інфраструктури трьох індустріальних парків («Свема», «Тростянець», «Новодністровськ») на загальну суму близько 6,8 млн грн. У 2021 р. здійснювалося фінансування проєктів будівництва інфраструктури чотирьох індустріальних парків («АкваАзовІнвест», «Житомир-Схід», «Мироцьке», «Кам'янка-Бузька») на суму близько 57 млн грн [308].

Поряд з цим слід сказати і про реалізацію з 2020 р. за підтримки ЮНІДО (ООН) проєкту технічної допомоги «Глобальна програма еко-індустріальних парків в Україні: реалізація на місцевому рівні», спрямованої на сприяння запровадженню принципів циркулярної економіки (підвищенню продуктивності використання ресурсів, створення закритих циклів використання ресурсів і відходів, які здатні покращити економічні, екологічні

та соціальні якості бізнесу, сприятиме залученню інвестицій до регіону) протягом 2020-2023 рр. У рамках реалізації проєкту Міністерством економіки України створено міжвідомчу робочу групу з питань впровадження політики розвитку еко-індустріальних парків, яка складається з представників центральних органів виконавчої влади та представників бізнес-асоціацій [313].

Слід відзначити і затвердження наприкінці лютого 2023 р. Стратегії розвитку індустріальних парків на 2023-2030 рр., спрямованої на підвищення інституційної спроможності індустріальних парків з метою розвитку виробничого та науково-технічного потенціалу як основи досягнення максимального рівня ефективності економічної активності, збалансованості та сталості соціально-економічного розвитку держави, її регіонів і окремих територій. У межах даного документу визначено стратегічні цілі та завдання щодо їх досягнення і деталізовано операційний план реалізації Стратегії [308].

Поряд з формуванням фізичних інноваційних структур відзначають і важливість створення віртуальної інноваційної інфраструктури, у т.ч. на основі формування цифрових екосистем та платформ. Це сприятиме як покращенню інноваційних процесів та комунікації стейкхолдерів під час створення інноваційної продукції, так і стимулюванню інвестицій, наприклад шляхом використання краудфандингових майданчиків для фінансування проєктів. Застосування цифрових технологій в інвестиційно-інноваційній діяльності дозволяє підвищити адаптивність елементів інноваційної інфраструктури до зовнішніх змін і скоротити витрати на формування та розвиток таких об'єктів. Крім того, така цифрова платформа дозволить сформувати інтерактивні карти розміщення інноваційної інфраструктури та особливостей співпраці партнерів, виділити лідерів у науці та високотехнологічному бізнесі, міститиме інформацію про проведення різних заходів (ярмарок, виставок, конференцій тощо), дозволить розширити комерційне застосування результатів НДДКР і можливості для інвесторів при пошуку проєктів, відстежувати результати реалізації інноваційних проєктів, забезпечити захист інтелектуальної власності.

У даному аспекті слід відзначити формування цифрових екосистем як

середовища для взаємодії різних економічних суб'єктів, що діють незалежно і доповнюють один одного в процесі економічної діяльності, забезпечуючи постійну взаємодію технологічних платформ, інтернет-сервісів, аналітичних систем, інформаційних систем тощо. Це цифровий простір, в якому безшовно функціонує безліч сервісів компаній, інтеграція між якими дозволяє досягати максимальної швидкості та прозорості бізнес-процесів, виявляти проблеми та можливості для покращення різних операцій за різними бізнес-напрямами діяльності і, що є вкрай важливим, управляти поведінкою клієнтів, виявляти і передбачати їх потреби, формування позитивні враження та досвід комунікації з компанією. Цифрова екосистема зазвичай формується за рахунок об'єднання і взаємодії учасників ланцюга створення цінності, включає відкриті інтерфейси та цифрові платформи для комунікації держави, бізнесу, клієнтів тощо.

Традиційно найбільшими світовими цифровими екосистемами вважають технологічні компанії Alphabet (Google), Apple, Facebook та Amazon (США) і Alibaba та Tencent (Китай). Ці компанії за рахунок успішного використання цифрових платформ та природного включення до створеної екосистеми суміжних галузей завоювали значну частку на ринку і демонструють фінансову успішність та високий рівень залученості клієнтів. Для американських технологічних гігантів характерним є високий рівень міжнародної експансії і застосування державою ліберальної політики. У свою чергу, китайські компанії сфокусовані насамперед на національному ринку зважаючи на його масштабність та кількість потенційних споживачів і при виході на іноземні ринки зберігають національний фокус, підтримуючи перш за все національних товаровиробників. Це в значній мірі зумовлено державною політикою в країні і високим рівнем державного регулювання таких гігантів, у т.ч. і цифрових платформ та екосистем. Так, наприклад, одним із регулятивних інструментів є «спеціальні акції управління» (зазвичай це 1 % акцій, місце в раді директорів і право переглядати контент), що надає Комуністичній партії Китаю особливі права щодо певних бізнес-рішень. Такий механізм було застосовано до компанії Alibaba і в подальшому планується посилити вплив держави на діяльність

Tencent та інших технологічних компаній [314].

Поступово формуються цифрові екосистеми і в Україні. Так, одним із прикладів є створення IT-екосистеми 360 Tech Ecosystem Overview з метою збору та структурування інформації щодо IT-екосистеми країни, зокрема щодо діяльності університетів, стартап-акселераторів, технохабів та інших суб'єктів технологічних індустрій, що дозволить відкрити нові можливості для ринку та ефективніше взаємодіяти і розвиватися учасникам екосистеми. Наразі кількість останніх складає 1912 українських продуктових та 613 сервісних компанії (рис. 3.21). Крім того вказана екосистема об'єднує R&D-центри (наразі близько 90, рис. 3.22), інвесторів, IT-освіту, акселератори, спільноти, коворкінги [315].

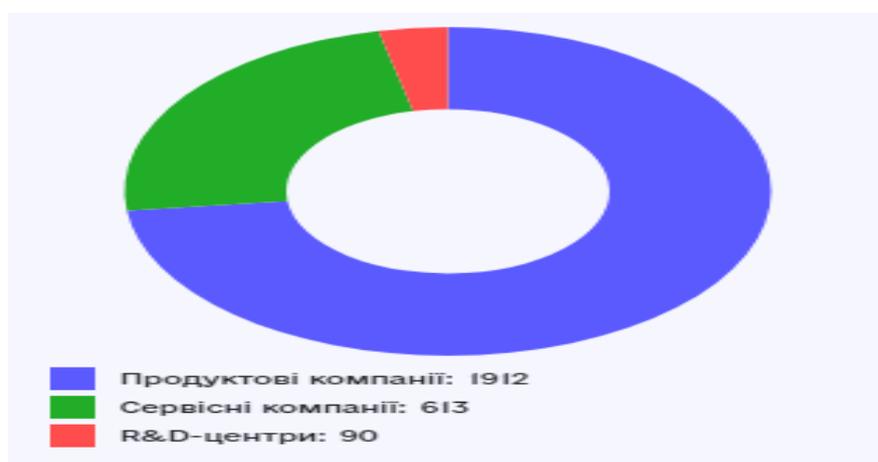

Рис. 3.21. Структура ключових учасників IT-екосистеми України [315]

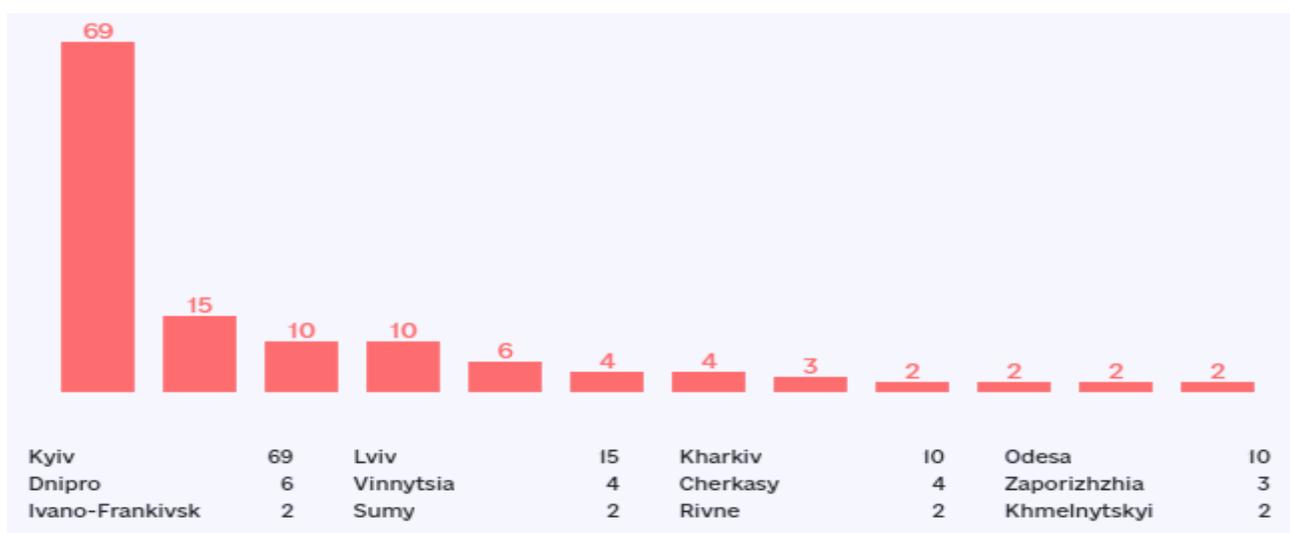

Рис. 3.22. R&D-центри IT-екосистеми України в розрізі регіонів [315]

Ефективною формою організації інноваційної діяльності вважається створення регіональних віртуальних технопарків та інкубаторів на базі провідних університетів. Основний фокус при цьому зосереджується не на створенні фізичної інфраструктури, а на формуванні і розвитку горизонтальних зв'язків та забезпеченні тісної взаємодії резидентів як в онлайн-форматі, так і в режимі онлайн. Технологічний розвиток регіону при цьому забезпечується шляхом ефективною інтеграції бізнесу, науки та освіти і активізації процесу трансферу знань в межах технологічних чи індустріальних парків. Такого роду інноваційні структури докорінно змінюють структуру економіки регіонів. Оскільки провідними стають галузі, які потребують використання наукових знань і тісної співпраці з науково-дослідними та освітніми установами. Стабільний розвиток окремої галузі або сукупності галузей в регіоні сприятиме формуванню технологічного кластера і створенню нових робочих місць, залученню кваліфікованого персоналу, підвищення оплати праці та матеріального добробуту працівників. Крім того в сукупності створюватиме мультиплікативний ефект, сприяючи розвитку взаємопов'язаних галузей. Характерна для технопарків наукова складова в оптимальному поєднанні з практичною підприємницькою діяльністю стане основою для активізації процесу комерціалізації розробок і стимулювання інноваційного розвитку.

Зважаючи на світові інноваційні тренди, які зосереджують увагу на високотехнологічних галузях як основі стратегічного розвитку національної економіки, резидентами технопарків виступають саме такі компанії. Технопарки, у свою чергу, надають резидентам комплекс різних послуг, що включає консультування з юридичних питань, проведення маркетингових досліджень, розроблення бізнес-плану та технічної документації, залучення інвестицій тощо. Крім того, технопарки можуть проводити різноманітні освітні заходи, акселераційні програми для стартапів, здійснювати навчання тощо.

Таким чином, на сучасному етапі важливого значення набуває створення організаційно-економічних умов для інвестиційно-інноваційного розвитку територій та регіонів, що можливо реалізувати шляхом розбудови такої

інноваційної інфраструктури як індустріальні парки. Найчастіше такі утворення формуються за моделлю Triple Helix (потрійна спіраль), що описує відносини між ключовими учасниками через призму стимулювання процесів економічного розвитку. Зокрема співпраця бізнесу, науки та державного управління сприятиме зростанню інновацій, підприємництва, а в довгостроковій перспективі призведе до поліпшення умов життя жителів громад. Поряд з цим виділяються і негативні сторони використання такої моделі: нестабільність (переговорна сила учасників постійно змінюється), а також нелінійність змін, що відбуваються. Це призводить до географічної диференціації співпраці, наприклад впливає на діапазон інструментів, що використовуються для створення інновацій. Асиметричні відносини між учасниками, зміна переваг, відсутність бажання співпрацювати та довіри призводять до фрагментарного використання Triple Helix [316].

Створення індустріальних парків в Україні на сьогодні потребує застосування низки координаційних заходів для забезпечення дієвої співпраці інституцій влади, бізнесу, науково-дослідного та освітнього секторів. Наразі не вирішеними залишаються питання нормативно-правового забезпечення їх кооперації і функціонування на транснаціональному міжтериторіальному рівні, належної підготовки учасників проектних груп щодо їх створення і подальшого розвитку, у т. ч. організації їх навчання, формування команди менторів з питань функціонування такого роду інноваційних структур, розроблення теоретико-методичного базису організації дієвої співпраці представників різних культур у процесі створення та розвитку індустріальних парків, формування механізмів їх розбудови і підтримки стабільного зростання, розроблення інструментів реалізації проектів у сфері управління інвестиційно-інноваційного розвитку територій, підготовки дорожньої карти розбудови індустріальних парків як базису міжтериторіальної співпраці України та Китаю тощо [317].

Щодо нормативно-правового базису створення спільного індустріального парку України та Китаю на території української держави слід відзначити, що У Законом України «Про індустріальні парки» визначено, що транскордонний

індустріальний парк «створюється і функціонує на підставі міжнародного договору України, який укладається між урядами держав або уповноваженими ними ініціаторами створення. Порядок створення і функціонування таких індустріальних парків регулюється міжнародними договорами України» [318].

Тривале стратегічне партнерство України та Китаю і наявність потенційно перспективних напрямів для розширення їх співпраці створює сприятливі умови для розроблення та реалізації спільних проєктів інвестиційно-інноваційного розвитку територій і залучення інвестицій з Китаю в економіку України на міжтериторіальному рівні. Найбільш ефективною формою реалізації зазначеного є створення спільного екоіндустріального парку.

Модель еко-індустріального парку передбачає впровадження принципів сталого розвитку, підходів циркулярної економіки, ресурсоефективного та чистого виробництва, зменшення негативного впливу, зумовленого забрудненням навколишнього природного середовища, підвищення ефективності використання ресурсів і відходів, зокрема шляхом створення замкнених циклів їх використання та промислового симбіозу, використання енергії з відновлюваних джерел, покращення якості соціальної складової, як у межах парку, так і поза його межами, в тому числі в місцевому та регіональному масштабі, підвищення якості управління на рівні парку [319].

Доцільність створення екоіндустріальних парків відзначена і в Стратегії розвитку індустріальних парків до 2030 р., яка спрямована на збалансування економічного, соціального та екологічного вимірів для сталого розвитку національної економіки і включає комплекс заходів щодо: удосконалення правової бази створення, функціонування та розвитку індустріальних парків, яка має також сприяти трансформації індустріальних парків за моделлю еко-індустріального парку; оптимізацію та розвиток мережі індустріальних парків з урахуванням пріоритетів, поточних та перспективних потреб бізнесу, територіальних громад і держави; посилення співпраці з відповідними міжнародними, урядовими та неурядовими організаціями, національними та іноземними партнерами сфері забезпечення функціонування індустріальних

парків та залучення інвестицій; сприяння формуванню та застосуванню практик управління індустріальними парками, що відповідають найкращим світовим підходам у цій сфері; забезпечення інституційного розвитку системи формування та реалізації державної політики щодо створення та діяльності індустріальних парків, заснованої на саморегулюванні [308].

Створення екоіндустріального парку має здійснюватися в певній послідовності. Розглянемо узагальнено ключові етапи. По-перше, необхідно здійснити пошук та аудит оптимального майданчику для розміщення екоіндустріального парку. По-друге, розробити концепцію його створення та розвитку, зокрема визначити мету та завдання його розбудови, пріоритетні напрямки діяльності парку, вимоги до учасників, вказати потреби в інженерно-транспортній інфраструктурі, обсязі інвестицій, необхідних для його створення і терміни розбудови, оцінити ефективність тощо. По-третє, вирішити всі нормативно-правові питання щодо створення такого транснаціонального суб'єкту, підготувати всі необхідні документи для отримання фінансування органами влади. По-четверте, здійснити промоцію території для визначення та залучення потенційних резидентів серед приватних інвесторів. Після отримання всіх необхідних дозволів та залучення фінансування розпочинається безпосередньо процес будівництва екоіндустріального парку [320].

Важливо зосередити увагу на організаційних аспектах створення такого екоіндустріального парку. Перш за все слід визначитися з організаційною структурою його функціонування, ключовим елементом якої мають стати інститути управління та комунікації з питань розроблення та реалізації проєктів інвестиційно-інноваційного розвитку територій, до яких входять: Міжурядова координаційна рада, яка здійснює визначення стратегічних цілей, затвердження стратегії розвитку екоіндустріального парку, координаційну підтримку міжтериторіальної співпраці України та Китаю з питань управління інвестиційно-інноваційним розвитком територій, виступає базисом комунікації урядів двох країн; ініціатор створення екоіндустріального парку; керуюча компанія (управління екоіндустріальним парком); центри управління

інфраструктурним забезпеченням екоіндустріального парку; відділи юридичного супроводу, HR та PR-послуги тощо.

Такий спільний екоіндустріальний парк за участі України та Китаю стане бінарним середовищем акумулювання і перерозподілу ресурсів для реалізації спільних проєктів інвестиційно-інноваційного розвитку територій, що включає традиційну та цифрову платформи їх розроблення та впровадження. Останнє покладено в основу сформованої екосистеми управління проєктами інвестиційно-інноваційного розвитку територій (рис. 3.23) [320], [321].

Традиційна платформа об'єднає як суб'єктів інфраструктурного забезпечення екоіндустріального парку, так і потенційних учасників. Зокрема серед суб'єктів інфраструктурного забезпечення парку слід виділити такі:

- суб'єкти виробничої інфраструктури: інноваційні виробничі майданчики; центри колективного використання обладнання тощо; *Центр імпортозаміщення і локалізація виробництва;*

- суб'єкти інноваційно-дослідної інфраструктури: бізнес-інкубатор; інноваційні науково-дослідні центри та лабораторії; інжинірингові центри; дата-центри; лабораторії прототипування та промислового дизайну; центри трансферу та комерціалізації технологій; центри адитивних технологій; сертифікаційні центри; центри захисту прав інтелектуальної власності тощо; *Центр забезпечення колективного інноваційно-технологічного розвитку;*

- суб'єкти транспортно-логістичної інфраструктури: транспортно-логістичні центри; складські приміщення тощо; *Транспортно-логістичний хаб;*

- суб'єкти фінансово-інвестиційної інфраструктури: інвестиційний фонд; венчурні фонди; страхові компанії, банківські установи тощо; *Центр управління інвестиційним забезпеченням;*

- суб'єкти освітньої інфраструктури: центри інноваційної творчості для молоді; освітні заклади, центри тощо; *Центр управління компетенціями у сфері інвестиційно-інноваційного розвитку територій;*

- *інститути підтримки та розвитку:* агенція територіального розвитку; центри підтримки розвитку інноваційного малого та середнього бізнесу; центри підтримки експорту; *Центр субконтракції;*

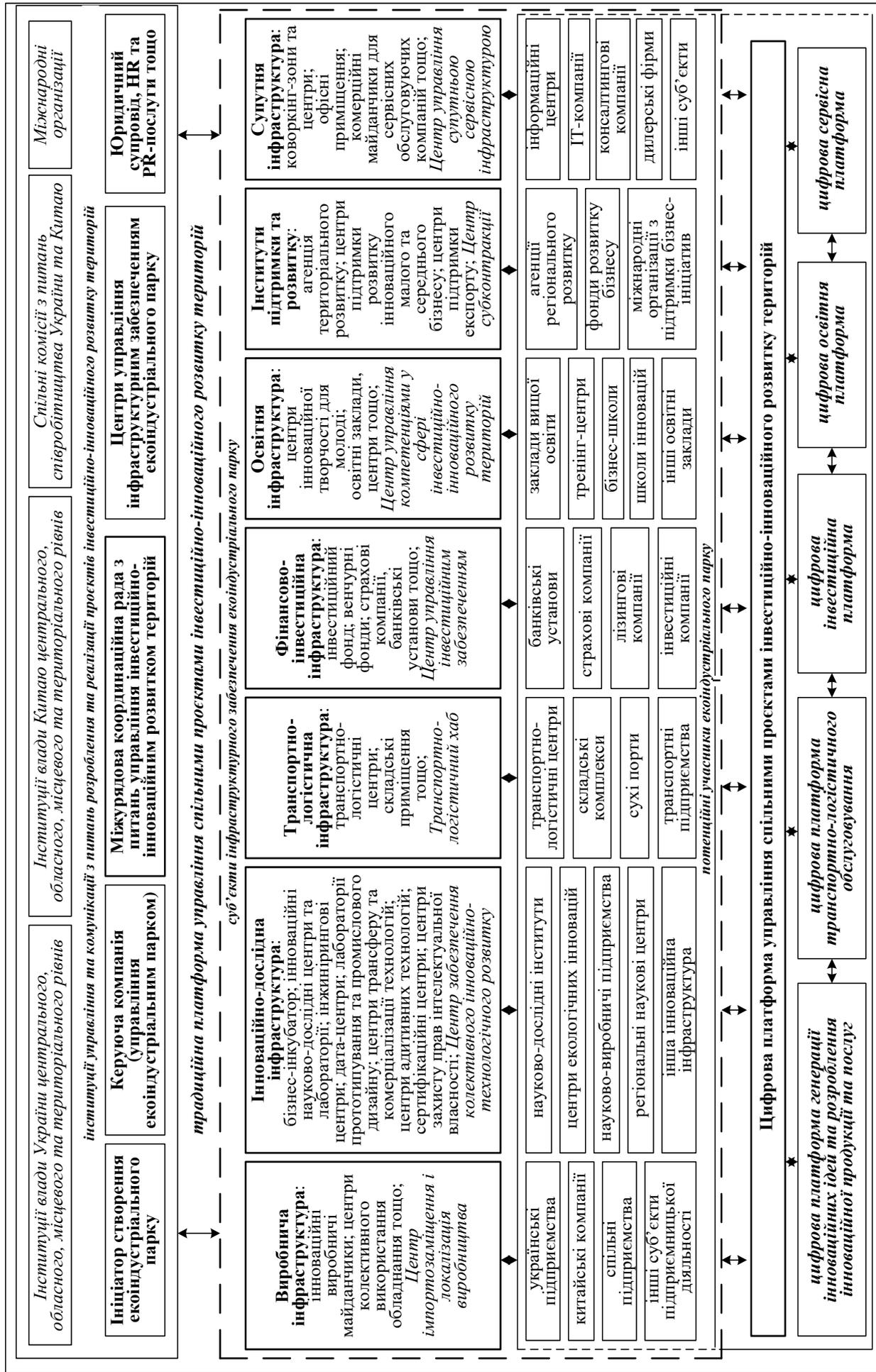

Рис. 3.23. Екосистема управління проєктами інвестиційно-інноваційного розвитку території (розробка автора)

- суб'єкти супутньої інфраструктури: коворкінг-зони та центри; офісні приміщення; комерційні майданчики для сервісних обслуговуючих компаній тощо; *Центр управління супутньою сервісною інфраструктурою.*

Потенційними учасниками спільного екоіндустріального парку є: українські підприємства; китайські компанії; спільні підприємства; науково-дослідні інститути; центри екологічних інновацій; науково-виробничі підприємства; регіональні наукові центри; транспортно-логістичні центри; складські комплекси; сухі порти; транспортні підприємства; банківські установи; страхові компанії; лізингові компанії; інвестиційні компанії; заклади вищої освіти; тренінг-центри; бізнес-школи; школи інновацій; агенції регіонального розвитку; фонди розвитку бізнесу; міжнародні організації з підтримки бізнес-ініціатив; інформаційні центри; ІТ-компанії; консалтингові компанії; дилерські фірми; інші суб'єкти.

У свою чергу, цифрова платформа управління спільними проєктами інвестиційно-інноваційного розвитку територій стане ефективним базисом для безшовної миттєвої комунікації всіх учасників екоіндустріального парку і досягнення високого рівня узгодженості їх інтересів. Остання включає цифрові платформи генерації інноваційних ідей та розроблення інноваційної продукції та послуг, транспортно-логістичного обслуговування, інвестиційну, освітню та сервісну платформи. Завдяки їх створенню будуть формуватися такі важливі джерела для інвестиційно-інноваційного розвитку як спільні інновації, «великі дані», які генеруються платформою, нові механізми партнерства і конкуренції.

Створення екоіндустріального парку на певній території дозволить вирішити низку важливих завдань її соціально-економічного розвитку [321]:

- реалізувати потенціал території шляхом стимулювання економічної активності як у розвинених галузях, так і в нових сферах;
- активізувати інноваційну діяльність, створення новітніх інноваційних рішень, продукції та технологій, у т.ч. енергозберігаючих;
- стимулювати розвиток малого і середнього підприємництва, у т. ч. високотехнологічного інноваційного сектору;

- покращити інвестиційну привабливість території і стимулювати притік інвестицій;
- забезпечити створення сучасних екологічних суб'єктів діяльності, покращуючи тим самим екологічний фон території;
- підвищити рівень життя та добробуту мешканців територій, забезпечити створення нових робочих місць з високими стандартами праці, зменшити рівень безробіття, скоротити трудову міграцію, підвищити рівень доходності;
- забезпечити нарощення надходжень як до місцевого, так і державного бюджетів;
- підвищити конкурентоспроможності продукції як на вітчизняному, так і світовому ринку;
- сприяти нарощенню експортного потенціалу території тощо.

Отже, розроблено екосистему управління проектами інвестиційно-інноваційного розвитку територій, що передбачає формування спільного екоіндустріального парку за участі України та Китаю як бінарного середовища акумулювання і перерозподілу ресурсів для реалізації спільних проектів інвестиційно-інноваційного розвитку територій, і включає традиційну та цифрову платформи їх розроблення та впровадження. Виділено інституції управління та комунікації з питань розроблення і реалізації проектів інвестиційно-інноваційного розвитку територій, суб'єкти інфраструктурного забезпечення екоіндустріального парку та його потенційні учасники. Впровадження даної пропозиції дозволить сформувати організаційний базис ефективного управління інвестиційно-інноваційним розвитком територій.

3.3. Трансформація принципів та підходів до управління проектами інвестиційно-інноваційного розвитку територій

Глобальний тренд цифровізації і масштабність процесів цифрової трансформації вносить значні корективи в проектну діяльність, суттєво

змінюючи принципи та підходи до управління проектами. Якщо в останні роки домінував підхід до управління, заснований на інтуїції та компетентності керівника підприємства, то наразі зафіксовано активне використання підходу, в основу якого покладено ефективність роботи з даними. З огляду на зазначене слід детальніше проаналізувати сучасні принципи та підходи до управління проектами з метою раціонального використання наявних ресурсів регіонів і ефективної реалізації проектів інвестиційно-інноваційного розвитку територій.

Традиційними підходами до управління як підприємством загалом, так і безпосередньо проектами, які застосовуються і сьогодні, є системний, функціональний, процесний та ситуаційний. Зокрема ситуаційний підхід визначають як спосіб мислення відносно організації, що розглядає конкретні ситуації, а саме: виділення факторів, що створили певну ситуацію і є найбільш впливовими, визначення недоліків і переваг, обмежень і наслідків ситуації, обрання специфічних прийомів і методів управління для конкретної ситуації. Використання даного підходу до управління сприяє більш ефективному досягненню мети із великою кількістю поставлених до вирішення завдань [322]. В основу функціонального управлінського підходу покладено вертикальну ієрархічну структуру, яка передбачає виокремлення організаційних одиниць залежно від функцій, які вони виконують. Управління підприємством за такого підходу здійснюється з урахуванням того, що суб'єкт управління є єдиним цілим і керівні дії реалізуються шляхом виконання різних розпоряджень, наказів та дозволів тощо. Від рівня управління в ієрархії залежить і ступінь відповідальності рішень. Тобто, на нижні рівні делегуються повноваження щодо прийняття менш значущих рішень, ніж на верхніх рівнях ієрархічної управлінської системи. Кожен підрозділ управління функціонує відокремлено, автономно, а рівень взаємодії між ними визначається поділом праці і обміном матеріальними ресурсами [323]. Розглядають і функціональний підхід в аспекті управління проектами, зокрема проектними командами. Т. Обиденнова, Ю. Дуднєва та М. Васильєва вказують, що в умовах нестабільності функціонування підприємств все більшої актуальності набирає

розподіл завдань усередині підприємства у вигляді окремих проєктів. Для вирішення вказаного завданнями вченими запропоновано застосування ресурсно-функціонального підходу. Раціональне використання ресурсів підприємства при використанні такого управління дозволить досягти очікуваних результатів і отримати максимальний позитивний ефект [324].

Широкого поширення набув системний підхід, що відображено в значній кількості наукових досліджень. Зокрема Ю. Тесля і О. Тімінський відзначають доцільність застосування системного підходу і вказують, що система управління проєктами – це система, що поєднує організаційну, управлінську, інформаційну та методологічну складову і забезпечує управління проєктами, портфелями і програмами в організаційній одиниці (на підприємстві, в організації, установі або їх об'єднанні) [325]. В. Молоканова та І. Гордєєва вказують, що з позицій системного підходу будь-який проєкт завжди реалізує не тільки безпосередню мету проєкту, але і пов'язаний з метою більш високого рівня – аж до місії існування системи. Системна інтеграція об'єднує разом різні ініціативи, інтереси і результати, а також організовує їх координацію і контроль для досягнення цілей і успіху проєкту [326]. У науковій праці [327] відзначено, що системний підхід до управління проєктами та програмами передбачає дослідження властивостей та параметрів систем-продуктів та систем-проєктів (програм), які є динамічними і вимагають розроблення специфічних методологічних засад [327]. З точки зору системного підходу розглядає проєкт і колектив вчених [328], визначаючи його як модель процесу досягнення майбутніх змін. При цьому весь процес управління проєктом, починаючи від етапу передпроєктних досліджень (генерації, аналізу та відбору ідей) до етапу закриття проєкту, вчені розглядають з точки зору застосування методології системного аналізу до сфери людської діяльності, спрямованої на досягнення реальних змін у середовищі існування. Ефективне управління проєктом потребує урахування й оптимізації і системи різних факторів [328].

Розвиває системний підхід і О. Данченко та А. Корейба. Автори вказують на потребу зміни підходу до управління проєктами з традиційного управління,

зосередженого на процедурах, процесах, до креативного, який зосереджений на внутрішньоорганізаційній поведінці і створенні середовища для запуску синергетичних та самоорганізаційних процесів. З огляду на це одним із перспективних напрямів розвитку нової парадигми проектного підходу визначають створення системно-синергетичної моделі управління проектами, в основі якої будуть використовуватися самоорганізаційні процеси [329].

Щодо методів управління проектами, то виділяють дві ключові групи: традиційні і гнучкі. Традиційні методи можуть бути використані незалежно від виду проекту чи галузі його впровадження. Ключовою умовою застосування такої методології є поступове виконання визначених етапів у рамках життєвого циклу проекту. Серед основних етапів слід відзначити визначення вимог, безпосередньо проектування, реалізацію, супроводження тощо. При цьому перехід на наступний етап можливий лише після підтвердження замовником завершення попереднього етапу. Такі методи можуть використовуватися для формування та реалізації проектів у сфері матеріального виробництва, для якісної реалізації яких важливою є чітка послідовність дій. Сформовані шаблони можна використовувати для інших проектів підприємства [330].

У свою чергу, гнучкий підхід має місце при неможливості точного визначення вимог до результату проекту. У такому випадку проектна діяльність деталізується на ітеративні фази – «спринти». Кожен з таких етапів включає багато завдань і має кінцевий результат. Основною перевагою такого підходу є можливість окреслення характеристик майбутнього результату проекту вже на початковому етапі. Надалі здійснюється деталізація характеристик результату проекту з урахування позиції та вимог замовника. Особливістю таких методів, порівняно з традиційною методологією є те, що роботи не розподіляються за конкретними фазами, мають наскрізний характер і можуть виконуватися паралельно. Кожна робота виконується за необхідністю в разі виявлення на будь-якому етапі реалізації проекту. Поряд з суттєвими перевагами слід відзначити і недолік, пов'язаний із розмитістю меж окремих фаз і процесів, а також неможливість завчасного планувати роботи, параметри їх виконання [330].

Кожен із перелічених підходів має свої переваги та недоліки. Однак, відзначаючи загалом їх ефективність, слід зазначити, що сучасні трансформації, викликані цифровізацією, здійснюють значний вплив на управління проектами. По-перше, слід відзначити розширення можливостей асинхронної комунікації. Якщо раніше більшість питань, пов'язаних із реалізацією проектів, вирішувалося шляхом безпосередніх нарад і спілкування електронною поштою, то зараз з'явилася значна кількість цифрових інструментів, що дозволяє дієво співпрацювати членам проектної команди в асинхронному режимі [331].

По-друге, зміна ключової ролі менеджерів проектів. Якщо раніше на менеджерів проектів було покладено низку функціональних обов'язків з управління процесами розроблення і реалізації проектів, то сьогодні менеджери проектів виступають у більшій мірі координаторами виконання проектних завдань і ефективного впровадження спільних рішень.

По-третє, підвищення ефективності інструментів управління проектами. Поява цифрових рішень сприяла підвищенню ефективності використання інструментів управління проектами. Перш за все це відображається в скороченні рутинних процесів, нівелюванні трансакційних витрат і часових втрат. Оскільки значно спростився процес моніторингу та контролю протікання реалізації проектів і результатів їх практичного впровадження. Це дозволяє менеджерам проектів зосереджувати увагу на стратегічних цілях та завданнях.

Також, слід відзначити і розширення можливостей проектної аналітики. Завдяки оцифруванню процесів управління проектами є можливість детально відслідковувати всі складові підпроцеси і отримувати додаткові дані для контролю якості роботи та прийняття виважених управлінських рішень.

Необхідно звернути увагу і на децентралізований характер роботи проектних команд. Наявність значної кількості цифрових платформ для управління проектами разом з інструментами відеозв'язку створює можливості для якісної віддаленої роботи проектних команд. Це нівелює територіальні та часові бар'єри для співпраці учасників проектних команд різних країн [331].

Поряд з цим вражаючими на сьогодні є і темпи зростання даних, що

висуває нові вимоги до управління проектами. Як свідчать дослідження ринок великих даних щорічно зростає на 13,4 % і прогнозується, що до 2030 р. його обсяг складе 745,15 млрд дол. (для порівняння у 2022 р. 271,83 млрд дол.). Технології штучного інтелекту використовуються для управління активами і запасами, прогнозованого обслуговування, цифрового виробництва, інформування про будь-які зміни в режимі реального часу. Зростає і кількість підключених пристроїв IoT, яка на сьогодні склала 15,14 млрд од., а до 2030 р. їх кількість зросте майже вдвічі до 29,42 млрд од. Лише у Китаї налічується понад 5 млрд пристроїв IoT і до 2030 р. за прогнозами їх кількість досягне 8,57 млрд од. У країнах Європи обсяг підключених пристроїв складає 3,48 млрд од. (табл. 3.3). Більшість із пристроїв використовуються для віддаленого моніторингу та контролю активів, а також автоматизації процесів [332], [333].

Таблиця 3.3

Прогнозна динаміка зростання обсягу підключених пристроїв IoT у світі [332]

Регіон	2023	2030	Зміна, млрд од.	Зміна, %
Китай	5,04	8,57	3,53	70,04
Європа	3,48	6,56	3,08	88,51
Північна Америка	3,22	6,24	3,02	93,79
Японія	0,93	1,77	0,84	90,32
Латинська Америка	0,64	1,54	0,9	140,63
Південна Корея	0,38	0,62	0,24	63,16
Південно-Східна Азія	0,35	1,04	0,69	197,14
Центральна Азія	0,29	0,66	0,37	127,58
Близький Схід і Північна Африка	0,28	0,73	0,45	160,71
Індії та Південна Азія	0,28	1,03	0,75	267,86
Субсахарська Африка	0,1	0,26	0,16	160,00

Незважаючи на такий обсяг даних більшість з них не використовується. Так, найбільший у світі гравець ринку Google (85,53 % ринку пошукових систем за даними березня 2023 р.) має близько 86,3 млрд відвідувань щомісяця. Однак, більшість користувачів не переходять далі першої сторінки, на яку приходиться 27,6 % загального трафіку, а на сайти з другої сторінки переходять лише 0,63 % користувачів [334, 335]. Це вказує на те, що значний обсяг інформації залишається не переглянутим і не прийнятим до уваги. Частку неструктурованих даних на сьогодні оцінюють у близько 90 % інформації.

Підтверджує сказане і дослідження агентства LaunchSquad, згідно якого лише 20 % опитаних представників бізнесу використовують усі дані, які генеруються підприємствами, що пов'язано із значними темпами нарощення інформації і неможливістю її оброблення фахівцями, недостатніми технічними навичками співробітників щодо її обробки, недосконалістю інфраструктури. Важливо також відзначити, що 96 % опитаних респондентів відзначили зростання прибутку завдяки застосуванню невикористаного потенціалу наборів даних, ізольованих від «хмари». При цьому результати аналізу невикористаних даних значно перевищили очікування від методик аналітики даних [336].

Проблеми, пов'язані із зберіганням та аналізом даних, характерні і для управління проектами. Наразі лише близько 36 % проектів виконуються вчасно і в рамках бюджету, 45 % – із запізненням або перевищенням бюджету, 19 % – взагалі не реалізуються. Керівники проектів витрачають значну частину часу на збір даних, які швидко застарівають, а не на фактичне управління проектом. Це пов'язано з тим, що дані проекту «відключені» від самого проекту [337].

З огляду на такі масштабні темпи нарощення даних все частіше йде мова про Big Data і цифрові можливості їх збору, оброблення та аналізу. Згідно дослідження компанії Wikibon, ринок аналітики великих даних становитиме майже 50 млрд доларів до 2025 р. [338]. Отже, аналіз великих даних на сьогодні слід розглядати як ключовий фактор впливу на управлінські рішення щодо напряму розвитку компанії, інвестування, розширення асортименту продукції.

Big Data визначають загалом як великий масив структурованої та

неструктурованої інформації та сукупність інструментів, підходів, методів обробки та зберігання даних. Тому системи для роботи з великими даними розробляються таким чином, щоб вони могли автоматично опрацьовувати нескінченний потік розрізненої інформації, а результат аналізу візуалізувати у вигляді звіту, дані якого дозволяють прийняти ефективне рішення [338].

Виділяють сім ключових характеристик великих даних («7 V») [338]:

- Volume (обсяг). Обсяг даних швидко зростає (до 2025 р. може досягнути 181 зетабайт). Отже аналізувати їх без цифрових технологій стає неможливим;

- Velocity (швидкість). Великі дані постійно оновлюються. Наприклад, щохвилини лише у пошуковій системі Google виконується 2,5 млн запитів. Тому завдання Big Data полягає в тому, щоб впоратися зі швидкістю, з якою ці дані створюються, та аналізувати їх у режимі реального часу. В іншому випадку, аналіз стане неактуальним;

- Variety (різноманітність). Big Data може мати різні формати, залежно від джерела інформації – структуровані та неструктуровані дані, текстова інформація, графіка, дані електронної пошти, інформація із соцмереж, ЗМІ, відео, дані про транзакції, бази даних, архіви. Кожен формат потрібно аналізувати по-різному. Наприклад, користувач може зв'язатися з компанією через соціальні мережі за допомогою комп'ютера, переглядати веб-сайт компанії на смартфоні, робити покупки за допомогою планшета та зв'язуватися зі службою підтримки клієнтів електронною поштою. Таким чином, усі дані генеруються від однієї особи, але мають різні форми;

- Veracity (достовірність). Дані безумовно мають достовірними. Якщо компанія працює з недостовірною інформацією, то вона не зможе приймати вірні управлінські рішення, а її ініціативи зазнають невдачі. Прикладом можна вважати контакти клієнтів з будь-якою неточною інформацією (номери телефонів, імена, дати народження тощо). Тож, через це можна надсилати промопропозиції нерелевантній аудиторії та «зливати» рекламний бюджет;

- Variability (мінливість). Одні й ті дані можуть швидко змінювати свій контекст. З часом залежно від різноманітних обставин ваша цільова аудиторія

може змінювати поведінку. Необхідно якомога частіше фіксувати ці зміни та підлаштовуватися під потреби клієнтів, що дозволить певні закономірності та будувати маркетингову стратегію для конкретної категорії споживачів;

- Visualization (візуалізація). Завдяки якісному відображенню аналізу великих даних звіти стають доступними для сприйняття. Зрозумілі діаграми, кольорові графіки та інтерактивні карти допомагають керівникам бізнес-напрямків легко опрацювати дані;

- Value (цінність). Необхідно не просто аналізувати великі дані, а й отримувати максимум користі від результатів роботи з інформацією та приймати більш ефективні управлінські рішення. Завдяки цьому компанія може зосередитися, наприклад, на розширенні асортименту товарів, які актуальні саме для її клієнтів. Це може стати значною конкурентною перевагою [338].

У загальному вигляді data-driven – підхід до управління, який ґрунтується на використанні великих даних, для прийняття тактичних і стратегічних рішень і мінімізації інтуїції та думок для управління бізнесом. Для компаній, які віддають перевагу цифровій трансформації, дані є ключовими для покращення операцій, комунікації та зростання бізнесу. Зважаючи на те, що керівники проєктів також приймають значну кількість рішень data-driven підхід дозволяє бути гнучким у прийнятті рішень і швидко реагувати на динамічні зміни в ринковому середовищі. Цей підхід дозволяє відстежувати дані в реальному часі й швидко реагувати на будь-які коливання ринку. Яскравими прикладами успішного використання підходу є: Amazon, Google, Intel, Walmart тощо.

Активно використовується даний підхід для управління даними про клієнтів, що охоплює процес, стратегію, інструменти та політику, які використовуються для отримання, управління, зберігання та використання даних про клієнтів, зокрема в маркетингових цілях. Такі зміни стимулюються не лише зростанням даних і їх цінністю, а й зростаючим занепокоєнням фахівців з інформаційних технологій з приводу відсутності інструментів ефективного управління даними. Згідно зі звітом Dun & Bradstreet за 2021 р., майже половина опитаних компаній заявили, що вони не мають технологій,

необхідних для повного використання своїх даних. В опитуванні Vanson Bourne респонденти вказали, що 41 % часу їх ІТ-відділ витрачає на встановлення, підтримку і керування інфраструктурою даних, а 70 % респондентів відзначили скорочення ІТ-бюджетів протягом наступних років. Отже, ІТ-організації не можуть витрачати все більше часу на керування даними з меншим бюджетом і при цьому виконувати інші свої зобов'язання. Common Data Model спрямоване на вирішення таких проблем і створення цілісного підходу до керування даними клієнтів, кінцевою метою якого є покращення взаємодії клієнтів з компанією і формування позитивного досвіду їх співпраці. Створення детальних профілів клієнтів і використання зібраних даних про нового клієнта значно підвищує ймовірність його утримання і забезпечення лояльності [339].

Якщо говорити про секторальні приклади практичного використання data-driven підходу, то, наприклад, у банківському сегменті data-driven підхід часто застосовується для аналізу поведінки позичальників. Банки використовують інтерактивні анкети, щоб зібрати необхідні дані та виявити, наскільки клієнт урівноважений чи імпульсивний. Для кредитування цей психологічний параметр вважається дуже важливим, оскільки розважливі люди найчастіше віддають кредити вчасно. Найбільший банк Індонезії Mandiri використав Big Data, щоб створити персоналізовані продукти та послуги для своїх клієнтів. Після застосування data-driven підходу вдалося підвищити результати продажу завдяки створенню адресного моделювання пропозицій. При цьому витрати на ІТ-структуру знизилися на 99 % [340].

Користується даним підходом і група ДТЕК у рамках програми цифрової трансформації MODUS розпочала реалізацію стратегії Data Driven Decision Making (DDDM), зокрема восени 2021 р. розпочалося розгортання нової інфраструктури для збору, обробки та роботи з даними на основі технологій компаній SAP, Microsoft та Amazon, а саме SAP HANA SQL Data Warehousing, SAP Data Services, SAP Data Intelligence, MS Power BI та AWS. З реалізацією цієї стратегії ДТЕК розширить нинішні інвестиції у великі дані та прогнозу аналітику, щоб створити цифрову основу та інтегрувати інновації як у

внутрішні бізнес-потоки, так і зовнішні ініціативи, орієнтовані на клієнтів [341]. Компанії «Київстар» інструментарій Big Data допомагає створювати та покращувати маркетингові стратегії для бізнесу. При побудові аналітичної моделі використовують аналіз великих даних та машинне навчання, які з точністю до 80 % охарактеризують загальний образ покупця за більш ніж 40 критеріями: стать, вік, популярні локації, тип гаджета, що використовується, подорожі за кордон та по Україні, інтереси, транспорт, тощо [340].

Загалом серед переваг застосування такого підходу виділяють: скорочення маркетингових витрат; персоналізований підхід до комунікацій; залучення нових та утримання постійних клієнтів; розуміння потреб користувачів за допомогою аналізу даних; підвищення клієнтоорієнтованості; оперативне реагування на зміни ринку тощо. Зокрема ключовими перевагами застосування data-driven підходу у сфері управління ланцюгами постачань є мінімізація товарних залишків і скорочення логістичних витрат при підвищенні рівня сервісу, у сфері управління асортиментом продукцією та послугами – зростання розміру середнього чека, підвищення ефективності мерчендайзингу та трейд-маркетингу, у сфері управління маркетингом і комунікаціями – зростання рівня задоволеності споживачів, підвищення дохідності клієнтів при скороченні вартості залучення, у банківській сфері – зростання залученості клієнтів до продуктів банку, збільшення споживання послуг, зростання прибутку, у сфері управління персоналом – оптимізація фонду оплати праці, витрат на залучення та розвиток співробітників, зростання залучення команди.

Експоненціальне зростання даних характерне і для територіального рівня, на якому генеруються дані окремих користувачів, підприємств, установ та організацій. На сучасному етапі саме від їх доцільного використання в значній мірі залежить і правильність прийнятих рішень та ефективність розроблення та реалізації проєктів інвестиційно-інноваційного розвитку територій. Тому важливо на сьогодні сформулювати підхід до управління проєктами інвестиційно-інноваційного розвитку територій, в основу якого буде покладено предикативну аналітику і аналіз даних у режимі реального часу (рис. 3.24) [331].

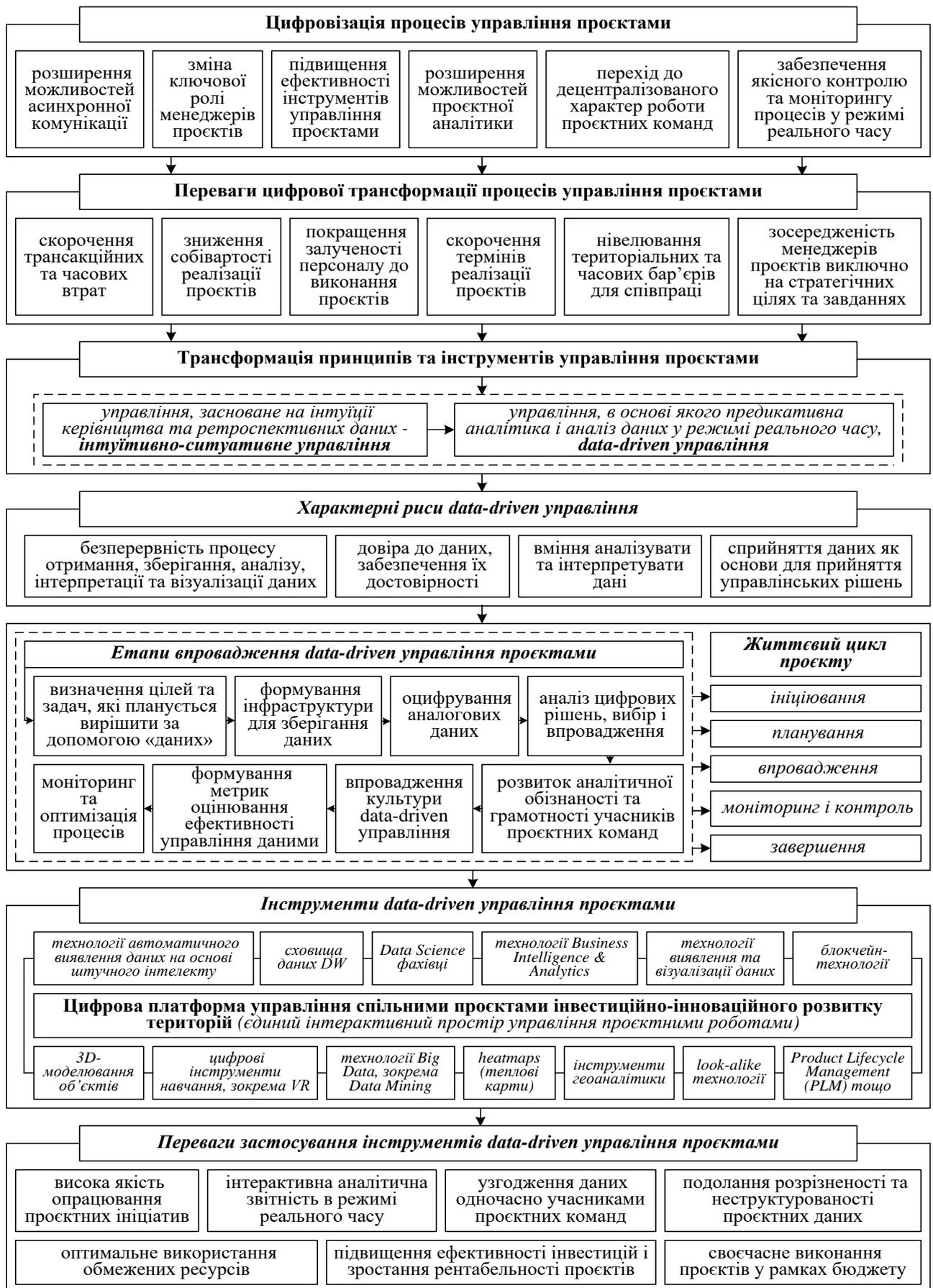

Рис. 3.24. Технологія управління проектами інвестиційно-інноваційного розвитку територій (розробка автора)

Характерними рисами data-driven підходу до управління проектами є :

- безперервність процесу отримання, зберігання, аналізу, інтерпретації та візуалізації даних;

- довіра до даних, забезпечення їх достовірності;

- вміння аналізувати та інтерпретувати дані;

- сприйняття даних як основи для прийняття управлінських рішень.

Реалізовувати data-driven управління проектами варто поетапно.

Перший етап – визначення цілей та задач, які планується вирішити за допомогою «даних». Однією з ключових проблем, яка потребує вирішення, це неструктурованість і розрізненість даних, тобто їх зберігання в різних місцях та форматах. Формування інтегрованої платформи, яка дозволяє завантажувати всі дані проекту на інформаційну панель, яку легко переглядати, із кількох джерел даних, усуває проблеми щодо їх накопичення та зберігання.

Серед цілей та завдань, які можна вирішити за рахунок управління проектами на основі даних, слід відзначити прийняття рішень на основі достовірних даних, забезпечення узгодженості інформації та інтересів усіх учасників розроблення та реалізації проектів тощо.

Отже, застосування інструментів data-driven є доцільним на кожному етапі життєвого циклу проекту від ініціювання до завершення проекту.

Другий етап – це формування інфраструктури для зберігання даних як фізичної, так і віртуальної (ІТ-інфраструктури).

Третій етап – це оцифрування аналогових даних. Для ефективного застосування інструментів управління проектами на основі даних необхідно забезпечити оцифрування інформаційних матеріалів проектних пропозицій.

Четвертий етап – це аналіз цифрових рішень, вибір і впровадження.

Наразі застосовують як функціональні, так і комплексні цифрові рішення. Серед функціональних технологічних новацій слід звернути увагу на:

- рішення для проектних офісів, які дозволяють структурувати всі проекти в єдиному просторі, контролювати процеси їх протікання, що сприяє досягненню стратегічних цілей розвитку (управління проектним офісом);

- рішення для топ-менеджменту компаній, що включають традиційний набір інструментів для управління складними портфелями проєктів;
- рішення для власників компаній і головних інженерів, які передбачають повний контроль за реалізацією проєктів, що сприяє прийняттю обґрунтованих рішень та зниженню собівартості проєктів (управління окремими продуктами);
- рішення для управління проєктами щодо розроблення та виведення на ринок нової продукції чи послуг, що сприяють підвищенню керованості та прибутковості продуктового портфеля (управління інвестиційними проєктами).

Так, наприклад, рішення для керування роботою Proteus від Xergy Group (Шотландія) дозволяє працювати як з існуючими системами, так і передбачає масштабування та адаптацію під зміни в бізнес-середовищі. Це наскрізна програмна платформа для управління проєктами, яка відповідає вимогам аудиту ISO і загальним принципам управління проєктними ініціативами [342].

У свою чергу, управління проєктами на основі даних ENOVIA пов'язує дані про розробку продукту з проєктом. Оновлений статус результатів будь-якого учасника проєкту негайно відображається в плані. Завдяки такому управлінню керівники проєктів не заважають тим, хто виконує роботу. При цьому учасники команди можуть легко обмінюватися завданнями та графіками. Управління проєктами на основі результатів дозволяє членам команди зосередитися на створенні інноваційного досвіду, успішного на ринку [343].

Business Intelligence Solution (BI) включає понад 60 аналітичних звітів для всіх процесів мережі і дає можливість створювати індивідуальні дашборди та візуалізації на основі отриманих даних. Основною метою даного сервісу є спрощення процесу аналізу усіх основних показників в режимі реального часу та відстеження змін, які можуть вплинути на мережу та її ефективність. Зокрема звітність сервісу дозволяє відслідковувати динаміку продажів (запаси, втрати, прогноз OOS, надлишки, товари для переобліку), а також аналізувати ефективність асортименту, маркетингових кампаній, надійність постачальників. Унікальні алгоритми надають інсайти з даних, зменшують час аналізу і заощаджують його на прийнятті рішень [344].

Застосовують і корпоративні автоматизовані системи управління проектами, які сприяють створенню єдиного середовища співпраці учасників, дотриманню методології управління корпоративними проектами, спрощенню звітності щодо статусу завдань та проектів, надають доступ з будь-якого пристрою до реєстру проектів компанії з актуальною проектною документацією.

П'ятий етап – це розвиток аналітичної обізнаності та грамотності учасників проектних команд. Оскільки недостатньо оцифрувати дані і забезпечити формування аналітичної звітності, важливо сформувавши в членів проектною команди навички аналітичної обізнаності та грамотності. У такому випадку потенціал управління на основі даних буде повноцінно реалізовано.

Шостий етап – це впровадження культури data-driven управління як елементу корпоративної культури учасників розроблення і реалізації проекту.

Ефективне впровадження data-driven управління потребує формування корпоративної культури, заснованої на даних. Отже, необхідно бути готовими до інвестування в роботу за даними – як за рахунок придбання та встановлення необхідних цифрових рішень, так і підготовки фахівців до роботи з такими системами, розвитку у них аналітичної обізнаності та грамотності. Поряд з цим слід впроваджувати культуру data-driven шляхом демонстрування переваг використання такого підходу, заохочування команди до його застосування. Також варто розуміти, що дані необхідні як на етапі розроблення нової продукції чи послуг, так і оцінювання ефективності впровадження ініціатив.

Поряд з цим важливо сформувавши метрики оцінювання ефективності управління даними, які дозволять оцінити наскільки ефективно реалізується даний підхід до управління проектами на рівні території.

І останній етап – це безпосередньо моніторинг та оптимізація процесів управління проектами на основі даних.

Щодо інструментів data-driven управління проектами інвестиційно-інноваційного розвитку територій слід відзначити: технології автоматичного виявлення даних на основі штучного інтелекту; сховища даних Data Warehouse

(DW); Data Science фахівців; технології Business Intelligence & Analytics; технології виявлення та візуалізації даних; блокчейн-технології; 3D-моделювання об'єктів; цифрові інструменти навчання, зокрема VR; технології Big Data, зокрема Data Mining; heatmaps (теплові карти); інструменти геоаналітики; look-alike технології; Product Lifecycle Management (PLM) тощо. Їх застосування можливо за рахунок формування єдиного інтерактивного простору управління проектними роботами – цифрової платформи управління спільними проектами інвестиційно-інноваційного розвитку територій.

Перевагами впровадження такого підходу є: висока якість опрацювання проектних ініціатив; інтерактивна аналітична звітність в режимі реального часу; узгодження даних одночасно учасниками проектних команд; подолання розрізненості та неструктурованості проектних даних; своєчасне виконання проектів у рамках бюджету; оптимальне використання обмежених ресурсів; підвищення ефективності інвестицій і зростання рентабельності проектів та ін.

Таким чином, розроблено технологію управління проектами інвестиційно-інноваційного розвитку територій, що враховує трансформацію принципів та підходів до управління проектами в умовах цифровізації і розкриває етапи, інструменти та переваги впровадження data-driven управління проектними ініціативами у сфері інвестиційно-інноваційного зростання територій. Практичне впровадження даного підходу сприятиме підвищенню обґрунтованості управлінських рішень у процесі розроблення та реалізації проектів інвестиційно-інноваційного зростання територій.

Висновки до розділу 3

Дослідження трансформаційних змін у глобальному економічному середовищі дозволило встановити домінування тренду цифровізації і значний приріст інвестицій у роботизацію бізнес-процесів, автоматизацію звітності,

інтелектуальний аналіз та інші цифрові рішення. Розглянуто глобальні тенденції у сфері цифрової трансформації економічних та соціальних процесів. Виявлено, що дієве впровадження цифрових технологій на територіальному рівні можливе лише на основі забезпечення готовності бізнесу і суспільства в цілому до цифрових змін, формування зрілого сектору пропозиції технологічних рішень, зростання попиту населення на цифрові технології і рівня цифрової грамотності суспільства, що дозволить досягти максимальної віддачі від практичного застосування цифрових технологій.

З метою якісної реалізації цифрових змін на рівні території як базису забезпечення його інвестиційно-інноваційного розвитку в умовах цифровізації розроблено модель формування компетенцій у сфері управління інвестиційно-інноваційним зростанням територій, в якій визначено ключових стейкхолдерів процесу управління інвестиційно-інноваційним розвитком територій і розкрито технології генерування ними цифрових компетенцій, необхідних для реалізації проєктних ініціатив в умовах цифрової трансформації середовища комунікаційної співпраці. Особливістю даної моделі є створення Центру управління компетенціями інвестиційно-інноваційного розвитку територій, який забезпечує колаборацію учасників процесу управління інвестиційно-інноваційним зростанням територій на основі традиційних комунікацій і цифрових технологій. Обґрунтовано мету та ключові завдання центру. Доведено, що його створення дозволить забезпечити ефективну реалізацію запланованих інвестиційно-інноваційних пропозицій щодо розвитку територій.

Встановлено, що формування стратегічних партнерських відносин України та Китаю і ефективна реалізація спільних інвестиційних проєктів потребує створення організаційного базису їх забезпечення, що можливо реалізувати шляхом розбудови такої інноваційної просторової інфраструктури як технологічні та індустріальні парки. Досліджено світовий та вітчизняний досвід розбудови об'єктів інноваційної інфраструктури, особливості державного регулювання і стимулювання їх створення. Обґрунтовано доцільність створення індустріального парку та віртуальної цифрової

інфраструктури забезпечення його діяльності як базису реалізації ініціатив інвестиційно-інноваційного розвитку територій. Розроблено екосистему управління проєктами інвестиційно-інноваційного розвитку територій, що включає традиційну та цифрову платформи розроблення і впровадження проєктів інвестиційно-інноваційного зростання територій і передбачає формування спільного українсько-китайського екоіндустріального парку. Визначено інституції управління та комунікації з питань розроблення і реалізації проєктів інвестиційно-інноваційного розвитку територій, суб'єкти інфраструктурного забезпечення та потенційних учасників екоіндустріального парку, що дозволить сформувати бінарне середовище для акумулювання і перерозподілу ресурсів під час реалізації спільних проєктів.

Встановлено, що експоненціальний характер зростання даних як на рівні окремого підприємства, так і території в цілому, потребує зміни інструментів управління проєктами їх інвестиційно-інноваційного зростання. З метою нівелювання ризиків асиметричності даних і підвищення обґрунтованості управлінських рішень у процесі розроблення та реалізації спільних проєктів розвитку територій розроблено технологію управління проєктами їх інвестиційно-інноваційного зростання, що ґрунтується на особливостях трансформації принципів та підходів до управління проєктами в умовах цифровізації і розкриває етапи, інструменти та переваги впровадження data-driven управління проєктними ініціативами у сфері інвестиційно-інноваційного зростання територій.

Наукові результати третього розділу знайшли відображення в наукових працях [267, 275, 317, 320, 321, 331] за списком використаних джерел.

ВИСНОВКИ

У процесі дисертаційного дослідження отримано нові науково обґрунтовані результати, які в сукупності вирішують актуальне науково-прикладне завдання щодо управління інвестиційно-інноваційним розвитком територій на основі поглиблення міжтериторіального партнерства України та Китаю з метою нівелювання територіальних диспропорцій зростання.

У результаті проведеного дослідження сформульовано такі висновки:

1. На основі аналізу стану та тенденцій розвитку територій України встановлено поглиблення територіальних диспропорцій і виявлено причини низького рівня інвестиційно-інноваційного зростання територій. Встановлено, що наростання диспропорційності в регіонах пов'язано з невідповідністю практики управління інвестиційно-інноваційними процесами як на рівні регіонів, так і країни в цілому, принципам забезпечення сталого інвестиційно-інноваційного розвитку територій. На основі цього виділено протиріччя в системі управління інвестиційно-інноваційним розвитком територій. Ідентифікація даних протиріч і вивчення можливостей для забезпечення сталого інвестиційно-інноваційного розвитку територій довели доцільність застосування міжтериторіального партнерства як джерела продуктивності, стійкості та безпеки, інноваційних ідей та знань, інвестицій, інформації та інструменту вирівнювання територіальних дисбалансів і забезпечення інфраструктурного розвитку регіонів країни. Це склало основу підходу до управління інвестиційно-інноваційним розвитком територій, що ґрунтується на пріоритеті та використанні конгруентних властивостей міжтериторіальної співпраці і передбачає ідентифікацію протиріч у системі управління інвестиційно-інноваційним зростанням територій та особливостей їх прояву.

2. Нагальна потреба в подоланні асиметричності розвитку територій і забезпеченні інвестиційно-інноваційних змін вимагає впровадження сучасного інструментарію міжтериторіального партнерства. Ґрунтуючись на існуючих підходах до забезпечення міжтериторіальної співпраці під час впровадження

інвестиційно-інноваційних ініціатив, здійснено систематизацію інструментів міжтериторіального партнерства країн, що враховує переваги і можливості поглиблення міжнародних комунікацій з лідерами у сфері інвестиційно-інноваційного розвитку територій. Встановлено і виділено інституційні, інфраструктурні, фінансово-інвестиційні та комунікаційні інструменти.

3. Вивчення еволюції теорії розвитку просторових соціально-економічних систем стало підґрунтям для обґрунтування ключових положень сучасної теорії екосистемного розвитку територій, в основі якої знаходяться колаборативні інвестиційно-інноваційні процеси, синергія міжрегіональних комунікацій, цифрові компетенції та інтелектуальні конкурентні переваги територій. Ґрунтуючись на еволюцію теорії розвитку територій і беручи за основу існуючі наукові напрацювання у сфері забезпечення їх інноваційного та інвестиційного зростання, розкрито авторське розуміння змісту поняття управління інвестиційно-інноваційним розвитком територій як процесу розроблення та впровадження стратегічних і проєктних ініціатив, спрямованих на стале інвестиційно-інноваційне зростання територій шляхом використання їх внутрішніх резервів і потенціалу конгруентності системи управління територіальними інвестиційно-інноваційними локаціями.

4. Для прискорення інвестиційно-інноваційних змін на територіальному рівні запропоновано забезпечити максимальне залучення зацікавлених осіб до реалізації ініціатив інвестиційно-інноваційного зростання просторових територіальних локацій. Внесено пропозиції щодо впровадження механізму управління інвестиційно-інноваційним розвитком територій, що передбачає поетапну реалізацію перспективних інструментів розширення міжтериторіальної співпраці країн у напрямі реалізації спільних інвестиційно-інноваційних проєктів. Виділено інструменти розвитку міжтериторіального партнерства країн у розрізі ініціаторів їх впровадження: інструменти публічного (інституції влади) та суспільного управління (громадський сектор), бізнес-впливу (бізнес-сектор) і конгруентні інструменти.

5. З метою якісної реалізації цифрових змін на рівні території як базису забезпечення його інвестиційно-інноваційного розвитку в умовах цифровізації

розроблено модель формування компетенцій у сфері управління інвестиційно-інноваційним зростанням територій, в якій визначено ключових стейкхолдерів процесу управління їх інвестиційно-інноваційним зростанням і розкрито технології генерування зацікавленими особами цифрових компетенцій, необхідних для реалізації проєктних ініціатив в умовах цифрової трансформації середовища комунікаційної співпраці. Особливістю даної моделі є створення Центру управління компетенціями інвестиційно-інноваційного розвитку територій, в межах якого сформується умови для колаборації учасників процесу управління інвестиційно-інноваційним зростанням територій на основі традиційних комунікацій і цифрових технологій підтримки процесів співпраці. Обґрунтовано мету, ключові завдання центру та визначено, що його створення дозволить забезпечити ефективну реалізацію запланованих інвестиційно-інноваційних проєктів соціально-економічного зростання територій.

6. З метою формування середовища для акумулювання і перерозподілу ресурсів під час реалізації спільних інвестиційно-інноваційних проєктів розроблено екосистему управління проєктами інвестиційно-інноваційного розвитку територій. Її особливість полягає у створенні поряд із традиційною цифрової платформи розроблення та впровадження проєктів інвестиційно-інноваційного зростання територій і формуванні спільного українсько-китайського екоіндустріального парку. Визначено інституції управління та комунікації з питань розроблення і реалізації проєктів інвестиційно-інноваційного розвитку територій, суб'єкти інфраструктурного забезпечення та потенційних учасників екоіндустріального парку.

7. Прискорення темпів цифровізації соціально-економічних процесів і експоненціальне зростання даних актуалізує необхідність перегляду інструментів реалізації інвестиційно-інноваційних проєктів. Зважаючи на особливості трансформації принципів та підходів до управління проєктами в умовах цифровізації розроблено технологію управління проєктами інвестиційно-інноваційного зростання територій, що розкриває етапи, інструменти та переваги впровадження data-driven управління проєктними ініціативами у сфері інвестиційно-інноваційного зростання територій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- 1 Васюник Т. І. Аналіз інвестиційного забезпечення відтворення основного капіталу. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2017. Вип. 22. Ч. 1. С. 46-49.
- 2 Апанасенко В. С. Суть основного капіталу та стан його нагромадження в Україні. *Фінансові аспекти розвитку держави, регіонів та суб'єктів господарювання: сучасний стан та перспективи* : збірн. матеріалів VI Міжнар. наук.-практич. конф. (м. Одеса, 22-23 листоп. 2018 р.). Одеса, 2018. С. 16-17.
- 3 Статистична інформація. *Державна служба статистики України* : веб-сайт. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 12.04.2023).
- 4 Статистика зовнішнього сектору. *Національний банк України* : веб-сайт. URL : <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-external#5> (дата звернення: 22.04.2023).
- 5 Прямі іноземні інвестиції (ПІІ) в Україну. *index.minfin.com.ua* : веб-сайт. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/fdi/> (дата звернення: 12.04.2023).
- 6 Ринок прямих інвестицій та М&А в Україні 2022: в очікуванні закінчення війни. *Inventure* : веб-сайт. URL : <https://inventure.com.ua/uk/analytics/investments/rinok-pryamih-investicij-ta-manda-v-ukrayini-2022:-v-ochikuvanni-zakinchennya-vijni> (дата звернення: 28.12.2022).
- 7 Індекс інвестиційної привабливості України. Настрої інвесторів у 2-му півріччі 2021 року. *Європейська бізнес асоціація* : веб-сайт. URL : https://eba.com.ua/wp-content/uploads/2021/12/EBA-InvestIndex_2H-2021_UKR.pdf (дата звернення: 22.01.2022).
- 8 Індекс інвестиційної привабливості України. Настрої інвесторів у 2-му півріччі 2022 року. *Європейська бізнес асоціація* : веб-сайт. URL : https://eba.com.ua/wp-content/uploads/2022/12/EBA-InvestIndex_2H-2022_UA.pdf (дата звернення: 22.01.2023).

9 Аналіз соціально-економічного розвитку регіонів за 2021 рік за результатами рейтингової оцінки. *Міністерство розвитку громад та територій України : веб-сайт*. URL: <https://www.minregion.gov.ua/napryamki-diyalnosti/derzhavna-rehional-na-polityka/monitorynh/monitorynh-monitorynh/rejtingova-otsinka-regioniv/analiz-soczialno-ekonomichnogo-rozvytku-oblastej-ta-mista-kyueva-za-2021-rik/> (дата звернення: 20.07.2022).

10 Тридцять років Незалежності України: соціально-економічні підсумки та стратегічні візії майбутнього : аналіт. доп. / Я. А. Жаліло, Я. Б. Базилюк, О. О. Коломієць та ін.; за наук. ред. д-ра екон. наук. Я. А. Жаліла. Київ : НІСД, 2021. 324 с.

11 Скільки інвестицій заходить в області України: хто лідер, а хто аутсайдер. *Слово і діло : веб-сайт*. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2020/10/16/infografika/ekonomika/skilky-investyczij-zahodyt-oblasti-ukrayiny-xto-lider-a-xto-autsajder> (дата звернення: 22.12.2020)

12 Рейтинг прозорості інвестиційного сектору. 100 найбільших міст України. *Трансперенсі Інтернешнл Україна : веб-сайт*. URL: <https://ti-ukraine.org/wp-content/uploads/2018/09/Infografika-1.pdf> (дата звернення: 15.07.2020).

13 Стан науково-інноваційної діяльності в Україні у 2020 році : науково-аналітична записка / Т. В. Писаренко, Т. К. Куранда, Т. К. Кваша та ін. К.: УкрІНТЕІ, 2021. 39 с.

14 Стратегія розвитку Харківської області на 2021 – 2027 роки. *Харківська обласна військова адміністрація : веб-сайт*. URL : <https://kharkivoda.gov.ua/content/documents/1026/102538/files/Стратегія.pdf> (дата звернення: 28.12.2022).

15 Моніторинг соціально-економічного розвитку регіонів за 2021 рік. *dei.kyivcity.gov.ua : веб-сайт*. URL : <https://dei.kyivcity.gov.ua/files/2022/6/17/rejtingova-ocinka-za-2021-rik-prezentacijni-materialyza.pdf> (дата звернення: 20.06.2022).

16 Кількість підприємств за видами економічної діяльності з розподілом на великі, середні, малі та мікропідприємства. *Головне управління статистики*

в Харківській області : веб-сайт. URL : <http://kh.ukrstat.gov.ua/index.php/kilkist-pidpriemstv-za-ikh-rozmiramy-za-vydamy-ekonomichnoi-diialnosti> (дата звернення: 28.12.2022).

17 Обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) суб'єктів господарювання за видами економічної діяльності у 2020 році. *Головне управління статистики в Харківській області : веб-сайт.* URL : <http://kh.ukrstat.gov.ua/obsiah-realizovanoi-produktsii-tovariv-posluh-subiektiv-hospodariuvannia-za-vydamy-ekonomichnoi-diialnosti> (дата звернення: 20.02.2022).

18 Товарна структура зовнішньої торгівлі Харківської області у 2020 році. *Головне управління статистики в Харківській області : веб-сайт.* URL : <http://kh.ukrstat.gov.ua/2020tovstryktytochdani> (дата звернення: 20.02.2022).

19 Україна планує виставити на продаж «Турбоатом» із приєднанням до нього «Електроважмашем». *Interfax-Україна : веб-сайт.* URL : <https://interfax.com.ua/news/economic/764900.html> (дата звернення: 30.01.2022).

20 «Турбоатом» у першому півріччі скоротив чистий прибуток у 88 разів. *gmk.center : веб-сайт.* URL : <https://gmk.center/ua/news/turboatom-u-pershomu-pivrichchi-skorotiv-chistij-pributok-u-88-raziv/> (дата звернення: 30.01.2022).

21 Завод ім. Малишева заявляє про рекордний за три роки обсяг замовлень. *gmk.center : веб-сайт.* URL : <https://gmk.center/ua/news/zavod-im-malysheva-zaiavliaie-pro-rekordnyj-za-try-roky-obsiah-zamovlen/> (дата звернення: 20.02.2022).

22 Історія. АТ «ФЕД» : веб-сайт. URL : <https://www.fed.com.ua/ua/history.html> (дата звернення: 20.02.2022).

23 Дикань В. В., Фролова Н. Л., Цзян Пань. Сучасний стан та тенденції інвестиційно-інноваційного розвитку територій України. *Міжнародна транспортна інфраструктура, індустріальні центри та корпоративна логістика* : матеріали XVII Міжнар. наук. – практ. конф. (3-4 червня 2021 р., м. Харків). Харків: УкрДУЗТ, 2021. С. 167-169. (*Особистий внесок: ідентифіковано причини низького рівня інвестиційно-інноваційного розвитку територій України*).

24 Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 11 серпня 2021 року «Про Стратегію економічної безпеки України на період до 2025 року»: Указ Президента України від 11.08.2021 р. № 347/2021. *Законодавство України* : веб-сайт. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2021#Text> (дата звернення: 28.12.2022).

25 Бахур Н. В. Інвестиційне забезпечення розвитку регіонів України: проблеми та шляхи їх вирішення. *Ефективна економіка*. 2021. № 7. URL : http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/7_2021/87.pdf (дата звернення: 28.12.2022).

26 Степаненко С. В. Інвестиційна привабливість регіонів та інноваційна політика в контексті сталого економічного зростання. *Державне будівництво*. 2012. № 2. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeVu_2012_2_26 (дата звернення: 20.06.2022).

27 Прямухіна Н. В. Проблеми фінансування та розвитку регіональної економіки. *Економіка та держава*. 2013. № 5. С. 26-28.

28 Пальчук В. Розвиток економічного потенціалу громад у рамках реформи з децентралізації. *Україна: події, факти, коментарі*. 2018. № 11. С. 38-50.

29 Територіальні громади в умовах децентралізації: ризики та механізми розвитку: монографія / за ред. Кравціва В. С., Сторонянської І. З. Львів: ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долишнього НАН України», 2020. 532 с.

30 Натрошвілі Г. Р. Регіональна інвестиційна політика як фактор активізації інноваційно-технологічного розвитку підприємств. *Проблеми науки*. 2012. № 11. С. 2-7.

31 Наконечна Т. Ю. Регіональна інноваційна політика як фактор зростання національної економіки. *Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності*. 2010. Т. 1. С. 67-72.

32 Узунов В. В. Інноваційний потенціал та особливості протікання регіонального інноваційного процесу. *Державне управління: удосконалення та*

розвиток. 2012. № 11. URL : <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=639> (дата звернення: 20.06.2022).

33 Дикань В. В., Фролова Н. Л., Цзян Пань. Забезпечення економічної безпеки малого та середнього бізнесу в умовах цифровізації. *Інфраструктура ринку*. 2021. Вип. 62. URL: http://www.market-infr.od.ua/journals/2021/62_2021/6.pdf (дата звернення: 10.10.2021). (*Особистий внесок: розроблено технологію управління проектами інвестиційно-інноваційного розвитку територій*).

34 Про Концепцію сталого розвитку населених пунктів: Постанова Верховної Ради України від 24.12.1999 р. № 1359-XIV. *Законодавство України: веб-сайт*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1359-14#Text> (дата звернення: 02.07.2021).

35 Про Основні напрями забезпечення комплексного розвитку малих монофункціональних міст: Постанова Кабінету Міністрів України від 17.03.2000 р. № 521. *Законодавство України: веб-сайт*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/521-2000-%D0%BF#Text> (дата звернення: 04.07.2021).

36 Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2015 року: Постанова Кабінету Міністрів України від 21.07.2006 р. № 1001. *Законодавство України: веб-сайт*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1001-2006-%D0%BF#Text> (дата звернення: 04.07.2021).

37 Про ДФРР. *Державний фонд регіонального розвитку: веб-сайт*. URL: <https://dfrr.minregion.gov.ua/pro-konkurs> (дата звернення: 06.07.2021).

38 Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року: Постанова Кабінету Міністрів України від 06.08.2014 р. № 385. *Законодавство України: веб-сайт*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/385-2014-%D0%BF#n13> (дата звернення: 08.07.2021).

39 Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки: Постанова Кабінету Міністрів України від 05.08.2020 р. № 695. *Законодавство України : веб-сайт*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/>

w/695-2020-%D0%BF#Text (дата звернення: 10.01.2023).

40 Про затвердження Державної програми розвитку транскордонного співробітництва на 2021-2027 роки: Постанова Кабінету Міністрів України від 14.04.2021 р. № 408. *Законодавство України: веб-сайт*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/408-2021-%D0%BF#Text> (дата звернення: 25.07.2021).

41 Територіальний розвиток і регіональна політика. Стратегування регіонального розвитку на засадах смарт-спеціалізації : наукова доповідь / наук. ред. д.е.н., проф. Сторонянська І. З. Львів, ІРД НАНУ. 2020. 141 с.

42 Про схвалення Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року. *Законодавство України : веб-сайт*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/526-2019-p#Text> (дата звернення: 10.12.2022).

43 Проблеми стимулювання розвитку інноваційної сфери в Україні. *ДП «Український інститут інтелектуальної власності» : веб-сайт*. URL: <http://iii.ua/uk/problemi-stimulyuvannya-rozvitku-innovaciyanoi-sferi-v-ukrayini> (дата звернення: 15.12.2022).

44 Про інноваційну діяльність: Закон України від 04.07.2002 р. № 40-IV. *Законодавство України : веб-сайт*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15#Text> (дата звернення: 10.12.2022).

45 Про наукові парки: Закон України від 25.06.2009 р. № 1563-VI. *Законодавство України : веб-сайт*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1563-17#n108> (дата звернення: 10.12.2022).

46 Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків: Закон України від 16.07.1999 р. № 991-XIV. *Законодавство України : веб-сайт*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/991-14#Text> (дата звернення: 15.12.2022).

47 Інвестиційні проекти із значними інвестиціями в Україні: податкові преференції. *Державна податкова служба України : веб-сайт*. URL: <https://tax.gov.ua/nove-pro-podatki--novini-/638901.html> (дата звернення: 10.01.2023).

48 Уханова І. О. Розвиток технопаркових структур в системі забезпечення державної інноваційної політики в Україні: дис. ... канд. екон. наук: 08.00.03 / Одеський національний економічний університет. Одеса, 2014. 211 с.

49 Єрмакова О. А. Інструменти державної інноваційної політики України в контексті впровадження європейського досвіду. *Механізм регулювання економіки*. 2016. № 1. С. 85-96.

50 Огляд інноваційного розвитку. *Європейська економічна комісія ООН : веб-сайт*. URL: https://unece.org/DAM/ceci/publications/icp7_r.pdf (дата звернення: 25.12.2022).

51 Реалізація середньострокових пріоритетних напрямів інноваційної діяльності загальнодержавного рівня у 2019 році: аналітична довідка. *Міністерство освіти і науки України : веб-сайт*. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/nauka/informatsiyno-analitychni/2020/06/realizatsiyainnprioritetiv2019-mon-pdf-sayt.pdf> (дата звернення: 20.01.2023).

52 Реалізація середньострокових пріоритетних напрямів інноваційної діяльності загальнодержавного рівня у 2021 році: аналітична довідка. *Міністерство освіти і науки України : веб-сайт*. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/nauka/2022/08/08/Analit.dov.Real.seredn.pr.na pr.2021-08.08.2022.pdf> (дата звернення: 20.01.2023).

53 Бюджетний кодекс України: Закон України від 08.07.2010 р. № 2456-VI. *Законодавство України : веб-сайт*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#n1520> (дата звернення: 10.03.2023).

54 Настільна книга голови ОТГ: місцеві бюджети. *Децентралізація : веб-сайт*. URL: <https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/440/1.pdf> (дата звернення: 10.03.2023).

55 Аналіз виконання місцевих бюджетів за 2022 рік. *Децентралізація : веб-сайт*. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/16105> (дата звернення: 10.03.2023).

56 Про місцеві державні адміністрації: Закон України від 09.04.1999 р. № 586-XIV. *Законодавство України : веб-сайт*. URL:

https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/586-14?find=1&text=науки#w1_4 (дата звернення: 20.12.2022).

57 Деякі питання діяльності агенцій регіонального розвитку: Постанова Кабінету Міністрів України від 21.10.2022 р. № 1203. *Законодавство України* : веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1203-2022-п#Text> (дата звернення: 20.11.2022).

58 Звіт про результати діяльності Агенцій регіонального розвитку у 2022 році. *Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури України* : веб-сайт. URL: <https://mtu.gov.ua/files/Звіт%20про%20результати%20діяльності%20Агенцій%20регіонального%20розвитку%20у%202022%20роц....pdf> (дата звернення: 20.03.2023).

59 Деякі питання Державного агентства України з інвестицій та інновацій: Постанова Кабінету Міністрів України від 16.05.2007 р. № 749. *Законодавство України* : веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/749-2007-п#Text> (дата звернення: 15.09.2022).

60 Криза руйнує інноваційний розвиток в Україні. *Економічна правда* : веб-сайт. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2009/05/20/193811/> (дата звернення: 15.12.2022).

61 Інституції, що забезпечують підтримку інноваційної діяльності. *Міністерство економіки України* : веб-сайт. URL: <https://me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=9e09cb5a-4c6e-4bc2-8445-4a4e1ebdbd76&title=Institutsii-SchoZabezpechuiutPidtrimkuInnovatsiinoiDiialnosti> (дата звернення: 15.03.2023).

62 Про результати ревізії Державної інноваційної фінансово-кредитної установи. *Державна аудиторська служба України* : веб-сайт. URL: <https://dasu.gov.ua/ua/news/3636> (дата звернення: 25.12.2022).

63 Особливості фінансування проектів регіонального розвитку за рахунок коштів державного фонду регіонального розвитку. *Всеукраїнська мережа фахівців і практиків з регіонального та місцевого розвитку* : веб-сайт. URL: https://regionet.org.ua/ua/Osoblivosti_finansyvannya_proektiv_regionalnogo_rozvut

ky_za_rahynok_koshtiv_derzhavnogo_fondy_regionalnogo_rozvutky_1547.html#page_title (дата звернення: 10.02.2023).

64 Піхоцька О. М. Використання коштів Державного фонду регіонального розвитку. *Ефективна економіка*. 2021. № 11. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/11_2021/88.pdf (дата звернення: 10.02.2023).

65 Про Державний бюджет України на 2022 рік: Закон України від 02.12.2021 р. № 1928-IX. *Законодавство України : веб-сайт*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1928-20?find=1&text=регіонального#Text> (дата звернення: 10.12.2022).

66 Мищак І. Проблеми і перспективи законодавчого забезпечення інноваційного розвитку в Україні. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2018. № 6. С. 34-43.

67 Ключові особливості інноваційної політики в якості основи для розробки заходів сприяння інноваціям, що спрямовують Україну до заснованої на знаннях конкурентоспроможної економіки – порівняння ситуації в ЄС і Україні / Ред. Гудрун Румпф, Джордж Строгиллопулос, Ігор Єгоров. К.: Фенікс, 2011. 214 с.

68 Мединська Т. В., Черевата Р. Ю. Податкове стимулювання інноваційної діяльності в Україні та Польщі в умовах європейського вибору. *Економіка і суспільство*. 2017. Вип. 13. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/13_ukr/193.pdf (дата звернення: 10.12.2022).

69 Вісім державних стимулів для розвитку інновацій. *uteka.ua : веб-сайт*. URL: <https://uteka.ua/ua/publication/news-14-delovye-novosti-36-vosem-gosudarstvennykh-stimulov-dlya-razvitiya-innovacij> (дата звернення: 15.12.2022).

70 Власова І. В., Юркевич О. М. Фінансові важелі підтримки інноваційної діяльності в Україні та країнах ЄС. *core.ac.uk : веб-сайт*. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/78512911.pdf> (дата звернення: 15.12.2022).

71 ERP Innovation Programme. *Federal Ministry for Economic Affairs and Climate Action : website*. URL: <https://www.bmwk.de/Redaktion/EN/Artikel/SME-Sector/technology-neutral-project-support-02.html> (last accessed: 20.12.2022).

72 Funding programmes for digitalisation for SMEs in Germany, Austria and Switzerland. *valudio.com* : *website*. URL: <https://www.valudio.com/blog/funding-programmes-digitalisation/> (last accessed: 20.12.2022).

73 ERP Digitalisation and Innovation Loan given positive evaluation. *kfw.de* : *website*. URL: https://www.kfw.de/About-KfW/Newsroom/Latest-News/Pressemitteilungen-Details_611200.html (last accessed: 22.12.2022).

74 ЄС включив Україну у програми Horizon Europe із фінансуванням у €13,5 мільярда. *Укрінформ* : *веб-сайт*. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-technology/3629126-es-vkluciv-ukrainu-u-programi-horizon-europe-iz-finansuvannam-u-135-milarda.html> (дата звернення: 25.12.2022).

75 Бізнес у фокусі Європейського Союзу та Фонду розвитку підприємництва: що вдалося зробити? *Економічна правда* : *веб-сайт*. URL: <https://www.epravda.com.ua/projects/msp/2022/08/13/676867/> (дата звернення: 25.12.2022).

76 Щотижнева інформація про результати Державної програми Доступні кредити 5-7-9 станом на 03-04-2023. *Фонд розвитку підприємництва* : *веб-сайт*. URL: <https://bdf.gov.ua/uk/informaciya-pro-rezultati-derzhavnoji-programi-dostupni-krediti-5-7-9> (дата звернення: 15.04.2023).

77 «Епіцентр К» залучив \$120 млн кредиту від ЄІБ для сільськогосподарської діяльності. *Interfax-Україна* : *веб-сайт*. URL: <https://interfax.com.ua/news/economic/792251.html> (дата звернення: 25.12.2022).

78 Дикань В. В., Цзян Пань. Проблеми і протиріччя в системі управління інвестиційно-інноваційним розвитком територій. *Міжнародна транспортна інфраструктура, індустріальні центри та корпоративна логістика* : матеріали XIX Міжнар. наук. – практ. конф. (1 – 2 червня 2023 р., м. Харків). Харків: УкрДУЗТ, 2023. С. 332-334. (*Особистий внесок: ідентифіковано протиріччя в системі управління інвестиційно-інноваційним розвитком територій*).

79 Цзян Пань. Інструментарій забезпечення збалансованого інвестиційно-інноваційного розвитку територій. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. № 17. С. 55-61.

80 Гальчинський А. Геополітичні аспекти євроінтеграційного курсу України. *Політика і культура*. 2002. № 42. С. 15 – 17.

81 Міжрегіональне співробітництво у системі нової регіональної політики України / С. О. Біла, І. Г. Бабець, І. В. Валюшко, Я. А. Жаліло [та ін.]; за ред. Я. А. Жаліла. К. : НІСД, 2011. 32 с.

82 Мельник Л. А. Міжрегіональне співробітництво в Україні: форми та пріоритетні напрями розвитку. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2018. № 37. URL: http://www.dy.nauka.com.ua/pdf/1_2018/37.pdf (дата звернення: 28.07.2021).

83 Білак О. Українсько-польські відносини: транскордонне та міжрегіональне співробітництво. *forum-ekonomiczne.pl: веб-сайт*. <https://www.forum-ekonomiczne.pl/stosunki-ukrainsko-polskie-wspolpraca-transgraniczna-i-miedzyregionalna/?lang=uk> (дата звернення: 15.04.2021).

84 Інноваційні підходи до регіонального розвитку в Україні: аналіт. доп. / С. О. Біла, Я. А. Жаліло, О. В. Шевченко, В. І. Жук [та ін.]; за ред. С. О. Білої. К. : НІСД, 2011. 80 с.

85 Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 30 липня 2021 року «Про Стратегію зовнішньополітичної діяльності України»: Указ Президента України від 26.08.2021 р. № 448/2021. *Законодавство України : веб-сайт*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/448/2021#Text> (дата звернення: 12.12.2022).

86 Про затвердження плану дій з реалізації Стратегії зовнішньополітичної діяльності України: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 18.04.2023 р. № 327-р. *Законодавство України : веб-сайт*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/327-2023-p> (дата звернення: 20.04.2023).

87 Рогозян Ю. С. Нормативне забезпечення міжрегіонального співробітництва. *Економіка та право*. 2015. № 3 (42). С. 70-76.

88 Про транскордонне співробітництво: Закон України від 24.06.2004 р. № 1861-IV. *Законодавство України : веб-сайт*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1861-15#Text> (дата звернення: 20.12.2022).

89 Бабінова О. Міжрегіональне співробітництво: зміст, форми, роль та проблеми реалізації в Україні. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2011. Вип. 4 (11). URL: [http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2011/2011_04\(11\)/11boopru.pdf](http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2011/2011_04(11)/11boopru.pdf) (дата звернення: 20.10.2022).

90 Гречана С. І. Міжрегіональне співробітництво як сучасний чинник економічного зростання. *Економіка та право*. 2015. № 3 (42). С. 51-56.

91 Кузьменко Л. М., Солдак М. О. Міжрегіональне співробітництво як фактор забезпечення розвитку території. *Вісник економічної науки України*. 2015. № 2. С. 36-42.

92 Приходько В. П., Бобрик В. О. Міжрегіональне економічне співробітництво у середовищі транскордонних асиметрій в контексті сталого просторового розвитку. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. № 1. С. 16-21.

93 Ренькас Т.І. Міжрегіональне співробітництво західних областей України: становлення і перспективи розвитку: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 25.00.02; Інститут підготовки кадрів державної служби зайнятості України. Київ, 2018. 24 с.

94 Транскордонне та регіональне співробітництво. *Євроінтеграційний портал : веб-сайт*. URL: <https://eu-ua.kmu.gov.ua/yevrointehratsiia/transkordonnetar-hionalne-spivrobotnytstvo> (дата звернення: 20.10.2022).

95 Cooperation between EU cities and regions with their Ukrainian partners. *European Parliament : website*. URL: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2023/733117/IPOL_STU\(2023\)733117_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2023/733117/IPOL_STU(2023)733117_EN.pdf) (last accessed: 30.03.2023).

96 Міжрегіональне співробітництво. *Посольство України в Республіці Молдова : веб-сайт*. URL: <https://moldova.mfa.gov.ua/spivrobotnictvo/3451-mezhregionalnojesotrudnichestvo> (дата звернення: 10.12.2022).

97 Міжрегіональне співробітництво. *Посольство України в Словацькій Республіці : веб-сайт*. URL: <https://slovakia.mfa.gov.ua/spolupraca/medziregionalna> (дата звернення: 12.12.2022).

98 Договірні-правова база між Україною та Польщею. *Посольство*

України в Республіці Польща : веб-сайт. URL: <https://poland.mfa.gov.ua/spivrobotnictvo/233-dogovirno-pravova-baza-mizh-ukrajinoju-ta-polyshheju> (дата звернення: 20.10.2022).

99 Транскордонне співробітництво України: стан, проблеми, перспективи : монографія / За заг. ред. кандидата історичних наук І. В. Артьомова. Ужгород, 2012. 520 с.

100 Вільна економічна зона на Донбасі: що це таке та які є приклади реалізації. *Український капітал : веб-сайт.* URL: <https://ucap.io/vilna-ekonomichna-zona-na-donbasi/> (дата звернення: 20.10.2022).

101 Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо засад державної регіональної політики та політики відновлення регіонів і територій: Закон України від 09.07.2022 р. № 2389-IX. *Законодавство України : веб-сайт.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2389-20> (дата звернення: 20.10.2022).

102 Бенчак О. Особливості функціонування нових авангардних форм транскордонного співробітництва у країнах ЄС. *Геополітика України: історія та сучасність.* 2022. Вип. 2 (29). С. 59-76.

103 Захарова О. В. Участь України в функціонуванні єврорегіонів. *Збірник наукових праць ЧДТУ. Серія «Економічні науки».* 2022. Вип. 64. С. 62-75.

104 Корінь М. В. Теоретико-методологічні аспекти розвитку інфраструктури залізничного транспорту в умовах транскордонного співробітництва: дис. ... д-ра екон. наук: 08.00.03 / Український державний університет залізничного транспорту. Харків, 2019. 524 с.

105 Калат Я. Я. Вплив єврорегіонального співробітництва на розвиток прикордонних регіонів України. *Регіональна економіка.* 2015. № 3. С. 109-115.

106 Карпатський Єврорегіон – інструмент залучення прямих іноземних інвестицій. *Федерація роботодавців України : веб-сайт.* URL: <https://fru.ua/ua/media-center/blog/panov/karpatskij-evroregion-instrument-zaluchennya-priyamikh-inozemnikh-investitsij> (дата звернення: 20.01.2023).

107 Король С. М. Порівняльний аналіз розвитку Закарпатської та Сумської областей України : транскордонний аспект. *Вісник Харківського національного*

університету імені В. Н. Каразіна. 2014. Вип. 25. С. 134-139.

108 Мельник О., Приведа Р. *Форми транскордонного співробітництва в Україні: стан та перспективи розвитку. Підприємництво та інновації*. 2020. Вип. 12. С. 30-36.

109 Корінь М. В. *Глобальні інфраструктурні проекти розвитку: аналіз та місце в них України. Проблеми адаптації соціально-економічних систем до екзогенних змін : колективна монографія / за заг. редакцією д-ра екон. наук, професора Л. Л. Калініченко*. Харків: ФОП Панов А. М., 2019. С. 510 – 520.

110 Корінь М. В., Кондратюк М. В., Войтов І. М., Король К. В. *Стратегічні напрями розвитку інфраструктури залізничного транспорту в умовах транскордонного співробітництва. Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2020. № 70-71. С. 33-43.

111 *Проекти транскордонної співпраці ЄС: чому вони неефективні в Україні. Європейська правда : веб-сайт*. URL: <https://www.euointegration.com.ua/experts/2018/08/16/7085038/> (дата звернення: 20.01.2023).

112 *Політика згуртування ЄС: понад 66 мільйонів євро на транскордонне співробітництво з Україною у сфері охорони здоров'я, довкілля та адміністративної спроможності. Представництво Європейського Союзу в Україні : веб-сайт*. URL: https://www.eeas.europa.eu/delegations/ukraine/політика-згуртування-єс-понад-66-мільйонів-євро-на-транскордонне_uk?s=232 (дата звернення: 20.01.2023).

113 *ЄС виділяє понад 530 млн євро на транскордонне співробітництво з Україною та Молдовою. Економічна правда : веб-сайт*. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2022/12/2/694542/> (дата звернення: 20.01.2023).

114 *Заблудська І. В., Ахромкін Є. М. Інфраструктурне забезпечення активізації міжрегіонального співробітництва в Україні: стан та задуми. Прометей*. 2013. № 1. С. 22-25.

115 *Shevtsova A., Grechanaya S. Synergy in Integration Development of Ukrainian Chemical Industry Enterprises. Ekonomisti*. № 2. 2013. С. 45-51.

116 *Цзян Пань. Міжрегіональне співробітництво країн як базис*

забезпечення збалансованого інвестиційно-інноваційного розвитку територій. *Проблеми та перспективи інноваційного розвитку територій* : матеріали Всеукр. наук. – практ. конф. інтернет – конф. (28 жовтня 2022 р., м. Харків). Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2022. С. 151–155. URL : <http://dspace.univer.kharkov.ua/handle/123456789/17673> (дата звернення: 20.12.2022).

117 Родченко В. Б., Прус Ю. І. Стратегічні пріоритети просторово-економічного розвитку регіонів України. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону*. 2020. Вип. 16. Т. 1. С. 133–145.

118 Родченко В. Б., Прус Ю. І. Глобальні орієнтири просторового розвитку в сучасних умовах: виклики для України. *Соціальна економіка*. 2018. Вип. 55. С. 50-61.

119 Захарін С. В., Лі Інін, Ван Веньцян. Активізація українсько-китайського економічного співробітництва. *Науковий вісник Мукачівського державного університету. Сер.: Економіка*. 2016. Вип. 2. С. 28-32.

120 ВВП Китаю збільшився на 8,1 % у 2021 році, але сповільнив зростання в IV кварталі до 4 %. *finbalance.com.ua* : веб-сайт. URL: <https://finbalance.com.ua/news/vvp-kitayu-zbilshivsya-na-81-u-2021-rotsi-ale-spovilniv-zrostannya-v-iv-kvartali-do-4> (дата звернення: 20.01.2023).

121 Економіка та бізнес-клімат КНР. *Посольство України в Китайській Народній Республіці* : веб-сайт. URL: <https://china.mfa.gov.ua/spivrobitnictvo/186-torgovelyno-jekonomichne-spivrobitnictvo-mizh-ukrajinoju-ta-kitajem/ekonomika-ta-biznes-klimat-knr> (дата звернення: 20.01.2023).

122 Який внесок робить економіка Китаю у світову економіку? *ukrainian.cri.cn* : веб-сайт. URL: <https://ukrainian.cri.cn/2022/12/09/ARTIdeKurz5F4QIHFwWhDRy9221209.shtml> (дата звернення: 10.10.2022).

123 Global GDP 2021: The \$94 Trillion World Economy in One Chart. *stonenews.eu* : website. URL: <https://stonenews.eu/global-gdp-2021-the-94-trillion-world-economy-in-one-chart/> (last accessed: 10.02.2022).

124 World Robotics Report. *European Commission* : website. URL:

<https://ec.europa.eu/newsroom/rtd/items/771175/en> (last accessed: 10.05.2022).

125 Україна – Китай: горизонт для інвестицій. *inventure.com.ua* : веб-сайт. URL: <https://inventure.com.ua/analytics/articles/ukraina-kitaj:-gorizonty-dlya-investicij> (дата звернення: 12.04.2020).

126 China Direct Investment Abroad. *ceicdata.com* : website. URL: <https://www.ceicdata.com/en/indicator/china/direct-investment-abroad> (last accessed: 10.05.2022).

127 China Belt and Road Initiative (BRI) Investment Report 2022. *greenfdc.org* : website. URL: <https://greenfdc.org/china-belt-and-road-initiative-bri-investment-report-2022/> (last accessed: 20.02.2022).

128 Геополітичний трикутник США-Китай-ЄС. Економічні інтереси України на тлі суперечностей : аналітичне дослідження. *prismua.org* : веб-сайт. URL: http://prismua.org/wp-content/uploads/2021/09/EU_china_usa.pdf (дата звернення: 18.03.2023).

129 Інвестиції підвищеного ризику: як Китай втрачає регіон Центральної та Східної Європи. *Європейська правда* : веб-сайт. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2021/03/15/7120836/> (дата звернення: 20.01.2023).

130 Zuzana Zavarská. China in Europe: FDI Trends and Policy Responses in the 17+1 Region and Austria. *wiiw.ac.at* : website. URL: <https://wiiw.ac.at/china-in-europe-fdi-trends-and-policy-responses-in-the-17-1-region-and-austria-dlp-6123.pdf> (last accessed: 21.02.2023).

131 Гук О. В., Шендерівська Л. П., Мохонько Г. А. Інвестування інноваційної діяльності : навч. посіб. Київ: КПІ ім. Ігоря Сікорського, Видавництво «Політехніка», 2022. 186 с.

132 Value of export of goods from China from 2012 to 2022. *statista.com* : website. URL: <https://www.statista.com/statistics/263661/export-of-goods-from-china/> (last accessed: 21.02.2023).

133 China's Top Trading Partners. *worldstopexports.com* : website. URL: <https://www.worldstopexports.com/chinas-top-import-partners/> (last accessed:

22.03.2023).

134 Китай як торговельний партнер України: як змінювалися обсяги експорту та імпорту. *Слово і діло : аналітичний портал : веб-сайт*. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2023/03/02/infografika/ekonomika/kytaj-yak-torhovelnyj-partner-ukrayiny-yak-zminyuvalysya-obsyahu-eksportu-ta-importu> (дата звернення: 15.03.2023).

135 Торгівля та інвестиції. *Посольство України в Китайській Народній Республіці : веб-сайт*. URL: <https://china.mfa.gov.ua/spivrobitnictvo/186-torgovelyno-jekonomichne-spivrobitnictvo-mizh-ukrajinoju-ta-kitajem/torgivlya-ta-investiciyi> (дата звернення: 20.03.2023).

136 Договірні-правова база між Україною та Китаєм. *Посольство України в Китайській Народній Республіці : веб-сайт*. URL: <https://china.mfa.gov.ua/spivrobitnictvo/184-dogovirno-pravova-baza-mizh-ukrajinoju-ta-kitajem> (дата звернення: 18.03.2023).

137 Україна та Китай підписали угоду про співпрацю у галузі будівництва інфраструктури. *Урядовий портал : веб-сайт*. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/ukrayina-ta-kitaj-pidpisali-ugodu-pro-spivpracyu-u-galuzi-budivnictva-infrastrukturi> (дата звернення: 18.03.2023).

138 Можливості українсько-китайського міжрегіонального співробітництва у повоєнний період. *Українська асоціація китаєзнавців : веб-сайт*. URL: https://sinologist.com.ua/mozhlyvosti-_ukrainsko_kytaiskoho_mizhrehionalnoho_spivrobitnytstva_u_povoiennyi_period/ (дата звернення: 18.03.2023).

139 Макогон Ю. В. Співробітництво України та Китаю на сучасному етапі. *Економічний вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»*. 2019. № 16. С. 124-131.

140 Китайсько-українські відносини на сьогоднішньому етапі (огляд «Сінхуа»). *China Radio International : веб-сайт*. URL: <http://ukrainian.cri.cn/841/2017/02/04/2s47635.htm> (дата звернення: 12.10.2022).

141 Китайський економічний слід в Україні: аналітична записка. *Центр економічної стратегії : веб-сайт*. URL: <https://ces.org.ua/chinese-money-in->

ukraine/ (дата звернення: 05.12.2022).

142 Цзян Пань. Особливості інвестиційної співпраці України та Китаю. *Європейський вектор модернізації економіки: креативність, прозорість та сталий розвиток*: матеріали XII Міжнар. наук.-практ. конф. (27-28 травня 2020 р., м. Харків). Харків: ХНУБА, 2020. С. 530-532.

143 В Азії шість країн стали головними покупцями української агропродукції. *agropolit.com* : веб-сайт. URL: <https://agropolit.com/news/25315-v-aziyi-shist-krayin-stali-golovnimi-pokuptsyami-ukrayinskoji-agroproduktsiyi> (дата звернення: 10.04.2023).

144 Export of four key agricultural products from Ukraine amounts to almost 60 mln tonnes annually. *apk-inform.com* : website. URL: <https://www.apk-inform.com/en/news/1526701> (last accessed: 21.02.2023).

145 Ukraine Agricultural Production and Trade. April 2022. *fas.usda.gov* : website. URL: <https://www.fas.usda.gov/sites/default/files/2022-04/Ukraine-Factsheet-April2022.pdf> (last accessed: 21.02.2023).

146 Качка Т. Торгівля як драйвер подальшого розвитку стратегічних відносин між Україною та КНР. *Україна – Китай*. 2021. № 2 (22). URL: <https://sinologist.com.ua/kachka-t-torgivlya-yak-drajver-podalshogo-rozvytku-strategichnyh-vidnosyn-mizh-ukrayinoju-ta-knr/> (дата звернення: 12.09.2021).

147 Україна – Китай – 25 років співробітництва: результати та перспективи. «Один пояс, один шлях»: монографія / керівник авторського колективу і науковий редактор О. М. Олійник, ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України». Київ: ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України», 2018. 392 с.

148 Інформаційно-аналітичні матеріали щодо інвестиційного клімату в Україні. *Міністерство економіки України* : веб-сайт. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Print?lang=uk-UA&id=93e0fdd8-41bc-4737-a700-75d32c29d885> (дата звернення: 15.03.2023).

149 Швидко, зручно і дешево – детально про проект Київ Boruyspil Express. *Економічна правда* : веб-сайт. URL:

<https://www.epravda.com.ua/publications/2018/12/27/643917/> (дата звернення: 12.10.2022).

150 China's R&D spending intensity builds up in 2021: statistics. *english.news.cn* : website. URL: <https://english.news.cn/20220901/23f4faf049044f88ae1e25dff4332e50/c.html> (last accessed: 21.02.2023).

151 China's R&D Expenditure Reached 2.79 Trillion Yuan in 2021. *stats.gov.cn* : website. URL: http://www.stats.gov.cn/english/PressRelease/202201/t20220127_1827065.html (last accessed: 21.02.2023).

152 China's spending on R&D hits 3 trln yuan in 2022. *english.news.cn* : website. URL: http://english.www.gov.cn/archive/statistics/202301/23/content_WS63ce3db8c6d0a757729e5fe5.html (last accessed: 21.02.2023).

153 2022 Fourth Quarter and Annual Results Presentation. *static.www.tencent.com* : website. URL: <https://static.www.tencent.com/uploads/2023/03/22/cae26aa75f380a804ba83bc7a9a7314e.pdf> (last accessed: 30.03.2023).

154 Spending on R&D in China hits new high. *chinadaily.com.cn* : website. URL: <https://www.chinadaily.com.cn/a/202301/21/WS63cb1f80a31057c47ebaaeed.html> (last accessed: 30.03.2023).

155 Стан інноваційної діяльності та діяльності у сфері трансферу технологій в Україні у 2018 році: аналітична довідка / Т. В. Писаренко, Т. К. Кваша та ін. К.: УкрІНТЕІ, 2019. 80 с.

156 Global Innovation Index 2022. What is the future of innovationdriven growth? *wipo.int*: веб-сайт. URL: <https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo-pub-2000-2022-en-main-report-global-innovation-index-2022-15th-edition.pdf> (дата звернення: 25.12.2022).

157 Kunshan's GDP exceeds 500 bln yuan in 2022. *Suzhou Municipal People's Government* : website. URL: <http://www.suzhou.gov.cn/szsenglish/News/202301/3812cf697c8047978b73c36d2103d4e8.shtml> (last accessed: 21.02.2023).

158 Венгер В. В. Перспективи українсько-китайського співробітництва у промисловій сфері: інтереси Китаю та можливості України. *Європейський науковий журнал економічних та фінансових інновацій*. 2018. № 1. С. 4-13.

159 Бойко О. М. Досвід України та Китаю щодо створення організаційних форм інноваційної діяльності. *Європейський науковий журнал Економічних та Фінансових інновацій*. 2019. № 1(3). С. 5-26.

160 Авіабудівна галузь України: передумови до відродження. *space.com.ua : веб-сайт*. URL: <https://space.com.ua/2021/06/03/aviabudivna-galuz-ukrayini-peredumovi-do-vidrozhennya/> (дата звернення: 12.10.2022).

161 Хроніка пікіруючої галузі, або Як Україна втрачає літакобудування. *Економічна правда : веб-сайт*. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2018/08/21/639792/> (дата звернення: 12.10.2022).

162 Серійне виробництво Ан-178 збільшить кількість робочих місць у галузі на 10-15%. *Укрінформ : веб-сайт*. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3256030-serijne-virobnictvo-an178-zbilsit-kilkist-robocih-misc-u-galuzi-na-1015.html> (дата звернення: 15.10.2022).

163 Фонд державного майна виставить на продаж «Дніпропетровський електровозобудівний завод». *Промисловий портал : веб-сайт*. URL: <https://uprom.info/news/cars/fond-derzhavnogo-mayna-vistavit-na-prodazh-dnipropetrovskiy-elektrovozobudivniy-zavod/> (дата звернення: 15.10.2022).

164 Готові потяги пів року не забирали. Борг УЗ – понад 1,4 мільярда гривень. *biz.censor.net : веб-сайт*. URL: <https://biz.censor.net/m3394293> (дата звернення: 25.01.2023).

165 Дикань В. В., Цзян Пань. Сучасний стан і перспективи інвестиційно-інноваційної співпраці України та Китаю. *Міжнародна транспортна інфраструктура, індустріальні центри та корпоративна логістика: XVI Міжнар. наук. – практ. конф. (4-5 червня 2020 р., м. Харків)*. Харків: УкрДУЗТ, 2020. С. 129-130. *(Особистий внесок: розкрито напрями інвестиційно-інноваційної співпраці України та Китаю)*.

166 Дикань В. В., Цзян Пань. Передумови та перспективи інноваційно-інвестиційного співробітництва України та Китаю. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки»*. 2020. Вип. 38. С. 7-12. *(Особистий внесок: виділено інструменти поглиблення*

міжтериторіальної співпраці країн у напрямі забезпечення інвестиційно-інноваційного зростання територій).

167 Дикань В. В., Цзян Пань. Місце Китаю на міжнародній економічній арені. *Теоретичні та практичні питання узгодження інтересів розвитку територіальної системи* : матеріали Всеукр. наук. – практ. інтернет – конф. (31 жовтня 2020 р., м. Харків). Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2020. С. 30-32. URL : <http://dspace.univer.kharkov.ua/handle/123456789/15905> (дата звернення: 25.12.2020). *(Особистий внесок: обґрунтовано доцільність поглиблення міжтериторіального партнерства України та Китаю в напрямі забезпечення інвестиційно-інноваційного розвитку територій).*

168 Возняк Г. В. Сучасні теорії та парадигми регіонального розвитку: практичний вимір для України. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2015. Вип. 5. URL: <http://global-national.in.ua/archive/5-2015/138.pdf> (дата звернення: 12.10.2022).

169 Макаренко М. В., Гончаров Є. В. Економічна природа регіонального розвитку та його значення в сучасній економіці. *Інвестиції: практика та досвід*. 2011. № 20. С. 122-128.

170 Дегтярьова І. Я. Теорії регіонального розвитку та їх еволюція як основа сучасного регіонального управління. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*. 2010. № 4. С. 141-148.

171 Підгірна В., Анкуца П. Еволюція теоретичних концепцій економічної регіоналістики. *Науковий вісник Чернівецького університету. Серія : Географія*. 2017. Вип. 793. С. 26-32.

172 Якушева О. В., Павловська А. С. Еволюція теорії конвергенції в контексті інтеграції соціально-економічної системи регіонів. *Збірник наукових праць ЧДТУ. Серія: Економічні науки*. 2022. Вип. 64. С. 14-26.

173 Козирева О. В. Аналіз закордонних теорій просторового розвитку регіонів. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2017. Вип. 2 (07). С. 184-192.

174 Челак О. П. Теоретичні аспекти дослідження регіонального розвитку.

Політикус. 2016. Вип. 2. С. 34-37.

175 Буряченко А. Є. Формування концепції комплексного регіонального розвитку. *Формування ринкової економіки*. 2013. № 29. С. 78-93.

176 Семигуліна І. Б. Теоретичні аспекти просторового розвитку: аналіз світового досвіду формування системи управління територіями. *Бізнес інформ*. 2021. № 7. С. 6-14.

177 Khytra O. Regional Development Through The Prism Of Synergetics. *baltijapublishing.lv* : веб-сайт. URL: <http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/238/6472/13496-1?inline=1> (дата звернення: 10.12.2022).

178 Нетудихата К. Л. Еволюція сучасних теорій інноваційного регіонального розвитку. *Наукові праці. Економічні науки*. 2005. Т. 38. Вип. 25. С. 23-31.

179 Панкова Л. І. Розвиток теорії регіональних кластерів у фундаментальних напрямках економічної думки. *Причорноморські економічні студії*. 2019. Вип. 48-1. С. 7-15

180 Андрусак Н. О. Інноваційно-інвестиційні інструменти стимулювання економічного розвитку регіонів. *Вісник Черкаського університету. Серія «Економічні науки»*. 2019. № 1. С. 4-10.

181 Прохорова В. В., Чобіток І. О. Форсайтно-інноваційний механізм управління підприємствами в умовах цифровізації: теоретичні аспекти. *Бізнес Інформ*. 2023. № 2. С. 78-85.

182 Безрукова Я. М. Інноваційний розвиток промисловості України: тенденції та закономірності. *rusnauka.com* : веб-сайт. URL : http://www.rusnauka.com/14_APSN_2008/Economics/32212.doc.html (дата звернення: 10.12.2022).

183 Вільхівська О. В. Інноваційний розвиток підприємств на основі технологій електронного бізнесу : дис. ... канд. екон. наук: 08.00.04 // Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця. Харків, 2018. 315 с.

184 Гладинець Н. Ю., Ряшко Н. В. Теоретичні основи інвестиційно-

інноваційних процесів розвитку територій. *Економічний простір*. 2021. № 169. С. 56-60.

185 Дем'яненко Т. І. Адаптивне управління інноваційно-інвестиційним розвитком підприємств залізничного транспорту : автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.04 // Українська державна академія залізничного транспорту. Харків, 2013. 27 с.

186 Дикань В. В., Дикань О. В., Білецька Д. А. Формування іміджевої привабливості регіону. *Сучасні тенденції та інноваційні напрями розвитку туристичних дестинацій*: збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції. Харків: «Цифра-Принт», 2019. С. 156-161.

187 Зельдіна О. Поняття інвестиційно-інноваційної моделі в умовах сталого розвитку економіки України. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 7. С. 83-88.

188 Ілляшенко С. М. Інновації і маркетинг – рушійні сили економічного розвитку : монографія. Суми: ТОВ «Друкарський дім «Папірус», 2012. 536 с.

189 Іртищева І. О. Стан та тенденції розвитку інноваційно-інвестиційної діяльності Причорноморського регіону. *Регіональна економіка*. 2009. № 1. С. 99-105.

190 Токмакова І. В., Овчиннікова В. О., Корінь М. В., Обруч Г. В. Управління інноваційною діяльністю підприємств залізничного транспорту як інструмент забезпечення їх збалансованого розвитку. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2022. Вип. 78-79. С. 131-140.

191 Литюга Ю. В. Розвиток інвестиційного потенціалу підприємства. *Видавництво Львівської політехніки : веб-сайт*. 2010. URL : <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/20328/1/72-354-358.pdf> (дата звернення: 14.12.2022).

192 Лісевич Н. А. Інноваційно-інвестиційний розвиток виробництва продукції тваринництва агропромисловими підприємствами : дис. ... канд. екон. наук: 08.00.04 // Подільський державний аграрно-технічний університет. Кам'янець-Подільський, 2019. 266 с.

193 Мельник М. І. Формування інноваційно-інвестиційного розвитку підприємств в сільському господарстві : дис. ... канд. екон. наук: 08.00.04 // Полтавська державна аграрна академія. Полтава, 2018. 246 с.

194 Найдюк В. С. Сутність та передумови інноваційного розвитку підприємств. *Маркетинг і менеджмент інновацій*. 2013. № 3. С. 251-263.

195 Полятикін С. О. Основні фактори розвитку інноваційно-інвестиційної привабливості регіонів України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2018. Вип. 17. Ч. 2. С. 47–50.

196 Рошка М. С., Веремейчик О. Ф. Інноваційний розвиток торговельного підприємства: поняття та вибір напрямку. *Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського* : веб-сайт. URL : http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Ever/2010_2/22.pdf (дата звернення: 12.12.2022).

197 Семенова В. Г. Інноваційно-інвестиційний розвиток як основа конкурентоспроможності промислових підприємств. *Конкурентоспроможність підприємства: оцінка рівня та напрями підвищення*: монографія / за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. О. Г. Янкового. Одеса: Атлант, 2013. С. 211-235.

198 Сливінська О. Б. Сутність інноваційно-інвестиційного розвитку зерновиробництва. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2018. Вип. 23. URL : <http://global-national.in.ua/archive/23-2018/25.pdf> (дата звернення: 15.12.2022).

199 Сучасні концепції менеджменту: навч. посібник / за ред. д-ра екон. наук, проф. Л. І. Федулової. К. : Центр учбової літератури, 2007. 536 с.

200 Цадо Г. В. Оцінка інвестування в інновації за регіонами: проблеми та шляхи активізації. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2011. № 2. Т.2. С. 190-194.

201 Чічкань О. І. Визначення основних чинників сталого розвитку регіонів України. *Економіка промисловості*. 2010. № 4. С. 120-125.

202 Юринець З. В. Інноваційні стратегії в системі підвищення конкурентоспроможності економіки України : дис. ... д-ра екон. наук: 08.00.04 // Львівський національний університет імені Івана Франка. Львів, 2016. 519 с.

203 Гріщенко І., Білецька Н., Клівіденко Л. Інвестиційно-інноваційний розвиток підприємств в умовах системних перетворень. *Вісник Львівської комерційної академії. Серія економічна*. 2016. № 50. С. 157–160.

204 Цзян Пань. Сутність та напрями управління інвестиційно-інноваційним розвитком територій. *Причорноморські економічні студії*. 2022. № 78. С. 20-26.

205 Костецький В., Примаченко І. Сучасні аспекти пошуку стимулів до інноваційної діяльності суб'єктів господарювання. *Світ фінансів*. 2020. № 2 (63). С. 126-139.

206 Дегтярьова І.О. Інструменти інноваційного розвитку регіону: зарубіжний та вітчизняний досвід застосування. *Державне управління: теорія та практика*. 2010. № 1. URL: <http://academy.gov.ua/ej/ej11/txts/10diovdz.pdf> (дата звернення: 12.06.2021).

207 Скоробогатова Н.Є. Інноваційно-інвестиційний розвиток регіонів України: проблеми та перспективи. *Економічний вісник НТУУ «КПІ»*. 2010. № 7. С. 214–222. URL: https://economy.kpi.ua/files/files/39_kpi_2010_7.pdf (дата звернення: 28.06.2021).

208 Цадо Г. В. Сутність та значення інвестиційно-інноваційних процесів в системі регіонального розвитку. *Інноваційна економіка*. 2011. № 1. С. 154-160.

209 Руденко О. А., Іванова Є. О., Соколова А. В. Оцінка інвестиційної привабливості та інноваційної результативності регіонів України. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Економічні науки*. 2017. Вип. 27. Ч 2. С. 107-111.

210 Сухоруков А. І., Харазішвілі Ю. М. Моделювання та прогнозування соціально-економічного розвитку регіонів України: монографія. К. : НІСД, 2012. 368 с.

211 Луцків О. М. Регіональна інноваційна політика: особливості формування та проблеми реалізації. *Регіональна економіка*. 2015. № 2. С. 153-162.

212 Погуляйко Ю. М. Інструменти інвестиційно-інноваційного

забезпечення регіону в умовах децентралізаційних змін. *Економічний форум*. 2021. № 1 (2). С. 34-46.

213 В Україні з'явилась Карта інвестиційних можливостей в розрізі кожної області. *Європейська Бізнес Асоціація : веб-сайт*. URL : <https://eba.com.ua/v-ukrayini-z-yavylas-karta-investytsijnyh-mozhlyvostej-v-rozrizi-kozhnoyi-oblasti/> (дата звернення: 12.02.2023).

214 Федулова Л. І. Інститути інноваційного розвитку регіонів. *Економічні інновації*. 2011. Вип. 43. С. 334-342.

215 Алексеев І. В., Желізняк Р. Й. Європейський досвід податкового стимулювання інноваційної діяльності. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Проблеми економіки та управління*. 2012. № 725. С. 7-16.

216 Михайленко Н. О., Манойленко А. М. Проблеми розвитку інноваційної діяльності в Україні та шляхи їх вирішення на основі досвіду економічно розвинених країн. *Причорноморські економічні студії*. 2018. Вип. 28-1. С. 98–102.

217 Digital transformation in 2022 and beyond: These are the key trends. *zdnet.com : website*. URL: <https://www.zdnet.com/article/digital-transformation-in-2022-and-beyond-these-are-the-key-trends/> (last accessed: 23.11.2022).

218 Діджиталізація та цифровізація у 2022 році. *newline.tech : веб-сайт*. URL: <https://newline.tech/dydzhytalyzacyuua-y-cyfrovyzacyuua-v-2022/> (дата звернення: 11.12.2022).

219 Топ-10 глобальних прогнозів IDC в сфері цифрової трансформації. *metinvest.digital : веб-сайт*. URL: <https://metinvest.digital/ua/page/top-10-globalnyh-prognozov-idc-v-sfere-cifrovoj-transformacii?culture=ru> (дата звернення: 11.12.2022).

220 Україна 2030Е – країна з розвинутою цифровою економікою. *Український інститут майбутнього : веб-сайт*. URL: <https://strategy.uifuture.org/kraina-z-rozvinutoyu-cifrovoyu-ekonomikoyu.html> (дата звернення: 15.10.2022).

221 Digital Transformation Market. *marketsandmarkets.com : website*. URL:

https://www.marketsandmarkets.com/Market-Reports/digital-transformation-market-43010479.html?gclid=CjwKCAjwoIqhBhAGEiwArXT7K5LOTc65XhQIQbVpg-T1NgZgfhqNB1UPbWs7gtv01tx2cnB8j7zD4RoCVG4QAvD_BwE (last accessed: 20.03.2023).

222 Кібербезпека та цифрові валюти – нові тренди у сфері цифровізації. *Урядовий портал : веб-сайт*. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/kiberbezpeka-ta-tsyfrovi-valiuty-novi-trendy-u-sferi-tsyfrovizatsii> (дата звернення: 10.03.2023).

223 Україна піднялася на 13 місце у рейтингу готовності до запровадження електронного уряду. *everlegal.ua : веб-сайт*. URL: <https://everlegal.ua/ukrayina-pidnyalasya-na-13-mists-u-reytyngu-gotovnosti-do-zaprovadzhennya-elektronnogo-uryadu> (дата звернення: 12.02.2023).

224 Індекс місцевої електронної демократії в Україні. *cid.center : веб-сайт*. URL: <https://cid.center/wp-content/uploads/2021/01/e-dem.pdf> (дата звернення: 25.10.2022).

225 Оновлені дані: ІТ – єдина експортна галузь в Україні, що зростає. *IT Ukraine Association : веб-сайт*. URL: <https://itukraine.org.ua/updated-data-it-industry-is-the-only-growing-export-industry-in-ukraine.html> (дата звернення: 25.02.2023).

226 Щербак О. Електронна торгівля. Українська та світова практика правового регулювання. *uz.ligazakon.ua : веб-сайт*. URL: https://uz.ligazakon.ua/magazine_article/EA016163 (дата звернення: 20.02.2023).

227 Китай продовжує лідирувати на світовому ринку e-commerce з обсягом продажів понад \$2 трлн. *psm7.com : веб-сайт*. URL: <https://psm7.com/uk/e-commerce/kitaj-prodolzhaet-lidirovat-na-mirovom-rynke-e-commerce-s-obemom-prodazh-bolee-2-trln.html> (дата звернення: 20.02.2023).

228 Статистика розвитку e-commerce у найбільших регіонах світу. *magazine.ukr-china.com : веб-сайт*. URL: <https://magazine.ukr-china.com/statystyka-rozvytku-e-commerce-u-najbilshyh-regionah-svitu/> (дата звернення: 20.02.2023).

229 Обсяг цифрової економіки Китаю перевищив \$6,3 трлн. *ukranews.com : веб-сайт*. URL: <https://ukranews.com/news/893964-obem-tsifrovoj-ekonomiki->

kitaya-prevysil-6-3-trln (дата звернення: 18.12.2022).

230 China overtakes USA in robot density. *International Federation of Robotics : website*. URL: <https://ifr.org/ifr-press-releases/news/china-overtakes-usa-in-robot-density> (last accessed: 20.12.2022).

231 World Robotics 2022. *International Federation of Robotics : website*. URL: https://ifr.org/downloads/press2018/2022_WR_extended_version.pdf (last accessed: 25.12.2022).

232 Global Industrial Robot Market Size will reach USD 75 billion by 2026. *statzon.com : website*. URL: <https://statzon.com/insights/global-industrial-robot-market> (last accessed: 10.02.2023).

233 Скільки бізнеси вкладають у роботів та ШІ. Інвестиції в автоматизацію у світі – головні цифри. *speka.media : веб-сайт*. URL: <https://speka.media/yak-biznes-investuvati-u-2023-roboti-si-i-rozumni-texnologiyi-9xoo59> (дата звернення: 25.02.2023).

234 Smart-інфраструктура у сталому розвитку міст: світовий досвід та перспективи України. *razumkov.org.ua : веб-сайт*. URL: <https://razumkov.org.ua/uploads/other/2021-SMART-CYTI-SITE.pdf> (дата звернення: 25.02.2023).

235 Прогнози розвитку галузі TMT у 2023 році. *Deloitte : website*. URL: <https://www2.deloitte.com/ua/uk/pages/press-room/press-release/2022/deloitte-tmt-2023-predictions.html> (дата звернення: 17.02.2023).

236 Gartner Identifies Top Trends Impacting Technology Providers Through 2025. *gartner.com : website*. URL: <https://www.gartner.com/en/newsroom/press-releases/2023-02-01-gartner-identifies-top-trends-impacting-technology-providers-through-2025> (last accessed: 05.03.2023).

237 World's 2nd Largest Digital Economy, China Is Expanding Its Digital Realm To Trap Big Data & Surpass The US. *eurasianimes.com : website*. URL: <https://eurasianimes.com/2nd-largest-digital-economy-china-is-expanding-its-digital/> (last accessed: 25.02.2023).

238 IMD World Digital Competitiveness Ranking 2021. *IMD World Competitiveness Center : website*. URL: <https://www.imd.org/centers/world->

competitiveness-center/rankings/ (last accessed: 25.02.2023).

239 IMD World Digital Competitiveness Ranking 2022. *IMD World Competitiveness Center : website*. URL: <https://www.content.imd.org/centers/world-competitiveness-center/rankings/world-digital-competitiveness/> (last accessed: 25.02.2023).

240 Які цифрові послуги доступні для підприємців у Дії. *Економічна правда : веб-сайт*. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2023/03/2/697617/> (дата звернення: 02.03.2023).

241 Продукти. Дія. Цифрова громада. : *веб-сайт*. URL: <https://market.hromada.gov.ua/solution/> (дата звернення: 22.03.2023).

242 Федулова Л. І. Тенденції розвитку та впровадження цифрових технологій для реалізації цілей сталого розвитку. *Економіка природокористування і сталий розвиток*. 2020. № 7 (26). С. 6-14.

243 Нові горизонти: як українська енергетика використовує цифрові технології. *ДТЕК: веб-сайт*. URL: <https://dtek.com/media-center/news/skachok-tsvilizatsii-kak-tsifrovye-tehnologii-menyayut-energeticheskuyu-otrasl-ukrainy/> (дата звернення: 05.12.2022).

244 Керівник R&D центру агрохолдингу «Мрія»: В Україні інноваційні технології застосовують більше, ніж у Європі. *agravery.com : веб-сайт*. URL : <http://agravery.com/uk/posts/show/kerivnik-rd-centruagroholdingu-mria-v-ukraini-innovacijni-tehnologii-zastosovuutbilseniz-u-evropi> (дата звернення: 12.11.2022).

245 ЄС виділяє понад 17 мільйонів євро на цифровізацію України. *Економічна правда : веб-сайт*. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2023/02/20/697229/> (дата звернення: 02.03.2023).

246 Огляд цифрової трансформації економіки України в умовах війни (жовтень 2022). Національний інститут стратегічних досліджень : *веб-сайт*. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/ohlyad-tsyfrovoyi-transformatsiyi-ekonomiky-ukrayiny-v-umovakh-viyny> (дата звернення: 12.11.2022).

247 Обруч Г. В. Цифровізація як ключовий мегатренд трансформації глобального економічного середовища. *Вісник Одеського національного*

університету. Серія : Економіка. 2020. Т. 25. Вип. 1 (80). С. 163 – 170.

248 Слобода А. О., Скоробогатова Н. Є. Аналіз впливу цифрової економіки на конкурентні переваги країни. *Актуальні проблеми економіки та управління*. 2020. Вип. 14. URL: <http://ape.fmm.kpi.ua/article/view/205846> (дата звернення: 15.12.2022).

249 Largest Companies by Market Cap. *companiesmarketcap.com* : website. URL: <https://companiesmarketcap.com> (last accessed: 20.03.2023).

250 Categories ranked by Market Cap. *companiesmarketcap.com* : website. URL: <https://companiesmarketcap.com/all-categories/> (last accessed: 20.03.2023).

251 Number of social media users worldwide from 2017 to 2027. *statista.com* : website. URL: <https://www.statista.com/statistics/278414/number-of-worldwide-social-network-users/> (last accessed: 20.03.2023).

252 Most popular social networks worldwide as of January 2023, ranked by number of monthly active users. *statista.com* : website. URL: <https://www.statista.com/statistics/272014/global-social-networks-ranked-by-number-of-users/> (last accessed: 20.03.2023).

253 Customer Data Platform (CDP) Industry Statistics. *cdp.com* : website. URL: <https://cdp.com/articles/basics/cdp-industry-statistics/> (last accessed: 20.03.2023).

254 Evans P., Gawer A. (2016) The Rise of the Platform Enterprise: A Global Survey. *The Emerging Platform Economy Series No 1. The Center for Global Enterprise*. URL: https://www.thecge.net/app/uploads/2016/01/PDF-WEB-Platform-Survey_01_12.pdf (last accessed: 22.02.2023).

255 Digital Transformation Initiative. *World Economic Forum* : website. URL: <http://reports.weforum.org/digital-transformation> (last accessed: 20.03.2023).

256 Про Національну програму інформатизації: Закон України від 01.12.2022 р. № 2807-IX. *Законодавство України* : веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2807-20#Text> (дата звернення: 15.01.2023).

257 Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17.01.2018 р. № 67-р.

Законодавство України : веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80/ed20180117#n20> (дата звернення: 10.01.2023).

258 Загрійчук М. Ю. До проблеми визначення поняття, сутності та змісту цифрової трансформації регіону. *Юридична наука*. 2020. № 3(105). С. 176-182.

259 Spagnoletti, P., Resca, A., & Lee, G. (2015). A design theory for digital platforms supporting online communities: a multiple case study. *Journal of Information Technology*, 30 (4), pp. 364–380.

260 Ляшенко В.І., Вишневецький О.С. Цифрова модернізація економіки України як можливість проривного розвитку: монографія. К.: Ін-т економіки промисловості НАН України, 2018. 252 с.

261 Шаповалова О. В. Цифрова платформа електронного адміністрування податку на додану вартість. *Право та інноваційне суспільство*. 2018. № 2 (11). URL: <http://apir.org.ua/wp-content/uploads/2018/12/Shapovalova11.pdf> (дата звернення: 10.01.2023).

262 Кохан В. П. Цифрова платформа як інструмент цифрової економіки. *Право та інновації*. 2021. № 1 (33). С. 29–34.

263 Правове регулювання цифрових платформ. *Науково-дослідний інститут правового забезпечення інноваційного розвитку : веб-сайт*. URL : https://ndipzir.org.ua/wp-content/uploads/2021/Tsyfrovizatsiya21/Part_11.pdf (дата звернення: 15.11.2022).

264 10 найкращих цифрових платформ (DXP) у 2022 році. *techukraine.net : веб-сайт*. URL : <https://techukraine.net/10-найкращих-цифрових-платформ-dxp-у-2022-році/> (дата звернення: 15.02.2023).

265 Від CMS до DXP, або Що таке платформа цифрової взаємодії і для чого вона потрібна. *web-promo.ua : веб-сайт*. URL : <https://web-promo.ua/ua/blog/vid-sms-do-dxp-abo-sho-take-platforma-cifrovoyi-vzayemodiyi-i-dlya-chogo-vona-potribna/> (дата звернення: 15.02.2023).

266 Артџомава Т. І. Цифрові платформи в економіці: нові можливості і загрози розвитку. *Філософія фінансової цивілізації: людина у світі грошей*. 2019. С. 84-91.

267 Цзян Пань. Дослідження сутності та значення цифрових платформ. *Сучасні підходи до креативного управління економічними процесами* : матеріали XIV Міжнар. наук.-практ. конф. (13-14 квітня 2023 р., м. Київ). Київ: НАУ, 2023. С. 215–217.

268 Маркевич К. Цифровізація: переваги та шляхи подолання викликів. *Разумков центр: веб-сайт*. URL: <https://razumkov.org.ua/statti/tsyfrovizatsiia-perevagu-ta-shliakhy-podolannia-vyklykiv> (дата звернення: 17.12.2022).

269 Мінцифри інформує про результати цифрової трансформації в регіонах України. *Урядовий портал* : веб-сайт. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/mintsyfry-informuie-pro-rezultaty-tsyfrovoi-transformatsii-v-rehionakh-ukrainy> (дата звернення: 23.03.2023).

270 Цифрова грамотність населення України: звіт за результатами загальнонаціонального опитування (2021). *osvita.diia.gov.ua* : веб-сайт. URL: https://osvita.diia.gov.ua/uploads/0/2625-doslidzenna_2021_ukr.pdf (дата звернення: 10.01.2023).

271 Деякі питання реалізації у 2021-2023 роках Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 12.05.2021 р. № 497-р. *Законодавство України* : веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/497-2021-%D1%80#Text> (дата звернення: 10.01.2023).

272 Мохова Ю. Л. Реалізація державної регіональної політики в умовах цифровізації державних послуг. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. № 11. С. 85-89.

273 Розвиток відкритих даних в регіонах. *Міністерство цифрової трансформації України* : веб-сайт. URL: <https://thedigital.gov.ua/news/rozvitok-vidkritikh-danikh-v-regionakh> (дата звернення: 10.01.2023).

274 Пасмор Ю. В. Сучасні проблеми цифровізації в інноваційному суспільстві. *Стратегії розвитку Харківської області на період 2021–2027 років*: зб. наук. пр. за матеріалами круглого столу, 23 січня 2020 року Харків : НДІ ПЗІР НАПрН України, 2020. С. 78–84.

275 Цзян Пань. Цифрове забезпечення процесів управління інвестиційно-інноваційним розвитком територій. *Інфраструктура ринку*. 2023. Вип. 71. URL: http://www.market-infr.od.ua/journals/2023/71_2023/40.pdf (дата звернення: 11.05.2023).

276 Опис рамки цифрової компетентності для громадян України. 2021. *Міністерство цифрової трансформації України : веб-сайт*. URL: https://thedigital.gov.ua/storage/uploads/files/news_post/2021/3/mintsifra-oprilyudnyue-ramku-tsifrovoi-kompetentnosti-dlya-gromadyan/OP%20ЦК.pdf (дата звернення: 10.01.2023).

277 Цифрова компетентність. Які навички потрібно розвивати під час пандемії. *eufordigital.eu : веб-сайт*. URL: <https://eufordigital.eu/ru/digital-competence-what-skills-do-you-need-to-develop-during-the-pandemic/> (дата звернення: 10.01.2023).

278 Прохорова В. В., Божанова О. В. Стратегічно-орієнтовані напрями інноваційного розвитку промислового підприємства. *Економічний вісник Національного гірничого університету*. 2020. № 2. С. 132-140.

279 Дикань В. Л. Розбудова індустріальних парків як основа економічного відродження України. *Innovative educational technologies: european experience and its application in training in economics and management: Scientific and pedagogic internship* (October 10 – November 20, 2022., 2022. Riga, Latvia). Riga, Latvia: Baltija Publishing, 2022. pp. 45-47.

280 Корінь М. В., Абдуллаєв А. І., Польгуй Д. Г. Розроблення моделі управління інвестиційним забезпеченням проєктів розвитку інфраструктури залізничного транспорту в умовах транскордонної співпраці. *Вісник економіки транспорту та промисловості*. 2019. № 67. С. 238-247.

281 Кублікова Т., Кузнєцова І. Розвиток інноваційної інфраструктури як основа процесів диверсифікації економіки України. *Економічний аналіз*. 2022. Т. 32. № 1. С. 58-70.

282 Стегней М. І. Інвестиційно-інноваційні домінанти сталого розвитку територіальних одиниць. *Економіка і суспільство*. 2015. Вип. 1. URL:

https://economyandsociety.in.ua/journals/1_ukr/09.pdf (дата звернення: 07.12.2022).

283 Стан розвитку інноваційної інфраструктури. *Міністерство економіки України* : веб-сайт. URL: <https://me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=022cfe7f-2c18-4545-ab69-1a3a39aea3f8&title=StanRozvitkuInnovatsiinoiInfrastrukturi> (дата звернення: 15.12.2022).

284 Бараннік В. О. Щодо сприяння розвитку регіональних кластерів в Україні. *Національний інститут стратегічних досліджень* : веб-сайт. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2021-08/klustery.pdf> (дата звернення: 21.10.2022).

285 European Cluster Panorama 2021. Leveraging clusters for resilient, green and digital regional economies. *clustercollaboration.eu* : website. URL: https://clustercollaboration.eu/sites/default/files/2021-12/European_Cluster_Panorama_Report_0.pdf (last accessed: 20.12.2022).

286 China Exports By Category 2021. *tradingeconomics.com* : website. URL: <https://tradingeconomics.com/china/exports-by-category> (last accessed: 15.03.2023).

287 The Future of Digital Innovation in China: Megatrends Shaping One of the World's Fastest Evolving Digital Ecosystems. *mckinsey.com* : website. URL: <https://www.mckinsey.com/featured-insights/china/the-future-of-digital-innovation-in-china-megatrends-shaping-one-of-the-worlds-fastest-evolving-digital-ecosystems> (last accessed: 15.03.2023).

288 Дроботюк О. В. Роль спеціальних економічних зон у політиці реформ та відкритості КНР. *Україна – Китай*. 2018. № 14. URL: <https://sinologist.com.ua/drobotyuk-o-v-rol-spetsialnyh-ekonomichnyh-zon-u-politytsi-reform-ta-vidkrytosti-knr/> (дата звернення: 21.02.2023).

289 Science Parks and their Role in China's Economy. *europanguanxi.com* : website. URL: <https://www.europanguanxi.com/post/science-parks-and-their-role-in-china-s-economy> (last accessed: 15.03.2023).

290 Experiences and Best Practices of Industrial Park Development in the People's Republic of China. *United Nations Industrial Development Organization* :

website. URL: https://www.unido.org/sites/default/files/files/2020-11/EN_Experiences_and_Best_Practices_of_Industrial_Park_Development_in_China.pdf (last accessed: 15.03.2023).

291 China's 14th Five-Year Plan (2021-2025) Report. *hkstrategies.com* : *website*. URL: <https://www.hkstrategies.com/en/chinas-14th-five-year-plan-2021-2025-report/> (last accessed: 17.03.2023).

292 China science and technology newsletter. *Department of International Cooperation Ministry of Science and Technology (MOST), P.R.China. Special Issue: National New and High Technology Industrial Development Zones in China*. 2013. No. 19. URL: <http://montreal.china-consulate.gov.cn/fra/whkj/201312/P020210813541736366461.pdf> (last accessed: 17.03.2023).

293 Zhongguancun Science Park. *english.visitbeijing.com.cn* : *website*. URL: <https://english.visitbeijing.com.cn/article/47ONn1zO5Qr> (last accessed: 17.03.2023).

294 A Visit to the China-Singapore Suzhou Industrial Park. *linkedin.com* : *website*. URL: <https://www.linkedin.com/pulse/visit-china-singapore-suzhou-industrial-park-marco-beba-马智-> (last accessed: 17.03.2023).

295 Suzhou's fixed-asset investment up 1.5% in 2022. *suzhou.gov.cn* : *website*. URL: <http://www.suzhou.gov.cn/szsenglish/News/202302/a29c8998417c4a70bc0668b7097ada66.shtml> (last accessed: 18.03.2023).

296 SIP's foreign trade hits 715.13 bln yuan in 2022. *suzhou.gov.cn* : *website*. URL: <http://www.suzhou.gov.cn/szsenglish/News/202302/bb4cda5f5a134b22b3053f530d59b057.shtml> (last accessed: 18.03.2023).

297 Хань Чжен закликав до зміцнення співпраці із Сінгапуром. *ukrainian.cri.cn* : *веб-сайт*. URL: <https://ukrainian.cri.cn/2022/11/03/ARTIK13KCBT7nL0TfMMsgFKV0221103.shtml> (дата звернення: 21.02.2023).

298 Construction of Dianshan Lake Innovation Park in full swing. *suzhou.gov.cn* : *website*. URL: <http://www.suzhou.gov.cn/szsenglish/News/202304/ca062043bde14a9292190c8356b524c5.shtml> (last accessed: 15.04.2023).

299 National University Science and Technology Park. *english.shiep.edu.cn* : *website*. URL: https://english.shiep.edu.cn/national_university_science_and_te

chnology_park/list.htm (last accessed: 25.03.2023).

300 Нові експериментальні зони вільної торгівлі (ЗВТ) в Китаї. *china.mfa.gov.ua* : веб-сайт. URL: <https://china.mfa.gov.ua/spivrobitnictvo/186-torgovelyno-jekonomichne-spivrobitnictvo-mizh-ukrajinoju-ta-kitajem/osoblivosti-vihodu-na-rinok-kitayu/novi-eksperimentalni-zoni-vilnoyi-torgivli-zvt-v-kitayi> (дата звернення: 21.03.2023).

301 4 enterprises in Shishan Business Innovation Zone selected as green factories. *suzhou.gov.cn* : website. URL: <http://www.suzhou.gov.cn/szsenglish/News/202302/db3d5588c27f484bb77309bcb8b79a80.shtml> (last accessed: 25.03.2023).

302 World Insights: China-invested industrial parks bring boom to Indonesia's nickel industry. *english.news.cn* : website. URL: <http://english.news.cn/20221116/1cc5dff15d3d4ae5a865f56b71e59114/c.html> (last accessed: 25.03.2023).

303 Hofusan Industrial Park. *hofusan.net* : website. URL: <http://www.hofusan.net/en/?mod=news> (last accessed: 25.03.2023).

304 Chinese Investment in Africa Rises as Project Values and Bilateral Trade Decline. *iisd.org* : website. URL: <https://www.iisd.org/articles/chinese-investment-africa-bilateral-trade-decline> (last accessed: 20.03.2023).

305 The Quiet China-Africa Revolution: Chinese Investment. *thediplomat.com* : website. URL: <https://thediplomat.com/2021/11/the-quiet-china-africa-revolution-chinese-investment/> (last accessed: 20.03.2023).

306 The World's First Net Zero Industrial Park. *envision-group.com* : website. URL: <https://www.envision-group.com/case-study/ordos-industrial-park> (last accessed: 22.03.2023).

307 Питання створення технопарків та інноваційних структур інших типів: Розпорядження Президента України від 23.01.1996 р. № 17/96-рп. *Законодавство України* : веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/17/96-%D1%80%D0%BF#Text> (дата звернення: 15.12.2022).

308 Про схвалення Стратегії розвитку індустріальних парків на 2023-2030 роки: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 24.02.2023 р. № 176-р. *Законодавство України* : веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/la>

ws/show/176-2023-p#Text (дата звернення: 28.02.2023).

309 Індустріальний парк. *Інвестиційна карта України : веб-сайт*. URL: <https://investmentmap.com.ua/industry/1679053561008x216894229670030000> (дата звернення: 12.05.2023).

310 Стимули для індустріальних парків – упевнений крок на шляху євроінтеграції. *GMK.center : веб-сайт*. <https://gmk.center/ua/opinion/stimuli-dlya-industrialnih-parkiv-upevnenij-krok-na-shlyahu-ievrointegracii/> (дата звернення: 20.10.2022).

311 8 технологічних революцій України. Революція сьома: технопарки. *techiiia.com : веб-сайт*. URL: <https://techiiia.com/ua/news/8-tehnologichnih-revolucij-ukrayini-revoluciya-soma-tehnoparki> (дата звернення: 17.12.2022).

312 Склярів Р. Інноваційні парки: досвід України і світу. *business.ua : веб-сайт*. URL: <https://business.ua/strategies/5757-innovatsijni-parkidosvidukrajini-21.ta-svitu> (дата звернення: 17.12.2022).

313 Довідкова інформація щодо реалізації проекту «Глобальна програма еко-індустріальних парків в Україні: реалізація на місцевому рівні». *Міністерство економіки України : веб-сайт*. <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=2c3e1be5-a8da-4e35-b51a-4486f22edee8&title=ModelEkoindustrialnogoParkuVUkraini> (дата звернення: 27.03.2023).

314 Уряд Китаю купує «золоті» акції Alibaba і Tencent. *ain.ua : веб-сайт*. URL: <https://ain.ua/2023/01/17/uryad-kytayu-kupuje-zoloti-akcziyi-alibaba-i-tencent/> (дата звернення: 22.01.2023).

315 Ukrainian Tech Ecosystem Overview. *uatechecosystem.com : веб-сайт*. URL: <https://uatechecosystem.com> (дата звернення: 15.01.2023).

316 Єрмаков О. Ю., Костецька І. І. Роль індустріальних парків для стратегічного розвитку територій. *Економічний простір*. 2021. № 174. С. 90-94.

317 Цзян Пань. Особливості розвитку інноваційної інфраструктури територій: світовий досвід та вітчизняна практика. *Проблеми розвитку економіки підприємства: погляд молоді: матеріали XVI Міжнар. наук. – практ.*

конф. здобувачів вищої освіти (10 березня 2023 р., м. Харків). Харків: ХНАДУ, 2023. С. 188–190.

318 Про індустриальні парки: Закон України від 21.06.2012 р. № 5018-VI. *Законодавство України* : веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5018-17> (дата звернення: 10.12.2022).

319 Розвивати індустриальні парки будуть на основі еко-моделі. *femida.ua* : веб-сайт. URL: <https://femida.ua/novyny/rozvyvaty-industrialni-parky-budut-na-osnovi-eko-modeli/> (дата звернення: 15.03.2023).

320 Цзян Пань. Організаційно-економічні аспекти управління інвестиційно-інноваційним розвитком територій. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2022. № 80. С. 141-148.

321 Цзян Пань, Дикань В. В., Фролова Н. Л. Особливості державної підтримки розвитку малого та середнього бізнесу в Україні у воєнний час. *Міжнародна транспортна інфраструктура, індустриальні центри та корпоративна логістика*: XVIII Міжнар. наук. – практ. конф. (2-3 червня 2022 р., м. Харків). Харків: УкрДУЗТ, 2022. С. 283–285. (*Особистий внесок: виділено інструменти стимулювання інвестиційно-інноваційної активності суб'єктів малого та середнього бізнесу*).

322 Харченко В. А. Підходи до управління сучасним підприємством. *ДонНТУ*. 2012. URL: <http://ea.donntu.edu.ua/handle/123456789/15454> (дата звернення: 10.03.2023).

323 Семон Б. Й. Шевченко В. Л., Подобєдов І. В., Радченко Я. О. Порівняльний аналіз можливості застосування функціонального та процесного підходів до управління установою. *nbuv.gov.ua* : веб-сайт. URL: http://nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Znrcvdsd/2009_1/1.pdf (дата звернення: 10.03.2023).

324 Обиденнова Т. С., Дуднєва Ю. Е., Васильєва М. О. Управління командою проєкту в сучасних умовах. *Економічний вісник*. 2020. № 2. С. 168-174.

325 Тесля Ю. М., Тімінський О. Г. Аналіз підходів до побудови біадаптивних систем управління проектноорієнтованими підприємствами.

Східноєвропейський журнал передових технологій. 2015. № 74. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/288837469.pdf> (дата звернення: 22.01.2023).

326 Молоканова В. М., Гордєєва І. О. Системний підхід до управління проектами в умовах поведінкової економіки. *Управління розвитком складних систем*. 2021. Вип. 45. С. 43–49.

327 Сидорчук О. В., Ратушний Р. Т., Сидорчук О. О., Демедюк М. А. Системний підхід до управління проектами та програмами: означення засад. *Східноєвропейський журнал передових технологій*. 2011. № 5 (49). С. 30-32.

328 Управління проектами: навч. посіб. / Ю. І. Буріменко, Л. В. Галан, І. Ю. Лебедєва, А. Ю. Щуровська; за ред. Ю. І. Буріменко. Одеса: ОНАЗ ім. О. С. Попова, 2017. 208 с.

329 Данченко О. Б., Корейба А. З. Аналіз синергетичного підходу до управління проектами. *Вісник Національного технічного університету «ХПІ»*. Серія: Стратегічне управління, управління портфелями, програмами та проектами. 2022. № 2(6). С. 30-34.

330 Деренська Я. М. Аналіз методологій управління проектами. *Формування Національної лікарської політики за умов впровадження медичного страхування: питання освіти, теорії та практики* : матеріали IV Всеукр. наук.-практ. конф. (15 березня 2017 р., м. Харків). Х., 2017. С. 57-64.

331 Цзян Пань. Глобальні технологічні трансформації та їх вплив на інвестиційно-інноваційний розвиток територій. *Інвестиції: практика та досвід*. 2023. № 8. С. 179-185.

332 Duarte F. Number of IoT Devices (2023). *explodingtopics.com* : website. URL: <https://explodingtopics.com/blog/number-of-iot-devices> (last accessed: 20.03.2023).

333 Big Data Analytics Market Size. *fortunebusinessinsights.com* : website. URL: <https://www.fortunebusinessinsights.com/big-data-analytics-market-106179> (last accessed: 20.03.2023).

334 25+ Google Search Statistics For 2023 (Users, Revenue, Demographics). *startupbonsai.com* : website. URL: <https://startupbonsai.com/google-search-statistics/>

(last accessed: 20.03.2023).

335 Market share of leading desktop search engines worldwide from January 2015 to March 2023. *statista.com* : *website*. URL: <https://www.statista.com/statistics/216573/worldwide-market-share-of-search-engines/> (last accessed: 10.04.2023).

336 Study Reveals Massive Incentive to Activate Unused Data. *bloomberg.com*: *website*. URL: <https://www.bloomberg.com/press-releases/2022-05-05/study-reveals-massive-incentive-to-activate-unused-data> (last accessed: 05.04.2023).

337 Data-driven Project Management. *3ds.com* : *website*. URL: <https://www.3ds.com/products/enovia/data-driven-project-management> (last accessed: 22.03.2023).

338 Що таке Big Data? *hub.kyivstar.ua* : *веб-сайт*. URL: <https://hub.kyivstar.ua/news/shho-take-big-data/> (дата звернення: 12.03.2023).

339 What Is Customer Data Management (CDM)? *splunk.com* : *website*. URL: https://www.splunk.com/en_us/data-insider/customer-data-management.html (last accessed: 20.03.2023).

340 Data-driven підхід: як великі дані від ківвстару допомагають бізнесу ухвалювати рішення. *hub.kyivstar.ua* : *веб-сайт*. URL: <https://hub.kyivstar.ua/news/data-driven-pidhid-yak-veliki-dani-vid-kivvstaru-dopomagayut-biznesu-uhvalyuvati-rishennya/> (дата звернення: 12.04.2023).

341 ДТЕК прискорить цифрову трансформацію за допомогою нових технологій з управління даними. *ДТЕК* : *веб-сайт*. URL: <https://dtek.com/media-center/news/dtek-zapuskaet-novuyu-strategiyu-uskoreniya-tsifrovoy-transformatsii-na-osnove-dannykh/> (дата звернення: 22.03.2023).

342 Data Driven Decision Making in Project Management. *xergy.com* : *website*. URL: <https://xergy.com/proteus-blog/data-driven-project-management/> (last accessed: 20.03.2023).

343 Data-driven Project Management. *3ds.com* : *website*. URL: <https://www.3ds.com/products/enovia/data-driven-project-management> (last accessed: 22.03.2023).

344 BI – Business Intelligence Solution. *datawiz.io* : *веб-сайт*. URL: <https://datawiz.io/uk/bi/> (дата звернення: 10.03.2023).

Додаток А

Список публікацій здобувача за темою дисертації

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

статті у наукових фахових видання, що індексуються в міжнародних наукометричних базах

1. Цзян Пань, Дикань В. В. Передумови та перспективи інноваційно-інвестиційного співробітництва України та Китаю. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки»*. 2020. Вип. 38. С. 7-12. (Особистий внесок: виділено інструменти поглиблення міжтериторіальної співпраці країн у напрямі забезпечення інвестиційно-інноваційного зростання територій).

2. Цзян Пань. Інструментарій забезпечення збалансованого інвестиційно-інноваційного розвитку територій. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. № 17. С. 55-61.

3. Цзян Пань, Дикань В. В., Фролова Н. Л. Забезпечення економічної безпеки малого та середнього бізнесу в умовах цифровізації. *Інфраструктура ринку*. 2021. Вип. 62. URL: http://www.market-infr.od.ua/journals/2021/62_2021/6.pdf (дата звернення: 10.10.2021). (Особистий внесок: розроблено технологію управління проектами інвестиційно-інноваційного розвитку територій).

4. Цзян Пань. Сутність та напрями управління інвестиційно-інноваційним розвитком територій. *Причорноморські економічні студії*. 2022. № 78. С. 20-26.

5. Цзян Пань. Організаційно-економічні аспекти управління інвестиційно-інноваційним розвитком територій. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2022. № 80. С. 141-148.

6. Цзян Пань. Глобальні технологічні трансформації та їх вплив на інвестиційно-інноваційний розвиток територій. *Інвестиції: практика та досвід*. 2023. № 8. С. 179-185.

7. Цзян Пань. Цифрове забезпечення процесів управління інвестиційно-інноваційним розвитком територій. *Інфраструктура ринку*. 2023. Вип. 71. URL: http://www.market-infr.od.ua/journals/2023/71_2023/40.pdf (дата звернення: 11.05.2023).

тези доповідей і матеріали науково-практичних конференцій:

8. Цзян Пань. Особливості інвестиційної співпраці України та Китаю. *Європейський вектор модернізації економіки: креативність, прозорість та сталий розвиток*: матеріали XII Міжнар. наук.-практ. конф. (27-28 травня 2020 р., м. Харків). Харків: ХНУБА, 2020. С. 530-532.

9. Цзян Пань, Дикань В. В. Сучасний стан і перспективи інвестиційно-інноваційної співпраці України та Китаю. *Міжнародна транспортна інфраструктура, індустріальні центри та корпоративна логістика*: XVI Міжнар. наук. – практ. конф. (4-5 червня 2020 р., м. Харків). Харків: УкрДУЗТ, 2020. С. 129-130. (*Особистий внесок: розкрито напрями інвестиційно-інноваційної співпраці України та Китаю*).

10. Цзян Пань, Дикань В. В. Місце Китаю на міжнародній економічній арені. *Теоретичні та практичні питання узгодження інтересів розвитку територіальної системи* : матеріали Всеукр. наук. – практ. інтернет – конф. (31 жовтня 2020 р., м. Харків). Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2020. С. 30-32. URL : <http://dspace.univer.kharkov.ua/handle/123456789/15905> (дата звернення: 25.12.2020). (*Особистий внесок: обґрунтовано доцільність поглиблення міжтериторіального партнерства України та Китаю в напрямі забезпечення інвестиційно-інноваційного розвитку територій*).

11. Цзян Пань, Дикань В. В., Фролова Н. Л. Сучасний стан та тенденції інвестиційно-інноваційного розвитку територій України. *Міжнародна транспортна інфраструктура, індустріальні центри та корпоративна логістика* : матеріали XVII Міжнар. наук. – практ. конф. (3-4 червня 2021 р., м. Харків). Харків: УкрДУЗТ, 2021. С. 167-169. (*Особистий внесок: ідентифіковано причини низького рівня інвестиційно-інноваційного розвитку територій України*).

12. Цзян Пань, Дикань В. В., Фролова Н. Л. Особливості державної

підтримки розвитку малого та середнього бізнесу в Україні у воєнний час. *Міжнародна транспортна інфраструктура, індустріальні центри та корпоративна логістика: XVIII Міжнар. наук. – практ. конф. (2-3 червня 2022 р., м. Харків). Харків: УкрДУЗТ, 2022. С. 283–285. (Особистий внесок: виділено інструменти стимулювання інвестиційно-інноваційної активності суб'єктів малого та середнього бізнесу).*

13. Цзян Пань. Міжрегіональне співробітництво країн як базис забезпечення збалансованого інвестиційно-інноваційного розвитку територій. *Проблеми та перспективи інноваційного розвитку територій* : матеріали Всеукр. наук. – практ. конф. інтернет – конф. (28 жовтня 2022 р., м. Харків). Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2022. С. 151–155. URL : <http://dspace.univer.kharkov.ua/handle/123456789/17673> (дата звернення: 20.12.2022).

14. Цзян Пань. Особливості розвитку інноваційної інфраструктури територій: світовий досвід та вітчизняна практика. *Проблеми розвитку економіки підприємства: погляд молоді*: матеріали XVI Міжнар. наук. – практ. конф. здобувачів вищої освіти (10 березня 2023 р., м. Харків). Харків: ХНАДУ, 2023. С. 188–190.

15. Цзян Пань. Дослідження сутності та значення цифрових платформ. *Сучасні підходи до креативного управління економічними процесами* : матеріали XIV Міжнар. наук.-практ. конф. (13-14 квітня 2023 р., м. Київ). Київ: НАУ, 2023. С. 215–217.

16. Цзян Пань, Дикань В. В. Проблеми і протиріччя в системі управління інвестиційно-інноваційним розвитком територій. *Міжнародна транспортна інфраструктура, індустріальні центри та корпоративна логістика* : матеріали XIX Міжнар. наук. – практ. конф. (1 – 2 червня 2023 р., м. Харків). Харків: УкрДУЗТ, 2023. С. 332-334. (Особистий внесок: ідентифіковано протиріччя в системі управління інвестиційно-інноваційним розвитком територій).

Додаток Б

Значення показників оцінювання рівня інвестиційно-інноваційного розвитку територій

Таблиця А.1

Значення показників оцінювання рівня інвестиційно-інноваційного розвитку територій за 2010, 2013, 2016, 2019-2020 рр.

Регіон / показник	Значення показника за роками				
	2010	2013	2016	2019	2020
1	2	3	4	5	6
Валовий регіональний продукт у розрахунку на 1 особу, грн (X₁)					
Харківська обл.	23639	31128	57150	92835	97428
Дніпропетровська обл.	34709	46333	75396	122298	126209
Полтавська обл.	29652	39962	81145	134383	136608
Одеська обл.	22544	29118	50159	82879	92823
Чернівецька обл.	10939	15154	23365	46135	50110
Значення області – еталону	34709	46333	81145	134383	136608
Кількість підприємств у розрахунку на 10 тис. осіб, од. (X₂)					
Харківська обл.	93	95	75	94	95
Дніпропетровська обл.	82	85	79	98	98
Полтавська обл.	64	69	63	82	81
Одеська обл.	105	109	88	109	107
Чернівецька обл.	59	46	39	47	47
Значення області – еталону	105	109	103	119	114
Капітальні інвестиції у розрахунку на 1 особу, грн (X₃)					
Харківська обл.	2935,9	3409,9	6141,1	8627,4	7697,6
Дніпропетровська обл.	4791,6	6457,8	10239,5	20999,3	18568,1
Полтавська обл.	4233	6553,2	10712,0	16599,9	18343,7
Одеська обл.	4087,7	4978,3	7036,7	8903,2	9077,5
Чернівецька обл.	1902,4	2494,9	2945,9	4552,4	3704,7
Значення області – еталону	6615,5	12046,9	19340,1	28436,3	18568,1
Прямі інвестиції, зосереджені в регіоні, у розрахунку на 1 особу, дол. (X₄)					
Харківська обл.	989,2	782,3	606,1	287,6	342,5
Дніпропетровська обл.	3177,2	2703,5	1074,7	1191,1	1467,5
Полтавська обл.	370,4	731,6	704,4	841,3	1403,8
Одеська обл.	465,5	701,0	560,0	540,3	469,7
Чернівецька обл.	68,7	88,6	63,4	58,9	61,7
Значення області – еталону	3177,2	2703,5	1074,7	1191,1	1467,5
Обсяг експорту товарів у розрахунку на 1 особу, дол. (X₅)					
Харківська обл.	520,2	726,0	380,5	532,3	558,6
Дніпропетровська обл.	2400,8	2975,0	1815,5	2489,2	2224,9
Полтавська обл.	1492,0	1820,5	1006,4	1515,8	1689,6
Одеська обл.	705,2	679,6	637,1	582,2	574,5
Чернівецька обл.	115,0	137,9	131,4	237,1	187,8
Значення області – еталону	2400,8	2975,0	1815,5	2489,2	2224,9

Продовження табл. А.1

1	2	3	4	5	6
Витрати на НДР, млн грн (X₆)					
Харківська обл.	1620,1	1974,5	1993,1	2864,2	2558,3
Дніпропетровська обл.	731,4	936,9	1809,6	2310,0	1511,5
Полтавська обл.	57,7	70,1	53,9	44,6	37,6
Одеська обл.	190,3	232,6	231,9	342,2	317,4
Чернівецька обл.	35,4	37,8	60,8	105,7	112,1
Значення області – еталону	1620,1	1974,5	1993,1	2864,2	2558,3
Кількість інноваційно активних промислових підприємств у загальній кількості суб'єктів даної сфери, % (X₇)					
Харківська обл.	19,7	23,2	28,6	27,1	22,7
Дніпропетровська обл.	9,1	11,9	13,0	12,5	15,1
Полтавська обл.	11,8	8,1	16,2	16,6	18,8
Одеська обл.	15,7	17,7	19,4	16,5	16,0
Чернівецька обл.	14,2	16,5	17,0	10,9	19,7
Значення області – еталону	19,7	23,2	28,6	27,1	39,6
Витрати на інновації промислових підприємств, млн грн (X₈)					
Харківська обл.	525,9	642,3	1146,5	672,2	1184,1
Дніпропетровська обл.	379,9	1057,8	14264,7	2217,0	1239,0
Полтавська обл.	124,4	212,2	213,3	749,1	946,5
Одеська обл.	157,0	91,0	253,7	197,6	97,4
Чернівецька обл.	38,4	51,3	19,0	15,4	24,3
Значення області – еталону	2090,5	1057,8	14264,7	2217,0	1574,2
Обсяг реалізованої інноваційної продукції промисловими підприємствами, млн грн (X₉)					
Харківська обл.	1473,4	2972,3	2515,9	3583,3	3157,3
Дніпропетровська обл.	854,1	3813,0	297,8	1078,1	6393,1
Полтавська обл.	5617,5	3999,6	243,2	314,4	4300,9
Одеська обл.	235,8	916,8	157,6	722,2	824,0
Чернівецька обл.	153,9	99,9	46,3	1016,1	41,2
Значення області – еталону	6749,8	6130,8	4041,2	14689,7	15398,2
Обсяг експорту інноваційної продукції, млн грн (X₁₀)					
Харківська обл.	991,2	1545,8	656,4	384,1	820,9
Дніпропетровська обл.	339,3	3062,2	147,7	628,6	3068,7
Полтавська обл.	382,1	1002,6	41,9	22,1	731,2
Одеська обл.	42,4	201,2	28,7	267,0	148,4
Чернівецька обл.	20,9	28,0	1,2	15,4	7,8
Значення області – еталону	2393,6	3406,5	2244,6	13257,0	14058,6

Додаток В

Результати стандартизації показників оцінювання рівня інвестиційно-інноваційного розвитку територій

Таблиця Б.1

Значення стандартизованих показників оцінювання рівня інвестиційно-інноваційного розвитку територій за 2010, 2013, 2016, 2019-2020 рр.

Регіон / показник	Значення показника за роками				
	2010	2013	2016	2019	2020
1	2	3	4	5	6
Валовий регіональний продукт у розрахунку на 1 особу, грн (X₁)					
Харківська обл.	0,6811	0,6718	0,7043	0,6908	0,7132
Дніпропетровська обл.	1,0000	1,0000	0,9292	0,9101	0,9239
Полтавська обл.	0,8543	0,8625	1,0000	1,0000	1,0000
Одеська обл.	0,6495	0,6285	0,6181	0,6167	0,6795
Чернівецька обл.	0,3152	0,3271	0,2879	0,3433	0,3668
Значення області – еталону	1,0000	1,0000	1,0000	1,0000	1,0000
Кількість підприємств у розрахунку на 10 тис. осіб, од. (X₂)					
Харківська обл.	0,8857	0,8716	0,7282	0,7899	0,8333
Дніпропетровська обл.	0,7810	0,7798	0,7670	0,8235	0,8596
Полтавська обл.	0,6095	0,6330	0,6117	0,6891	0,7105
Одеська обл.	1,0000	1,0000	0,8544	0,9160	0,9386
Чернівецька обл.	0,5619	0,4220	0,3786	0,3950	0,4123
Значення області – еталону	1,0000	1,0000	1,0000	1,0000	1,0000
Капітальні інвестиції у розрахунку на 1 особу, грн (X₃)					
Харківська обл.	0,4438	0,2831	0,3175	0,3034	0,4146
Дніпропетровська обл.	0,7243	0,5361	0,5294	0,7385	1,0000
Полтавська обл.	0,6399	0,5440	0,5539	0,5838	0,9879
Одеська обл.	0,6179	0,4132	0,3638	0,3131	0,4889
Чернівецька обл.	0,2876	0,2071	0,1523	0,1601	0,1995
Значення області – еталону	1,0000	1,0000	1,0000	1,0000	1,0000
Прямі інвестиції, зосереджені в регіоні, у розрахунку на 1 особу, дол. (X₄)					
Харківська обл.	0,3113	0,2894	0,5640	0,2415	0,2334
Дніпропетровська обл.	1,0000	1,0000	1,0000	1,0000	1,0000
Полтавська обл.	0,1166	0,2706	0,6554	0,7063	0,9566
Одеська обл.	0,1465	0,2593	0,5211	0,4536	0,3201
Чернівецька обл.	0,0216	0,0328	0,0590	0,0495	0,0420
Значення області – еталону	1,0000	1,0000	1,0000	1,0000	1,0000
Обсяг експорту товарів у розрахунку на 1 особу, дол. (X₅)					
Харківська обл.	0,2167	0,2440	0,2096	0,2138	0,2511
Дніпропетровська обл.	1,0000	1,0000	1,0000	1,0000	1,0000
Полтавська обл.	0,6215	0,6119	0,5543	0,6090	0,7594
Одеська обл.	0,2937	0,2284	0,3509	0,2339	0,2582
Чернівецька обл.	0,0479	0,0464	0,0724	0,0953	0,0844
Значення області – еталону	1,0000	1,0000	1,0000	1,0000	1,0000

Продовження табл. Б.1

1	2	3	4	5	6
Витрати на НДР, млн грн (X₆)					
Харківська обл.	1,0000	1,0000	1,0000	1,0000	1,0000
Дніпропетровська обл.	0,4515	0,4745	0,9079	0,8065	0,5908
Полтавська обл.	0,0356	0,0355	0,0270	0,0156	0,0147
Одеська обл.	0,1175	0,1178	0,1164	0,1195	0,1241
Чернівецька обл.	0,0219	0,0191	0,0305	0,0369	0,0438
Значення області – еталону	1,0000	1,0000	1,0000	1,0000	1,0000
Кількість інноваційно активних промислових підприємств у загальній кількості суб'єктів даної сфери, % (X₇)					
Харківська обл.	1,0000	1,0000	1,0000	1,0000	0,5732
Дніпропетровська обл.	0,4609	0,5138	0,4551	0,4613	0,3813
Полтавська обл.	0,5986	0,3499	0,5669	0,6125	0,4747
Одеська обл.	0,7998	0,7614	0,6763	0,6089	0,4040
Чернівецька обл.	0,7190	0,7110	0,5935	0,4022	0,4975
Значення області – еталону	1,0000	1,0000	1,0000	1,0000	1,0000
Витрати на інновації промислових підприємств, млн грн (X₈)					
Харківська обл.	0,2516	0,6072	0,0804	0,3032	0,7522
Дніпропетровська обл.	0,1817	1,0000	1,0000	1,0000	0,7871
Полтавська обл.	0,0595	0,2006	0,0150	0,3379	0,6013
Одеська обл.	0,0751	0,0860	0,0178	0,0891	0,0618
Чернівецька обл.	0,0183	0,0485	0,0013	0,0069	0,0155
Значення області – еталону	1,0000	1,0000	1,0000	1,0000	1,0000
Обсяг реалізованої інноваційної продукції промисловими підприємствами, млн грн (X₉)					
Харківська обл.	0,2183	0,4848	0,6226	0,2439	0,2050
Дніпропетровська обл.	0,1265	0,6219	0,0737	0,0734	0,4152
Полтавська обл.	0,8322	0,6524	0,0602	0,0214	0,2793
Одеська обл.	0,0349	0,1495	0,0390	0,0492	0,0535
Чернівецька обл.	0,0228	0,0163	0,0115	0,0692	0,0027
Значення області – еталону	1,0000	1,0000	1,0000	1,0000	1,0000
Обсяг експорту інноваційної продукції, млн грн (X₁₀)					
Харківська обл.	0,4141	0,4538	0,2924	0,0290	0,0584
Дніпропетровська обл.	0,1418	0,8989	0,0658	0,0474	0,2183
Полтавська обл.	0,1596	0,2943	0,0187	0,0017	0,0520
Одеська обл.	0,0177	0,0591	0,0128	0,0201	0,0106
Чернівецька обл.	0,0087	0,0082	0,0005	0,0012	0,0006
Значення області – еталону	1,0000	1,0000	1,0000	1,0000	1,0000

Додаток Г
АКТИ ВПРОВАДЖЕННЯ

У К Р А І Н А

ХАРКІВСЬКА МІСЬКА РАДА
ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ
ВИКОНАВЧИЙ КОМІТЕТ

ДЕПАРТАМЕНТ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

майдан Конституції, 7, м. Харків, 61200
тел. +38 (057) 760-74-42,
E-mail: umz@citynet.kharkov.ua, код ЄДРПОУ 37458823

№ _____

На № 482/25-09 від 25.09.2023р.

АКТ

про впровадження результатів дисертаційного дослідження
Цзян Паня
«Управління інвестиційно-інноваційним розвитком територій»,
що подана на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 073 – менеджмент

В умовах домінування трендів глокалізації, неоіндустріалізації та цифровізації спостерігається тенденція поглиблення міжрегіональної інвестиційно-інноваційної співпраці країн задля подолання наявних диспропорцій розвитку та забезпечення сталого соціально-економічного зростання територій.

Поряд з цим в Україні не достатньо реалізований потенціал транскордонної чи міжрегіональної співпраці, адже зафіксовано реалізацію лише окремих проектів територіального партнерства у сфері розбудови спільної прикордонної інфраструктури, забезпечення безпеки, розвитку культури та освіти. У значній мірі така ситуація зумовлена нерозвиненістю інструментів співпраці територій та низькою ефективністю діючого механізму підтримки міжрегіонального партнерства. Все це обумовлює потребу в оновленні механізмів та інструментарію управління інвестиційно-інноваційним зростанням територій і забезпечення максимальної залученості всіх учасників до реалізації проектів зростання просторових утворень.

Матеріали дисертаційного дослідження Цзян Паня на тему «Управління інвестиційно-інноваційним розвитком територій» є актуальними і надають можливість комплексно та якісно підійти до вирішення окресленої проблеми. Рекомендації щодо формування механізму управління інвестиційно-інноваційним розвитком територій, що передбачає поетапну реалізацію

перспективних інструментів розширення міжтериторіальної співпраці країн у напрямі реалізації спільних інвестиційно-інноваційних проектів, були використані при визначенні дієвих важелів партнерства країн у напрямі соціально-економічного розвитку територій у діяльності Департаменту.

Директор Департаменту
міжнародного співробітництва

В.О. РУДЬ

УКРАЇНА
ХАРКІВСЬКА ОБЛАСТЬ
ХАРКІВСЬКА РАЙОННА РАДА

вул. Григорівське шосе, 52, м. Харків, 61098, тел/факс (057) 777-20-52, 777-37-04
E-mail: rada@khrda.gov.ua Код ЄДРПОУ 25468715

від 29.08.2023 № 358/29-08

**АКТ ПРО ВПРОВАДЖЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ
ДИСЕРТАЦІЙНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ**

Цзян Паня

**«Управління інвестиційно-інноваційним розвитком
територій»**

В умовах посилення конкуренції і ускладнення макроекономічної ситуації в державі особливу роль для відновлення позитивної динаміки розвитку національної економіки має відіграти збалансована інвестиційно-інноваційна політика зростання територій. Адже проблема мобілізації інвестицій та їх ефективного використання в процесі реалізації інноваційних проєктів забезпечення соціально-економічного розвитку регіонів наразі постала досить гостро через критичну нестачу фінансових ресурсів на всіх рівнях державного управління. У таких умовах стимулювання інноваційної активності і розроблення грамотної інвестиційної політики на рівні територій, а саме формування організаційно-економічного забезпечення системи управління інвестиційно-інноваційним розвитком територій з урахуванням імператив розвитку світової економіки, є найважливішим завданням сьогодення в контексті сприяння сталому зростанню територій і країни в цілому.

Здобувачем Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна Цзян Пань внесено пропозицію щодо формування екосистеми управління проєктами інвестиційно-інноваційного розвитку територій, що включає традиційну та цифрову платформи розроблення і впровадження проєктів інвестиційно-інноваційного зростання територій і передбачає формування екоіндустріального парку як середовища для акумулювання і перерозподілу ресурсів під час реалізації проєктів.

Результати дослідження мають практичну цінність та використані в формуванні стратегій розвитку територіальних громад Харківського району.

Заступник голови районної ради

Олег ХОРОШКО

ЗАТВЕРДЖУЮ:

Директор ІНІ «Каразінська школа бізнесу» Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна,

Сергій БЕРЕНДА

«30» серпня 2023 р.

АКТ**ПРО ВПРОВАДЖЕННЯ**

результатів дисертаційного дослідження Цзян Паня

«Управління інвестиційно-інноваційним розвитком територій» у навчальному процесі Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна

Теоретичні та практичні розробки дисертаційного дослідження Цзян Паня, що пов'язані з удосконаленням теоретичних положень, методичних підходів і практичних рекомендацій щодо управління інвестиційно-інноваційним розвитком територій використовуються у навчальному процесі Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна.

До основних з них належать наступні:

1) модель формування компетенцій у сфері управління інвестиційно-інноваційним розвитком територій, в якій визначено ключових стейкхолдерів процесу управління їх інвестиційно-інноваційним зростанням, і, на відміну від існуючих, розкрито технології генерування зацікавленими особами цифрових компетенцій, необхідних для реалізації проєктних ініціатив в умовах цифрової трансформації середовища комунікаційної співпраці. Особливістю даної моделі є створення Центру управління компетенціями інвестиційно-інноваційного розвитку територій, в межах якого сформується умови для колаборації учасників процесу управління інвестиційно-інноваційним зростанням територій на основі традиційних комунікацій і цифрових технологій підтримки процесів співпраці. Обґрунтовано мету, ключові завдання центру та визначено, що його створення дозволить забезпечити ефективну реалізацію запланованих інвестиційно-інноваційних проєктів забезпечення соціально-економічного зростання територій;

2) систематизація інструментів міжтериторіального співробітництва країн, що, на відміну від існуючих, враховує переваги і можливості поглиблення міжнародних комунікацій з лідерами у сфері інвестиційно-інноваційного розвитку територій і передбачає поділ інструментів на інституційні, інфраструктурні, фінансово-інвестиційні та комунікаційні. Це в

цілому дозволить створити сприятливі умови для поглиблення міжтериторіальної співпраці України та Китаю;

3) теоретичні основи управління інвестиційно-інноваційним розвитком територій, які, на відміну від існуючих, доповнено еволюцією теорії зростання просторових соціально-економічних систем і авторським визначенням поняття «управління інвестиційно-інноваційним розвитком територій» як процесу розроблення та впровадження стратегічних і проектних ініціатив, спрямованих на стале інвестиційно-інноваційне зростання територій шляхом використання їх внутрішніх резервів і потенціалу конгруентності системи управління територіальними інвестиційно-інноваційними локаціями. Дані положення склали підґрунтя пропозицій щодо формування екосистеми управління спільними проектами інвестиційно-інноваційного розвитку в аспекті розширення міжтериторіальної співпраці України та Китаю;

4) технологія управління проектами інвестиційно-інноваційного розвитку територій, що, на відміну від існуючих, враховує трансформацію принципів та підходів до управління проектами в умовах цифровізації і розкриває етапи, інструменти та переваги впровадження data-driven управління проектними ініціативами у сфері інвестиційно-інноваційного зростання територій. Це сприятиме підвищенню обґрунтованості управлінських рішень у процесі розроблення та реалізації проектів інвестиційно-інноваційного зростання територій.

Дані розробки використовуються:

- 1) при проведенні аудиторних занять;
- 2) при підготовці магістрів та бакалаврів при викладанні дисциплін:
 - «Інвестиційний менеджмент»;
 - «Управління проектами»;
 - «Інноваційний розвиток підприємств».
- 3) при виконанні випускних кваліфікаційних робіт магістрів.